UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

1837

1837

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/sverigesnational20stoc

L Swed
S 9687

SVERIGES NATIONAL-LITTERATUR

1500—1900

XX

AUGUST BONDESON. OLA HANSSON.
SOPHIE ELKAN. AXEL LUNDEGÅRD.
DANIEL FALLSTRÖM

12787 5-
5 | 5- | 13

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

VERKET PLANLAGDT AF OSCAR LEVERTIN

UTGIFVET AF HENRIK SCHÜCK OCH RUBEN G:SON BERG UNDER MEDVERKAN AF FR. BÖÖK, G. CASTRÉN, N. ERDMANN, J. MORTENSEN, O. SYLWAN, SV. SÖDERMAN, K. WARBURG, FR. VETTERLUND OCH E. WRANGEL * * * *

NILS ERDMANN

AUGUST BONDESON. OLA HANSSON. SOPHIE ELKAN. AXEL LUNDEGÅRD. DANIEL FALLSTRÖM

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1912

AUGUST BONDESON.

August Leonard Bondeson föddes 1854 i Vessige, Hallands län, blef 1876 student i Uppsala och 1889 medicine licentiat, praktiserade som läkare i Göteborg och fortsatte där sina redan vid högskolan idkade folklifsstudier. Året innan studentexamen hade han under signaturen Håttur debuterat med *Knäppar på lyran*. Som student var han en flitig och intresserad landsmålsidkare, och 1878 utgaf han *Visor på Ätradalens bygdemål*, 1880 följda af *Halländska sagor, samlade bland folket och berättade på bygdemål*, samt *Jon i Slätthult*. År 1881 kommo *Marknadsgubbar på Sjönevad*, 1882 *Svenska folksagor*, 1883 *Hallings Anna*, 1884 två band *Allmogeberättelser* och folkdanserna *Från julgille och lekstuga*, 1885 *En saga från Dal och hennes källa*, 1886 *Historiegubbar på Dal*, 1888 *Nya allmogeberättelser*, 1892 *I Glimminge och Kröplinge*, 1902—03 *August Bondesons visbok* och 1903 *M. V. K.*

Dessa arbeten gjorde sin författare till en af våra bästa allmogeskildrare. I dem visar han sig ha inträngt i folkets vanor och åskådning på ett trovärdigare och kulturhistoriskt vederhäftigare sätt än man förut varit van vid. Med ett aldrig svikande godt humör och en stark sympati för sina människor ger han oss sol- och skuggsidorna hos befolkningen i hans sydsvenska hemtrakt, formande sina ämnen än till skrattretande och oförargliga lustspel, än till rörande eller hemska tragedier. Också för scenen har han skrifvit. Dramerna *Store Lars* och *Smålandsknekten* utkommo 1894.

Sin största berömmelse vann Bondeson genom *John Chronschoughs memoarer från uppväxttiden och seminarieåren*, publicerade 1897 och 1904 afslutade med en Chron-

schoughs lärareperiod behandlande andra del. Det blef hans sista alster — Bondeson dog den 23 september 1906.

Verket är i ordets bokstafliga mening klassiskt. En sådan på kornet tagen bild af 1860-talets i svenska landsorten typiske folkskollärare är något i svensk och kanske äfven i utländsk vitterhet allenastående, särskildt som den om sin storhet alltid öfvertygade hjälten, hvars egna ord anföras, inte en sekund faller ur rollen.

Författaren träffar under sin vistelse i Glimminge den saligen aflidne Chronschoughs mor, änkan Lena Jönsdotter, och det är hon, som med modershjärtats ömhet och den olärdas hela förvånade beundran för bokens trolska mysterier och sonens på seminariet eröfrade oförlikneliga visdom öfverlämnar hans postuma anteckningar om ett folkskollärareljus' aldrig släckta, men städse i jämnhöjd med solen flammande låga åt Bondeson. Till alla den i Glimminge och Kröplinge och således i världsalltet berömde matadorens förtjänster vill hon genom en dylik handling, hvars omedelbara följd naturligen måste bli mästerprofvets förevigande i trycksvärtan, härmed lägga en ny. Hon vill kröna hans af lager redan tyngda hjässa med författargeniets diadem.

Så kom det sig, förtäljer Bondeson, att den utmärkte, en folkskollärares höga bildningsgrad och lysande ställning i tid och evighet fastslående Chronschoughs manuskript publicerades. Och så fick litteraturen en värdefull ökning af sina många historiska dokument, — memoarer af en ny Napoleon.

"Liksom så många af det gamla, ärorika Sveriges store män har äfven jag utgått ur en ringa koja," börjar han. Och i den tonen fortsätter Chronschough. Med ett allvar, en värdighet och en självkänsla, som skulle förarga, om ej minnestecknaren vore så naivt egenkär och så innerligt tvärsäker på vikten af dessa händelser för mänskligheten — eller åtminstone för socknen — skänker han världen sin i verkligheten synnerligen banala och af futtiga bagateller fyllda,

men i hans målning komiska lefnad, en serie kulturtaflor från uppväxtåren på landsbygden, läroåren i folkskolan, studieåren vid seminariet i Göteborg och läraretiden.

Och med dessa ända in i detalj sannfärdiga, ehuru i framställningens humor till konst förvandlade afslöjanden sammanbinder Chronschough hjärtats och tankarnas bekännelser, en öfver sin flykt och sitt djup häpen bikt, för hvilken han hisnar.

Och ändå är han visserligen, som professor Cederschiöld framhäfver, en i sitt slag ingalunda obegåfvad, i många fall originell individ, en af arf, uppfostran, tidsomständigheter och miljö danad karl för sig. Hans svagheter bli i viss mån yrkessjukdom, hans ensidigheter allmänmänskliga. Och just detta, att han inte, trots sina löjligheter, karikeras, gör hans porträtt till en typ.

Hur alltigenom naturtrogen samme Chronschoughs s. k. normalprosa är och hur det språk, de ord, de uttryck, han använder, spegla hans säregna lynne, lär oss en granskning af hans stil. Professor Cederschiöld slutar en dylik analys med följande omdöme: ”Denna bok (memoarerna) är grundad på mycket omsorgsfulla iakttagelser och visar oss, hur författarskap *kunde* aflöpa för en visst icke obegåfvad man, som hade nöjt sig med den seminarieutbildning, som bestods för 30 à 40 år sedan, men som ändå vågade sig på en art af skriftställeri, som hade kräft större förutsättningar. Såvidt förf. kan bedöma, skall boken för en lång framtid skattas högt såsom ett kulturhistoriskt dokument af samma slag som åtskilliga berömda fransmän, t. ex. Émile Zola och Anatole France, i nyaste tid utarbetat.”

OLA HANSSON.

Född den 12 november 1860 i byn Hönsinge, Malmöhus län, blef Ola Hansson, hemmansägaresonen, student i Lund 1881 och filosofie kandidat 1882. Efter några utländska resor debuterade han som skald med *Dikter* 1884 och *Notturno* 1885, som essayist med *Litterära silhuetter* äfven 1885 och som prosaförfattare med studierna *Sensitiva Amorosa* 1887. Efter 1889, då han bosatte sig i Tyskland, utvecklade han en liflig litterär verksamhet på svenska, danska och mest på tyska. Han utgaf romanerna och novellerna *Parias* 1890 (Fatalistische Geschichten, Skæbnenoveller), *Alltagsfrauen, Beiträge zur Liebesphysiologie der Gegenwart,* 1891, *Kärlekens trångmål* 1892, *Rejsen hjem* (Resan hem 1895) och *Frau Ester Bruce* 1894 (Fru Ester Bruce 1900), *Vor der Ehe* (Före giftermålet 1901), *Im Huldrebann* och *Meervögel* 1895, *Vägen till lifvet* (Der Weg zum Leben), *Der Schutzengel* och *Nordisches Leben* (Goldene Jugend) 1896, *En uppfostrare* 1901 och *Rustgården* 1911.

Hans poetiska arbeten fortsattes med prosadikterna *Ung Ofegs visor* 1892, *Det förlofvade landet* 1906, *Nya visor* 1907, *På hemmets altare* 1908 och de retrospektiva samlingarna *Dikter på vers och prosa 1884—1901* samt *Folkens visor 1881—1911.* Som kritiker och essayist publicerar han slutligen *Das junge Skandinavien* 1891, *Seher und Deuter* 1893 (Tolke og Seere), *Friedrich Nietzsche* 1895 och *Kåserier i mystik* 1897.

Få skalder torde ha blifvit så olika bedömda som Ola Hansson. Än oerhördt öfverskattad, mest af sina landsmän, skåningarna, och än orättvist undervärderad af oss uppsvenskar, som sakna det för hans intimt skånska toner

känsliga örat, är han en i svensk litteratur sällspordt egenartad diktare, hvars förtjänster uppväga hans fel. Dels måste vi nämligen, hur vi än beundra honom, förvåna oss öfver de smaklösheter och de underhaltiga varor han bjuder vid sidan af mästerprofven, dels stöter han genom sina äfven för fantasimänniskan väl starka antipatier, sina hänsynslösa utfall mot verkliga och inbillade ovänner, sitt ofta malplacerade, endast för honom själf "stora" hat och sin alldeles för tydligt markerade, vid det löjliga snuddande öfvermänniskopose.

Som Strindberg ser han gärna sina öden och missöden i en dager, som idealiserar dem till i mänsklighetens lif ingripande episoder. Men utan mästarens geniala förmåga att åtminstone suggerera denna föreställning hos oss, blir Ola Hansson med all sin talang inte öfvertygande, när han väljer dylika ställningar. Hans förföljelsemani saknar en Strindbergs till heroism gränsande demoniska kraft i det onda och fasansfulla. Den slipper ej annat än sällan ur den personliga bitterhetens och de enskilda missräkningarnas alltid trånga sfär. Och därför stå vi om inte oberörda, så oförstående gent emot de anspråk, som tro, att dylikt är mänsklighetens sak.

Denna ömtålighet sammanhänger emellertid med en känslighet, som af bondesonen Ola Hansson gör en öfverförfinad konstnär. Sällan eller aldrig träffar man någon så mottaglig för intryck. Äfven den gröfsta och mest skriande färgnyans, den brutalaste hörselsensation och den mest järnhårda synförnimmelse bli hos honom subtila stämningar af en spröd och mjuk fägring.

Ingen har som han förmått aflyssna en människa eller ett landskap de inre, dolda melodier, som bundna röra sig på djupet, och fått dem att klinga, betagande äfven i sitt svårmod. Ingen har med en sådan konsekvens upplöst den yttre handlingen med alla dess verkligheten kring sig omfor-

mande och rent handgripliga moment i en inre upplefvelse. Och ingen omsätter som han hvad hans sjätte sinne förnimmer, då han utan allt motstånd och alla biintressen hängifver sig åt ett stämningsrus, i violinens skönaste stråkdrag.

Ola Hansson inordnar sig med andra ord inte genom val, men på grund af sitt väsens beskaffenhet i raden af de naturen och människan tolkande diktare och skalde-filosofer, som bakom tingen söka det okända och hemlighetsfulla, den mystik, ur hvars ännu ej på långt när skingrade dunkel hela tillvaron åtminstone för dem en gång skall te sig i en förvånande ny gestalt. Hvad han tror på är suggestionens makt, när den berör våra "sensibilitetspunkter", och på "själssvängningarnas hemliga spel". Men hvad han betviflar, säger han, är "medvetna afsikter, medvetna uppsåt och förståndsvis öfverlagda handlingar. Säkerligen passera dessa förlopp genom medvetandet. Men innan de hinna dit, ha de genomgått en hel process med att gro och slå rot inunder medvetenhetströskeln. Detta är också grunden till, att så många föresatser, hvilka äro rena tankeprodukter, i sista ögonblicket icke komma till utförande, i det att något helt annat och motsatt sker till lika stor öfverraskning för den handlande personen själf som för hans omgifning."

Ur dessa med intuitionens synglas verkligen gjorda eller endast inbillade upptäckter vill Ola Hansson, likasom hans själsfränder, härleda en de gamla begreppen krossande eller ombildande moral. Med sitt hypernervösa temperament har han sökt sanningen som naturalist, nietzschean och katolik — och söker än. Dock blir han, äfven som de andra, inte litet sjuklig i sina sinnes- och själslifvets ytterlighetsgränser berörande sonderingar, hvilkas operationsfält äro flyktiga och ogripbara känslodallringar hos en som eolsharpan för hvarje omärkligt, smärtsamt och vällustigt vindkast vibrerande individ. Man skönjer det i en stor del af hans noveller, alltifrån hans raffineradt verklighetsskygga och mest till fantasien för-

lagda skisser i "Sensitiva Amorosa", där njutningen af könet blir en allt samlif som smuts skyende sinneslek och analysen af kärleken ett slags undersökning af det gåtfulla i dess uppkomst och utslocknande, det skenbart grundlösa i könsliga attraktioner och repulsioner, det instinktlikas absoluta öfvervälde och de små, nästan meningslösa tillfälligheternas utslagsfällande roll.

Om för någon är människan för Ola Hansson "en ytterst fin våg med känslig, skälfvande tunga", som aldrig stannar, en af den tidiga vårens och senhöstens oroliga, i ilande ljus och ilande skugga evigt skiftande naturbilder. Sådan är han själf, och sådana förefalla under hans händer äfven de när och fjärran samlade naturscener, som han konstnärligt bearbetar, särskildt de, vid hvilka han, den skånska bondeättlingen, är fäst med traditionens band.

Allt som spirar och växer där nere på den skånska slätten med dess pilvallar, dess frodiga mylla och dess korsvirkeshus, allt som rör sig ute på vångarna och i byarna med deras hvita, halmtäckta gårdslängor, — skuggor och dagrar, färgen och luften med dess oändligt brokiga förtoningar, allt tager han med hela sin varelse till sig, så att det blir hans, och binder i musikaliska strofer. Det är årets och dygnets växlande timmar, som de upplösas i hans tusen och en sensationer, Skånes själ, som den speglas i hans vid jorden med osynliga trådar bundna väsen. Och jämte natursjälen blir det som en i jorden rotfast planta folksjälen han fångar, dess hellre som han i arf fått den.

Hur djupt hans syn på, hans uppfattning af naturen har sin grund i hans specifikt skånska härstamning vore lockande att undersöka. Visst är, att den gått honom så i blodet, att den präglar hela hans naturpoesi. Likasom Snoilsky under landsflykten aldrig förgäter Sverige, men åter och åter ser det för sig i drömmens och diktens helgdagsstunder, behöfver Ola Hansson ett intet, bara ett träd vid vägen, hvars svarta

kvistnät aftecknar sig mot en grå fond och i hvars topp en ensam kråka gungar, för illusionen att känna sig hemma. Ingen är mera öfvertygad om ortintryckens för skalden bestämmande vikt. ''Det är,'' säger han, ''helt enkelt den en gång undfångna suggestionen, hvilken städse utlöses på nytt. Så verkar ännu hvarje gång mitt hemland Skåne på mig, änskönt tillstånden och de andliga värdena där mist mycket af sin makt öfver mig.''

Hans skånska bondekultur gör honom till en mera än någon hemmavan tolkare af Skånes natur- och folksjäl. Men den gör honom äfven till skildrare af det särskildt skånska folklynnet, af seder och typer från åttio- och nittiotalens Lund och skånska landsbygd. Den gör honom, som i ''Kärlekens trångmål'' och ''En uppfostrare'', till humorist, och den låter honom, under hans nietzscheanska storhetsorgie, svärma för en den germanska bondeklassens alldeles speciella diktning, med ämnen ur kropps- och själslifvets af det omedvetna fyllda schackt, och för att själf bli den nya kulturens, den allgermanska konstens höfding.

Som nietzschean lyckas han, i ''Ung Ofegs visor'' t. ex., frambesvärja eller erinra om mästarens flammande och dristiga syner och ur språkets instrument framlocka några hans ''oceanrytmer''. Men oftare brukar han sin utan tvifvel imponerande nietzschegloria blott för att gissla sina fiender. Så som han både här och annorstädes målar dem, ha vi svårt att följa honom.

Det är angrepp på herremannen och arbetsgifvaren, tecknade som despoter och blodsugare, och på hans ungdoms litterära åttiotal. Stugan med vännerna blir en vilddjurshåla, ja ett dårhus, ett ormrede, ett getingbo. John Bull får sina fiskar varma. Det preussiska regementet och den ryska rikshufvudstaden öfversprutas med etter. Bajerns katoliker och Berlins israeliter hudflängas. I S:t Clouds park upptäcker han idel afskrädeshögar — minnen från kejsardömets fest.

Då och då gör skalden en afstickare till Wien, hvars upper ten thousand hånas, och till Ryssland, som inte förhärligas. Och han kväder om Sverige med dess under öfverklassens ok suckande folk:

Det dånar i skogens och hafsstormens brus,
det hviskar i insjöns vass:
Jösse fogde än i din moders hus
spänner hafvande kvinnor för lass.

Inte heller den allena saliggörande kyrkan, i hvars famn han söker ro, inspirerar honom till annat än hat- och hämndsånger. Men hvad han aldrig överger och där han aldrig hatar är Skåne. Där blir han åter Ola Hansson, poeten som ingen och konstnären.

Den vackra drömmen blott räckte
en kort sekund,
men den plöjde sin djupa fåra
i väsendets grund
och väckte ett mera knoppande,
blommande lif
än många och långa dagar
af kält och kif.

Som kritiker har Ola Hansson visat sig vara en betydande, om än nyckfull och subjektiv psykolog med de för hans lyrik, analytiska noveller och mystiska filosofi utmärkande egenskaper, hvilka särskildt dana honom till en briljant Nietzschetolkare.

SOPHIE ELKAN.

Född i Göteborg den 3 januari 1853, blef Sophie Salomon 1872 gift med musikhandlaren i Stockholm N. Elkan. Först efter mannens död idkade hon författarskap. Hon lämnade 1889 *En historia utan namn* till Göteborgs Handelstidning. Här kallar sig fru Elkan *Rust Roest*, hvilken pseudonym, bildad af det flamländska ordspråket "Dådlös hvila rostar", hon länge bibehöll — från novellsamlingen *Dur och Moll* (1889), *Med sordin* (1891) och *Skiftande stämningar* (1896) till romanerna *Rika flickor* (1893) samt *Säfve, Kurt & kompani* (1894).

När hon 1896 lämnat sina med kvick penna och lätt hand gjorda berättelser, lefvande och åskådliga teckningar med ofta rätt hvardagliga, om än fyndigt brukade motiv, alla präglade af fin smak, afkastar hon masken. Rust Roest blir Sophie Elkan, författarinnan till de i svensk litteratur ganska märkliga tids- och själsmålningarna *John Hall, en historia från det gamla Göteborg* (2 delar 1899), *Konungen, en sannsaga* (2 delar 1904), *Konungen i landsflykt* (1906) och *Anckarström* (2 delar 1910). Hennes mellan slagen instuckna nya noveller, *Drömmen om Österlandet* (1901) och *Från Östan och Västan* (1908), voro mindre betydande, trots utmärkta och finkänsliga anslag *(Mol allena, Hennes nåd på Mamra* m. fl.). Slutligen utgaf författarinnan 1901 *I fågelperspektiv*, innehållande ett urval af hennes skildringar.

Många af dessa alster föreligga i öfversättning på tyska, holländska o. s. v.

Det betydande i fru Elkans författarskap har man, som jag nämnt, att söka i hennes energiskt genomförda romaner

om John Hall, Gustaf IV Adolf (''Konungen'') och Anckarström. De äro lika samvetsgrant genomarbetade som till volymen omfattande, på en gång psykologiska dokument och kulturbilder af värde. Hela 1700-talets Göteborg med sina handelshus, sina köpmanssläkter, sin aristokrati och sina uppkomlingar, allt grupperadt kring millionärsfamiljen Hall ute på Gunnebo och med historiska händelser som fond, — hela 1700-talets känslosvärmeri, rousseauism och revolutionstendenser, — hela den Gjörwellska sentimentaliteten och den martyrer skapande jakobinismen, — hela Gustaf III:s och hans efterföljares af skiftande brytningar och motsatser fyllda öfvergångsskede, — hela järnåldern i ett nytt sekels början, tidsatmosfären med dess stämningsinnehåll, miljön och dess människor speglas.

I denna ram insättas hjältarna. Trots olikheter i namn och samhällsställning äro de, som fru Elkan uppfattar dem, så befryndade, att de godt kunde ha varit bröder. Mellan John Hall, den stenrike köpmannen, som efter sitt excentriska och allt utom affärsmässiga lif dör som fattighjon, och Gustaf IV Adolf, konungen, hvars ej mindre excentriska envishet beröfvar honom hem och fosterland, och Anckarström, konungamördaren, hvars excentriska lynne för till stupstocken, knyter hon känslans band.

Icke som skulle hon ens försöka att i någon riktning förfalska eller vantolka urkunderna. Ingen har mera omsorgsfullt studerat dem. Men hos hvarje personlighet, historien må ha klarlagt hans karaktär aldrig så utförligt, träffa vi ej blott af forskningen okända eller obelysta punkter, utan rent af områden, hvilka sanningssökaren inte ens *kan* pejla. Denna för diktaren — och äfven för den historiker, som har talang nog att höja sig öfver krönikeskrifvarens allmänning, — lyckliga omständighet är det, som af författaren till romaner om historiens människor gör ett slags tolkare, på hvilkens förmåga af karakterisering, intuition och gestaltningskonst det

beror, om hjälten får lif. Det är författarinnan, som efter sin egen läggning, sitt temperament och sin åskådning bedömer honom. Utgående från dessa betingelser skapar hon sig en individuell, en för henne gällande bild af honom, färgad och formad subjektivt. Och så blir den historiska människa, hon i sitt verk rekonstruerar, ett porträtt som man visserligen beundrar, men inte är tvungen att acceptera, om man tänker på en slutgiltig dom.

Fru Elkan har, i likhet med flertalet af kvinnliga minnestecknare, så helt gått upp i sympatien för sina hjältar, att hon af personligheter, hvikas öde är sällsynt och tragiskt, men hvilkas lifsgärning ej på något sätt låtit dem framstå som sällsynt begåfvade individer, gör ett slags offer, martyrer för det antika ödet, i hvars ljus de idealiseras. Dessa på gränsen till vanvett stående typer, hvilkas omöjliga och opraktiska envishet och om Don Quijote erinrande, sublimt barnsliga fasthållande vid fixa idéer, som för dem, men endast för dem, antaga gestalten af höga och ädla lifsmakter, hur bli de ej här riddare, inte af den sorgliga skepnaden, utan af ett heligt brödraskap. I deras för världen så rosenrasande handlingar ser fru Elkan de bästa och renaste afsikter. I deras Don-Quijote-maner inlägger hon en enkel, ehuru misstydd grandezza. Och deras väsen ger hon en storhet, som låter oss förstå och förlåta.

Hvilken ömtålig uppgift — och hur pröfvande! Om arten af hennes uppfattning tvekar man. Åtminstone ha vi rätt att göra det. Men hvilken konst att trots alla invändningar besegra, ja öfvertyga läsaren!

AXEL LUNDEGÅRD.

Axel Lundegård föddes i Västra Sallerups socken af Malmöhus län den 17 december 1861. Han är prästson. Student i Lund 1881, utgaf han 1885 en samling novelletter, *I gryningen*, och s. å. jämte Viktoria Benedictsson (Ernst Ahlgren) det å Dramatiska teatern uppförda skådespelet *Final*. Viktoria Benedictsson blef länge hans medarbetare. Tillsammans med henne skref han romanen *Modern* 1888 och dramat *Den bergtagna, en kärlekens tragedi*, 1890. Samtidigt publicerar han efter sin 1888 aflidna väninnas bref och dagböcker hennes självbiografi.

Lundegårds egna större arbeten inledas 1889 med *Röde prinsen, ett ungdomslif i stämningar*. Så följa *La mouche, en roman från ett dödsläger* om Heine, 1891, *Titania, en kärlekssaga*, 1892, *Prometeus, en konstnärssaga*, och *Stormfågeln, en historisk silhuett*, 1893, *Faster Ulla och hennes brorsdöttrar* 1894, *Fru Hedvigs dagbok* och *Tannhäuser, en modern legend*, 1895, *Dikter* 1896, *Asra, en nutidsidyll*, 1898, *Struensee, en människoskildring ur historien*, tre delar 1898—1900, *Sturz* 1900, *Elsa Finne* och *Känslans rätt* 1902 samt trilogien *Drottning Margareta, Valdemar Danekonungs dotter*, 2 delar 1905—06, *Drottning Filippa* 1907 och *Drottning Cilla* 1910. Senast föreligger satiren *Den stora dagen* från 1911.

Lundegård, som med Svenska akademiens understöd 1897—98 företog en studieresa till Italien och 1900—01 vistades i Ungern, försökte sig äfven, men utan framgång, som publicist 1896—97, då han i Stockholm och Göteborg redigerade en litterär veckotidning, *Vilden*.

Hans produktion är lika brokig som omfattande. Han har, efter hvad listan öfver hans verk utvisar, uppträdt som diktare af moderna tids- och kärleksnoveller, som historisk romanförfattare och skönlitterär konstruktör af ett skaldelif, som poet, satirisk gisslare af vissa tidslyten och dramatiker. På alla dessa områden, utom måhända verskonsten, dramat och satiren, har han skapat visserligen inte alltid det bästa, men duktiga, i mycket förtjänstfulla och särskildt genom stilens smidiga charm tilltalande alster. Man får leta efter ett så vårdadt, så fint mejsladt, så mjukt och flytande föredrag.

Lundegård skulle egentligen tillhöra åttiotalslitteraturen. Också är det om denna och dess banerförare han ordar, när han i ''Den stora dagen'' jämför sin tidigare mannaålders svenska diktare med 1900-talets. ''Vi unga började med en medveten vilja att förnya eller åtminstone gjuta blod i de gamla formerna,'' säger han. ''Vi ville underkasta själfva tidsidealen en granskning och, därest de befunnos ouppnåeliga, i diktens form skapa urbilder, som människor kunde förverkliga i och genom sitt lif — därför kallades vi realister och materialister.''

Definitionen är kanske inte uttömmande, jag medger det. Men så mycket bär den bud om, att man ville något och att man då gick och bar på en idealism, som brann af ifver att göra nytta. Lundegård inordnade sig aldrig i de bekännelsetrogna förnyarnes efter Strindberg och Geijerstam följande led. Redan i ''Röde prinsen'' utropar han den mot realisternas förhärligande af de små och undertryckta skorrande lösen, att Afrodite och Sliparen aldrig kunna eller böra räcka hvarandra handen, ty Sliparen är och blir en paria, en andens plebej, en slaftyp. Och han slutar med att uppsäga mästaren tro och lydnad, kväfd af hans gråvädersluft. Men det hindrar ej, att vi i hans böcker från 1890-talet möta begäret att förbättra, den entusiasm, den reformationsglöd, som oaktadt

dess hvarje positiv reformplan negerande rifnings- och röjningsarbete präglar åttiotalismen.

De konstnärliga och sociala problem, Lundegård upptager i sådana alster som ''Prometeus'' och ''Tannhäuser'' t. ex., snudda emellertid blott vid ytan. Man ser, att författaren har en hemlig önskan att yttra sig öfver ett och annat i tiden. Men orden drunkna i hans alla andra dagsfrågor nästan förbrännande erotiska psykologi, som genom sina smekande tonfall och subtila, om än litet grunda pejlingar af kvinnohjärtats eviga gåta tjusat damerna. Som så många av våra diktare och efter kända europeiska mönster förlorar sig Lundegård i det som sist och slutligen blir alla romaners kärna, jag menar kärleksdramat, komiskt och oftare tragiskt, speladt af mannen och kvinnan. I det utmynnar hans världsförbättrarbråk — och på det fältet lyckas han åstadkomma en så äkta och gripande själsbikt som ''Elsa Finnes'' andra del.

Hvad som väl säkert lär komma att öfverlefva hans erotiskt-psykologiska teckningar, ibland af en viss ytlighet, äro de historiska romanerna. Verk som ''Struensee'' och hans tre mäktiga, med drottning Margareta början de, med Erik af Pommerns degenererade och Engelbrekts kraftiga gestalt slutande unionsskildringar kunna i en hel del jämföras med Heidenstams Folkungaepos. Här gör Lundegård otvifvelaktigt en insats i svensk litteratur, mera än vanligt beaktansvärd.

Hur mycket har ej skrifvits om den historiska diktens konstnärliga värde, om dess berättigande! Teoretiskt fördömd som en falsk konstruktion, ja en bastard, har den praktiserats äfven af Tolstoi, Ibsen, Björnson, Strindberg, Flaubert och Anatole France. Hvad det gäller är den historiska sanningen. Kostymen kan vara präktigt återgifven, men den historiska människan med hennes af rasen, tiden, kulturen och miljön bestämda egenskaper och själsdaning glider dock nödvändigt undan, hur stor skalden är, då han vill gripa det. Historiens personligheter med alla sina efter källorna re-

konstruerade yttre drag och egenheter sjunka till fantasiskapelser. Men är det ej alltid så? Kan diktaren öfver hufvud komma längre? Mäktar han, äfven om föremålet står honom aldrig så nära, göra det? Går han väl ens i den intimaste roman ur hans krets utom sig själf?

Den historiska personligheten formas och färgas alltså af författarens temperament och lifsåskådning. Den blir stor eller liten, allt efter som författaren har snillet eller blott talangen eller en viss litterär faiseur-konst att ösa ur. Och därför är det vågsamt att teckna en ur historien hämtad och öfver hopens vanliga mått sig höjande figur, som verkligen lefvat.

Hvad det kommer an på är här som i all konst diktarens förmåga att lefvandegöra. Hvad man kräfver är att han suggererar läsaren att tro på de typer, han skildrar. Och hvad han nog främst måste förfoga öfver är en de döda tiderna och släktena återuppväckande fantasi, så att de te sig i den dräkt han ser dem.

Lundegårds Struensee, stadsläkaren i Altona, som blir en drottnings älskare och en sitt land behärskande minister, saknar åtskilligt af svärmarens och drömmarens rika och glänsande inbillning, af den viljestarke och humane, om än äfventyrlige statsmannens föga alldagliga storhet och af allt detta, som gör honom till en sann inkarnation af 1700-talet. Likaså är måhända unionsdrottningen inte fullt den sällsynta och med de bästa regentegenskaper utrustade kvinna, som en gång styrde Norden. Men båda gestalterna ha diktens förnyande och föryngrande lif. De öfvertyga, äfven om de svika med hänsyn till den begåfningens och karaktärens egenart, som just framför andra präglat dem till en Struensee och en Margareta.

Lundegård har nämligen inte gifvit den inträngande och fina analys af deras inre psykologiska händelseförlopp, som man önskar. Hela tiden se vi dem väl mycket utifrån,

och i stället för att pejla deras på djupet kämpande, deras öfverlägsenhet och deras ställning förklarande krafter, det tidstypiska och världshistoriska hos dem, upprullar diktaren impressionistiskt målade och af en stark kolorit lysande, pikanta miljöscener, i hvilka han placerar människorna.

Icke som om hans taflor skulle inskränka sig till en dekorativ möbel- och kostymutställning med manekänger, som hos andra historiska romanskribenter. Den psykologiska tråden gömmer sig blott i accessoarernas mängd och vimmel. Men nekas kan ej, att denna karaktärsteckning, ehuru pittoresk, förflackar.

Det hindrar emellertid icke författaren att på många af sina sidor frambesvärja briljanta situationsbilder. Man får leta efter så skickligt gjorda och verkligen dramatiska kapitel. Den smakfulle och samvetsgranne diktaren förbinder sig med en i tidens krönika noga bevandrad historiker, lika hemma i Struensees som i Kalmarunionens sekel. Och resultatet blir en vår inbillning fångande liflig och bjärt historiemålning, hvars konst ger illusion af sanning.

Härtill kommer, att Lundegårds i så mycket präktiga unionssaga är ett äkta fosterländskt verk. Den är en kärleken till fäderneslandet, en nationalkänslan stärkande romanserie. Den ökar vår kunskap om Sverige och Norden, buren som den är af patriotens patos och skrifven med konstnärens allvar.

DANIEL FALLSTRÖM.

Karl Daniel Fallström är icke, som man kunde vänta sig, stockholmsbarn. Född i Gefle 1858, ärnade han först bli aktör, men öfvergick sedan till journalistiken, där han gjorde sina lärospån som Aftonbladets korrespondent i Paris åren 1880—81. Sedan slog han sig på vitterheten, debuterade med *Novelletter* (1881) och *Fragment* (1883) och uppträdde som fullfärdig skald 1887 med samlingen *I vinterkväll*. Tre år senare, 1890, utgaf han dikterna *Krysantemum*, 1892 *Vildrosor*, 1902 *I gyllenrödt*, 1905 *Hvita syrener*, 1907 *Blåeld* och 1909 *Svalor*. Ett urval af hans produktion inrymdes i *Valda dikter* (1898) och *Gyllene liljor* (1903—04).

Som teaterförfattare har Daniel Fallström skrifvit proverbet *En förmyndares visit* (1887) och texten till Helene Munktells opera *I Firenze* (1889). Som novellist har han gifvit oss prosaberättelserna *Man och hustru emellan* (1902) samt *Svarta hjärtan och röda* (1903). Som öfversättare har han med smak och talang tolkat versdramerna *Talismanen* (1896) af Fulda samt *Gurre* (1906) och *Renässans* (1911) af Holger Drachmann.

Fallström intager i vår på helt andra strängar spelande diktning en plats för sig. Han är vaganten bland våra skalder, en natursångare, kunde man säga, därför att han älskar det sunda, starka, obundna naturlifvet, inte rousseauisternas obestämdt svärmiska paradisdröm, men den på vägar och stigar flanerande, från hyllningskvädet i festsalen till serenaden vid jungfruburen ilande trubadurens alla band föraktande naturberusning. Han tillber äfven som naturens skönaste gåfvor vin och kvinnor. Han fröjdar sig åt en natur-

stämning med naturbarnets omedelbara hänryckning. Och det är sommar och sol i hans vers:

> Midt i nordens hvita vinter
> flygen, svalor, från mitt bord
> öfver drifvans hyacinter
> med min diktnings solskensord.

Detta Fallströms med en äldre tids från stad till land och koja till slott vandrande sångares besläktade lynne gör honom i vår tid främmande. Inte som en kuriös antikvitet. Han trifves mycket bra i vårt sekel. Men bohemblodet kommer honom att revoltera en smula mot våra ordnade förhållandens enformighet. Och den förtjusning, hvarmed han besjunger Bohemias sagorike, de sorglösa själarnas land, där diktens källa kväller och dit man evigt längtar, då man i ungdomen känt bara ett stänk af dess sol på pannan, vittnar om en helt annan lifsåskådning och en annan smak än vår.

Hur skulle han inte ha passat i en Murgers än heta och rasande, än barnsligt naiva och sentimentala, än sorglöst lyckliga vagabondvärld, som svältande, älskande och sjungande ler åt kälkborgarens öfverflöd. Och hur griper han inte efter den i Rostands kostym oemotståndlige Cyrano, hvars fjäder i baretten blir hans!

Läs dikten *Till värjan*, en självbekännelse, där poeten utan djupsinne, men också utan förbehåll biktar sig. Sången och värjan, skalden och riddaren, Fallström och Cyrano bli ett.

> På lek han sina rim ur klingors rassel tar,
> när snabbt han fångar upp en värjstöt eller par.

Och hur sjunger han ej till Roxane, den drömda symbolen af hans kärlek:

> O, att så dikta få, med värjan vid sin sida
> och svept i mantelns veck, de mörka och de vida,
> med fjäder i sin hatt och sporre på sin fot
> få kyssa ömt sin dam och sen gå döden mot.

Svärmeriet för det ridderliga och lysande kommer honom, när det faller sig, att måla vår storhetstid à la Snoilsky. Modern är han i sitt frisinne, men aldrig fosterlandslös. Och han är gammalmodig nog att besjunga vår himmelsblå fana med dess guldkors. I den vill han svepas, när han dör.

Mest lifligt och lidelsefullt ägnar han kvinnan sin hyllning. Hans dikter gömma ett lika bjärt som brokigt galleri af damer, som han dyrkat, — från *Leoline*, hvars svarta ögon stråla i decembernatten, och *Miss She* med revolvern i snöhvit hand och *Santa Lucia* med sina lockar till den han kallar *Min älskade*, hemmets fe, ålderns tröst, som tänder ljusen i hans julgran.

Han är vidare stockholmsnaturens skald. I tonfall, smekande och melodiska som Bellmans, ger han oss staden i alla årstiders skiftande dräkt, strömmen och luften, så att den blir ''mitt hjärtas stad'', som han i ''Hvita syrener'' kallar den.

> Är den ej skön, den stad, som din är vorden?
> I dina ögon läser jag ditt svar:
> »Det finns ej plats på hela vida jorden,
> som så som denna hjärtat fånget tar.»

Den första bjällran, den första snön, det första isflaket och den första vårhimmelns sol, allt hälsar han. Och när sommaren gryr lämnar han icke utan vemod gatorna, men blott för att lika inspirerad, med samma bedårande naturglädje, stränga sin gitarr i skärgården. I slutet af september är han hemma. Då går han åter på kajen vid Norrström eller bland ekarna på Djurgården.

Fallström äger den sorglöses eviga solskenslynne, om ock med små moln af vemod. För honom är ungdomen lifvet — kraften och lusten att utan salig Fredmans tanke på ruelsens morgondag famna det helt, med godt och ondt. Men den ungdom, han älskar, blir mera, kraften att känna och handla stort, förmågan af entusiasm och självuppoffring.

Och samma ungdom är det, som han, skalden, sörjer ibland i sin höst.

Hvad har då på vägen jag vunnit
från tjugo till femtio år?
Mitt hjärta har svärmat, har brunnit,
har blödt, men har läkt sina sår.

Nu fläktar det kallt omkring pannan —
i höstsol ligger min värld,
och vinet känns bittert i kannan
och rostfläck bär sångarens svärd.

Nej, ungdom, du var dock det enda,
det enda i lifvet, som fanns,
allt annat som feerna sända
snart mister — som bladguld — sin glans.

AUGUST BONDESON

1854—1906

Ur SKOLLÄRARE JOHN CHRONSCHOUGHS MEMOARER.

FRÅN UPPVÄXTTIDEN OCH SEMINARIEÅREN.

Likasom så många af det gamla, ärorika Sveriges store män har äfven jag utgått ur en ringa koja. Denna koja heter Krontorpet och lyder under Jutagård i Glimminge församling i landskapet Halland.

Min fader var Per Johansson, till yrket endast en simpel torpare, men likafullt en rättskaffens och af alla aktad man. Han dog af vattusot, då jag var blott fyra år gammal, så att jag ej så mycket minnes utaf honom. Han lät mig ofta sitta i sitt knä och rida ranka samt sjöng Sveriges herrliga folkvisor för mig, ty han hade en prägtig röst. Min moder berättar, att han hördes öfver hela församlingen, då han sjöng uti Guds hus om sön- och helgdagar. Det är ock af honom, som jag fått ärfva mina anlag för sång och musik.

Min moder, som ännu lefver och är enka, heter Lena Jönsdotter. Hon är en gudfruktig och arbetsam qvinna och en moder utan like.

Ack, du min moder, så god du är!
Mig näst Gud öfver allt du har kär,

Mig har du burit vid hjertat ömt,
Ständigt på mig har du tänkt, ja drömt.
Derföre älskar jag också dig
In uti döden så innerlig.

Min moder har ofta omtalat, att medan hon ännu bar mig under sitt hjerta, så hade hon en dröm, hvilken hon sedan tillämpade på mig. Hon drömde nemligen om natten, straxt före min födelse, att ur hennes hjerta rann upp ett ljus. Dess veke tändes utaf sig sjelf, och det brann till en början med allt klarare och klarare sken. Men skenet aftog dock igen, ty skaren blef allt större och större, och då började det osa illa som utaf dålig får- eller bocktalg. Då tog hon med sin hand och snoppade det, hvarpå det åter lyste med ännu klarare låga. Men snart rök det och luktade åter illa, hvarföre hon ånyo måste snoppa det. Så upprepades det gång på gång, men för hvarje gång blef skaren allt mindre och lågan allt klarare. Och slutligen behöfde ljuset ej mera snoppas, utan dess sken tilltog i klarhet och styrka allt mer och mer, så att det ej allenast upplyste stugan, utan hela torpet, och snart spredo sig dess strålar ut öfver byn och den vida socknen, så att allt, himmel och jord, sam uti ljus. Straxt derpå föddes jag som ett hjelplöst litet barn hit till verlden. Men min moder gömde drömmen i sitt hjerta, och hon uttydde den så, att barnet, som hon födde, skulle blifva ett andligt ljus ej blott för det lilla hemmet, utan för byn, ja, för hela socknen. Men det behöfde vårdas, ja, hvarför icke agas, det var snoppningen, på det att icke det onda, skaren, skulle förkväfva det goda, lågan! Hon tillämpade också denna sin uttydning, ty när jag under barnaåldern en eller annan gång gjort något, hvilket ej var såsom sig borde, så sparade hon alls icke riset, utan "snoppade" mig ganska eftertryckligt. Men det var alltid den ömma modrens hand, som förde riset, och jag tackar henne af allt mitt hjerta

för agan, ty det var ju genom den, som hon skulle få se sin dröm gå i fullbordan.

Redan då jag fyllt mitt fjerde år, satte min moder en abcbok i min hand och lockade mig genom tuppens flitiga värpande att snart lära mig bokstäfverna, så att min käre fader före sin död hade glädjen att höra sin späde son läsa alfabetet både fram- och baklänges. När han låg på sitt yttersta, kallade han mig till sig gång på gång för att läsa mitt barnsliga abc, och till slut lät han tuppen värpa sin gamla klocka till mig. Då han nu märkte, att liemannen nalkades, lade han sin hand välsignande på mitt hufvud och hviskade profetiskt med döende röst:

"Du, Johannes — du — du skall bli ett ljus för menniskomen. Läs dina böner för mig!"

Ja, då läste jag de böner, som mina fromma föräldrar hade lärt mig — jag hade nemligen kunnat både Fader vår och välsignelsen, alltsedan jag var två och ett halft år gammal. Och under det jag läste, föll hans hand ifrån mitt hufvud, och han utandades sin sista suck. Frid och välsignelse öfver honom, som var mitt lifs upphof!

Min moder sörjde och gret bitterligen öfver min faders, menskligt att döma, alltför tidiga frånfälle. Jag förstod då naturligtvis icke dödens stora genomgripande betydelse, men jag gret med, när jag såg min ömma moder gråta. Så lade de honom emellertid i den svarta kistan, spikade på locket och förde honom till kyrkogården. Äfven jag fick följa med, fastän jag var liten, och se, när de sänkte ned kistan i grafven.

Men min moder tröstade sig dock så småningom. Min fader hade nemligen varit en trägen och trogen arbetare i alla sina dagar, och min moder hade äfven varit flitig i sina göromål. Och som de båda redligen hjelpts åt att spara allt, hvad sparas kunde, så fans det också något i huset efter min faders frånfälle. Vi hade trenne kor och sex får i ladugården,

fullt bo inom hus och dessutom några tusen daler, som det på den tiden hette, utlånta i bygden.

Min moder måste nu se sig om efter en dräng. Men hon ville ej hafva en ung, oförståndig slyngel, utan en äldre, erfaren man. En sådan anmälde sig ock snart nog, nemligen inhysesmannen i Kranstorp, 60-årige f. d. drängen Lars Börjesson, gemenligen Stuten kallad. Denne, som, genom en ända till girighet gränsande sparsamhet, af sina dränglöner lyckats hopskrapa ett par tusen riksdaler, hade omsider tröttnat på den stränga tjensten hos bönderna och hyrt sig in i Kranstorps kammare för att, såsom man på allmogespråket säger, ''rå sig sjelf''; men då detta ''friherrliga'' lif i längden syntes honom allt för hårdt tära på hans kära kapital, så var han nu helt angelägen om platsen hos min moder, såsom det visade sig, äfven i förhoppning om att en vacker dag sjelf kunna blifva husbonde på Krontorpet, ty alltifrån första dagen af sin vistelse under vårt tak sökte han oförtrutet öfvertyga min moder om, att de passade så väl för hvarandra och således borde ''slå sina påsar ihop'', som det heter på bygdemålet. Derom ville dock min ömma moder alls icke höra talas, ty hon kom stadigt ihåg sin dröm och ville endast lefva för mig och min uppfostran. Men alldenstund han var en ganska dugtig arbetare, så fördrog hon tålmodigt hans alltför stora enträgenhet. Sedan han sålunda i tre hela år förgäfves hållit på med sitt frieri, så tröttnade han dock till slut på både frieriet och stället samt flyttade åter in som inhysesman i Kranstorps kammare.

Emot mig var han till en början sjelfva godheten, men sedermera blef han ganska elak, alldenstund han ju med rätta ansåg mig stå i vägen för sina giftermålsplaner; och en gång, då jag i min barnsliga enfald råkade att kalla honom Stuten, hvilket namn jag nyss förut hört främmande bruka, n. b. då han sjelf ej hörde det, så slog han mig hårdt med en större käpp och tillade hotande, att om han fick höra mig

säga det ordet en gång till, så skulle han rakt slå mig ihjel. Men jag vaktade mig naturligtvis för att oftare kalla honom Stuten.

Emellertid höll min moder mig till att flitigt nyttja boken. Ständigt, medan hon spann, satt jag på en pall vid hennes fötter och sökte med min läsning öfverrösta rockens surrande. Resultatet var också oerhördt. Aldrig glömmer jag nemligen mitt första uppträdande på husförhöret med vår rote, hvilket hölls i Jutagård af då till pastoratet nykomne kyrkoherden Carl Johan Stålbom. Jag var då ej större, än att jag satt i min moders knä, när jag blef framkallad att låta mig förhöras i mina stycken. Och när kyrkoherden nu på sin fråga, huru långt jag kunde i katekesen, fick till svar: hela boken! d. v. s. hela erkebiskop Jac. Ax. Lindbloms katekes med frågor och svar vid 7 (säger sju) års ålder, så häpnade han tydligen och såg en stund på mig med undrande och pröfvande ögon. Slutligen ställde han till mig den sista frågan i långkatekesen:

"Kan du slutligen säga mig, huru en menniska bör i sin Christendoms öfning rätt använda dessa Fem Hufvudstycken?"

Ögonblickligen började jag med mitt långa svar:

"När en menniska af Tio Guds Bud och Lagen hafver lärt känna och ångra sina synder, så skall hon icke förtvifla, utan i anledning af Trons Artiklar och Evangelium taga sin tillflygt till Jesu Christi förtjenst, sig med tron den tillegna och försäkrad göra om syndernas förlåtelse. Hon skall ock troget och dagligen bedja Gud om allt, det henne uti andelig och lekamlig måtto nödigt är, med den Bönen, som Christus sjelf henne lärt hafver, uti Fader vår; alltid ihågkommande sitt Döpelseförbund, deruti hon hafver afsagt synden och lofvat tjena Gud i helighet och rättfärdighet, och när hon finner sig detsamma öfverträdt och felat, så skall hon, för att finna upprättelse och upplifva sin förtröstan med minnet

af Jesu välgerningar, gå till Skrift, göra der sin Syndabekännelse och söka Aflösning; samt sedan derpå värdigt begå Herrans Heliga Nattvard, till styrka för sin tro på Guds nåd, syndernas förlåtelse och evig salighet, hvilken Gud oss alla för Christi skull nådeligen förläne!"

Utan att stappla på en enda stafvelse läste jag upp det långa stycket; som ett rinnande vatten rann det utur min mun. Församlingen satt der och lyssnade med stum bäfvan och beundran. Och kyrkoherden Carl Johan Stålbom hade vid detta tillfälle säkerligen en förnimmelse af det ljus, som min moder sett i drömmen, ty han lade sin hand på mitt hufvud och sade, profeterande, att jag kunde blifva min församling till stor nytta och glädje. O, det var ett af de herrligaste ögonblicken i mitt lif! Det var början till min upphöjelse, ty jag hade funnit nåd inför den mägtige herden i församlingen och genom honom skulle jag också blifva i tillfälle att utbilda mig i den rigtning, ditåt mina rika anlag pekade.

Intill denna tid hade min moder med all omsorg hållit mig afskild från bygdens barn, på det att icke elaka bygossar skulle lära mig några odygder. Äfven om min yttre menniska vårdade hon sig synnerligen. Sålunda tillät hon mig aldrig en dag att gå otvättad och okammad, ej heller att syssla med sådana simpla och smutsiga arbeten, som bygdens barn eljest få underkasta sig, såsom till ett par exempel att rengöra i ladugården, plocka potatis o. s. v. Ej heller ville hon, att jag skulle egna mig åt det för gossar så vanliga herdekallet, utan lemnade i stället sin tribut till underhåll af vaktepojke för alla gårdens kreatur. Sålunda kunde jag uppträda i hemmet så snygg som trots något herrskapsbarn och jag ansågs af alla och först och främst af min ömma moder som ett ovanligt älskvärdt och städadt barn.

Det enda ställe, der jag hittills fått skåda någon större

menniskosamling, var i Glimminge kyrka, dit min moder tidigt medförde mig.

Du höga tempel på kullens sand!
Din spira pekar mot himlens land,
Din klocka manar med gälla ljud
Att dagligt tänka på Herran Gud.

Du skådar glädje[1], du skådar sorg[2],
Du starka Glimminge Zionsborg;
Till dig jag ställde min första färd[3]
Och dig jag gifver min sista gärd[4].

Kyrkoorgelns brusande toner fyllde min barnasjäl med jubel och bäfvan, ja, med en försmak af de heliga härskarornas sång inför Lambsens tron. Jag satt i fruntimmersbänken vid min moders sida och läste i psalmboken samt deltog i kyrkosången äfven jag med min späda röst. Men sjelfva predikan gick naturligtvis öfver mitt outvecklade barnaförstånd, och jag kan ej neka till, att jag stundom inslumrade under densamma, något som väl äfven hände dem, som äldre och erfarnare voro än jag.

Nu vill jag skrifva om mina minnen ifrån de skolor, hvilka jag i min barndom besökte.

Då jag var i skolåldern, funnos i min hemtrakt hvarken några skolhus såsom numera, ej heller sådana lärarekrafter. Folkundervisningen låg här ännu i sin linda. Men tiden nalkades dock sin fullbordan för en bättre sakernas ordning, ty den store krigshjelten från Grossbeeren och Dennewitz, konung Carl XIV Johan, hade ju redan för årtionden sedan genom sin son, högstsalig konung Oscar I, sagt sitt ''Varde ljus'' i skolfrågan genom stadgan af den 18 juni 1842, enligt

[1] Barndop och bröllop.
[2] Begrafning.
[3] Till dopet.
[4] Mig sjelf som lik att begrafvas.

hvilken skall i Sverige inom hvarje socken finnas åtminstone en skola samt skolgången vara obligatorisk.

I min födelsesocken leddes emellertid undervisningen af en äldre, halt kvinna vid namn Beata Henriksdotter, till följe af sitt lyte vanligen Halta Beata kallad, hvilken knappast kunde annat än lära barnen att läsa innantill samt förhöra i katekesen och bibliska historien. Att gifva några förklaringar öfver hvad som lästes, derpå hade hon säkerligen ej ens den aflägsnaste tanke. Med skrifning och räkning var det rent erbarmlig beställt, deruti fingo barnen nästan helt och hållet hjelpa sig sjelfva.

Efter husförhöret i Jutagård sände mig min moder till Beata Henriksdotters skola, som under sin ambulering för någon tid stannat i vår rote och hölls i ett eländigt s. k. ''häbbar'' (herberge) i Trulsagård, der höns och svin som oftast promenerade in i ''skolsalen'' genom den för luftvexling öppnade dörren och störde oss midt under sjelfva ''lektionen'', enär de blifvit vana vid att få komma och smaka på barnens medhafda matknyten och naturligtvis ej så noga kunde skilja mellan lektion och rast. Jag besökte emellertid ej denna skola mer än tvenne dagar, ty dels voro bypojkarne elaka mot mig, afundsjuka som de voro öfver mina ojemförligt större kunskaper, dels var jag sjelf nog klok att inse, det jag här ingenting hade att lära, hvaruti också min ömma moder straxt instämde, då jag för henne framställde förhållandena. Således kan jag ju knappast säga, att jag hos Beata Henriksdotter står i någon förbindelse för min skolbildning, utan nämner henne och hennes skola blott i förbigående, för fullständighetens skull. Att hon ej förmådde upprätthålla den allra bästa disciplin, vill jag ock för tidsbildens skull omnämna. Ty när den elakaste gossen, Sven Jönsson på Lyngen, under sjelfva bönen gifvit mig ett svårare nyp i benet, hvarvid jag skrek till och anmälde honom, så skulle hon naturligtvis efter bönens slut bestraffa fridstöraren. Men

då hon för det ändamålet fattade en större käpp, på hvilken hon under gåendet plägade stödja sig, så grep han, innan något slag hann att falla, i den andra ändan af käppen och började så svänga omkring med sin lärarinna samt fortsatte dermed, trots alla hennes hotelser, till dess hon helt uttröttad måste släppa käppen, hvarefter han sprang sin väg ut igenom den öppna dörren. Det var en mycket elak gosse, denne Sven Jönsson på Lyngen, och sådan gossen är, sådan blir mannen.

Efter Beata Henriksdotter möter i min skolhistoria en lärare, som väl på det hela taget kunde vara af hennes kaliber, men som dock i mångt och mycket var henne vida öfverlägsen, framför allt i känslan af egen fullkomlighet och i originalitet. Hans namn var Hans Persson och han tjenstgjorde sedan lång tid tillbaka såsom skollärare i grannförsamlingen Kröplinge. Till denne vände sig nu min moder med en anhållan om, att jag skulle få begagna mig af hans undervisning, isynnerhet i räkning och skrifning, under den tid han höll skola i den intill vår egen rote gränsande södra roten af Kröplinge församling. Och som hon varit nog klok att medföra en präktig kalfstek och ett helt tjog ägg såsom en första ''handtryckning'' till honom, så upptog han naturligtvis helt gunstigt hennes förfrågan och lofvade att gerna taga emot mig i sin skola, så framt endast prosten i Kröplinge dertill gaf sitt bifall. Min moder visste äfven, huru hon bäst skulle kunna utverka sig detta, ity att hon skaffade sig ett rekommendationsbref ifrån vår egen kyrkoherde Carl Johan Stålbom till prosten Sven Molin i Kröplinge, hvarpå följde dennes vänliga medgifvande, att jag, så länge jag kunde finna fördel deraf, finge deltaga i undervisningen uti Kröplinge ambulatoriska skola.

Emellertid tog denna sin början i Persgård i Kröplinge södra rote, dit jag ej hade mer än en knapp fjerdedels mil att gå, något som ju måste anses jemförelsevis bekvämt på landsbygden, hvarest barnen ofta kunna hafva öfver en half

mils skolväg. Anders Carlsson härstädes hade nemligen helt liberalt upplåtit det stora salsrummet i sitt nybyggda boningshus till skolsal, och i detsamma voro nu socknens bänkar inflyttade, så att det hela efter ortens förhållanden var synnerligen väl ordnadt.

Då min moder ledde mig in i skolsalen, emottogos vi mycket vänligt af skolläraren Hans Persson, hvilken grundligt kramade min framräckta högra hand med sin venstra — hans högra arm hade i följd af en olyckshändelse blifvit amputerad. Han bad mig vara välkommen och sade, i det han vände sig till de andra barnen, mina blifvande skolkamrater:

"Här sen I en liten Glimmingepåg, som lär vara dugtig till att läsa. Nu få vi se, om I kunnen vara lika dugtiga som han."

Ryktet om mitt storartade kunskapsprof på husförhöret i Jutagård tycktes sålunda äfven hafva trängt ända till Hans Perssons öron.

Såsom utsocknes fick jag nu till att börja med sätta mig nederst på nedersta bänken.

Min moder tackade honom förbindligast för hans vänlighet att vilja taga emot mig i sin skola, hvarpå hon aflägsnade sig ur rummet, utan att han ens gjorde min af att vilja ledsaga henne till dörren, men artighet hörde ej till hans natur.

Hans Persson läste nu sjelf morgonbönen, hvarefter en psalmvers afsjöngs. Sedan kom, efter gammalt bruk, innanläsning i Nya Testamentet, hvilket gick ganska hjelpligt, ehuru ett och annat af de yngre skolbarnen fick stafva sig fram alltemellanåt. Äfven jag fick läsa min vers, hvilket gick utmärkt. Derefter började förhör i katekesen. Hans Persson hade nemligen gifvit de äldre barnen inledningen och de tvenne första buden i långkatekesen i ferielexa.

Den förste, som fick frågan, var en af de äldste gossarne, Aron Johansson i Bergagård.

Skolläraren sade:

"Hör du, Aron der! Kan du säga mig: Hvad är katekesen?"

Aron reste sig visserligen upp, men blef stående der så tyst som en af träapostlabilderna i Kröplinge gamla kyrka.

Då sade Hans Persson på sitt rättframma sätt:

"Du är en lat stut, du Aron. Du kan inte en gång det första stycket i lexan. — Nu ska vi fråga den lille Glimmingepågen, om han kan svara på den frågan. Kan du säga mig: 'Hvad är katekesen?' du Johannes dernere?"

Om jag kunde svara på en vanlig katekesfråga! Jag uppläste svaret så klart och tydligt, som om jag sett det framför mig i boken:

"Catechesen är en kort undervisning om nödiga stycken, som höra till vår Christendom, föreställd i Frågor och Svar."

"Du var mig en liten huggare, du Johannes, till att kunna ditt stycke, fast du inte har haft det i lexa. Du får komma hit upp och sitta der ytterst på den öfversta bänken, på Arons plats, och vara med i det öfversta lexelaget," sade han. "Men du, Aron, du kan gå ner och sätta dig der nederst hos abcdariusarna och skämmas, din store, late drummel!"

Jag kan ej beskrifva, med hvilka känslor jag vandrade dit upp för att sätta mig ytterst på den öfversta bänken. Detta var ju en ofantlig utmärkelse redan på min första dag i skolan. Hela min barnasjäl triumferade. Men den stackars Aron såg mer än snopen ut, då han måste lemna sin plats åt mig och sjelf loma af dit ner och sätta sig nederst på den nedersta bänken.

Skolläraren fortfor till Aron:

"Skäms du inte för, att en sådan liten Glimmingebo ska kunna bättre än du? Och det, bara för du är lat!

Det blir aldrig någon karl af dig, om du är en sådan later stut. — Se på mig! Tror du, att jag hade blifvit den karl, jag är, om jag hade varit så lat till att läsa som du? Nehej, du! Jag skötte mig allt på ett annat vis, jag, fast jag aldrig hade någon skolemästare, som hållde efter mig. För sen mor min bara hade lärt mig att läsa rent, sen så fick jag allt reda mig själf, jag. När jag kom ut näfvastor som vaktepåg, så hade jag boken med mig i lomman hvar dag, som Gud gaf, och läste, så det dånade uppe på fäladen. Och medan jag tjente dräng, så läste jag många timmar hvar söndag. Och derför så gick det också för mig att slå mig fram, när jag hade mist min högre arm i tröskeverket. Jag undrar just, hvad du skulle ta dig till, om du miste din högre arm i tröskeverket. Då så finge du allt gå på socknen. Men du, jag gaf mig åstad med de dalerna, som jag hade sparat af mina löner, och in till den stora staden Göteborg, och der läste jag och räknade och skref med, fast jag fick öfva mig med venstran, och det var för en magister, som hette Högström. Och när jag så hade vatt hos honom i sex veckor och läst och räknat och skrifvit — kom ihåg bara i sex veckor! — så sa' magistern till mig:

'Ja', sa' han, 'nu får Hans Persson ge sig hem till sitt land igen och hålla skola, när han vill och så mycke han vill, för nu så är Hans Persson så lärd, så nu kan han inte lärdare bli.'

Det sa' magister Högström. Och sen så var jag karl."

Derefter återupptog han förhöret. De flesta barnen redde sig ganska väl i sina stycken. Det var endast en äldre gosse till, vid namn Abraham, hvilken ej nöjaktigt kunde besvara frågan, hvarföre han ock måste loma af ner till den nedersta bänken för att skämmas tillsammans med sin olyckskamrat Aron. Dock skämdes de ej så synnerligen allvarligt, ty då jag vände mig om för att se på dem, så sutto de båda och skrattade.

Sedan lexan ändtligen var upphörd, sade Hans Persson, som tydligen ifrån början ville imponera på mig med sin stora lärdom:

"Nu ska' jag fråga er nånting, som inte står i lexan. Är det någon, som kan säga mig, hvem som är kyrkans öfverhufvud?"

Då intet af de andra barnen gjorde minsta min af att vilja besvara denna för vår bildningsgrad ganska svåra, ja, jag skulle rent af kunna säga oberättigade fråga, så dristade jag mig slutligen till att försöksvis nämna *prosten*, ty han var ju den förnämste kyrkans man, som jag då hört talas om.

"Ja, jag väntade mig justament det. Men den gången så huggde du allt i sten ändå, du," sade Hans Persson och log. "Nej, du, kyrkans allra högsta öfverhufvud, det är påfven i Rom."

Huru Hans Persson råkat i denna grymma villfarelse om hvilken, som är vår Svenska Evangeliskt Lutherska kyrkas öfverhufvud (konungen!) är för mig alltjämt en outredd gåta; men troligtvis har han hemtat sin åsigt från en i Halland förekommande gammal folklek, den s. k. Påfveleken, i hvilken deltagarne par om par föreställa ifrån "påfven" och "påfvesan" alla grader af "presterskapet" ända ned till "stöten" och "stötesan". I de böcker, som han "studerat", fans förvisso alls intet stöd för densamma; tvertom borde han, om han kunnat rigtigt uppfatta hvad som i den tidens katekes stod att läsa om Doctor Martin Luther, begripit, att denne, till hvars lära vi bekänna oss, absolut förkastat påfvens hela myndighet. Emellertid gjorde sålunda vår beskedlige Hans Persson, i sin djupa okunnighet, oss barn så att säga till papister.

"Nå, hvem är närmast påfven då?" sporde han sedan. Och då ingen kunde svara, så sade han: "Det är erkebiskopen i Upsala. Sen så komma biskoparna och så komma prostarna och så kyrkeherrarna och så komministrarna eller

kaplanerna, som de också kallas, och så pastorerna och så kommer klockaren och sen kommer hvem?''

Vi barn sutto der alltjemt stumma af be- och förundran öfver Hans Perssons stora lärdom.

''Jo,'' svarade han sjelf med eftertryck, ''sen så kommer jag, för jag är inte bara skolemästare utan också *kyrkevaktare* i församlingen. Jag kommer sist. Men hade jag fått komma i prestalära i min ungdom och haft råd till att studera, så kunnen I lita på, att jag skulle inte kommit sist, för då så kunde jag allt blifvit både prost och biskop. — Nu fån I rast!''

Hans Persson reste sig härvid med stor värdighet upp ur stolen, utslätade skörten på den luggslitna, blå verkensrocken med sin enda, venstra, hand och trädde genom stugudörren ut ur salen.

Jag vill ej neka till, att jag vid ifrågavarande tillfälle intogs af en ofantlig beundran för denne Hans Persson, isynnerhet när jag tänkte på hans ord, att han skulle kunnat varit någonting för mig så obegripligt högt som biskop. Redan det faktiska förhållandet, att han i alla händelser måste räknas med bland kyrkans ''embetsmän'', var då för mig tillräckligt skäl att högt uppskatta hans värde.

Skollärarens son Per, som var vid min ålder och som alltid plägade följa fadren vid hans ambulering till de särskilda rotarne, kom nu fram till mig och gjorde sig bekant.

''Hvad har du i ditt matknyte?'' sporde han.

Jo, jag hade de allra läckraste vofflor, som min ömma moder hade bakat om morgonen, innan hon följde mig åstad till skolan.

''Då får jag med af dem!'' utropade han glad, och hans ögon tindrade af lystnad.

Ja, naturligtvis! Efter den ära, som fadren bevisat mig genom att låta mig flytta upp på den öfversta bänken, så

delade jag ju gerna med mig af mitt förråd åt sonen, och vi åto båda med utmärkt appetit af de sköna vofflorna.

I detsamma öppnade skolläraren Hans Persson stugudörren, tydligen för att efterse, det inga oordningar förekommo i skolsalen. Och då han nu observerade, att jag höll på med att undfägna hans son med vofflor, så log han så godt och nickade åt mig, liksom om han velat säga: "Det skall du ej hafva gjort för intet."

Sedan mitt voffelförråd var slut, gick Per straxt ifrån mig bort till en annan gosse för att få smaka äfven på hans mat. Och jag märkte snart, att han på detta sätt brukade hemta det vesentligaste af sitt uppehälle ur de andra barnens matknyten, enär ju barnen gerna delade med sig af sin skolkost för att stå väl hos skollärarens son och genom denne hos skolläraren sjelf.

Efter rasten vidtog upphörandet af berättelser ur bibliska historien samt ett par psalmer, hvilka de äldre barnen äfvenledes haft i hemlexa. Derpå fingo dessa skrifva efter förskrift, medan läraren egnade sig åt undervisningen af stafvare och abcdarier. Men innan han förfogade sig ner till de sistnämnda, vände han sig till mig och frågade, om jag kunde skrifva. Då jag svarade, att jag ej fått någon undervisning i denna konst, så tog han en griffeltafla, som tillhörde hans son Per, och skref till förskrift ett stort A med sin venstra hand samt lärde mig, huru jag skulle hålla pennan, här n. b. griffeln. Således har jag Hans Persson att tacka för första undervisningen i den ädla skrifkonsten. Och med min goda vilja och brinnande håg lyckades jag redan den första dagen att forma bokstäfver, som Hans Persson med nöje godkände.

Då klockan led inemot 4 e. m. läste läraren aftonbönerna, hvarefter en psalmvers afsjöngs. Och dermed var den första dagens arbete i Kröplinge skola afslutadt.

Till min ömma moder, som kommit för att hemta mig, yttrade Hans Persson ute på gården följande enkla ord:

''Pågen artar sig bra,'' hvilka mycket gladde henne äfvensom mig sjelf.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Följande morgon möttes jag och Pettersson på utsatt klockslag utanför seminarium, som på denna tid var inrymdt i huset n:r 68 Drottninggatan. Vi sökte upp rektors mottagningsrum för att aflemna våra ansökningshandlingar. Rektorn, en till utseendet mycket barsk herre, emottog först Petterssons papper. Då han genomögnat dem, utbrast han, i det han otålig kastade ifrån sig den vidlyftiga ansökan:

''Hm, hvad är det der för någonting!''

Jag sände en suck af tacksamhet till den Högste, för det jag ej låtit mig förledas till att sjelf onödigtvis blotta mina ömma känslor.

Då jag nu fick framlemna min egen enkelt affattade ansökan till honom, såg jag ett drag af välbehag spela i hans ansigte, under det han genomläste densamma.

''Det der har du väl inte skrifvit sjelf — dertill är stilen för vacker,'' sade han och såg pröfvande genom glasögonen på mig.

''Jo, det har jag visst,'' svarade jag, rodnande af förtjusning öfver det beröm, som ju låg redan i hans tvifvelsamma fråga.

''Jaså, jaså,'' sade han då. ''Ja, vi få väl se, hur du bär dig åt, när examen börjar. — Den tar sin början klockan 10. Då skolen I hafva bläck, penna och papper med eder,'' tillade han ganska sträft.

Sedan vi nedkommit på gatan, sällade vi oss till de öfriga inträdessökande, som skockat sig på den öppna platsen vid Vallgrafven, midtemot Trädgårdsföreningen, der Drottninggatan mynnar ut på Stora Nygatan. Jag igenkände nu i flera af dessa ynglingar desamme, hvilka jag förut lagt märke till ute i staden och misstänkt som blifvande medtäflare vid inträdesexamen.

Det rådde just ingen gladare stämning i denna ynglingaflock; ty vi visste alla, att det fans långt flera inträdessökande än platser vid läroanstalten (enligt hvad vi senare fingo veta, förhöllo sig de förras antal till de senares som 90 till 30). Alla sågo fundersamma ut och blickade misstänksamt på hvarandra såsom rivaler — de pröfvade hvarandra med ögonen, och det syntes tydligt, huru de tänkte för hvar och en: "Der har jag en öfverdängare!" eller "Der har jag en struntkarl!" "Går han iföre mig?" eller "Går jag iföre honom?" Ingen presentation kom ifråga bland dessa okonstlade landets söner, af hvilka somliga buro enkla bondkläder och mössor, andra åter något finare kläder samt strå- eller till och med filthattar, hvilka sistnämnda togo sig mycket förnämligt ut. En och annan hade äfven lagt sig till med glasögon för att se så lärd ut som möjligt.

Emellertid led det emot klockan 10, och vi infunno oss alla med våra skrifdon i den största salen, som seminarium då för tiden disponerade, hvarefter vi af rektor blefvo uppropade i den ordning vi anmält oss. Jag kom således att blifva den siste.

Derpå började examen. Första delen deraf bestod uti skrifning efter diktamen. Den äldste adjunkten dikterade för oss ett stycke om den Arabiske hästen, som lydde sålunda:

"Den Arabiske hästen utmärker sig genom ett vackert hufvud med spetsiga öron, muskelstarka men fint bildade lemmar, en smärt icke stor kropp och stora, lifliga ögon, hvilka, liksom hundens, förråda denna klokhet, hvilken alstras af den ständiga sammanvaron med husbonden och hans familj, hvilkas måltid han till och med vanligen plägar dela. Man låter honom liksom en hund springa fritt omkring; en annan gång ställer man honom på vakt framför tältet. Under alla årstider lemnas han utan skydd för väderleken och han fodras sparsamt i jemförelse med sina europeiska stamförvandter. Efter solnedgången erhåller han i

somliga trakter hirs (ett slags korn), i andra kamelmjölk eller en gröt af dadlar och vatten, som blandas med torr klöfver eller andra örter. Men föreståar en särdeles ansträngning, så gifver man honom äfven något kött, rått eller kokadt."

Jag har fullständigt annoterat detta rättskrifnings- eller, som det här hette, rättstafningsprof, alldenstund jag dermed ville visa, hvilka måttliga fordringar, som seminariets lärare i detta ämne hade på de ofta föga utvecklade inträdessökandena. Ej var detta något att jemföra med de svåra öfningar, hvilka jag flera år förut med heder genomgått. Jag erinrar mig till ett exempel, hvad prosten, dåvarande kyrkoherden, dikterade redan en af de första gånger, då jag af honom åtnjöt ledning i rättskrifningens villosamma labyrinth, der den ena regeln förefaller oss underbarare än den andra och undantag esomoftast höra till regeln. Men hvad som är gilladt och stadfäst såsom rätt, det skall också vara rätt. Kyrkoherdens stilöfning lydde på följande sätt:

"Just som ljuset tändes i tjället, gick Julius ner till den sköna insjön för att njuta af nöjet att ljustra gäddor i den ljufliga, ljumma Juninatten. Han göt tjära för blosset i en panna af gjutjern och lät gerna sin hjerna hvila från tanken på att ljuta döden i den djupa sjön. Det var ännu ej tid att plocka njupon."

I denna kyrkoherdens diktamen möter oss helt andra snaror och fallgropar än i "Den Arabiske hästen".

Hvad som i den sistnämnde kunde vara något krångligt för de mindre öfvade inträdessökandena, var väl egentligen, huruvida kokadt skulle skrifvas med t eller dt. För mig var ju detta endast ett lekverk, så grundligt som jag hos kyrkoherden blifvit undervisad i att skilja supinum från participium, hvilket ju är så ytterst nödvändigt för hvar och en, som gör anspråk på att vara bildad.

Men då jag efter profvets slut frågade min närmaste granne, Pettersson:

''Skref du kokadt med t eller dt?''

Så svarade han:

''Jag skref det med t.''

''Då har du dabbat dig,'' sade jag.

''Ja,'' sade han missmodig. ''Men skall mitt intagande på seminarium bero på ett dt, då är det för ynkeligt.''

Jag kunde ju ej förneka det menskligt rigtiga i denna hans anmärkning, men rätt måste ju i alla fall vara rätt.

En halftimme derefter skulle vi läsa innantill. Ja, det måtte väl intet vara någon konst, tänkte jag för mig sjelf. Men annat fick jag erfara.

När vi kommo inför den stränge rektorn, så var ingenting honom till lags. Vi skulle uppläsa ett stycke ur Läseboken (hvad det var för en läsebok, hade jag då ej reda på, men fick sedermera veta, att det var ''Läsning för folket''). Den ene fick läsa efter den andre, och jag tyckte, att de läste förskräckligt illa. Men ännu sämre tyckte nog rektorn om deras prestationer, ty för nästan hvartenda ord så ropade han stopp! och tog sjelf om meningen gång på gång. Och då någon kom till ett ord med r, t. ex. ''krafter'', så skrek han, så godt han orkade: ''Krafter, krafter! R skall höras! Stackare, stackare!''

Emellertid satt jag der och funderade öfver hans anmärkningar.

''Jag begriper, huru han vill ha det. Jag skall nog läsa honom till pass,'' tänkte jag för mig sjelf.

Så fortsattes examinationen med buller och bång, man efter man och bänk efter bänk, hela raden utefter. Men då rektor hunnit till sista bänken, der en för mig obekant samt Pettersson och jag sutto, så gick han ner ur katedern och öfverlemnade pröfningen af oss återstående åt den äldste adjunkten, hvarföre jag således ej, såsom jag önskat och

hoppats, inför rektorn fick visa min färdighet uti innanläsningens eller, som jag skulle vilja säga, välläsningens svåra konst. Adjunkten läste sjelf utmärkt väl och han var dessutom mycket noggrann med att efterhöra, huruvida vi uppfattat innehållet af det lästa. Men han fordrade ej, att vi skulle läsa alldeles så långsamt och markera orden så starkt som rektorn. Mot min läsning hade han intet att anmärka. Men hvad betyg jag erhöll för densamma, fick jag först långt efteråt veta, och var detta till min fulla belåtenhet.

Efter det ena ämnet kom det andra. Nu kom det tredje profvet, hvilket var uti kristendom. Innan vi efter rasten trädde in i salen, hade åtskilliga grufvat sig för, hur det skulle gå. Ja, en stor del önskade sig, att de hade haft långkatekesen eller åtminstone Schartaus lilla katekes till hands att läsa öfver uti. Jag fann dessa önskningar mycket barnsliga, ty nog borde man väl kunna svara med egen eftertanke, ifall man ej ihågkom bokens uttryck.

Då vi intagit våra platser, inträdde kristendomsläraren, presterlig, som det oss syntes hård, skarp, genomträngande. Men ett drag af mildhet lyste dock vid närmare efterseende öfver hela hans anlete.

Till hvar och en gaf han några frågor dels ur katekesen, dels ur bibliska historien. Ju längre han höll på med examinationen, dess tydligare märkte jag, att han ej nöjde sig med frågor, som de inträdessökande rimligtvis kunde besvara efter katekesen och bibliska historien, utan sporde efter kristendomens och bibelkunskapens djupare sanningar. Och när ändtligen hans blick pröfvande stannade på mig, så mötte jag den visserligen med bäfvan, men dock med tillförsigt, då jag ju mer än en gång förut med heder genomgått en pröfning i mina kristendomsstycken.

Hans fråga till mig var:

"Hvad är en rätt tro?"

Då frågan nu gällde mig sjelf, blef jag i ett ögonblick,

öfverväldigad af stundens vigt, likasom beröfvad minnet af allt, hvad jag fått lära af min ädle kristendomslärare, prosten, och af allt, hvad jag sjelf läst in, samt lyckades först efter en lång stund att erinra mig skriftens ord om tron:

"Tron är en viss förlåtelse på det, som man hoppas, och intet tvifla om det, man icke ser."

"Kommer du ihåg den vanliga katekesens svar på denna fråga: Hvad är en rätt tro?" frågade han omigen.

Upprepandet af frågan verkade alldeles, som om han tryckt på en knapp till en ringledning i mitt hufvud. Jag erinrade mig straxt den Lindblomska katekesens ord, som jag ju kunnat alltsedan min barndom, och uppläste så med stadig röst:

"En rätt och saliggörande tro är icke någon blott kunskap om Gud och hans heliga ord, icke heller något blott samtycke dertill; utan en så viss tillförsigt och hjertlig förtröstan till Gud om syndernas förlåtelse och evig lycksalighet genom Christum, att den frälsar oss från synden, samt gifver håg och kraft till det goda."

Läraren sade nu:

"Hvar får man kunskap om, huru den tro är beskaffad, genom hvilken en menniska kan komma i nåd hos Gud, samt huru man skall komma till denna tron och blifva deruti bevarad?"

Jag kände mig nu åter helt trygg, ty denna fråga kunde jag ju direkt besvara efter Schartaus större katekes:

"I det andra hufvudstycket, som derföre kallas Trones Artiklar, eller några mindre hufvudstycken, hvilka handla om tron."

Min bekantskap med Schartaus skrifter syntes behaga honom, och hans röst var mycket vänligare än förut, då han vidare frågade:

"Nå, hör då kunskap nödvändigt till trons väsende?"

Jag funderade härpå en stund, men så gick ett ljus upp

för mig, ity att jag erinrade mig ett bibelspråk, som just handlar om detta ämne.

''Nej,'' svarade jag, ''ty äfven små barn kunna hafva tron.''

''Kan du anföra något ställe i den Heliga Skrift som bevis härför?'' frågade han.

Jag citerade nu ofvan berörda bibelspråk, Math. 18: 6: ''Men, hvilken som förargar en af dessa små, som tro på mig, honom vore bättre att en qvarnsten vore bunden vid hans hals, och han sänktes ned i hafsens djup.''

Efter något begrundande och tydligen mycket tillfredsställd med mina svar, frågade läraren ytterligare:

''På hvem skola vi då tro?''

Jag svarade:

''På den *treenige* Guden.''

''Hvarföre kallar du honom treenig?'' frågade han.

Jag svarade:

''Ty han hafver uppenbarat sig såsom Fader, Son och Helig Ande.''

Då säger läraren:

''Hafver han då endast *uppenbarat* sig såsom treenig?''

''Nej,'' svarade jag, ''ty han *är* treenig af evighet.''

''Hvem har undervisat dig i kristendomskunskapen?'' sporde han nu, som det syntes, mycket intresserad af min person.

Jag svarade:

''Kyrkoherden Stålbom i Glimminge.''

''Jaså! Ja, då behöfver jag icke fråga dig mera,'' sade han med en vänlig, ehuru knappt märkbar nick, hvarefter han antecknade något i sin bok och afslutade examinationen.

Under den derpå följande rasten hade alla de öfriga inträdessökandena sina delvis beundrande, delvis afundsjuka blickar fästade på mig, och jag kunde tydligen läsa deras

tankar. De tänkte nu, att jag var en rigtig öfverdängare, såsom jag ju också verkligen var. Och Pettersson sade:

"Du kan ju kristendom som den värste biskop."

Vid dessa ord väcktes naturligen minnet af mina gamla biskopsfunderingar åter till lif, och i sammanhang dermed tanken på min ömma moder och hennes dröm, och jag gladde mig i mitt hjerta öfver att kunna skrifva till henne, huru densamme alltmer och mer syntes gå i fullbordan.

Derefter vidtog examinationen i historia och geografi. Alltifrån första början märkte jag, att läraren i dessa ämnen företrädesvis lade an på att undersöka, huruvida vi kände till våra egna bygder och hvad som der tilldragit sig. Mig frågade han, om någon större strid egt rum i min hemtrakt, hvarpå jag svarade:

"Ja, vid Axtorna."

Jag fick nu redogöra såväl för årtalet 1565, då slaget stod, som för hvilka de stridande voro, nemligen konung Erik den 14:des fältherrar Jacob Hindriksson Hästesko och Erik Gustafsson Stenbock tillika med Nils Sture, som för att rädda svenska hufvudbanéret ref fanan af stången och stoppade henne i byxorna, samt å andra sidan konung Fredrik den 2:dres fältherre Daniel Rantzow, om hvilka jag mer än en gång läst i Bexells Hallands historia. Äfven beskref jag den s. k. Svenska grafven, som är att se ännu i denna dag på Axtorna gärde. Läraren var förtjust öfver det intresse, jag lade i dagen för detta ämne. Han ansåg sig ej behöfva fråga mig mera i historien, utan öfvergick nu till geografien, hvarvid jag fick uppräkna Hallands elfvar och städer, hvilket gick utmärkt. Dermed var äfven denna examination afslutad.

Emellertid återstod mitt och kanhända äfven mina medinsökandes farligaste kunskapsämne — matematiken! Fordringarna voro visserligen ej så synnerligen stora: Hela tal, vanliga Bråk och Decimalbråk. Men då läraren i ämnet

inträdde, sågo vi genast på hans rörelser och öfriga later, att vi här hade att göra med vår farligaste examinator. Hela hans uppträdande tydde på ett häftigt och ytterst lättretligt lynne. Detta fingo också många af mina kamrater erfara, och jag sjelf satt der med bäfvande hjerta, ty jag visste ju med mig, att matematiken alltid varit och måste blifva mitt svagaste ämne eller, som det kan sägas, min Achilleshäl.

Men lyckan var mig bevågen. Ty då turen kommit till Pettersson, och denne framme vid den svarta taflan på det ömkligaste sätt visade sin okunnighet i att göra flera bråk liknämniga, så hann jag under tiden att i lugn och ro utföra detta på papperet. Och då jag nu framkallades för att fullgöra, hvad han ej kunnat, hade jag naturligtvis allt klappadt och klart i en handvändning. Dermed var jag räddad, ty läraren ansåg detta prof tillfyllestgörande, hvilket ju var en stor lättnad och triumf för mig.

Numera återstod ej något vesentligt prof, ty nu gällde det endast att låta höra våra anlag för sång och musik. Det var direktören och organisten i en af stadens kyrkor, som skulle pröfva oss härutinnan. Han framkallade den ene efter den andre till pianot och efterfrågade först, huruvida vi kunde traktera något instrument, hvarpå somliga svarade, att de kunde spela orgel, andra fiol. En sade till och med, att han kunde spela dragspel, hvarvid direktören småskrattade. Jag svarade, att jag aldrig trakterat något annat instrument än lergök med 5 hål, hvarpå han sporde mig, om den lergöken var köpt i Falkenberg, hvilket jag bejakade med det tillägg, att jag sjelf borrat de trenne hålen, åt hvilket han tycktes hafva mycket nöje. Mitt prof i sång utföll emellertid till både hans och min egen stora belåtenhet.

Dermed var nu examen fullbordad. Rektorn kom in samt tillkännagaf, att vi nästföljande dag klockan 10 f. m. skulle infinna oss för att erhålla kännedom om, hvilka som befunnits skickliga att intagas på seminarium.

Nästföljande dag hade vi alla i mycket god tid infunnit oss för att höra vår dom. Då rektorn inträdde med listan i hand öfver dem, som blifvit befunna värdiga att antagas såsom lärjungar, genomfor en bäfvan de flesta af de församlade inträdessökandena; ty man kunde ju på förhand icke så noga veta, huru det skulle gestalta sig för hvar och en. Utaf de 90 inträdessökandena voro ju endast 30 godkända eller med andra ord så många, som det fans plats för. Bland dessa 30 uppräknades äfven jag, hvaröfver jag upprigtigt sagdt kände den högsta lycka. Och jag kan för öfrigt ej uttänka något, som skulle djupare kränkt min heder, än om jag såsom kuggad i inträdesexamen nödgats återvända till min hembygd, till min ömma moder och till min vördade lärare och välgörare, prosten. Min vän Pettersson kom, trots sin bevekande inträdesansökan, att tillhöra de 60, som ej uppropades, hvarföre han ock var mycket olycklig.

Största delen af de nyintagna gingo nu på en gång för att köpa seminaristmössa hos Johanna Bergström, som bodde uti huset n:r 48 Köpmangatan, näst intill det s. k. ”Skåpet”, der ”herrar seminarister” i allmänhet plägade intaga sitt eftermiddagskaffe. O, med hvilken fröjd var det icke, som jag för min del iklädde mig denna blåkulliga sidenmössa med sin silfverträns och lyra, hvilken senare ju var ett för alla synligt tecken på den värdighet, jag redan tillkämpat mig på bildningens bana! Derpå begåfvo sig flera af oss, som nu formerat bekantskap, till Ellen Hansson för att låta fotografera oss. Och jag gladde mig i andanom öfver den hänryckning, min ömma moder skulle känna, då hon fick se mig porträtterad med seminaristmössan på det bord, mot hvilket jag stödde min armbåge.

Redan följande dag började vi vårt arbete i seminariets första klass efter det schema, som jag ännu förvarar.

Förste timmen på den förste arbetsdagen, som var en fredag, hade vår klass, i enlighet med schemat, Svenska

Historien. Då äldste adjunkten, som undervisade i detta ämne, framtagit namnlistan öfver oss lärjungar, sade han:

"Innan vi börja vårt arbete, så vill jag föreslå er en sak. — Jaja, rektor kommer nog att tala med er om detsamma. — Jo, det fins nu som alltid i början på ett läsår så många Anderssöner och Petterssöner, Johanssöner och Perssöner o. s. v. i denna klassen, att en ständigt skall vara rädd för att förvexla den ene med den andre. Derför skulle jag vilja tillråda er "på son" att ta nya namn, så att det åtminstone ej blir mer än en med samma namn i klassen. Tänk på detta till min nästa timme — det är på måndag — så skall jag hjelpa er, och då kunna de nya namnen, med rektors tillåtelse, komma in i årskatalogen."

Detta adjunktens förslag väckte tydligen vederbörandes och således äfven mitt stora intresse, ty mer än en penna började genast rassla på bokpermar och papperslappar, hvarföre adjunkten slutligen, under sitt förberedande af lexorna i Historia och Geografi, måste utbrista:

"Det var inte min mening, att I skullen behöfva fundera på de der namnen, innan min lektion är slut."

Denna tillrättavisning stäfjade väl något vår ifver. Men så snart rasten kom, började en ytterst liflig öfverläggning om denna namnvexlingen, hvilken högeligen intresserade både dem, som skulle antaga nya, och dem, som förut hade passande tillnamn.

Hvad mig sjelf beträffar, så hade jag redan länge tänkt på denna sak, men aldrig vågat framkomma dermed; ty dels trodde jag, att min ömma moder helst såg, att jag hette efter min faders namn Persson, dels befarade jag, att min ädle välgörare och lärare, prosten, möjligen skulle anse mig fåfäng, om jag antog ett annat, vackrare tillnamn. Nu, då en af mina lärare uppmanade mig dertill, behöfde jag ju icke längre hafva några betänkligheter, nu kommo också alla mina gamla funderingar till heders.

Vid hemkomsten från seminarium, efter klockan 1 e. m., gaf jag mig knappast tid till att intaga någon föda, utan satte mig genast ned att notera allt, hvad jag förut genomgått i denna så vigtiga fråga. Jag profvade nu, muntligt och skriftligt, såväl de sammansättningar, som jag kunde åstadkomma af födelsesocknens namn, såsom:

Glimmán, Glimberg, Glimborg, Glimgren, Glimmell, Glimmén, Glimmér, Glimming, Glimqvist och Glimquisth, Glimskog, Glimstedt och Glimström — som dem, hvilka hemmet kunde gifva vid handen, såsom:

Kronán eller (såsom jag redan från början för ovanlighetens och prydlighetens skull ansåg mig böra skrifva K-ljudet med Ch) Chronán, Chronberg, Chronborg, Chronell, Chronén, Chronér, Chrongren, Chroning, Chronqvist (-quisth), Chronskog (-skoug, schoug eller schough), Chronstedt och Chronström.

Utaf alla dessa och otaliga flera, som skulle upptaga allt för mycket utrymme att anföra, valde jag slutligen, efter ett långt och moget öfvervägande, Chronschough, ty för det första hade det en god klang vid uttalandet, för det andra syntes det mig prydligt på papperet och för det tredje och sista ansåg jag mig i detta namn, sålunda stafvadt, hafva funnit ett verkligt nomen proprium, som jag aldrig sett förut, och till hvilket neppeligen någon annan kunde visa maken. Jag skref det gång på gång, ja i legio gånger, och för hvarje gång syntes det mig allt vackrare och behagligare. Tänk, hvad min ömma moder, sedan hon naturligtvis först blifvit noga underrättad om orsaken till namnförändringen, skulle känna sig förtjust, då hon under mitt nästa bref fick läsa Johannes Persson Chronschough. (Namnet Persson ville jag tills vidare bibehålla i mina bref till henne, ehuru jag snart för korthetens skull ändrade det till P:son, hvilken förkortning ser fin och förnäm ut, något som dock ej i samma mon torde kunna sägas om en af kamraternas, Anderssons, tilltag,

i samma rigtning, ty han skref nemligen A:son, hvilket ju ordagrant uttaladt låter minst sagdt något komiskt. Tilläggas bör äfven, att sedan jag sålunda en gång börjat med namnförändring, dröjde det ej länge, innan jag privat utbytte det långsläpiga och bondaktiga förnamnet Johannes mot det enklare men mera välljudande John, som ju är det Engelska Johannes.)

Såsom adjunkten påpekat, fingo vi äfven af rektor tillsägelse att göra namnförändring, och då han blifvit underrättad om, att den förstnämnde redan bragt saken på tal, så bad han oss att till adjunkten öfverlemna våra förslag, så skulle de båda tillsammans underkasta dem vederbörlig pröfning.

Ändtligen kom den efterlängtade timmen, måndagen klockan 10 f. m., då detta vigtiga ärende i första hand skulle behandlas. Adjunkten hade åter sin namnlista framme och ställde nu först sin fråga till en Andersson:

''Nå hvad vill du kalla dig?''

Denne svarade:

''Björck med ck.''

''Nej, det går inte,'' sade adjunkten godmodigt. ''Vi skrifva det med bara k i ändan, annars kan folk tro, att du är slägt med sjelfve biskopen.''

Förhållandet var verkligen, att denne Andersson tänkt på biskopens namn, hvilket han ock sedermera anförtrodde oss kamrater.

En annan Andersson, som först hetat Andreasson, tog efter gammal praktik namnet Andréen, hvilket godkändes utan anmärkning.

Mina kamrater hade i allmänhet tagit saken mycket lättvindigare än jag, i det att de helt enkelt tillegnat sig gamla berömda namn. Detta gällde framförallt Petterssönerna, af hvilka vi hade icke mindre än fyra i klassen. En Pettersson hade stannat vid namnet Tegnér, emedan han var född på

ett ställe, som hette Tegnabo, men måste tillfölje af lärarens föreställningar ändra det till Tegnéhr, med h framför r, för att skilja sig ifrån den store skalden med samma namn. Den andre Petterssonen ville heta Wallin och den tredje i ordningen Franzén, hvilka namn också blefvo fastställda utan några egentliga motsägelser från lärarens sida. Visserligen anmärkte han något spetsigt, att biskopsnamn tycktes stå högst i kurs, men det var också allt. Således återstod endast en Pettersson. Äfven denne hade beredt sig på att ändra namn och kalla sig Tilly, hvilket dock adjunkten förhindrade, i det han högtidligt förklarade, att han tusen gånger hellre ville hafva med en representant för den gamla svenska, väl aktade och vidt utbredda Petterssonska ätten att göra, än med en namne till en papistisk general.

Lustigast blef det emellertid, då frågan om namnombyte kom till Johanssönerna i klassen. Det fans nemligen tvenne ynglingar, som hette Johansson. Men af dessa begge ville märkvärdigt nog ingendera ändra sitt namn, likasom om detta skulle varit så mycket förnämare och dyrbarare att uppoffra än alla de andra på son. Den ene var Johannes Johansson, den andre Hans Johansson. Den förre var af en trög och allvarlig natur, den senare ett kvickhufvud och en muntergök. Johannes förklarade lugnt och bestämdt, att han hvarken ville eller kunde antaga något nytt namn, alldenstund han lofvat sin fader att bibehålla sitt fäderneärfda Johansson. Hans var visserligen icke bunden af något löfte, men han hade alltid varit så nöjd med det namnet, han hade, påstod han helt oskyldigt.

"Ja, men nog skulle du väl ändå kunna leta fram ett annat, som vore åtminstone lika vackert," sade adjunkten.

"Ja, kanske!" svarade Hans och såg illparigt på läraren.

"Nå, se der! Hvilket skulle det vara då?"

"Baltzar von Platen," sade Hans med högtidlig, imponerande röst, under det skalken tittade fram ur hans ögon.

Vi höllo alla på att brista i skratt, men vågade icke för adjunkten.

''Kors i Göta kanal! Hvar har du fått tag i det?'' utbrast denne, smittad af den andres humor.

''Jo,'' sade Hans, ''jag fick det just på Göta kanal, för det stod på båten, som jag for hit på.''

Adjunkten brast nu i skratt, och alla vi andra, Hans Johansson ej undantagen, voro ej sena att instämma i detsamma.

''Nej, min käre Hans,'' sade adjunkten till slut, i det han ännu kämpade med sin skrattlust, ''du får allt ha din vilja fram och heta Johansson, du med, i all din dag, hellre än du kallar dig efter en ångbåt, om den också har samma namn som den store kanalbyggaren.''

Nu till sist kom turen till oss Perssöner, ehuru vi egentligen bort behandlas redan tillsammans med Petterssönerna, emedan ju Per såväl som Petter endast äro Svenska variationer af namnet Petrus (hvilket inom parentes betyder klippa) och således Persson detsamma som Pettersson samt för att gå ännu vidare — som Petri. (Jag tänker härvidlag på de begge ryktbare bröderna från Gustaf Wasas tid, den store reformatorn Olaus Petri och hans broder, erkebiskopen i Upsala Laurentius Petri.) Äfven vi Perssöner (jag hade en tid stafvat mitt namn med hr och ett s: Pehrson) voro tvenne. Min namne begärde att få heta Liljeroth, hvilket ock beviljades utan anmärkning. Då nu jag sjelf såsom den siste i ordningen och äfven i klassen tillspordes, om jag tänkte ändra namn, och härvid uppgaf, både hvad jag ville heta och huru jag ville stafva mitt tillnamn, så skrattade visserligen adjunkten åt den originella stafningen; men då jag, i fullt medvetande af mina rättigheter, förklarade, att jag enligt vedertaget bruk hade full frihet att skrifva ett nomen proprium alldeles så, som jag fann för godt, så gjorde han inga vidare invändningar, utan antecknade mitt namn *Chronschough.*

Och dermed var hela namnfrågan egentligen utagerad, ty hvad adjunkten en gång hade godkänt det stadfästades sedermera af rektor.

Arbetena på seminarium gingo nu sin gilla gång, efter schemat. Sjelf arbetade jag mycket mer, än jag någonsin behöfde; men efter den utmärkta inträdesexamen, som jag tagit, hade jag en brinnande lust och sträfvan att fortfarande vara den förnämste i min klass. Och utan skryt kan jag säga, att jag äfven var det. Men så använde jag ock samvetsgrant hvarje stund till mina lexor. Jag unnade mig knappast matro, långt mindre någon annan rast eller förströelse, under hela första terminen. Det enda, som kunde draga mig ifrån böckerna, emedan äfven det högeligen intresserade mig, var sången. Jag tillvann mig också lärarens bevågenhet genom såväl min exemplariska uppmärksamhet som min goda röst, hvarföre jag snart, till min upprigtiga glädje, fick den stora hedern att deltaga i körsången och sjunga Halleluja och Hosianna i kyrkan.

I anslutning till det lilla, jag vid redogörelsen för vår inträdesexamen nämnt om våra lärares första uppträdande, vill jag här försöka att nedskrifva deras karakteristiker.

Rektorn måste jag liksom förut karakterisera såsom sträng, men rättvis. Alltid kraftig i sina tillrättavisningar, var han på samma gång faderlig. Man bäfvade för honom i början, men snart lärde man att känna honom som sin bäste vän. Han hatade all flärd och bondhögfärd. Såg han t. ex. någon elev helt plötsligt uppträda med glasögon, hvilka denne tydligen ej behöfde, då angrep han honom omedelbart. ”Hvad är du för en pajas?” utropade han. Och det dröjde vanligtvis ej länge, innan han botat vederbörande för hans dåliga syn och fått glasögonen bort. (Hvad mig sjelf beträffar, så vill jag ej neka till, att äfven jag kände en stor benägenhet för att anskaffa mig ett par glasögon, isynnerhet för att kunna uppträda med desamma i min födelsebygd,

Glimminge, ty de förläna utan gensägelse en pregel af intelligens och lärdom åt sin bärare. Jag förskaffade mig också dylika före höstterminens slut, men jag gick försigtigt tillväga och fick derföre ej heller uppbära någon anmärkning från rektor. Jag skaffade mig nemligen att börja med ett par stora fula, blå sparögon, hvilka ju ingen menniska med fog kan anses bära för prydnads skull, och först sedan jag någon tid användt dessa, lade jag mig till med ett par vanliga med klara glas, hvilka verkligen klädde mig. Det var dock ej endast för prydnads skull, som jag nyttjade dessa, ty jag hade genom mina flitiga studier alltifrån späda barnaåren blifvit något närsynt.) Men vi återvända till rektorn. Hade någon elev förgått sig i ett eller annat afseende, så kunde han vara viss om en grundlig uppsträckning af vår stränge styresman. Sedan kunde allt blifva godt och väl igen, såvida eleven verkligen bättrade sig. Men märktes upprepade förseelser, så blef också rektorn obevekligt sträng. Han var sjelf en karakter och ville se karakter hos dem, som han åtagit sig att uppfostra och utbilda till folkets lärare.

Äldste adjunkten hade en ovanligt stor förmåga att utransaka och lära känna lärjungarne, med alla deras fel och förtjenster. I likhet med rektorn tålde han ej flärd hos eleverna och gisslade skoningslöst, helst med satirens udd, såväl råheten och tölpigheten som högfärden, synnerligast den sistnämnda, huru helst den uppenbarade sig: i käpp, handskar, cigarrer, glasögon etc. Han blef derföre af en eller annan, som ej förstod hans goda afsigter, mindre omtyckt; men många af dem, han gisslat, lärde sig sedan att uppskatta honom. Såsom ett bevis på hans karakteristiska straffdomar vill jag anföra följande episod. Då en af eleverna råkat inmundiga mera af Bacchi safter, än han tålde, och till följe deraf orenat i seminarietrapporna, uppkallades han af adjunkten vid dennes nästa lektion i modersmålet och befallde att redogöra för verbet *spy* i förste personen singularis

genom alla dess tempus t. o. m. futurum exactum *(jag skall hafva spytt)* och erhöll sålunda en lexa, som han förvisso aldrig glömde. (Hvad mig sjelf beträffar, kan jag inom parentes anmärka, att min fintlighet vid anläggandet af glasögon förde äfven honom bakom ljuset, så att jag äfven från det hållet undgick alla pikar.) Specielt som lärare hade adjunkten en ovanlig förmåga att rycka med sig och intressera lärjungarne för de ämnen, uti hvilka han undervisade.

Den yngre adjunkten var nog en utmärkt lärare. Men han närmade sig aldrig eleverna, så att han lärde känna deras personligheter. De lärde ej heller att känna honom, utan uppfattade honom endast såsom en nödvändig, om ock ej behaglig, faktor för vår utbildning. Vi värderade hans förträffliga undervisning, men fruktade mycket för hans stränga fordringar och häftiga lynne. Beträffande mitt eget förhållande till hans läroämnen, så använde jag oändligt mycken tid för desamma; men så utmärkte jag mig också långt mera, än hvad jag, med mina naturliga anlag för dessa ämnen, egentligen kunnat påräkna.

Extra läraren i kristendom, som på samma gång var prest uti staden, hade, äfven han, ganska stora fordringar, ja, kanske större än någon af de andra lärarne. Han hade visserligen ej rättighet att fordra inlärandet af mer än ett bestämdt antal bibelkapitel och psalmer, men han valde alltid de längsta. Och den, som stapplade på ett ord vid uppläsandet af dessa utanlexor, var att beklaga, ty läraren var mycket sträng i kathedern. Men han preparerade alltid lexan mycket väl. Af hans preparationer uppstod den s. k. ”luntan”, d. v. s. handskrifna anteckningar i Kristendom. Till sin bekännelse var han sträng lutheran, af Schartaus skola. Utom kathedern var han vänlig och språksam och samtalade gerna med eleverna. Mina aktier hos honom stodo mycket högt alltifrån min inträdesexamen. Han kunde aldrig se mig ute på gatan, utan att han hade ett vänligt och upp-

muntrande ord till mig. Blott en gång under denna min första termin ansåg han sig böra gifva mig en varning. Det var nemligen efter mitt första och enda besök i Katholska kyrkan. Då jag efter messans slut kom ut på gatan, råkade pastorn gå förbi och fick dervid syn på mig. Följande dag kallade han mig afsides och sade:

''Jag såg, att du var i Katholska kyrkan i går.''

''Ja,'' sade jag, ''jag ville gerna se, huru det gick till der.''

''Ja,'' sade han, ''jag säger ingenting derom, bara det icke blir någon vana, för då kan i sången och ceremonierna ligga en tjuskraft, som inverkar mägtigt på de svaga.''

Jag lofvade med hand och mun att icke vidare besöka det stället. Med detta löfte var han mycket tillfredsställd och klappade mig mildt på axeln. Jag kände mig så uppfyld af tillgifvenhet och tacksamhet för lärarens ömma omtanke om mig, att jag tyckte mig alltid vilja ''sitta vid hans fötter'' såsom Saulus vid Gamaliels. Ack, ej kunde hvarken han eller jag då ana, att en svår schism i trossaker längre fram skulle hota att störa detta innerliga förhållande, som rådde mellan oss båda, läraren och lärjungen! Men det är ju genom tvifvel, som vi skola arbeta oss fram till tro. Jag hade ännu aldrig plågats af tviflets marter, men äfven jag måste genomgå min kris, och då var det denne kraftige ande, som skulle frälsa mig ifrån ondo.

Bland öfningslärarne vill jag endast nämna något om ritläraren och musikdirektören. För gymnastik, målskjutning och fälttjenst m. m. hade jag ingen utpreglad lust, hvarföre jag också med tystnad förbigår både lärarne och öfningarna i dessa ämnen.

Ritläraren, som var Norrländing, var enligt sin natur ganska fåordig och sade han något till eleverna, så blef det mycket opersonligt och alltid i lidande (passiv) form. T. ex. ''Här fås inte gås eller stås eller promeneras eller konver-

seras, utan här skall sittas ner och ritas!'' — ''Has det något gummi?'' Svar: ''Ja, det has.'' O. s. v. Han gjorde intet stort buller af sig, men var mycket flitig att handleda en och hvar och alla och visade tydligt intresse för dem, som hade anlag för den sköna konsten. Alltifrån början fästade han sin uppmärksamhet vid min säkra hand (jag hade ju öfvat mig i teckning redan som gosse — hänvisas till mina afbildningar af Jerusalems tempel, öfverste presten m. fl., som troget förvarades i mitt hem!). Jag slapp snart att rita raka streck, rätliniga figurer och cirklar och fick före någon annan börja med svårare såväl figurer som landskap efter planscher. Särskildt nedlade jag hela min själ i ett vackert granskogsmotiv, som jag tänkte sätta inom glas och ram och skänka min kära moder i julklapp.

Om musikdirektören vill jag endast säga, att han var en intresserad och gladlynt lärare, som gjorde sina lektioner trefliga och efterlängtade. Han höll sångens fana högt, så att ''herrar seminarister'' i staden voro kända både såsom utmärkta körsångare i kyrkan och såsom förträffliga serenadgifvare.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sommarferierna tillbragte jag i hemmet och använde dem hufvudsakligast för att afskrifva och studera anteckningar i pedagogik efter rektor vid seminariet, hvilka anteckningar jag lyckats få låna af en kamrat, som genomgått andra klassen, der studiet af detta för en lärare så vigtiga ämne tager sin början.

Min afsigt var vid skilsmessan att genast efter hemkomsten skrifva till den käre kamraten och vännen Tegnéhr, men det var nu, som om all företagsamhet domnade bort i den stilla friden i hemmet; dag efter dag, ja, en hel vecka och mera förrann i tidens haf, innan jag kunde komma mig före med att gripa verket an. Slutligen fattade jag dock pennan och skref:

Glimminge d. 14 juni 18...

Käraste kamrat, vän och Broder!

Mitt hjertligaste tack för senast! Vi lofvade ju att skrifva till hvarandra, och jag håller äfven, som du ser, mitt löfte. Låt mig nu se, att du äfven håller ditt! För att börja ifrån början, d. ä. omedelbart efter vår skilsmessa, så får jag omtala för dig, att min hemresa gick öfver all beskrifning lyckligt. Det Halländska hafvet, det oroliga Kattegatt, hvars vreda vågor jag en gång pröfvat, så att jag aldrig glömmer den resan (det var min första till Göteborg), krusades endast obetydligt af en svag vestanvind, så att den falska Ran ej fick någon som helst magt med en enda af passagerarne. Sedan ångbåtsfärden var slutad, vidtager, såsom jag omnämnt för dig, landtskjuts från Varberg, som är beläget cirka 3 mil ifrån mitt hem, och äfven denna gick raskt, tack vare riklig spendering på skjutsbonden. Och nu mår jag förträffligt här i det lilla hemmet hos min kära moder, som så gerna vill göra allt för min trefnad. — Min dag tillbringar jag i allmänhet på ett mycket reglementeradt vis, ty jag är särdeles angelägen om att under ferierna stärka min helsa och friska upp blodet efter det ansträngande själsarbetet och innesittandet under terminen i Göteborg. Jag stiger upp tidigt om morgnarna, redan kl. 5 f. m., kläder derefter på mig och går ut ner i dalkjusan nedanför mitt hem, hvarest jag i en der befintlig källa, hvars porlande vatten innehåller något jern, dricker 1 à 2 glas vatten på morgonqvisten under promenad ute i friska luften. Sedan jag derpå vistats ute i 1 à $1^1/_2$ timma, går jag in igen och läser mina morgonböner etc.; derpå dricker jag ett glas spenvarm mjölk omkring kl. $^1/_2$ 7. Kl. $^1/_2$ 8 eller 8 spisar jag frukost och sedan skrifver jag litet pedagogik. Sedan jag gjort detta, går jag ner till elfven eller Storån, som hon här kallas, och badar, metar etc. och kommer derpå hem och spisar middag kl. 12 ungefär. Jag förtär

under sommaren mycket litet animalisk spis utom mjölk och smör n. b. Klockan 4 à 5 e. m. går jag åter ut och promenerar ned till ofvannämnda källa samt dricker ur den 2 glas (små) vatten (snart skall jag dricka blott 1, ty jag har kommit under fund med, att det är ej nyttigt att dricka mera än blodet kan upptaga); 1 à $1^1/_2$ timme efter vattendrickningens slut spisar jag en enkel qvällsmat omkring kl. 7 e. m. Så tillbringar jag för det mesta mina dagar här hemma och mår förträffligt af detta enkla, men förståndiga lif. (Jag glömde att tala om, det jag lägger mig kl. $^1/_2$ 10 till 10 e. m.) — I morgon är det examen i Glimminge skola, och då skall jag, om jag lefver och har helsan, gå dit och höra på. Men skolan står här i socknen på en ganska låg ståndpunkt, så att det blir nog ej mycket att höra. Här har nemligen aldrig varit annat än oexaminerade, tillförordnade skollärare och lärarinnor, hvarför barnen, till följe af bristande magt och myndighet hos lärarne och bristande respekt hos dem sjelfva och deras föräldrar och målsmän, aldrig brukat ordentligt begagna sig af skolans välsignelser. Ett bättre förhållande i detta hänseende egde dock rum under den tid af tre år, som jag tjenstgjorde såsom tillförordnad lärare härstädes, ty då besökte barnen skolan ganska flitigt. Den största olägenheten för skolan är emellertid, att den alltjemt är ambulatorisk, så att man måste tura om med undervisningen i icke mindre än fyra rotar efter hvarandra, n. b. ifall man är ensam lärare, och derigenom hafva barnen under den långa ledigheten i de särskilda rotarne allt för godt tillfälle till att glömma af hvad de inhemtat under den korta tid, skolan pågick i deras egen rote. Men jag hoppas, att det härmed skall blifva bättre ställdt i framtiden! För närvarande är det en äldre student från Lunds akademi, som ehuru utan examen och ej fri från begär efter starka drycker genom prosten Stålboms förbarmande fått öfvertaga det stora ansvaret; hans namn är Hylander och han lär skola stanna här såsom extraordinarie lärare tills

vidare. — Nu vill jag bedja dig vara snäll och ursäkta, att jag skrifver så fasligt tätt och hopgyttradt, men jag har för tillfället ej mera än detta simpla halfva halmpappersark, som jag bekommit af min kära moder, och derföre måste jag taga väl vara på utrymmet; dock lofvar jag dig, att det ej skall blifva en ful vana att skrifva till dig på detta sätt, ty dertill är jag alltför rädd om min stil. Redan nästa gång, jag skrifver till dig, skall jag skrifva 1000 gånger bättre, på det att du obehindradt må kunna läsa min stil. Denna gång får du emellertid försöka att tyda mina hieroglyfer sådana, som de blifvit. Jag skall med snaraste köpa linieradt postpapper att skrifva på, ty då behöfver man ej befara, att man skrifver krokigt, och dessutom är sådant papper mycket trefligare att använda. — Klockan är nu 10 på aftonen, hvarföre jag är färdig att begifva mig till sängs. I morgon eftermiddag skall jag, då examen är slut, gå ner till postbudet, som bor i kyrkbyn, med brefvet, så att det kommer med till Falkenbergs postkontor i morgon.

Skrif nu snart till din intill döden trogne vän och broder

John Chronschough.

P. S.

Du må tro, att det för mig var ett särdeles högtidligt ögonblick, då jag för några dagar sedan vid mitt första besök i prestgården hade äran att till prosten framföra biskopens helsning. (Som du mins, anmodade han mig derom vid examen.) Prosten var också mycket belåten.

D. S.

Efter omkring en veckas väntan fick jag ifrån Tegnéhr till min stora glädje emottaga följande svar.

Lindåsa d. 20 Juni 18...

Hederspascha!

Det var roligt att få bref ifrån dig, gamle hedersgalosch! Tack skall du ha'! Det gläder mig att höra, det den falska

Ran ej fick någon magt med en enda af passagerarne och således naturligtvis ej heller med dig under resan på sjön; och jag vet sannerligen ej hvilken feminin varelse, vore det ock en sjögudinna, som skulle kunna få magt med dig, din gamle Halländske ''skärihjel'', som icke har mer sinne för ''de sköna i Spaniens land'' än jag för den Hallénska luntan eller Israels barns tåg till och ifrån fångenskaperna. Ja, du gamle urfagott! Du beskrifver ditt lugna lif i det stilla hemmet hos din ömma moder, hvilket mycket erinrar mig om den fromme eremitens i den ensliga öknen. Äfven jag för ett lif, fast icke så precist likt ditt. Jag bor på gästgifvaregården här och har blifvit bevärdigad med det stora förtroendet att tjenstgöra som informator för gästgifvarens tvenne yngste söner, hvilket dock ej är något så synnerligen angenämt nöje för mig, ty gästgifvaresönerna äro af naturen både dumma och lata och jag sjelf är, som du väl vet, af naturen mycket lat. Men så bryr jag mig heller intet om att göra mig alltför stort hufvudbry med lektionerna. — Nu skall du få se på min dagordning. På morgonen så der kl. 8 väckes jag regelbundet af gästgifvaren sjelf med besken, hvilket är en angenäm sed häruppe på bondlandet. Sedan, då jag väl kommit i kläderna, sätter jag mig omedelbart till bords och inmundigar en styfvare frukost, vid hvilken animalisk spis är allt annat än bannlyst; jag äter nemligen ägg, ost, fläsk och kött så mycket, som jag någonsin orkar proppa i mig. Derpå hårdrager jag pojklymlarne i ett par timmars tid, allt under det jag söker plugga i dem en och annan smula från den rikes bord, ur såväl katekesen som bibliska historien. Sedan går jag in och språkar en stund med kroggästerna och dricker ett och annat glas öl tillsammans med de förnämligaste. Sedan kommer middagen, vid hvilken jag gör utmärkt skäl för mig både i kött- och soppfaten. (Inom parentes kan jag tala om, att jag alltid får supen till hvarje måltid, ibland till och med halfvan.) Till eftermiddagskaffet

bjuder gästgifvaren som oftast på en konjak, och det icke i sådana der pytteglas, som en kan peta ut med tumänden, utan i regela supeglas. Kommer det fremmande, eller också om gästgifvaren känner sig hågad att få sig en dragtolfva på eftermiddagsqvisten, så måste naturligtvis toddyvirket på bordet, och här på landet sitter ingen och räknar ''graderna''. Till sist kommer förstås qvällsmaten, äfven den med lagad, varm mat — så att man mår alldeles som en liten kung häruppe. Dessutom vill jag omnämna, att aftonen tillbringas under muntert glam med flickorna, hvilka visserligen äro åtskilligt dumma och bondaktiga samt fula som stryk, men trefliga ändå, när man ej har några bättre att tillgå. Ja, vill man inte frodas och trifvas under sådana vilkor, så kan man gerna gå och hoppa i ''åna''.

Nu hinner jag ej mera för denna gång! (Gästgifvaren vill ha sin eftermiddagstolfva, och då duger det inte att söla.) Ursäkta slarfvet, om du kan, men jag har nu hvarken tid eller lust att skrifva om brefvet. Bättre nästa gång!

Din tillgifne vän och broder

Anders Tegnéhr.

Då jag genomläst detta brefvet, kunde jag ej undgå att ånyo reflektera öfver olikheten i våra karakterer, Tegnéhrs och min: under det han sorglöst hängaf sig åt stundens njutningar och nöjen, hade jag ständigt mina tankar och sträfvanden rigtade på framtiden. Men denna olikhet hindrade dock ej, att jag ansåg mig alltid kunna hålla af honom såsom en verkligt god och upprigtig kamrat och vän. Jag hade ju för min egen del ännu ej skäl till annat.

Ett par dagar efter midsommarhögtiden skref jag mitt andra bref till honom. Men då ''kladden'' till detsamma tyvärr har förkommit, så kan jag ej här meddela det ordagrant. Jag kommer dock ihåg, hvad som utgjorde det vesentligaste af dess innehåll, nemligen mina iakttagelser vid examen

i Glimminge folkskola, hvilken (examen), såsom jag förutspått, gick ganska klent för både lärjungar och lärare. Dessutom skildrade jag mitt besök vid midsommardansen i Glimminge, der jag var de unga bondflickornas förklarade gunstling (för min sirliga dans), hvilket emellertid uppväckte ynglingarnes afund och svartsjuka. Utan tvifvel skulle dessa känslor tagit sig uttryck i handgripligheter mot min person, ifall min gamle vedersakare Sven Jönsson på Lyngen fått råda, men flickorna och isynnerhet Nilla i Boarp afvärjde genom sin energiska mellankomst det tilltänkta öfvervåldet. Om innehållet i denna sista punkten nämnde jag naturligtvis ingenting i min skrifvelse.

På detta mitt sista bref fick jag emellertid ej se något svar. Förmodligen var det den trägna "tjenstgöringen (som informator?) på gästgifvaregården", som icke lämnade Tegnéhr någon tid öfrig för den öfverenskomna flitiga brefvexlingen. Och så beslöt jag att äfven för min del spara alla vidare meddelanden till vårt sammanträffande i Göteborg.

* * *

FRÅN HANS FÖRSTA LÄRARETID.

FÖRSTA KAPITLET.

Chronschough blir ordinarie lärare.

"Ingen är profet i sitt fädernesland," säger ju ett gammalt ordspråk och gör såsom sådant ett visst anspråk på allmängiltig betydelse.

Men för min särskilda del vågar jag dock härvidlag säga: "Ingen regel utan undantag".

Ty hvad mig sjelf beträffar, kan jag med skäl påstå, att ingen kunnat blifva emottagen med större heder och upp-

märksamhet än jag, då jag efter fullbordade studier vid seminarium anlände till mitt ''fädernesland'', Glimminge.

Visserligen hade en del äldre bondqvinnor och andra deras gelikar af samma kaliber en viss benägenhet att ihågkomma, det jag ursprungligen varit endast den lille torparesonen Johannes på Krontorpet; men redan mitt nya namn, John Chronschough, var serdeles väl egnadt att sätta en dam för hvarje närgången sammanblandning af min gamla och min nya personlighet.

Till att befästa mitt anseende bidrog äfven i högst vesentlig mon den honnör, som herden i församlingen, min gamle f. d. lärare och välgörare, prosten Carl Johan Stålbom, städse och i all önskvärd måtto visade min person, i det han vid hvarje lägligt tillfälle framhöll mina grundliga studier och min gedigna karakter (hans egna ord), hvilket naturligtvis hade till resultat, att jag af församlingsborna betraktades med stor respekt och allmänt titulerades med böndernas gamla hedersnamn på lärare — mäster.

(Inom parentes vill jag dock här uttrycka min hjertans mening om titulaturen ''Mäster'', hvars korrekta ursprungsord, det latinska *magister*, enligt Haqu. Sjögrens lexicon betyder a) Lärmästare. b) Mästare; Föreståndare, förman, befallande, directeur, att det har en ganska dålig klang bland herrar lärare vid skolorna, alldenstund allmogen i vårt kära fädernesland använder samma titel på dess s. k. ''embetsmän'', d. v. s. handtverkare på landet såsom skräddare, skomakare, snickare m. fl.

Skulle, som brukligt är, ett ord tagas ifrån latinet för att rigtigt beteckna vår verksamhet och ställning, borde vi lärare naturligtvis i all rättfärdighets namn kallas *doktorer*, alldenstund Doctor, af det latinska verbet *docere* = lära, med fullaste nödvändighet betyder just lärare, något som ju våra vanliga s. k. doktorer = läkare ej äro.

Ja, språkbruket är till och med så kuriöst, att allmogen

af ordet doktor bildat ett nytt ord, nemligen "doktorera" =bota.)

Dock äfven den otympligaste hedersbetygelse, hur gammalmodig och barock den än må vara, är ju i alla fall en hedersbetygelse, då den i redligt syfte användes, och jag emottog derföre utan ringaste anmärkning titeln mäster.

På ordförandens, d. v. s. prostens, initiativ beslöts nu omsider, af församlingens skolråd, att lärareplatsen vid Glimminge folkskola skulle besättas med en ordinarie innehafvare, hvarföre den, platsen, ock i laga ordning förklarades ledig.

Vid ansökningstidens utgång hade endast tvenne aspiranter anmält sig, nemligen jag sjelf samt en af den något äldre generationen, Carl Lundquist från Torrhult, en af det magra Västra Smålands allra fattigaste kommuner, hvarföre han väl önskade att komma till en bördigare trakt.

Att ingen af mina studiekamrater och jemnåriga bekanta gjort sig besvär med att uppträda som medsökande, ansåg jag naturligtvis bero på deras kännedom om dels mina öfverlägsna betygsmeriter dels mitt intima förhållande till församlingens herde, min gamle lärare och välgörare, prosten Carl Johan Stålbom; ja, utan tvifvel ansågo de mig på förhand predestinerad till platsen.

Det derpå följande profvet bestod jag, utan gensägelse på ett i allo minst sagdt tillfredsställande sätt, hvarföre jag också offentligen komplimenterades af skolrådets ordförande.

Enligt hvad jag sedermera förnam, hade emellertid tit. Lundquist, som en vecka senare aflade sitt prof, ej samma framgång, utan gjorde prosten Carl Johan Stålbom högst betydelsefulla anmärkningar emot detsamma, i det han serskildt påpekade hans bristfälliga insigter i och tillämpning af de för en lärare så viktiga ämnena pedagogik och metodik.

Vid sjelfva valförrättningen å kyrkostämma i Glimminge kyrka erhöll jag såväl ordförandens, prostens, som alla öfriga i valet deltagandes röster — utom en enda.

Såsom lätt är att uträkna, var det ingen annan än min gamle barndomsfiendes fader, Jöns Svensson på Lyngen, som röstade på min medtäflare.

Men dessutom tillät han sig den nedrigheten att öppet i församlingen söka nedsätta mitt anseende, i det han högt utropade:

"I fall Kröplingemäster hade sökt, så skulle han då fått min röst, för han viste sig mycket lärdare än dennehärne Krontorparen, när de voro ihop och disputerade på kalaset i Boarp."

Men prosten såsom stämmans ordförande slog härvid klubban i bordet och tillrättavisade Jöns Svensson för detta hans minst sagdt plumpa utfall emot mig genom att helt enkelt erinra om det, att Hans Persson i Kröplinge ej i den allra ringaste mon var i besittning af de qvalifikationer, som enligt Kungl. stadgan af den 18 juni 1842 erfordras för att söka ifrågavarande plats.

Sålunda var jag nu framme vid det egentliga praktiska målet för mina fleråriga, trägna sträfvanden, nemligen det mål, som min ädle lärare och välgörare, prosten, utpekat för mig.

Då jag med hjärtat fullt af fröjd kunde underrätta min kära moder om den lyckliga utgången af valet, föll hon mig om halsen och utgöt glädjetårar.

"Men," utropade hon helt plötsligt och såg mig halft pröfvande, halft förebrående in i ögonen, "hvarför kunde du inte lika gerna blifvit biskop? Jag skulle kunnat följt dig ännu ett par tre år med mina besparingar och all tid med mina böner."

Jag slöt henne ömt till mitt hjerta och sade:

"Mor, kära mor! Tack för din obegränsade tro på mig och min förmåga! Men lofva mig nu det bästa, du kan lofva mig, att liksom jag sjelf vara nöjd med min lott och aldrig mer uppröra våra sinnen med de der gamla biskopsfunderingarna!"

Hon lofvade mig detta med hand och mun, men jag såg dock tydligt, att ett visst vemod ännu länge låg qvar öfver hennes anlete.

SJUNDE KAPITLET.

Prosten Stålbom tillråder Chronschough att taga sig en hustru.

Vid ett besök, som prosten Stålbom efter någon tid gjorde, först i skolsalen, der han, såsom han sedermera uttryckte sig, med stor tillfredsställelse åhörde en lektion i Kristendom, och sedan i mitt enkla ''förmak'', fick emellertid min kära moder ''vatten på sin qvarn'', då han utbredde sig i loford öfver min anspråkslöshet att ifrån början ställa allt i det nya hemmet så enkelt och förståndigt.

(På samma gång prisade han äfven min moders ordnings- och renlighetssinne.)

Min ömma moder blef öfver detta högeligen förtjust och smickrad och kunde nu ej hålla tillbaka, hvad hon hade på hjertat.

''Ja,'' sade hon, ''prosten ser ju ingenting annat här i det fina skolhuset än detsamma, som har stått hemma på det lilla Krontorpet, och jag har sagt till min son Chronschough, att han kan gerna vänta med att skaffa sig fina möbler, till han tar en fin fru hit i huset.

Sen så kan jag ta mina gamla möbler med mig tillbaka till Krontorpet.''

Jag skyndade mig genast att invända, att min kära moder aldrig fick flytta ifrån mitt hem, huru än förhållandena i framtiden komme att gestalta sig.

Prosten instämde härutinnan med mig, men ville i alla händelser påpeka, att jag med det snaraste borde taga mig ''ena hjelp''.

''Men,'' sade han, ''en *fin* fru är väl ändå ej det egentliga önskemålet, när det gäller att skaffa sig en hjelp i huset.

För min del så tycker jag, att Chronschough borde taga sig en utaf 'landsens döttrar'.

Här fins ju tillfälle att göra ett godt parti inom sjelfva socknen.

Och det vill jag säga:

Om det nu så är, att Chronschough skall gifta sig, så skall han komma ihåg, att de rika flickorna vilja lika gerna gifta sig som de fattiga."

Vid dessa prostens ord skyndade min ömma moder fram och fattade hans högra hand, som hon ifrigt kramade i sina båda, samt framhöll i enthusiastiska ordalag sin lifliga sympati för hans utmärkta råd i denna så vigtiga fråga.

Sedan prosten gått, började jag sjelf allvarligt fundera på saken.

Det fans i sjelfva verket ej så synnerligen många rika flickor att välja på inom socknen.

Den rikaste af alla var ovedersägligen f. d. nämndemannen och landstingsmannen Petter Larssons i Boarp enda barn, dottern Nilla.

Och det såg nästan ut som en tanke, att ödet just fogat det så, att hon för knappast ett år sedan genom föräldrarnes tillskyndelse brutit sin förlofning med den ökända vildhjernan, min barndomsfiende Sven Jönsson på Lyngen, hvilken, enligt hvad ryktet förmälde, för närvarande "plöjde böljan blå" som sjöman.

Sålunda fans här ju ingenting, som hindrade mig att försöka min lycka i Boarp.

Jag gjorde derför en grundlig utredning af mina möjligheter som äktenskapskandidat på ifrågavarande ställe.

Resultatet blef naturligtvis det, att jag endast i fråga om rikedom och på rikedom grundadt anseende kunde befinnas den tilltänkte svärfadern underlägsen.

Men om han nu behagade gifva mig sin enda dotter till hustru, så skulle jag ju, hvad rikedom beträffade, genom

arfsanspråk erhålla just samma anseende, som allmogen estimerar så högt, ja, högre än allt annat.

Hvad åter sjelfva min personlighet vidkom, min samhällsställning och mitt rent personliga anseende, så kunde jag ju i all rättfärdighets namn ej inse annat, än att jag med min lärarebildning och mina kunskaper odisputabelt var fullt värdig att bjuda f. d. nämndemannen och landstingsmannens dotter min hand, och detta så mycket mer, som han, oaktadt dessa i allmogens öron högt klingande titlar, ej egde förmåga att uppsätta en enda af alla sina inlagor och skrifvelser utan mitt benägna biträde.

Han kunde ju, ärligt tänkt, aldrig önska sig något bättre, än att få en sådan privatsekreterare till måg.

Detta angående mitt förhållande till och mina utsigter hos fadren, giftomannen, något som ju äfven borde hafva sin giltighet och tillämpning på dennes maka, modren.

Derefter granskade jag mina utsigter till framgång hos den egentliga kontrahenten för ingåendet af ett äktenskapligt förbund, nemligen dottern, den unga flickan sjelf.

Den, som aldrig så litet lärt känna kvinnans naturell, vet ju, att skick och utseende (jag medgifver dock gerna, att dessa båda egenskaper af qvinnan oftast uppskattas i omvänd ordning, hvarföre det ju är allra lyckligast, när båda finnas förenade) äro de vigtigaste faktorerna för framgång hos det täcka könet.

I fråga om ett ledigt, men på samma gång värdigt skick borde väl ingen af den manliga ungdomen i Glimminge kunna täfla med mig, som i hela 3 år vistats i en storstad sådan som Göteborg.

Om utseendet torde det emellertid vara finkänsligare att icke yttra sig, då man sjelf skall sitta som domare.

Men då jag noga skärskådade mig i spegeln, kunde jag ej finna något annat att anmärka, än att mina tänder vid ett leende visade sig serdeles svarta och anfrätta, hvilket utan

tvifvel berodde derpå, att min kära moder i min barndom, lika mycket af ömhet som af oförstånd, gifvit mig alltför mycket socker och alltför sött kaffe.

Detta var i alla händelser ett fel, som ej behöfde ega någon betydelse.

För att få det afhjelpt beslöt jag att omedelbart resa in till staden Varberg, der, enligt annons i ortens tidning, den berömde tandläkaren Fulton för tillfället utöfvade sin praktik.

TIONDE KAPITLET.

Aftonunderhållningen.

Den ''stora'' dagen var inne.

Vädret var strålande.

Skolsalen hade af skolbarnen blifvit väl rengjord, golfvet beströdt med doftande enris, katedern klädd med prydliga, grönskande eklöfsguirlander.

Utom de ordinarie bänkarne voro serskildt stolar framställda närmast katedern n. b. åt ''honoratiores''.

På svarta taflan der längst framme i salen, till höger om katedern, hade jag medelst krita upptecknat dagens program med prydligt prentad text.

Och för att göra min ädle beskyddare, prosten, till behag hade jag affattat detsamma så enkelt och anspråkslöst som möjligt.

Program vid aftonunderhållningen för anskaffande af ett orgelharmonium i Glimminge skola.

1. Musik för piano: J. Grönqvist.
2. Unison sång: Skolbarnen.
3. Föredrag: *Om naturvetenskapernas nytta:* af John Chronschough.
4. Musik för piano: J. Grönqvist.
5. Unison sång: Skolbarnen.

Det vackra ändamålet och det billiga priset — nåja, det fans förvisso bönder, som funno minimipriset, 25 öre, dyrt nog — men framför annat den allt medryckande nyfikenheten hade lockat en mängd sockenbor till denna den första aftonunderhållningen i Glimminge.

Just sistnämnda motiv, jag menar nyfikenheten, hade redan drifvit en betydlig del allmoge fram till skolhuset, långt, långt före den utsatta tiden, som var kl. 5 e. m.

Och nu stodo de derute på skolgården och samtalade ej om annat, än hvad som komma skulle.

En och annan, som varit inne i skolsalen och tittat på svarta taflan, undrade tydligen öfver konsttermerna, hvarföre man också fick höra sådana ord som ''program'', ''piano'' och ''unison'' i spörjande ton framhviskas.

Jag låtsade mig ej märka dessa funderingar och oformulerade frågor, utan tänkte det vara tids nog att, som här skulle ske, på praktiskt sätt inviga dem i dessa ordens betydelse.

''Unison sång'' eller ''sång för en stämma'' kunde väl vara ungefär lika begripliga eller obegripliga uttryck för bönderna, men det förra tog sig dock ovedersägligen långt bättre ut vis à vis de herrskaper, som behagade infinna sig.

Ja, rent ut sagdt så hade jag verkligen ett stort nöje utaf denna mystiska och förväntande stämning hos folket; den skulle ju i alla händelser vara egnad att gifva respekt och anseende åt min sträfvan att höja bildningens fana till heder och fromma för såväl skola som kommun.

''Nu komma de!'' utropade en barnröst ute på vägen.

''Nu komma de, nu komma de!'' repeterades der i chorus.

Derefter rusade alla barnen in på gården för att enligt gifven instruktion uppställa sig och bilda häck på båda sidor af vägen från grindarne och fram till trappan, gossarne på den högra sidan och flickorna på den venstra, och stå der uppställda, medan herrskaperna tågade fram.

Nu kommo här, nästan på en gång, framfarande:

Patronen O. Bovén på Kalfås, i charabanc, tillika med fru, dotter och måg, majoren från Stockholm Claës Stålhielm, som alltid tillbringade en del af sommaren på herrgården; vidare kommissionslandtmätaren A. J. Granlund på Lindås med fru och tvenne vuxna döttrar i droska; så länsmannen, kommissarie S. Humble i sin embetsschäs, ensam, emedan hans fru var opasslig; och så disponenten vid Glimmingefors bruk N. Rinander med vif och barn i sin eleganta trilla.

Deras ekipager, hästar och vagnar, och deras högtidstoiletter strålade med sällsynt glans i den fagra eftermiddagssolen.

Jag emottog sjelf alla dessa förnämiteter i grindöppningen och visade dem artigt in i mitt yttre större bostadsrum att der placera sina ytterplagg m. m.

De helsade och tackade mig förbindligast.

Äfven af dem, som stodo några trappsteg lägre på den sociala rangskalan inom socknen, infunno sig de flesta: såsom gästgifvaren och handlanden N. Olander å Glimminge gästgifvaregård med fru, landthandlaren i Glimminge kyrkoby P. Hallberg m. d:o, inspektoren på Kalfås m. d:o, f. d. Anna Halling, f. d. nämndemannen och landstingsmannen P. Larsson i Boarp med hustru och dotter m. fl., de flesta åkande.

Till slut kom prosten C. J. Stålbom i sin svarta prestrock tillika med sin prostinna, spatserande vägen ifrån prestgården.

Sedan sålunda alla anländt, tågade, efter öfliga helsningar, först herrskaperna in i skolsalen och utvalde sina platser.

Sångarne bland skolbarnen placerades stående på venstra sidan om katedern, organisten Grönqvist vid sitt klavér på den högra.

Det började snart att blifva trångt såväl i skolsalen som i förstugan.

Långt, långt flera, än hvad listorna antydde, hade infunnit sig. Många, som till och med vägrat att anteckna sig, hade i sista hand ej för något pris i verlden kunnat afhålla sig från att vara med.

Snart kunde ej flera rymmas under tak.

Det blef då till att låta öppna alla fönster och dörrar, så att äfven de utanför stående skulle kunna, så godt som möjligt, taga del af prestationerna.

Jag vill ej neka till, att jag, vid åsynen af alla dessa menniskor, som med nyfikna och forskande blickar betraktade mig, kände mig liksom något nervös för utgången.

Så många åhörare, så många kritiker!

Men med vanlig beslutsamhet fattade jag mig snart; jag visste ju med mig sjelf, att jag samvetsgrant ordnat för hvarje detalj.

Mängden af åhörare borde ju också kunna vittna om dess stora förtroende till min förmåga!

När den stora allmänheten, bondfolket, slutat med de sedvanliga stampningarna och harskningarna, innan hvar och en makat sig till plats, kom nu det första numret.

Jag gaf min gamle vän, organisten Grönqvist, det öfverenskomna tecknet.

Straxt klingade käckt på klavéret *Napoleons marsch öfver Alperna*, vidare polkan *''Stina, här har du mej''*, så *''Rundt kring landet gick bud''*, dansk krigssång, samt till slut en gammaldags kadrill.

Veteranen spelade på sitt gamla klavér, så att det sjöng i hela skolhuset.

Stämningen blef allt ifrån början den mest animerade.

Herrskaperna endast sträckte på sig först, vid den stora kejsarmarschen; men redan vid det andra numret började

de smått nicka med hufvudena, knäppte takten med fingrarne och logo allmänt som englar.

Allmogefolket satt och stod till en början helt allvarsamt såsom i kyrkan, ty klockaren hade ju otaliga gånger förut spelat densamme marschen till utgångsstycke efter högtidsgudstjensterna.

Äfven denna del af publiken ljusnade emellertid snart upp, sedan de gladare polkettatonerna läto sig höras, och gubbar och gummor grinade nu som solvargar.

Och ut öfver golfvet härjade de hårdt, ifrån nämndemannen i Boarp och ned till halte skräddaren på Backen, och trampade takten, så att det lät som i en liten valsqvarn.

Den ende som syntes något mulen, n. b. i början, var sjelfve prosten, men äfven han lät värdigheten fara och antog snart nog ett fryntligare utseende, då han såg och hörde de andras oskrymtade bifall.

Vid slutet af detta nummer gåfvo herrskaperna sitt bifall tillkänna genom handklappningar, hvilkas innebörd de flesta af bondfolket tydligen ej begrepo, alldenstund de sjelfva ej sträckte fram en hand.

Men då majoren utropade ett par kraftfulla ”bravo” och ”gubben Grönqvist” med skinande ansigte steg upp och bugade sig, då förstodo de, att allt var fullkomligt, och grinade nu och nickade åt klockaren samt surrade smått som i en bikupa straxt före svärmningen.

Nu var det min tur att leda sångarne.

Jag ordnade den lilla skaran, tog stämgaffeln och gaf tonen.

Så kom först: ”*Du gamla, du friska, du fjellhöga Nord*”, och sedan: ”*Mandom, mod och morske män*”.

Vi fingo visserligen inga hörbara bifallstecken af auditoriet, men jag såg tydligen på allas klara anleten, att de skänkte sitt erkännande åt de herrliga fosterländska sångerna, som vällde fram så rent ur fromma barnamunnar.

Bönderna syntes mig serskildt förbundna och förtjusta öfver att få höra sina egna barn sjunga.

Jag steg nu oförtöfvadt upp i katedern, drog fram mina papper ur innerfickan på rocken och lade dem framför mig samt ordnade väl mina glasögon, så att de ej skulle svika under det vigtiga uppläsandet af mitt föredrag, som ju egentligen borde blifva den lika fruktbara som närande kärnan af hela aftonunderhållningen.

*Om naturvetenskapernas nytta.**

— — — — — — — — — — — — — — —

"Det skulle i sanning blifva för långt att uppräkna all den nytta naturvetenskaperna gjort oss menniskor, mycket, hvarom vi nu ej ens hafva en aning, skall efterverlden få skåda.

Vi lemna således detta och vända oss till en annan sida af saken.

Det är nemligen ej blott i materielt d. v. säga hvad som tillhör vårt jordiska bästa, jag säger i materielt hänseende, som naturvetenskaperna bringat välsignelse åt mänskligheten, det är icke blott för de sinliga behofvens tillfredsställande, naturen för forskaren öppnat sina portar: en långt större, långt ädlare plan ligger deruti.

Forskningen efter det sanna äfven i naturen för oss i allt närmare och närmare gemenskap med Honom, som är upphofvet till allt, som leder allt, med Honom, som gifvit menniskan krafter och gåfvor för forskningen.

Vi se uti allt hans visa hand, i himlakropparnes regelbundna gång, i daningen af det minsta grand.

* Tyvärr kan jag ej här i sin helhet anföra talet, hvilket John Chronschough i en af sina annotationer säger vara utlånadt, men aldrig återlemnadt, hvarföre jag också vill uppmana den, som orättmätigt skulle råka att innehafva detsamma, att med snaraste återställa det till Chr—s moder, enkan Lena Jönsdotter, Krontorpet, *Glimminge*. Det citerade fragmentet har jag funnit ibland Chr—s papper och lemnar det här till läsaren såsom ett litet prof på hans oratoriska förmåga.

Utgifvaren.

Men framför allt i den organiska naturen, hos växterna och djuren och synnerligen i menniskan med hennes sammansättning af ande, själ och kropp spåra vi Hans mästarehand.

Vi se uti allt Hans allmakt, vishet och godhet.

Vi se, huru Han äfven i naturen gifver oss fingervisningar, för att vi allt mer och mer skola kunna nalkas Honom.

Och oaktadt all denna Hans godhet, oaktadt alla dessa fingervisningar går menniskan ofta en orätt väg: hon glömmer Honom, alltings ursprung och lifskälla, under det hon visserligen kan beundra Hans verk."

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Då jag slutade mitt föredrag, satt hela åhörarekretsen der tyst och allvarlig.

Jag kände mig fullt öfvertygad om, att mitt föredrag gjort ett djupt intryck.

Som det bästa bevis därpå, såg jag vid min bugning före nedstigandet ur katedern, huru prosten gaf mig en obetydlig men gillande nick, hvilket djupt rörde mitt tacksamma hjerta.

Så kom här åter ett nummer på piano.

Gubben Grönqvist hade nog på uttrycket i mitt ansigte förstått, att jag ej kunde fullt gilla hans eget halft frivola val af musikstycken i det första numret — vi hade talat om helt andra, men han hade, som han sedan också villigt erkände, glömt vårt gemensamma urval, och i hastigheten nödgats taga hvad, som föll honom in.

För öfrigt hade prosten Stålbom ej begärt att få veta, hvad tit. Grönqvist ernade spela; ty han kände ju sedan gammalt sin gemytlige, beprövade klockare så väl, att han aldrig kunde tänka sig något sådant, som att denne skulle "förjumpa" sig, hvilket ju egentligen ej heller skedde.

Den gamle organisten tog nu fram ett notpapper och

spelte så med allvarsmin en fuga af den gamle tyske kompositören Johann Sebastian Bach, hvilket namn jag sedermera såg skrifvet på bladet.

Församlingen satt tyst och synbarligen mycket rörd, efter det han slutat sitt vackra spel.

Då anslog han till slut med ett energiskt uttryck i ögon och ansigte ett väldigt ackord och spelade så kraftigt, som det gamla klavéret tålde, den så uppeldande *Björneborgarnes marsch*, två gånger om.

Bifall kom honom äfven nu rikligt, om ej så högljudt som efter första numret, till del.

Till sista numret hade jag utvalt endast en sång nemligen Pacius' "Vårt land", den store finske skalden Johan Ludvig Runebergs kanske högstämdaste poëtiska skapelse.

Sången gick måhända en smula släpigt, ty de små sångarne hade ju ej så lätt för att följa det markerade raska tempo, som detta stycke egentligen kräfver; men det lät i alla fall behagligt att höra de rena barnastämmorna i detta värdiga slutnummer.

Dermed var det hela slut.

Hade bifallet varit tyst efter mina föregående uppträdanden, blef det nu så mycket mera öfverväldigande.

Alla reste sig.

Herrskaperna uttryckte på det mest anslående sätt sin belåtenhet, äfven bönderna, ja, till och med deras barn klappade i händerna, sedan de nu en gång vänjt sig vid denna seden, och de klappade till och med mycket hårdt.

Då det slutligen åter blifvit tyst, steg prosten Stålbom fram till katedern.

Han höjde nu sin malmrika stämma och framförde i några få men väl valda ord sitt och de församlades tack till mig, som, enligt hans eget uttryck, varit upphofvet till och själen i hela detta lika framgångsrika som förtjenstfulla företag.

Han lyckönskade på samma gång församlingens skola till det nya orgelharmonium, hvars inköp han visste vara betryggadt.

Derpå räckte han mig handen.

De andre herremännen räckte mig äfven sin hand.

Patronen på Kalfås lemnade mig, på samma gång som han hviskade: ''För mig och majoren'', ett kuvert, hvilket sedan befans innehålla hela 25 kronor, således 100 gånger minimum.

Då majoren i sin tur tog afsked af mig, kramade han min hand och sade:

''Det var, 'amfan, Chronschough, inte dåligt gjordt!''

Detta var ju inte just så väl valda ordalag, men jag är öfvertygad om, att det, enligt hans terminologi, var det högsta betyg han kunde gifva mig.

Snart voro alla ''soiréebesökande'' borta.

Endast gamle vännen Grönqvist och de små sångarne och sångarinnorna stannade qvar för att efter ''arbetet'' stärka sig med en kopp ''kaffe med dopp'', som min kära moder tillagat och framstält åt dem.

Barnen voro alla så glada öfver denna ''aftonunderhållningen'', att de knappast kunde sitta stilla och iakttaga bordskick.

Jag sjelf var ju lika så glad som de, hvarföre jag icke kunde gifva dem någon tillrättavisning.

Men när ''gubben'' Grönqvist fått sig en, som han uttryckte sig, ''regäl konjaksgök'', blef han så uppspelt, att jag måste hemsända barnen, för att de ej skulle få höra på alla hans befängdheter.

Då vi nu ändtligen blifvit ensamma, så skrattade vi åt honom, både han sjelf och jag, så godt, som skrattas kan.

Han omtalade nemligen, att han i sin tillfälliga förvirring vid första numret varit nära deran att ''dra till'' med

ännu befängdare saker än *''Stina''*, såsom *''Rullan går''* och mera sådant.

Det var för kostligt!

Väl, att det gick, som det gick!

Men ingen har väl hastigare än han ''knipit sin publik''.

Sedan Grönqvist efter ännu en ''gök'' aflägsnat sig, förnöjd och munter som alltid, satte jag mig på bänken i den lilla verandan för att låta aftonvinden något svalka mina ännu brännande tinningar.

Då kom min kära moder och satte sig på bänken midt emot mig.

Hon hade naturligtvis varit med inne i salen och hört på både musiken och sången och föredraget.

Hon satt der nu en stund, tyst och allvarlig, och bara såg på mig.

Slutligen sade hon med visserligen mild, men något darrande röst:

''Skulle nu detta vara det rättaste viset att skaffa ihop medel till ett sådant ting som ett orgelverk att sjunga de heliga psalmerna till?''

Det var ju en underlig fråga.

Men jag bara teg, jag kände ju hennes oerhörda vördnad för de religiösa tingen.

''Det blef mer skoj af den usle klockaregubbens spel — jag gitte knappt att ta'n i hand, när han skulle åstad, kräket, — än hvad jag kunde stå ut med,'' vidtog hon.

''Hade det inte varit för prostens skull, så hade jag gått ut ur salen.

Tvi, det usla lifvet!

Bära sig åt på det viset — spela polkettor och strunt vid ett sådant tillfälle och för ett sådant mål som att köpa en orgel att sjunga psalmer till.

Jag såg ju, att prosten såg allvarsammer ut, men han ville la inte låts om et — för de fina herrskaperna, kan veta,

för till slut så grina' han med — det kunde jag då inte begripa.

Men det tål att tänka på.

Det enda, som jag kunde hålla mig till, det var dina egna ord då i slutet af talet; dem lade jag på hjertat.

Och så undrar jag på, att inte prosten, när han hade sagt sina granna berömmelseord till dig, att han inte ville, vi skulle sluta hela tillställningen med en psalmevers sådan som Slutpsalmens siste och sjunde vers:

''Herre, signe du och råde''.

Fast han ville la inte blanda ihop en psalmevers med det andra klabbet. Hm!''

Min moders förebråelser kunde ju hvarken träffa eller utmana mig.

Men det var sannerligen icke lätt att rycka min kära moder ur en föreställning, som hon sjelf en gång kommit till.

Efter en stunds betänkande sade jag dock:

''Kära mor, vi måste ju skilja mellan verldsliga och andeliga ting.

Men tror I, mor, att det inte kan vara Herran behagligt att låta verldsliga ting tjena de andeliga?

I sågen ju, att sjelfve prosten hade ingen anmärkning att göra.''

''Hvad?'' utropade min moder. ''Tror du inte, jag såg, hur svart han glodde på klockaresjanen, när han klämde till med polkettan, så tror du la, jag har mist min gode syn. Joho du, jag såg det med mina egna ögon.

Och det får hvarken du eller jag heder af, att du går och ställer till sådana tillställningar, hvarken af prosten eller af andra, som ha sitt vett i behåll, det är min tro.''

Jag ville ej längre disputera med henne, men det sade jag ändock:

''Jo, mor, det tror jag visst, att vi båda skola hafva heder af denna tillställningen, och det skolen I sjelf få se.''

Då såg hon länge allvarligt på mig och sade slutligen med af rörelse darrande röst:

"Den der sig upphöjer, han skall varda förnedrad, och den sig förnedrar, han skall varda upphöjd.

Käre son, bed till Gud, att han håller sin hand öfver dig och frälsar dig ifrån denna verldenes högfärd!"

Jag böjde ned mitt hufvud och teg.

Hon förfogade sig med långsamma steg in i köket och lemnade mig ensam.

Jag blef länge qvarsittande derute, begrundande min moders allvarliga ord.

En moders blick är skarpt genomskådande, då det är något, som gäller hennes käraste här på jorden, hennes eget barn.

Hade jag månne verkligen i mitt hjerta några syndiga anlag till sjelfviskhet, fåfänglighet, högmod?

Ja, men då hade jag åtminstone ej sjelf förstått det.

Jag hade, så vidt jag visste, sedan jag var barn, alltid gladt mig och tackat Gud för alla de framgångar, jag med rätt vunnit, med orätt visste jag mig intet hafva hvarken vunnit eller förlorat.

Jag hade hjelpt min vän och den behöfvande med hvad jag hade förmått.

Jag hade förlåtit mina ovänner, ehvad de hade gjort mig emot.

Jag hade sett Guds välsignelse i hvad jag företagit mig och jag hade tackat Gud derför nu som tillförene så natt som dag.

Inför Gud, den allrahögste, ville jag kasta mig som det ringaste stoft i den djupaste skuggan, men för hvem helst, det eljest vara månde, ville jag bära mitt hufvud högt, så länge jag med Guds hjelp kunde handla efter hans rätter.

Luthers lära är en sträng religion, och min moder är en sträng lutheran, äfven jag är lutheran.

Många vilja kalla denna lära för en högmodslära derföre, att en sträng lutheran ej vill närmare umgås med olika tänkande och på intet sätt med obotfärdiga syndare.

Men säger icke skriften med tydliga ord:

"I skolen icke draga i ok med de otrogna."

"Kom nu in och ät qvällmat! Du får inte sitta derute längre och förkyla dig," hörde jag min ömma moder ropa igenom den öppnade köksdörren.

Jag blef visserligen störd i min allvarliga tankegång af modersrösten, men på mig verkade den nu som alltid förr så underbart lugnande och välgörande, ty jag visste ju, huru min ömma moder aldrig ett ögonblick skulle kunna lefva och hafva sitt hjerta och sin sans i behåll, utan att tänka på mig, på min verldsliga och andliga välfärd.

Jag lydde min moder och kom in till henne i köket, men af inre rörelse förmådde jag ej ens att smaka den framsatta aftonmåltiden.

Min moder föll då i mina armar och sade under tårar:

"Du vet ju, att jag alltid vill dig väl!"

"Ja, moder," svarade jag och smekte henne på den åldrade kinden.

Och så förenade sig tvenne hjertan i en innerlig gemensam bön till den Högste, att Han i sin nåd ville låta dem så fröjdas som sörja tillsammans genom hela lifvet ända till en salig död.

Det var slutet på den stora dagen.

OLA HANSSON

1860

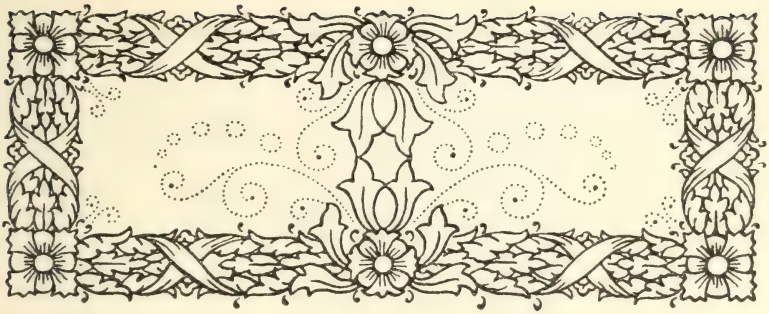

Ur DIKTER.

I VÅRTIDEN.

Och vårljumt skiner solen,
och himmelen är blå,
och hvita skyar sväfva
helt sakta fram därpå.

Som blekgrön slöja sveper
sig vårsäd, fin och späd,
och mjuk som mossa kullrar
sig mörkgrön vintersäd.

Nu myllra brodd i hagen,
nu sväller det i knopp.
Ur klibbig hylsa vecklar
ett fjunigt blad sig opp.

Och rundt omkring mig brådska
och idel lif och lust,
och allting gror och suger
ur jordens feta must.

Och rundt omkring det kämpas
en dust på lif och död.
Det är som doft ett mummel
från vida marker ljöd.

Du stackars sensitiva,
som skjuter ur jorden opp!
Jag ser, hur sjukt du lutar
med gul och vissen topp.

Ur NOTTURNO.

UNGDOM.

2.

Jag sett dig drömma i månens ljus
i ljumma sommarnätter
med skumma dungar och hvita hus
på sädesymniga slätter.
Så vek du satt
och jungfruren
i hviskande natt
med flödande sken
öfver ullhvitt rykande ängar.
I ögats fuktiga klarhet låg
speglad din kyska jungfruhåg.

Jag sett dig spänstig och rank och varm
i den lätta flygande dansen.
Den höjdes så sundt, din kvinnobarm,
din blick var så strålande glad och varm
med ungdomshälsa i glansen.
Med innerlig min
du såg på mig opp.
Du var som en fin
blomsterknopp,
som brister i morgonsolen,
med lenaste doft, med stigande saft
i stängelns ranka, spirande skaft.

Men helst jag dig ser som en kväll du satt
vid en vagga, vyssande stilla.
Du log så innerligt godt och gladt
emot den slumrande lilla.
Så böjde du dig
öfver vaggan fram
så undrande tankfull
och allvarsam
med oändlig ömhet i blicken.
Och fram mellan mjuka ögonhår
pärlade klar en kärlekens tår.

Ur DET FÖRLOFVADE LANDET.

I KATOLSKT HÖGKVARTER.

4.

Spatenbier,
o Spatenbier,
du leker mig städs i hågen.
För din mjuka hy
och ditt blida gry
jag blifvit dig troget bevågen.
Jag älskar ditt kelet ljusa behag
och din oskuldssjäl af en knoppningsdag.
Spatenbier,
o Spatenbier,
du leker mig mest i hågen.

Hackerbier,
o Hackerbier,
hos dig jag fruktar att stanna.
Ty din blick är trolsk
och svart och dolsk
inunder din skumhvita panna
och hemlighetsfullt och bedårande mörk
som en bortgömd tjärn bland hvitstammig björk.
Hackerbier,
o Hackerbier,
hos dig är farligt att stanna.

Augustinerbier,
o Augustinerbier,
jag hälsar dig, tredje i laget,
med ditt kraftiga mjöd.
Spänstig och spröd,
du vinner med allvarsdraget.
Med fjädrande fart du sköter ditt värf, —
en kylig solglimt, och rättframt kärf.
Augustinerbier,
o Augustinerbier,
du är af det handfasta slaget.

Löwenbier,
o Max Emanuelbier,
du söta och starka toka!
Ständigt och jämt
du drifver ditt skämt
med de närsynt öfverkloka.
Du enkla och nytra småfolksbarn,
man fastnar så lätt i ditt falska garn,
Löwenbier,
o Max Emanuelbier,
som du lagt för de mindre kloka.

Ur NYA VISOR.

SKÅNE.

II.

Du kom som en syn om natten,
en skär och ljus.
Du gick som en skogs i fjärran
döende sus.
Som en grönskande, fruktfylld holme
i lifvets ström
du hvilade solig i vågsvall,
min ungdomsdröm!

Jag ville den varma visan
om lifvets helg
blåsa på pipan, jag skurit
i slättängens sälg.
Men aldrig än hade sin gamman
en söckenträl
af diktens luttrade flamma
och versens själ.

III.

Jag ser vår gård, ser äng och vång;
det blir mig vekt i hågen . . .
På sommarskur vid solnedgång
gå far och mor i rågen.

Det kvittrade i fågelbo,
det droppade från träden.
Och far tog på sig rock och sko:
"Kom, låt oss se på säden!"

Och mor tog på schalett och schal.
Det sken från gröna tofter;
och aftonen var ljus och sval
och fylld med sköna dofter.

Det rann och sjöng och plaskade
från alla tak och grenar;
och fjäderfäet baskade
sig vått bland gårdsbrons stenar.

Inunder grannaste regnbågsspång
mot molntjockt svarta muren
stå far och mor i sädesvång,
som går i ax på skuren.

I kvällssol tindra blad och strå,
och fjärran rutor glimma.
Ur gröna tegar stiger blå
en fruktbarhetens imma.

VI.

Kvafva ilar stryka och gå . . .
nu kvällas det hemma i Skåne.
Augustinatten faller på
utan stjärnor och måne.
Man höstar tyst med brådska, —
det drager opp till åska.

På stacken, hög som gårdens tak,
gestalter tyst sig röra.
Med drängen framtill och pigorna bak
ses sista lasset köra
långt ute på skumma vägar
igenom tomma tegar.

Det skymmer hett, det skymmer blått
på slätt, som andlöst tiger.
Det blixtrar tätt och mullrar smått, —
från hafvet åskan stiger.
Hem bringas kreaturen . . .
Nu smattrar i eldhaf skuren.

* * *

I FRÄMMANDE LAND.

Med skurar sträfva och strida
det faller skymning tida, —
vi sitta i främmande land.
Det kallnar och mörknar till domedag;
på rutan det trummar som ödesslag;
och själen står full af kvidan
och gnagande tand.

Bak regndränkt ruta står främmande stad
med öde gator i öde dag.
Vi sitta vid fönstret, du och jag,
och vända i lifvets bok ett blad, —
tillsammans, sida vid sida
och hand i hand.

Där ljuder en skrällande falsk musik
af ilsken vindstöts hvin och skrik,
när drucken den tumlar ur regnslussen ut
och stretar och svinner vid närmaste knut, —
vi lyssna till toner blida
af underland.

I suddig teckning, som flyter ihop,
står nära inpå oss en gyttrad hop
af ändlös jämngrå husfasad
och taks och gaflars brutna rad, —
men mot oss i solskensblida
ler främmande land.

Och själfva bägge ljust vi le,
ty bägge samma syn vi se:
ett rakt icke skönjbart ingenting
för mången, — för oss en underpant,
som väger förmer än en penningslant,
ett minnesbud och en löftesring,
att osynligt kring oss vida
är vänneland.

Det tände glimt i vår skumma blick,
det våra hjärtan att klappa fick;
och fjärran land, som vi lämnat i går,
och land, som i dag omkring oss står,
och land, dit färden i morgon går, —
kring alla det starkt och enande slår
som bältet till svärdets skida
sitt stolta band.

Si, elden i ögon och hjärtan är tänd,
en stilla lösen, kär och känd.

Kain, den blinde, har kallaste harm;
för oss är det härden, som hälsar varm
öfverallt i samma vida
befriade land.

Ur PÅ HEMMETS ALTARE.

STOCKHOLM.

På Djurgården en junidag
till vaknad kåre lyssnar jag, —
kring vik och skog den drager
försommarsval och middagssvag.
I sol och blekblå dager
stå när och fjärran stad och land,
barrskogars mörka, räta rand
och fjärdars buktadt blankblå band.

På Djurgården rår sommarro.
Tyst larmet dör från kaj och bro;
och små och stora slupar
sig om hvarandra ljudlöst sno
inunder brant som stupar
med mossgrön häll och björk och ek, —
till tidsfördrif och som på lek
i sol och fager väderlek.

Här tyder jag i luft, i vy
din andes lätta, ljusa gry,
som klang i Bellmans visa,
så gammal ren och än så ny,
som släkten lärt att prisa
all sorglöshetens lek och lust
och lifvet som en munter dust
och glädjen som dess märg och must.

En karghet fylld med ljus och spel,
som har sin gräns men som är hel,
är uti alla väder
ditt väsen och din arfvedel.
I öppenhet, som skräder
ej starka ord, ej raka slag,
men som är vid och solljus dag,
du fann ditt spelande behag.

På Djurgården i junitid.
Försommarsval förmiddagsfrid.
Sig klara linjer sluta
kring tystnad stor och omnejd vid,
där strängalåt på luta
af vinden fången dröjer kvar
och dallrar skär och tunn och klar
och ut kring holm och udde drar.

Hör, solots tongång stiger fri
med hjärtesuck och fröjdeskri,
som tätt tillhopa trängas,
med svårmodsklang och drömmeri,
som dämpadt däri mängas, —
i lätta, brutna rytmers flykt,
af ingen tyngd och massa tryckt,
med vingslag buren undanryckt.

Ur böljan steg du smärt och fri,
ett soluppgångens drömmeri,
där tjust jag låg och tydde
din karghets ljusa poesi
och helt förstod och lydde
din trolska, stolta lynneslag,
din sommartystnads vemodsdrag
på Djurgården en junidag.

I KLARA.

1.

Du tycks mig, Stockholm, ett ljust och rymligt landtställe
med många stora höga rum
med ljusa tapeter
och ljusa möbler
i hvitt och grönt,
i hvitt och guld, —
halft ancien régime
halft ultranytt,
kvarblifven fin parfym af gammal tid
midt bland hiss och elektriskt ljus, —
soliditet full af lätthet,
och snirklad form full af bekvämlighet, —

en ljus villa i en vidsträckt och välskött trädgård
med parkernas bersåer
och vattendragens bäckar och dammar
och hafs och skogars vida gröna och blåa gördel

I den ljusa bostaden
tillbringar en glad och godlynt dam
sorglösa dagar
i snirklade former af en etikett,
som blott är en gratiös arabesk
kring naturens hela otvungenhet, —
en glad och godlynt dam,
hvilkens blick är lika ljus som dagern
och hvilkens sinnelag är ljust som hennes hy.

Och i krets kring härskarinnan,
såsom skiftande spegelbilder af henne själf,

blickande och talande hennes egen gladlynta sorglöshet,
sitter hela följet uppvaktande tjänarinnor:
den lilla skärgårdsflickan Söder
med finntyp af gul hy och spetsig trubbnäsa och utstående kindknotor, —
den något blodfattiga och plattbröstade fröken Östermalm,
halft familjeflicka, halft studentska, —
den folkdräktsklädda mamsell Djurgård
med grop i kinden och en romantisk glimt i blicken, —
och många andra,
den ena fängslande mera med naturens enkla behag,
den andra mer med lyxens medvetna och skolade gratie.

Men mest bland dem alla
vann mitt tycke, o Stockholm,
din goda fru Klara
med sin gammaldags hemtrefnad,
sin stiliserade mormorsstämning
och sin Anna Maria Lenngrensesprit
af svensk-fransk blandning:
lätt och robust på samma gång,
lättsinnig och vederhäftig
i en frisint borgerlighets tecken
med en omärklig nyans af kafferep till en myckenhet fint och kryddadt bröd.

2.

Af solsken fulla och af sommarhvila
förbi mitt fönster tysta timmar gå;
och blåa dagar ljudlöst undan ila,
som ingen hand och ingen tanke nå,
förrn de i flykt som ingen tyngd försenar
fått bo i Klara kyrkgårds gröna grenar.

Det kvällas ljust kring hög och smärtbyggd spira,
det skymmer grönt inunder täta hvalf.
En krans jag ville åt ett minne vira,
när klang från luta skärt och drömsöfdt skalf
ur skymningen af lummigt tunga grenar,
där döda sofva under gråa stenar.

I nattens stillhet klinga kända toner
af visan, som ur stoftets skröplighet
och mänskolifvets bräckligaste doner
ett eko väckte utaf evighet,
som öfver grafvar död och lif förenar,
där döda sofva under tunga stenar.

3.

I sommardager spela morgonvindar
sin svala visa i två gröna lindar, —
på kyrkgårdskullens vackra gräsplan står den
bak lågt staket, den enkla minnesvården:
Carl Mikael Bellman. Stilla på din grift
en krans jag lägger, — mer af lif än skrift.
Sin doft den har ifrån min ungdoms gamman;
min mannainsikt har den bundit samman.

Du lifvets saft göt in i snirklad form,
som snott sig efter död förkonstlings norm;
och tidens linjer, torkade och tomma,
begynna skjuta blad och bilda blomma.
Mot trådledd dans af små marionetter
du munter rytm af Ullas fötter sätter.
Fast schemat, blekt och tunt, du mättat har
med blodfull tyngd, är gratien dubbelt kvar.

Allt som i djupet bände på och jäste,
som öfver bräddar skummade och fräste, —
allt som förkväfdt mot luft och solljus svällde,
naturens kraft och själfva dräggens välde,
lifsblandningen, det sämsta i det bästa,
du själf en broder till din usla nästa,
oändlig himmel i ett stycke jord, —
du regnbågsskönt knöt hop i ton och ord.

Med morgonrodnad på sitt unga änne
din diktnings Venus Anadyomene
ur grumligt tidshaf steg; och stolt vid handen
du henne tog, där hvit hon sken på stranden,
och ledde henne opp till lustslottslunden,
där döda stoder sofvo marmorblunden
och höga dockor gledo rundt på trissor
ibland sin skenvärlds målade kulisser.

Men ock, uppå din egen scen — så ville
ditt spelande, ditt skoladt klara snille —
du förde fram i grant och trasigt tåg
hvad utanför all samhällsordning låg;
och med ett löje, skimrande på tårar,
och lifshymn sjungen midt bland svarta bårar,
du höll den spegeln upp för släktets höjder
som bild af deras egna sista fröjder.

* * *

PÅ HAGA.

1.

Den korta sommarskuren
föll lätt och ljum;
och aftonsol förgyller all naturen.

I blanka, stilla, spegelklara djup
stå skogar blått på stup.
Snart dagern sjunker skum
i lummig slottsparks hvälfda rum,
där blad och ängsbrant sluta täta, gröna muren.

Men utanför står kvällen klar och stum.
Det prasslar uti vikens höga säf,
där mygg i solens sista stråle leka
och där sin stäf
på fjärden ut styr tyst en ensam eka
och af en kvinna lyser färggladt dräkten
i solnedgångens starka, skira gull.

I tida aftonväkten,
af bloms och grönskas lösta vällukt full,
från fjärran drar en ton af dröm och saga, —
hinsides skogen, bortom udden, bortom fjärden,
långt bortom ändligheten, lifvet, världen, —
densamma ton, hvarmed en gång en lätt och säker hand
det hela, fulla lifvet vid en fjärils vinge band
och fjäriln skimra lät en sommardag på Haga.

2.

Det doftar och blommar
af tindrande sommar;
men ingen hyllning hörs,
där Flora öfver jorden går
och lifvet föds i hennes spår.
Det tiger i runden,
på åkern, i lunden;
och ingen tunga rörs.

Då nalkas på ängen
med handen på strängen
Carl Mikael; och opp
han stämmer hymn af solfylld gråt,
koral af drucken vällustlåt, —
med ekon i runden
från viken, från lunden,
från bloms och fåglars tropp.

Ty mytens gudinna
var vorden en kvinna
af köttets fröjd och ve,
med håret löst af pojkyr vind
och blossande om blick och kind.
Till ungmön på svalen
sjöng skogen, sjöng dalen, —
till fruktbarhetens fe.

* * *

PSYKE.

1.

Blå mellan gröna bräddar
tungt flyter lifvets älf.
Sakta för slaka segel
glider mot natt du själf.
Melankoliens fågel
med trötta vingslag slår.
Tystnad af solnedgång
kring hvitnande rymder rår.

Aftonens sista kåre
spelar på säfvens rör
evighetsvisans moll,
som långsamt i fjärran dör.

Ensamt i natten lyser
kölgången af din slup;
ensamt din stjärna tindrar
upp ur oändlighetsdjup.

2.

Grå mellan gröna bräddar
tungt flyter lifvets älf.
Bortvänd från tomma vidder,
spanar du mot dig själf.
Fågel med trötta vingar
flyger mot aftonro,
söker med tunga vingslag
in mot sitt hjärtebo.

Rödt mellan glesa stammar
lyser ett ensamt ljus
djupt ur ett mörker, fylldt af
granskogens orgelsus —
ödsligt och varmt för själen,
ångestfullt i sin frid
liksom en senhöstmaning
midt i försommartid.

3.

Hvit mellan branta bräddar
strid skjuter lifvets älf.
Liksom en snöhvit fågel
af böljestänk är du själf,
hvilken mot rymden sväfvar,
stigande, frigjord, allen,
högt öfver ursprungsvågor,
bundna i ramens sten.

Barn utaf sol och fradga,
steg du ur intets famn.
Ensam i blåa vidder
lyste din hvita hamn:
ton, som löste i välljud
böljgångens öde dån,
mullens och stundens drömlif
med evighetskänslans lån.

4.

Bred mellan vikande bräddar
stilla står lifvets älf,
ettvorden med sin himmel,
spegelbild af dig själf.
Gyllene blankt, är alltet
ljus af en högsommardag;
hela det vida varat
tindrar af dina drag.

Timme af middagsskimmer,
timme af middagsro.
Ut ifrån ändligheten
spännes af ljus en bro
högt öfver bräddlöst vidgad
mynning af lifvets älf,
bottenlöst genomskinlig
spegelbild af dig själf.

Ur SENSITIVA AMOROSA.

VI.

Min gamle vän!

Denna gång får du mitt årsbref på en ovanlig tid. Jag hade aldrig sändt det af, om jag icke kände dig så väl, utan när jag hade skrifvit det, — och skrifva det måste jag, och hvarför skulle jag icke skrifva det, då det var mig ett behof och en njutning —, skulle jag ha rifvit det sönder eller bränt det upp eller kastat det ned i min skrifbordslåda. Då skulle ingen ha sett det, utom jag själf, när jag någon sällsynt gång läste genom mina gamla bref; det skulle ha bragt mig ett ymnigt och smärtsamt minne om mitt känslolifs sista svinnande aftonrodnad. Men nu skall jag sända det af och du skall få det, ty jag vet ju så innerligt visst och godt, att du icke skall le öfver mig, såsom alla andra skulle gjort som känna mig mindre, utan att du skall förstå, att det är det innersta hos mig och det bästa hos mig som här i dessa linjer flammat upp likt de blå lågorna i en brasa i en stor och hastig flämtning innan de slockna öfver den svarta kolnade veden, — genast, från första början förstå det. Ty du känner tonarten, i hvilken mitt lif gått, och du har hört det motiv som kommit igen och kommit igen i min känslas många melodier, och du har kunnat fånga den tysta obestämbara vibrationen i min personlighet, därför att den klang som hos dig själf. Och hvarför skulle jag icke, jag som med tjuguåringens

bäfvande skygghet gaf dig det första ömtåliga förtroendet, också gifva dig mitt sista, nu då jag är ensam och trött och gammal.

Jag hade ätit min middag på samma ställe, där jag ätit den under tio år, bland nästan samma människor, hade bytt samma fraser med flickan, hvilka upprepats nästan hvarje dag under dessa tio år, och hade gått hem genom samma gator, i hvilka jag kunde utantill hvarje skylt och kände igen hvarje ojämnhet på trottoaren och sett samma ansikten bakom rutorna. Jag hade satt mig i gungstolen för att som vanligt röka min cigarr, innan jag grep mig an med den tjocka hög af stilböcker som låg och väntade på mig på arbetsbordet, alldeles som jag suttit och rökt min cigarr och sett på dessa stilböcker under alla dessa tio år, i samma rum och bland samma möbler, med samma hvardagstankar och samma hvardagsstämning. Men så, plötsligt, — jag vet icke hvad det kan ha varit som först sattes i rörelse, och det vet man ju aldrig, ty det är så smått att man icke kan se det och så sammansatt att man icke kan reda ut det, — det kan ha varit ett ljud från gatan helt enkelt, eller en ton i dagern, eller en doft från en af mina blommor, eller en särskild ställning hos något af föremålen i rummet, hvad som helst, — jag vet icke hvad det var; jag kunde ej heller se klart in i det tallösa myller af tankar och bilder som i en sekund drog genom min själ, eller skönja hvar den ena grep tag i den andra, ty det gick så snabbt som en ljusstråle faller in i ett mörkt rum; jag vet icke heller hvad det var för stora töckenvidder, i hvilka jag tyckte mig försvinna och förintas, ty de gledo undan i samma sekund som de spände ut sig omätligt, oändligt; det var endast en känsla af alltsammans som dröjde kvar och skärptes och fördjupades, en känsla af något smärtsamt ljuft innerst i mitt väsen, som svällde ut i hela min varelse, ända till dess jag kände något bränna under ögonlocken. Och i nästa ögonblick slog mig den tanken, att så

hade jag känt det så ofta för många år tillbaka, då sinnet mjuknade i minnen, och att jag icke hade haft en sådan stund under alla dessa tio år och att jag trott, att dessa stunder voro förbi för alltid; och i samma ögonblick blef den grå höstdagern till något annat än den varit förut, till något mystiskt stämningsfullt sugande, till hvad den varit för mig förr i tiden i mina ensamma sorgsna timmar. Det var mig som om tio skumma dorska tomma år slätats ut ur mitt lif och alls icke varit till. Och jag gjorde nu som jag förr brukat göra, då själen blef mig för full: jag tog på mig och gick ut.

Det var en lördag, sent i oktober, en grå och stilla dag med ljum fuktig luft. Ett lätt töcken hvilade öfver staden och hade fallit som väta öfver gatstenarna. I en och annan butik hade man redan tändt gaslågorna, som lyste skumt bakom de disiga fönsterrutorna. Jag lämnade snart hufvudgatorna bakom mig med deras skärande döfvande larm, och ju längre jag kom ut i förstaden, som sträckte sig ut framför mig med sina tvenne långa rader af hus, små och fattiga, ju mera tätnade stillheten omkring mig, ännu mera djup och tät genom det monotona dämpade dånet bakom mig och rullandet af en och annan spannmålsfora på väg in till staden. Jag gick förbi sommarvärdshuset, man hade spikat bräder öfver glasväggarna, träden hade den sena höstens gula och röda färgtoner eller hade redan fällt sina blad öfver det vissna gräset och de fuktiga gångarna och flätade sina bara svarta grenar mot den grå bakgrunden. Inne på kyrkogården, i dunklet under de bruna trädhvalfven, lyste grafstenarna hvita, med fuktgrå strimmor och fläckvis öfvervuxna af grön våt mossa, och murgrönan klängde med sin mörka grönska yfvigt öfver grafvarnas svarta mulljord. En och annan ensam kvinnoskepnad skymtade därinne, sysslande med blommor vid en graf, eller sittande på en bänk, orörlig och hänsjunken, eller lutad öfver ett järnräck; och det var mig som om de många sorgens tankar bredde sig i stillheten

därinne och ut i den grå höstluften och mättade den med sitt stumma svårmod. Så blefvo husen allt glesare, täpporna kring dem allt större, stenläggningen upphörde, och landsvägen snodde sig fram längs kusten, mellan det grå öde hafvet och den grå vida slätten. Utanför ett hus lågo några ungar och rotade i sanden, ute på markerna körde man och plöjde eller sysslade med rotfruktsbärgningen, i byn framför mig surrade en ångtröska, ännu längre borta ringde det i en kyrka, och öfver hela detta senhöstsceneri, öfver detta tunga slättlandskap, i denna ljumma fuktiga luft och i denna svårmodiga stillhet fanns något af samma väntansfulla ro som i helgdagsstämningen från min barndom, och jag kom att tänka på nyströdd sand öfver nyskurade golf i mitt hem, den ena bilden lockade fram den andra, denna gled undan i en ny liksom i ett förvandlingsdiorama; jag såg vägarna svarta af högtidsklädda skaror, som skulle till kyrkan, och såg dem samlas på kyrkogården uppåt kyrkomuren; jag hörde folket mumla efter prästens böner och hörde psalmerna från orgeln; hela lifvet i stugorna och på bygatorna drog förbi mig i bilder. Bagateller döko upp i mitt medvetande efter att ha legat dolda djupt nere under lagren af senare upplefvelser, episoder, som jag icke tänkt på under tiotal af år, formade sig på nytt i mitt minne i hela sin ursprungliga tydlighet, och ansikten, som jag icke visste hvems de voro, skymtade jag omkring mig. Det var allt det som låg längst tillbaka i mitt lif och djupast nere i mitt omedvetna, som vändes upp och trängde fram, med helgstämningen från min barndom.

Då jag kom hem igen, var det redan skymning. Jag stängde dörren och rullade ned gardinen, ty jag kände det så högtidligt och fullt i min själ, att jag ville vara för mig själf och helt ensam, och det fanns intet därute bland de andra som kunde hålla ton med min egen stämning. Jag satte mig framför brasan, och medan den verklighet som

var närvarande och omkring mig rann undan i fjärran likt ett sus i töcken, fann jag mig själf plötsligt midt i en ny värld af minnen, som stodo upp från de döda och fingo lif på nytt. Nu var det min ungdom, min smärtfyllda ängslade pinade ungdom, som göt sig ikring mig, med samma stämning som en månskenskväll i september på slätten, hvilken föll öfver mig och sög och tyngde och blef till en själens krympning i vånda, hvarunder jag tyckte mig se mig själf vandra kring på landsvägar och i obygder som en svulten tiggare och klappa på i husen utan att någon öppnade och stå utanför gästabudssalarna och likt Lazarus be om smulorna från den rike mannens bord, en enda, fattig bit af det som var mig det enda nödvändiga. Och medan musiken jublade och dansen yrde och det stora rika lifvet sjöng, gick jag ut i natten som en sparkad hund och som en skabbig ensling.

De vandrade förbi mig, alla dessa kvinnor som jag mött i lifvet och i hvilkas ögon jag sett in forskande och bedjande, de vandrade förbi mig, alla, med likgiltighet eller medömkan i sin blick, och det fanns icke en som stannade och drogs intill mig, de vandrade förbi mig, alla, — bort, ut i lifvet, till andra. Här blef lycka och där blef sorg, den ena misstog sig och den andra fann den rätte, men själf stod jag ensam, medan alla andra gingo två och två, och jag sporde mig själf, i plötslig ångest och sveda, hvad detta var för ett lif att icke en enda gång, om än en aldrig så kort minut, ha varit älskad af en kvinna.

Då var det som jag såg två ögon riktade på mig, ängsligt forskande, två mörka ögon med något brännande inne i djupet, till en början långt borta, men sedan kommo de allt närmre, och kring dem formade sig småningom, ett efter annat, ett ansikte, en gestalt och slutligen en hel interiör, och jag såg alltsammans framför mig, som om det hade händt just i detta samma nu, och det är dock snart tjugu år sedan.

Jag hade en gång som student hyrt rum hos en änka

efter en ämbetsman ute på landsbygden, hon hade tidigt mistat sin man och sin son samt flyttat in till staden för att där, på det lilla kapital som mannen lämnat efter sig, lefva till sina döddagar med sina minnen och sin stilla sorg, i torftighet och tillbakadragenhet, utan att bry sig om världen och människorna därute, hvilka icke längre hade någonting att bjuda henne. På andra året af min vistelse på denna plats träffade jag under de besök som jag emellanåt gjorde hos min värdinna en ung flicka från landet, hvilken föräldrarna inackorderat i staden för att hon skulle lära sig ett eller annat, jag minns nu icke hvad. Vi råkades en fem sex gånger, men bytte icke andra ord än dem som hvarje ung man och ung kvinna bruka byta när de råkas, och där fanns intet mellan oss — i alla fall lade jag icke märke till något, såsom du kan förstå, då jag aldrig talat med dig om detta —, som vek af från den allfarväg, på hvilken människoödena vandra fram. Efter ett halfår ungefär vill jag minnas, flyttade hon till annat ställe, men kom allt då och då in om till den gamla änkan, efter hvad jag såg; men själf hade jag icke sammanträffat med henne, sedan hon lämnat huset. En dag fram mot vintern, i kvällningen, fick jag bud från värdinnan, om jag icke ville komma in. Jag hade just kommit hem efter en glad dag, jag var i den där angenäma dåsigheten, då man så lätt blir sentimental, och jag hade satt mig att drömma i skymningen, och du vet nog hur i en sådan sinnesstämning minnena kunna smeka, emedan allt det bittra sugits bort och endast sötman blifvit kvar, och hur framtidsslotten kunna resa sig upp i fantasiens trolska falska månskensdager. Då jag kom in, — hur ser jag icke ännu allt, — det var en liten våning om tre rum, små och fullstoppade, med många möbler och tjocka mattor, ett sådant där varmt och doldt näste, där en skygg och ensam fågel kan slå sig till ro, ett riktigt änkehem, där ständigt samma stilla sorgsna tankar gingo omkring på tå och där evigt samma minnen tittade

fram ur de skumma vrårna och där det var så tyst, så tyst, att man ovillkorligt lade sordin på sin stämma, och så vänligt ombonadt, att man alltid kände sig till mods som vid brasan i en blåsig regnkväll i hösten. Den gamla satt i soffan, midt i lampskenet rödt genom skärmen, sysslande med sitt handarbete, — och längre borta, där ljuset var dämpadt och skumt, varsnade jag, medan jag själf ännu var i sidorummet, den unga flickan sittande på en puff, tyst och med händerna i knäet, i svart dräkt, med ett blekt, lidelsefritt och eftertänksamt ansikte samt ett mörkbrunt hår, benadt och slätkammadt öfver en smal panna. Men hvad jag nu ser i underlig skärpt klarhet, det är den ängsliga frågan i dessa mörka ögon, brännande och dock klara, med mer af tanke än känsla i djupet, medan vi höllo hvarandras händer; och jag kommer ännu ihåg att jag höll hennes hand kvar i min längre än vanligt, jag visste då icke hvarför. Men nu förstår jag det, och jag har denna kväll känt något lätta och ljusna inne i mig — som ett plötsligt ljus slår upp i mörkret för den vilsne —, vid vissheten om att dock i en kort minut ha varit fullt älskad af en kvinna, ty jag visste i detta ögonblick, ännu mera säkert än om det sagts mig med ord och löften, att denna skygga bön och skälfvande fråga voro det smärtsamma yppandet af kärlek. Ty ord äro endast en klang och löften skimrande bubblor; men blicken i ett öga, det är själens egen omedelbara tysta bekännelse och människans oupplösta känsla synbargjord.

Det föll öfver mig som en uppenbarelse, och jag bländades likt Saul af ljuset.

Och när så den sista röda punkten svartnat i brasan och jag vaknat upp i mörkret och hälften yr fått min lampa tänd och såg skolböckerna och det aftonarbete som väntade på mig, då kände jag en sådan vämjelse för det, att jag lät dem ligga, ty jag kunde icke komma mig för att med brutala händer sönderrifva den fina stämningsslöjan öfver mina tankar. Det

syntes mig vara något så stort som händt mig denna märkvärdiga dag, och det var ju också en återuppståndelse från de döda af min bättre människa. När den tid kom — och för mig kom den tidigt —, då jag miste sammanhanget med lifvet omkring mig och då framtidsförhoppningarnas sista sträng svirrande sprang sönder, hade jag ingen annan värld än mina minnens, och i den lefde jag om hela mitt korta fattiga ungdomslif, och hvarje annan upplefvelse blef här till något blundande fint och något jublande stort, med en rikedom af färger och en ymnighet af doft. Och när sedan äfven detta var slut, och jag stod kall och tom inför mina gamla minnen, och inga nya upplefvelser gåfvo nytt stoff, då sjönk jag in i detta tomma dorska lif, med samma dammiga hvardagstankar och samma saftlösa hvardagskänslor, som jag nu left i tio år och som jag i morgon åter skall börja lefva.

Det är som en festdag för mig, och hvarför skulle jag icke njuta den så godt jag kan, fastän jag är fyrtio år och mitt ansikte har rynkor och mitt hår börjar bli grått och människor skulle kalla mig en gammal narr, om de visste af det. Hvad som händt mig är ju icke annat än hvad som händer en och annan bar och gammal buske, som står mot solsidan och en sen höstdag skjuter nya knoppar, som skola vissna i nästa nattfrost.

Din vän

* * *

Ur KÄRLEKENS TRÅNGMÅL.

"HUSVILL".

1.

Härförleden var jag hemma i min födelseby. Fram mot kvällen gaf jag mig ut att gå. Vägen var uppblött af höstregnen, det droppade från pilarnas röda grenar, och himmel och jord flöto samman i en enda gul dimma. Landskapets sjuka melankoli välte sig in i min själ med en känsla som om det vore ett barn som grät. Det var mig som om jag aldrig varit ute ur denna dimma, aldrig skulle komma ut ur den, aldrig ville komma ut ur den; och jag tyckte att om jag svepte den kring mig som filtar, skulle jag kunna sofva så tryggt och godt som man endast sofver på sin barndoms hufvudkudde. Allt hvad jag fått och blifvit ute i den värld, som låg bortom denna gula, våta dimma, banden som knutit mig samman med andra människor, intressen som spirat upp, blommat och gått i frö, lidandena och fröjderna, de skinande förhoppningarna och de askgrå missräkningarna, — hela denna arkitektur tycktes mig stå där bräcklig som ett korthus, och inunder dess fantastiska broderimönster skönjde jag en botten gul som den skånska dimman. Jag hade en förnimmelse som om jag i femton år sökt springa från min egen skugga eller velat schackra bort mitt intimaste jag mot ett främmande lappverk, och de femton åren föllo från mitt lifsträds grenar som femton vissna blad, och jag tyckte att

det var jag själf som nu gick där inne i dimman och strödde sädeskornen i myllan eller vallade min faders boskap.

Men så hörde jag vildgässen skria öfver mitt hufvud, — vildgässen på färd mot södern, ut ur dimman och in i solen. Och då sutto åter de femton bladen gröna, och de femton åren ringlade ut sig igen, och min nya människa, böckernas och människornas, tog distans från den gamla. Och då föllo fjäll från mina ögon: nejden omkring mig var ej densamma som förr, gårdarna voro andra, och ansiktena sågo annorlunda ut, somt hade kommit till och somt var borta. Och jag kom att tänka på, att säden hade stått grön och skurits femton gånger och att kyrkklockorna ringt hvar dag under femton år; jag tänkte på de nya kistorna i kyrkogården, och förändringens och förgängelsens spöke reste sig mellan mig och det förflutna, och jag stirrade in i två mörka hål: den hvita dödskallens tomma, svarta ögonhålor — —

Det var tvenne fönster jag stirrade in i, tvenne mörktglimmande fönster i en hvitkalkad vägg. Jag stod utanför en gård af de gamla skånska bondgårdarnas vanliga utseende, med de fyra i kvadratform sammanbyggda längorna, men i ytterligt förfallet skick. Halmtaket var tunnslitet och tätt bevuxet med grön mossa, lerväggarna bukiga, spruckna, med stora bara fläckar, där kalkrappningen lossnat. Väggresningen var låg och fönstren små och fyrrutiga utom på boningslängans ena gafvel, den som vette ut åt vägen. Man förstod, att här någon gång en upputsning ägt rum, fastän sedermera äfven här vind och väder fritt fått råda. De stenmurade väggarna, de höga sexrutiga fönsterna, en glasdörr med kvarlefvor efter en veranda, — allt stack af mot gårdens utseende i öfrigt, ungefär som ett nytt klädesplagg på en orkeslös och trasig tiggargubbe.

Jag stod lutad mot en stengärdesgård, som lopp långs med vägen och rundt omkring trädgården, och stirrade in mellan stammarna af några gamla almar, in i de bara, mörka

gafvelfönstren. Blicken gled åt sidan ut öfver trädgården. Förändring, förgängelse äfven här. Gräsmattor och blomsterrabatter lågo hän som potatis- och rotfruktsland; häckar och lusthus hade fått växa fritt, stodo tofviga som det oklippta skägget hos en åldring, spetade med sina gängliga skott som fingrarna på en gammal mager hand, då den griper om kryckan. Utanför en dörr vid boningslängans bortersta ända stod ett brunnskar; en hafvande kvinna kom ut och fyllde sitt ämbar med vatten, stannade en stund, då hon varseblef mig, och gick sedan in. Gula och röda blad sjönko sakta ner från almarna öfver mig och lade sig på marken, intill de andra som redan fallit. Någonting rörde sig uppe i topparna: det var en råka, som flyttade på sig i sin pinnrede.

Förändring, förgängelse! Åter naglades mina ögon fast vid de mörktglimmande rutorna inne mellan trädstammarna. De stirrade mot mig, dessa rutor, som mörka ögon, outgrundliga, skrämda och frågande, som om det sutte någon där inne bakom dem, rufvande öfver det mänskliga lidandets gåta. Jag stod och väntade att denne någon skulle afteckna sin hvita gestalt mot den mörktglimmande fonden; jag tyckte det rörde sig där inne och höll andedräkten, som om det stundade en uppenbarelse, och jag visste, att om denne någon komme, skulle det vara en som jag kände. Men så kom en vindfläkt, och det susade och prasslade i almtopparna, — prasslade som af likets svepningskläder, susade som minnet af en jordfästningspsalm. Och då vaknade jag upp, och därför kom det ingen uppenbarelsens syn; men viljen I, som bon i ett solland, höra en historia från en vrå i norr, där solen sällan lyser, så behöfver jag endast gifva ord åt de minnen i bild och stämning, som väcktes i min själ, då det prasslade och susade i almarna och jag stirrade in i den gamla bondgårdens mörktglimmande fönsterrutor.

I ett af lusthusen i denna trädgård satt jag en sommarnatt för fem år tillbaka, tillsammans med en annan ung

man af min egen ålder. Han var blond och spenslig, hans kropp hade den spänstiga hållning, som liknar en halfdragen klinga, hans anlete påminde om knif och is, och hans grå ögon glimtade som af svängdt stål och af solsken på en fallande vattendroppe. Han hette Anders T. och var ställets ägare. Bondson född, hade han utbildat sig till boklärd, men vändt tillbaka till sitt stånd. Som ett främmande blomster, hvilket står ensamt i sin art bland ängens alla vanliga dussinörter, såg han ut, där han denna sommarnatt satt framför mig i sitt eget trädgårdslusthus och berättade sin historia, fantastisk som de långa skuggor, hvilka sträckte sig ut öfver slätten i månskenet.

Det var denna sommarnatt och denna historia som manades upp från de döda, då jag stod lutad mot gärdesgården och de svartblänkande rutorna stirrade emot mig mellan trädstammarna och det prasslade och susade uppe i almarna. Som en hoptrasslad trådhärfva vecklades mina minnen opp af osynliga händer, medan jag fortsatte min promenad och höstkvällens skymning föll på, den skånska höstkvällens tysta, svårmodiga skymning. Två små ögon höllo min själ fastnaglad, såsom de gjort en gång förut, en månskensklar augustinatt i ett trädgårdslusthus, — två små ögon, som glimtade likt svängdt stål och solskenet på den fallande vattendroppen, — och jag hörde en känd stämma tala, om inom eller utom mig, det tänkte jag ej på.

Detta är hvad jag hörde:

2.

"Min historia börjar egentligen med en eftermiddag i april, då jag satt på det lilla Café du Lac i Köbenhavn, ensam, vid min tidning och mitt kaffe. Kyparen sprang af och an mellan serveringsborden och disken, jungfrun rekvirerade i telefonröret, gästerna sorlade, och rummen stodo

fulla af rök. Det kändes mig kvaft, och jag lät öppna fönstret, vid hvilket jag satt, på halfglänt. En lätt blå dis stod ute öfver "Söerne" och de små trädgårdstäpporna inom staketen borta på andra sidan, luften var en enda gyllene dallring, och hvita strömoln gledo, lätta som fjun, fram öfver den blå himlen. Det var något i allt detta, därinne och därute, som fyllde mig med leda och längtan, — leda: hvaröfver? — längtan: hvarefter? Jag gjorde mig ej reda därför; alltsammans kom och gick som känslonyanser, obestämda, flyktiga, glidande, som då sidenet böljar eller en bris far hän öfver ett stilla vatten.

Jag drefs ut och vek af uppåt Gothersgade. Flickor rullade barnvagnar, ur hvilka små bébéansikten myste mot mig och mot all vårdagens välsignelse, herrarna gingo med uppknäppta öfverrockar, och hos alla människor röjde sig i gång och gester detta mattighetens välbefinnande, som följer med våren. Jag gick förbi Botanisk Have: den hvilade i en ljum, blå ånga, som steg upp ur myllan. Åsynen af den rykande myllan blef till den egendomliga förnimmelse, som man har när ett minne lyser upp i själen och ännu icke någon bild framträdt mot den upplysta bakgrunden. Jag blef full af oro, af tvekan, af olust; jag visste ej hvad jag skulle taga mig till eller hvart jag skulle gå hän. Mekaniskt dref jag fram åt Nörre Boulevard och gick in i Örstedsparken, där svanorna gledo öfver dammarnas blå vatten, som om det vore himlen och de hvita strömolnen som speglade sig. Här inne var tyst och tomt, och det kändes mig, som om jag här vore bättre till mods och som om jag här funnit något af hvad jag sökte. Men när jag snart därpå befann mig midt i vimlet och larmet på Vesterbro, och omnibusarna skramlade och spårvagnarna pinglade och människorna knuffades, då ebbade det åter i min själ, och ledan välte sig in i den som en slemmig massa; men så, i nästa ögonblick, kom en bölja glidande med ännu högre kam än de förra och

slog längre upp öfver stranden än de förra, och det glimtade förbi mig som en syn af hvita svanor, af blått vatten, af hvita strömoln på blå himmel, af blå dis, af guldskimrande luft, tills bakom allt detta och ut ur allt detta stod en annan tafla, mot hvilken jag längtade och törstade, så bittert ömt som man törstar och längtar vid minnet af sin första kärlek, — jag ville se den svarta slätten vid det blå hafvet och jag ville höra vipan skria ute på markerna. Nu äcklade mig allt omkring mig, allt som jag såg, allt hvad mitt öra förnam: herrarnas skratt, damernas toaletter och människornas ansikten, gatornas stenar och butikernas fönsterstånd. Jag skyndade hem.

Då jag kom hem, hade det börjat skymma. Jag fick eld i kaminen, lade mig på schäslongen och rannsakade mig i hjärta och njurar. Men när jag ville göra ett öfverslag af i dag, fann jag mig på ett sluttande plan, som småningom ledde mig öfver till i går och sedan ständigt längre tillbaka, till tider, som jag trodde mig ha uppgjort räkning med. Du vet hur det är, när man tror sig ha gjort en upptäckt, ha kommit någoting på spåren: först lösbryter sig tanken ur en mängd slagg, som hållit den ner, liksom en gnista i en nära slocknad brasa; och när så denna tanke med ens slår ut i ljusan låga, då fattar det och tänder det rundt omkring i upplefvelsernas trästickor och minnenas fnöske.

Framför mig sken en visshet, oemotsäglig, ovederläggelig. Den lyste som vintergatan på himlen vid nyårstiden: mitt lif hade vridits på sned, jag lefde i ett miljö, som icke var mitt naturliga. Det kändes mig, som om jag plötsligt ertappat mig med att ha gått i ett väderstreck alldeles motsatt det, i hvilket jag skulle gått för att nå det åsyftade målet. Förstår du mig? Mina förfäder ha, släkte efter släkte, i hundratals år lefvat i ett och samma yrke, i en och samma trakt, i en och samma gård. De karaktärsdrag, de själssidor, som bondens yrke och den skånska slättnaturen afalstra hos

människan, — hur måtte de icke ha skärpts genom att nedärfvas under århundraden! Det är en fond som tillvuxit i geometrisk proportion; det är en parallell till lagen om tilltagande hastighet för den fallande stenen. Och nu hade jag försökt att tvinga stenen att falla långsamt, att falla snedt, att bli hängande i luften! Jag hade försökt att förändra min själs sammansättning genom att öfversmeta den med figurer, lånade från böcker, — ändra dess naturbestämda form efter andra samhällsklassers ideal! Jag hade ofta snuddat vid denna sanning, men denna kväll höll jag henne i min slutna hand som en fågelunge. Jag hade börjat med att se efter hvad som fanns inne i den leda för allt hvad stadens var, hvilken smakade likt bier som stått i glaset natten öfver, och jag slutade med att känna den nafvelsträng, hvilken ännu band mig med oupplösbara band vid min hembygd.

Jag sprang upp, ref fram mina kappsäckar, kastade ned en del af mitt bohag, fick uppasserskan in, gaf order om nedpackning och väckning följande morgon, sprang ut och ställde om stadsbud, telegraferade till en släkting på landet att han kunde vänta mig. Jag hade beslutat lämna staden, all stad, för alltid, och jag kände det beslutet som en järnmärg i min själ.

Sedan sökte jag upp en god vän och drog honom med mig till National. Jag var i ett så öfverdådigt lynne, att det gränsade intill feber. Jag tror, att jag aldrig i mitt lif, hvarken förr eller senare, känt mig så glad. Jag lät musiken spola öfver mig som kaskader af svalt sommarvatten, luften dallrade af jubel, jag satt där som en människa, hvilken bär på en ny kärleks hemliga lycka, — och jag nändes ej ens tala därom för min vän, Jag njöt af allt detta erbarmliga hvardagspjank af chansonettvisor och akrobatstycken så, som jag aldrig förr kunnat njuta af någonting; ty jag tänkte därunder för mig själf: jag hör icke till er andra, som komma hit kväll efter kväll och ledsna ert nöje ihjäl, — jag sitter här

som en främling, som för en gångs skull ser på det här, men som i morgon reser sin kos för att ej återvända förrän Gud vet när.

Klockan blef tolf, och min vän ville gå hem. Men han slapp ej — jag drog honom åstad till Kasino. Och vi dansade, och fingo en loge, och champagne, och flickor — —

3.

Morgonbåten var nästan tom: ett par sömniga herrar sutto i röksalongen, uppkrupna i soffhörnen. Jag gick ner i matrummet för att få mig frukost. Då jag åter steg uppför trappan och just som jag satte min ena fot på ofvandäcket, såg jag en dam, klädd i en mörk resdräkt, stå lutad mot relingen. Hennes framkropp aftecknade sig mot den breda gyllene bro, som morgonsolen slog öfver sundet mellan ångbåten och den skånska kusten, hvilken redan syntes nära i den klara luften. Nackhåret var uppkammadt, men inunder det stod fjunet som en mattblondt glänsande sky kring halsen. I samma ögonblick som mitt öga föll på henne, lade hon hufvudet — ett påfallande litet hufvud — på sned, och på denna lilla rörelse kände jag genast igen henne; jag hade aldrig sett mer än *en* kvinna på detta sätt lägga hufvudet på sned, då hon ville betrakta någonting riktigt uppmärksamt.

Jag hade tvärstannat med ena foten på ofvandäcket och den andra på trappsteget; jag höll på att vända om. Hon var den människa, som jag minst af alla denna dag ville möta. Hon stod där som inkarnationen af allt hvad jag nu ville lämna; jag hade en känsla af att hon stängde vägen för mig. I sin blonda mimosa-finhet tedde hon sig för mig som ett silkesband, som jag ej visste om jag skulle nännas klippa af.

Jag stod villrådig, om jag skulle gå fram till henne eller om jag skulle vända om. Var hon i själfva verket någonting som band mig vid det som jag ville bort ifrån? Hon hette

Agnes L. Hennes bror och jag voro intima i Lund, och jag kom mycket i deras hem. Fadern var bruksägare uppe i Småland. Jag vet knappast, hur jag skall kunna åskådliggöra för dig mitt förhållande till fröken Agnes. Vi voro icke kärestafolk, och på något slags kamratskap mellan olika kön, af samma art som vänskapen mellan tvenne män, tror jag nu rakt inte. Om två med elektricitet laddade bollar komma i hvarandras närhet, så antingen stöta de hvarandra bort eller också dragas de till hvarandra. Då en ung man och en ung kvinna råkas, händer ett af de två: antingen ha de fysisk antipati för hvarandra eller ha de icke fysisk antipati för hvarandra. Det senare fallet kan man kalla med hvad namn man vill, det blir endast en lek och strid med ord; hur många nyanser ett sådant förhållande än må ha, finns dock mellan dem alla endast en gradskillnad; om man säger, att kärleken är deras gemensamma grundväsende eller att den är deras kulmen och sista punkt, det gör ju icke stort. Vi ha aldrig nämnt ordet kärlek, hvilket nu är ett sådant där stort ord, som vi nutidsmänniskor instinktlikt draga oss för att bruka. Och salongsflirtation har jag aldrig kunnat med: vi ha aldrig kysst hvarandra, aldrig bytt hemliga blickar, aldrig växlat förstulna handtryckningar. Vårt förhållande var en öppen intimitet, som världen hade frihet att tyda alldeles som det bäst behagade den — och tydningen utföll verkligen i en mångfald af variationer. Just emedan vi lade fram allt till publikens benägna påseende, kunde publiken ej annat tro än att det fanns en styggelse bakom, från hvilken vi ville afleda uppmärksamheten. Ingen af oss kände behof att binda eller bindas, vi *ville* ej förbindelser, — och det var detta som gaf vårt förhållande dess charm. Vi deponerade hos hvarandra våra upplefvelser, våra idéer, våra intressen, och fingo dem igen som förstorade kapital; vi speglade oss i hvarandra och sågo det sneda ännu snedare och det goda i högre potens; vi betraktade lifvet i samma synvinkel, och världen

låg framför oss i samma färg; våra själsmekanismer voro konstruerade efter samma mönster och arbetade i samma tempo.

Hon hade tagit upp sin reskikare och riktat den in mot Malmö, där taken blänkte i solskenet och röken stod ur fabriksskorstenarna i upp- och nervända käglor. Jag hade icke sett henne på ett helt år, och den långa, smärta gestalten smekte mig som anslaget till en gammal kär melodi. Jag hade icke hört af henne under detta år, hvarken genom henne själf eller genom hennes bror, — ty våra banor hade gått åt skilda håll —; men jag visste, att hon vistats i Schweiz, och jag kunde förstå, att hon nu kom direkt därifrån på väg hem. Men hvarför skulle slumpen kasta henne i min väg just denna dag? sporde jag mig; och jag kände en nästan vidskeplig rädsla.

De båda sömniga gentlemännen kommo med mycket larm ut ur rökhytten, och Agnes vände mot mig sitt lilla mjuka blonda bébéanlete. Jag såg med tillfredsställelse, huru en il af solsken flög öfver det, när hon fick syn på mig, och gick fram till henne. Jag fick berätta om mig och hon om sig.

"Flyttfåglarna råkas på vägen hem till våren," sade hon leende.

Det kändes kyligt i längden på däcket, och vi gingo ned i stora salongen på mellandäck, hvilken var alldeles tom. Vi slogo oss ned till en förtrolig tête-à-tête. Maskinen arbetade tungt och jämnt, taklamporna skramlade, det var tyst omkring oss, vi voro ensamma, och jag tyckte, att jag åter satt, som jag så många gånger suttit, i hennes lilla utsirade rum uppe på den småländska gården, lutad mot hörnet af hennes schäslong, med hennes gröna sidenkudde under kinden, njutande af hennes mjuka röst som af ett musikstycke med recitativ till.

Jag sade, att det förundrade mig, att hon reste ut på

landet vid denna tidiga årstid, då hon annars plägade hålla ut i Köbenhavn eller Stockholm till långt fram i maj.

Det var nånting i den tidiga våren, som hon ej alls tyckte illa om, svarade hon. ''Just innan det blifvit riktig vår, — den första aningen af vår, som man mera *känner* inom sig än *ser* utomkring. Då man kan börja *gå* på vägarna — gå med stora steg, så långt man vill. När man slitit ut sig med stadslif en hel lång vinter, då kan det vara en njutning i att trampa i den fuktiga marken, som ännu inte är *riktigt* kälfri, att böja undan grenarna, som redan börjat bli sega och göra motstånd och slå ihop öfver en, medan solskenet flyr och jagar inne under träden, som om det blåstes fram. Kan ni se mig gå där och småle, med hufvudet på sned, steg för steg, med händerna insvepta i schalen?''

Jo, det kunde jag alldeles förträffligt föreställa mig.

''Ja, men när man väl är inom dörren, så slår stämningen ögonblickligen om. Då kommer öfver en denna fruktansvärda tyngd och mattighet, och man känner sig så trist, som hade man dansat en natt. Vet ni, ibland, när jag varit ute och kommit hem igen, börjar jag gråta, — det är sanning, gråta riktigt. — Det är nu våren förstås.

''Nåja, så småningom blir det också annat, som gör en så där trist. Det är till en början så nytt att titta på allt det myckna gamla, som man hållit af, sedan man var liten, — minns ni den lilla öppna platsen långt inne i skogen, där någon inskurit i stammen af en al: 'Fleurir — Mourir. — Renaître? — Peut-être.'? Minns ni den? Och minns ni 'min linje', den bruna ljungbackens mjuka svängda kontur mot den kornblå sommarhimlen? Men, herregud, allt detta upphör ju snart att vara nytt. Det kan på sin höjd räcka ett par veckor. Sedan blir det ju förfärligt. Jag är inte skapad för ensamheten, jag behöfver människor. Jag försäkrar, att jag ibland känner mig riktigt glad, när pigan kommer upp på

mitt rum i något ärende och jag bara får höra en mänsklig röst.

"Vänder ni tillbaka till Köbenhavn?" afbröt hon sig plötsligt.

"Nej."

"Hvar — då det är *jag* som frågar, tyder ni det ju ej som nyfikenhet? Väl? Hvar tänker ni då vistas?"

"På landet."

"Länge?"

"Alltid."

"Men — hvad är nu detta för — —"

"Det är mitt ramaste allvar."

"Tänker ni bli bonde? Ni — bonde!"

"Hvad menar ni med bonde? Är det den gamla figur, som herrskapsklassen bildat sig genom motsättning till sin egen typ och som den inbillar sig ännu finnes till. Icke sant, ni menar med bonde ett slags djur, som arbetar, äter, dricker och sofver som alla de andra djuren? Jag kan trösta er med, att detta djur är för länge sedan dödt och begrafvet för att sannolikt aldrig mera uppstå."

"Men *hvarför* skall ni lägga er uti en sådan där eremithåla, som en landtlig afkrok ju ändå i alla fall måste vara?"

"Det är alls icke fråga om något eremitlif. Jag tänker endast sent omsider skaffa mig det miljö, som är mitt enda naturliga.

"Förstå mig rätt, fröken Agnes. Ni kan bestämdt förstå mig. Det finns ingen familj, i hvilken jag umgåtts så mycket, i hvilken jag rönt så mycken vänlighet, i hvilken jag trifts så godt, som i er. Och ändock har jag, i tusen småbagateller och i grund och botten, aldrig känt mig annat än som en främling, till och med bland de era, — en omhuldad, bortskämd främling, låt vara, men ändå en främling, som aldrig kunde bli fullt hemmastadd och otvungen och som längtade dit, där han hade hemma. Era bordsvanor, ert sätt att

smekas som syskon, er uppfattning af god ton, allt detta myckna som för er alla var nedärfd vana, omedveten vana, — det var för mig nånting instuderadt och blef mig aldrig annat än en yttre fason, ett skal, en påklistrad etikett, hvilken angaf för mig själf och andra, att jag tillhörde era samfundskretsar. Ibland uppfångade jag eller trodde mig uppfånga, hos er eller hos någon annan af sällskapet, en min af förvåning eller ett mångtydigt leende, vid något som jag sagt eller gjort; och jag ställde det i samband med detta som jag sagt eller gjort, och måste se efter, om det fanns något orätt däri, något som stred mot er sällskapskodex, och jag kände skamsenhet eller smärta.

"Till och med ni själf var mig — och är mig, där ni nu sitter, som ett underligt och främmande djur, som jag icke förstår mig på och som jag är rädd för att vidröra. Jag har aldrig varit fullt naturlig och otvungen inför er, så som jag förmodar, att män af ert eget stånd äro det. En god del af den människa, ni gjort bekantskap med och som bär mitt namn, har icke varit annat än en mask.

"Däremot: sätt mig bland ett sällskap bönder hemifrån. De kunna äckla mig, såra mig, pina mig; men trots allt hvad som kommit till hos mig af lärdom och andra umgängesvanor och fina behag och nya intressen, är det dock först här, som jag, rent kroppsligt taladt, kan röra mig fullkomligt utan beräkning, utan afpassning, utan att reflektera öfver, om det bör vara så eller så. I den meningen behöfver jag ej *bli* bonde, som ni uttryckte er, — jag *är* bonde.

"Summa summarum: jag har varit på resa i främmande land — jag återvänder hem."

Agnes satt tyst och allvarsam.

"Det tycker jag inte," sade hon stilla. "Jag är rädd, att det alltsammans är något ni går och inbillar er. Ni har en sådan våldsam fantasi, och så är ni så öfverspändt känslig,

— och,'' tillade hon med sin solskensmin, ''så är ni ett sådant stort barn.''

Ångpipan hvisslade — vi voro inne i Malmö hamn. Agnes skulle mottagas af bekanta, och jag tog farväl af henne på båten.

''Blif nu inte något petrifikat,'' sade hon. ''Jag ämnar för öfrigt alls inte släppa er ur sikte. När ni minst väntar det, kommer jag öfver er.''

''Välkommen!''

''Ni håller *icke* er föresats!''

''Vi få se.''

''Och *om* ni nu tröttnat, när jag kommer och kräfver räkenskap af er?''

''Så är det mycket *er* skull, fröken Agnes.''

Hon såg på mig sorgset, frågande. Så böjde hon på hufvudet till afsked och gick hastigt ut.

Ett par timmar därefter satt jag på tåget, som förde mig ut på landsbygden. Jag började se bekanta ansikten vid stationerna; snart kände jag igen byar och gårdar. Jag tyckte mig glida ut ur ett vimlande, sorlande mörker, som tätnade bakom mig och efterhand förminskades, tills det stod endast som en liten sky nederst vid horisonten; och när jag steg af vid min station, kändes det mig, som om jag gått ur badet, och vårdagens ro och tystnad stod väldig, oändlig omkring mig.

4.

Som efter en natt af nöjen eller efter en lång bekymrens tidrymd, som då man för första gången är uppe efter en svår sjukdom och efter en långvarig resa ändtligen åter är i ro och hemma, — så god, så lätt, så solskensstilla lycklig och förmiddagsfrisk kände jag mig hela denna vår och sommar.

När hösten kom, köpte jag denna lilla egendom. Den

var alldeles vanskött sedan många år. Du vet, hvilket tjufpack som bodde här före mig. Hela den talrika familjen bedref tjufnad: mannen, hustrun, sönerna, döttrarna. Den utgjorde hufvudet för alla de brottsliga element, som funnos spridda öfver trakten. Gården var alltid full af slödder; bakom bommade portar och riglade dörrar uppgjordes nattliga planer. Den ene af de kringboende kunde råka se en med karlar och kvinnor fullproppad vagn spränga bort från gården inemot midnatten, och en annan se den vända tillbaka i daggryningen; och det var oftast efter en sådan där natt, som rykten lupo kring i bygderna om inbrott som gjorts, om hästar som försvunnit ur stallen eller på marken, om slagsmål och öfverfall. Alla människor visste, hvilka gärningsmännen voro, men ingen vågade vidröra huggormsnästet. Men kärlet blef i alla fall fullt: en vacker dag åkte länsmannen in på gården, rannsakade utan och innan, och fann slutligen en halmstack, fylld med allehanda stulet gods. Familjen sprängdes åt himlens alla fyra väderstreck, gården såldes, och jag köpte den.

Jag kände mig hemsk till mods, när jag första gången steg öfver tröskeln till mitt nya hem. Det var mig, som om de förra innevånarne lämnat någonting kvar efter sig, som jag ej visste hvad det var och som jag icke kunde få syn på, men som jag rent instinktlikt kände ligga i min närhet: i det sotiga taket, i de trasiga tapeterna, i den unkna luften, öfverallt och ingenstädes. De små mörka fönsterrutorna skelade på mig, slugt och ondskefullt, tycktes mig, som om de rufvade på hämnd, för att jag trängt mig in; och i de små låga rummen hade ett obestämbart Något dröjt sig kvar af de brännvinsstinkande orden och de blodstinna planerna. Jag sökte nu lufta ut allt detta. Jag satte hela gården i stånd, byggde om den del af ena längan, i hvilken jag själf skulle bo, och anlade trädgård.

Så gingo hösten och vintern. Jag skötte min jord, stude-

rade min vetenskap som förr och följde med tidens alla rörelser genom en vidsträckt korrespondens. Jag hörde det starka suset af jättefågelns vingar i den djupa stillheten omkring mig, och många aningens framtidsord, hvilka öfverdöfvats af stadens larm, sväfvade genom tystnaden som eftersommarens flygande spindelväf, som en knappast förnimbar sordin-musik.

Bland mina grannar fanns en, med hvilken jag var i släkt. Han satt på en liten gård med sin hustru och sin enda dotter. Hos dem tillbragte jag många af de långa vinterkvällarna, hvilka man på landet har så svårt att få till att gå. Vi sutto då inne i stugkammaren, ett litet rum, i allt inrättadt på gammaldagsvis. Väggarna voro endast till två tredjedelar af sin höjd beklädda med tapeter; så kom en träribba, som lopp rundt kring rummet, och inunder denna voro målade fyrkantiga fält. En bred tvåmanssäng, en pulpet, hvars öfra parti utgjordes af ett glasskåp, innehållande familjens få böcker, en soffa af alm med vaxduksöfverdrag, en slagklocka af ek med timtafla af metall, ett fyrkantigt bord af betsad alm och ett par gamla länstolar utgjorde möblemanget. Öfver sängen hängde i svart träram en af dessa planscher, hvilka man förr i tiden vid dödsfall inom familjen lät byskolmästaren rita till den aflidnes minne: en likkista med ett brinnande ljus vid hvardera ändan samt en psalmvers i sirligt präntade bokstäfver jämte den hädangångnes namn, födelse- och dödsår. Öfver de små fyrrutiga fönstren hängde tunna hvita tvärgardiner.

I detta rum satt jag mången vinterkväll i timtal, rökte dålig tobak och drack toddy af dålig rom, talade storpolitik med husbonden och afhandlade bygdens intressanta evenemanger med hans fruntimmer, hvilka sysslade med sitt handarbete. Jag fick veta, hvad Per sagt i går och hvad Pål tänkte göra i morgon, och när samtalet gick i stå, grep slagklockan in med sitt stadiga, myndiga knäppande, afhuggande

pauserna samvetsgrant i så och så många lika stora delar. Ibland hördes dragharmonika och drängskrål ute på landsvägen, medan gårdvararne tutade och skällde; och då skulle en lyssnare kunnat få höra många visa anmärkningar om den gamla goda tid, som gått sin kos, och om det nya förfall, som kommit i dess ställe. Och hvarje gång jag steg öfver tröskeln till detta rum, slocknade den vida värld, i hvilken jag annars dvaldes med mina tankar, som en gnista; det lilla stycke, som dessa människor klippt ut däraf, var allt som fanns för mig. Det låg hemtrefnad öfver denna gammaldags kammare, ett doft från gammal gången tid; jag såg mormor i klut och farfar i tröja med silfverknappar, och minst af allt hade jag någon förnimmelse af, hur trångt där var och hur lågt till taket.

Och tiden gick, och det blef kärlek af och idyll i gammaldagsstilen. Ty min själ såg sig, som i en spegel, i knäbyxor och rundklippt hår likt en ungersven för hundra år sedan, och dottern i huset var tjugu år och hade bruna, förståndiga ögon. Nog såg jag, hur misstänksamt, misstroget dessa kloka, bruna ögon granskade mig och huru orden kunde falla sträfva; men ungersvennen i knäbyxorna och det rundklippta håret visste nog, att sådant är jungfrurnas vana. Och när så rösten mjuknade och ögonen sågo klart och förtroendefullt på honom, då blef han glad, glad på det förunderliga sätt, på hvilket endast barnet kan känna glädjen. Och en kväll i den första sommaren, då ungdomen dansade till pingst kring majstången i skogen och det var månsken och poesi, då gjorde han den stora dumheten. Och gammal som han var och nött och sliten, ryste det i honom genom märg och ben af den vällust som är hälften smärta, när hon stillatigande tryckte hans hand. Först sedermera, när ungersvennen åter klippt sitt hår i nutidsfason och klädt sig i långbyxor igen, kände han att det satt en tagg midt inne i hans lyckas hjärta: — han såg inne i den allra innersta vrån af

tvenne klara bruna ögon skuggan af en misstrogen fråga, och det slog emot honom ur dem liksom en pust af en kall tvekan.

Jag behöfver väl icke säga dig, att *hon* bar det enda namn, som hjältinnan i en landtlig idyll *kan* bära. Hon hette naturligtvis Anna.

5.

Omkring ett år därefter stod jag en varm dag i juni på backen du ser där borta. Nere på vägen kom en vagn, och i denna sutto tvenne damer. Den ena af dessa var klädd i rödt, — plötsligt tog hon upp sin näsduk och började vifta mot mig. Förvånad hälsade jag tillbaka, jag visste ej hvem det kunde vara; i detsamma lade hon hufvudet på sned, och då kände jag igen henne.

Några timmar därefter kom ett bref från prästen i en af grannsocknarna med inbjudning till besök: jag skulle råka en gammal bekant, tillades det. Inne i detta bref låg ett annat, som hade följande lydelse:

"Minns ni hvad jag sade på ångbåten för två år sedan? Den stora räkenskapsdagen är inne.

Om ni visste, hvad jag längtar efter att råka er. Jag har tusen frågor att göra er. Se nu bara till, att ni inte låter mig vänta för länge.

Agnes L.

Jag såg att ni icke kände mig strax: ni tog hatten af så dröjande. Men så lade jag hufvudet på sned, — jag ville ni skulle veta att det var jag som kom åkande, och jag visste ingen lefvande råd, hur jag skulle bära mig åt."

Jag satt vid det öppna fönstret i mitt arbetsrum. Bien surrade ute i trädgården, och luften öfver denna darrade nästan hörbart i hettan. Hönsen sprätte sig med välbehag ned i den varma jorden, hvilken stod som en rök omkring

dem, och min hund låg med hängande tunga midt i solbaddet.

Jag var icke vänlig mot Agnes i mina tankar. Jag visste ej, hvad hon nu åter hade på min väg att göra; hon kunde låta mig vara i fred, tyckte jag. Jag sade mig själf, att jag för henne var som en krukväxt, hvilken hon hindrade från att slå rot, af pur omsorg, genom att jämt och ständigt fingra på den för att se efter om den sutte fast. Satt jag då så löst, att jag ännu behöfde skälfva vid blotta beröringen af hennes hand? Och misstanken smög sig in i min själ och bet sig fast i den som en blodigel. Men en sådan misstanke — misstanken om att något *är*, hvilket man önskar icke vore, misstanken om en verklighet, som finnes till, tvärt emot vår innerligaste åstundan och vårt hetaste behof, — den misstanken är som sagans hydra, ty då man afhugger dess ena hufvud, växa hundra ut igen, och den är som masken, ty den lefver, äfven om man styckar den, och den är som spindeln, ty den spinner ut ur sin egen substans ett nät, hvarmed den innesluter hela själsapparaten och hvari den fångar alla sorglöst kringflygande minnen, af hvilkas blod den kan suga sig stinn.

Jag hade ett par gånger under vintern varit inne i Köbenhavn på några dagar, hört god musik, sett det rörliga lifvet draga förbi mig som en brokig, brusande karnaval, njutit af intelligenta mäns och fina kvinnors umgänge. När jag kom tillbaka hem, syntes det mig som om allting mistat färgen. Det var kallt, fult, rått, dumt, — nejden och människorna, samtalen och sysslorna, alltsammans. Jag hade lagt af min vanliga dräkt blott för några fattiga dagar, och ändå hade den hunnit blifva mig så främmande, att det gick en rundlig tid, innan jag åter kunde trifvas i den och känna mig väl till mods.

Hvad betydde väl detta? Och så var där ännu någonting annat, som gjorde mig rädd, då jag nu erinrade mig det. Det hade under detta år, hvarunder vi varit förlofvade, kommit

stunder, då min fästmö och jag känt oss som främlingar för hvarandra. Det kunde komma helt plötsligt, utan att någondera af oss kunde förklara sig, huru det gått till; bäst som vi sutto invid hvarandra, kunde jag få en förnimmelse, som om det stode en immig glasvägg emellan oss: jag skymtade henne dunkelt igenom den, men jag kunde icke komma åt att känna, om hennes puls ännu sloge eller om hennes hud ännu vore varm. Det hade händt mer än en gång, å, många gånger hade det händt, att jag med ens kände mig kall gent emot henne, känslolös, likgiltig, komplett, som om hon icke stode i något som helst förhållande till mig, utan som om hon vore en af de öfriga niohundranittionio varelser i kjol och flätadt hår, hvilka kunde falla inom min horisont. Snart märkte jag äfven, att ej heller å hennes sida allting var som det skulle vara. Jag hade esomoftast det intrycket, att jag för henne vore en främling, hvilken hon ej vågade lita på eller hänge sig åt, — ett underligt djur, som hon ej kände och mot hvilket hon därför instinktlikt var på sin vakt, — ett skört instrument af obekant konstruktion och med okändt syfte, hvilket hon endast helt varligt dristade sig vidröra, som om hon fruktade, att det skulle smulas sönder mellan hennes fingrar eller göra henne skada. Och hvar gång jag såg misstroendet mörkna inne i de klara bruna ögonen och blicken föll på mig, forskande och tveksam, likt en sned linje af en förvriden känsla, hvilken man tycker sig aldrig skola kunna vrida rätt igen, — fick jag dåligt samvete, som om jag begått en outplånligt lumpen handling. Hvilken handling? Hvarför samvetskval? . . .

Det var dagen därpå, i prästgården, efter middagen. En af husets döttrar satt vid pianot, de andra hade lagt beslag på min fästmö, medan Agnes och jag dragit oss tillbaka för oss själfva till en af rummets vrår. Ute blåste och regnade det, det stora päronträdet dängde oupphörligt en gren mot rutan, det öste ned, vattnet sjöng i takrännorna, och inne var

det redan skumt fastän midt på eftermiddagen. Det dåliga vädret därute, som påminde om höst, det stora, låga, ombonade rummet med sin prägel af gammaldags prästgårdsidyll, skymningen, musiken, — allt bidrog till att stämma sinnet vekt. Man känner sig till mods ungefär på samma sätt som då man var barn och satt och väntade få höra en historia; man sveper sig in i hemtrefnaden.

Agnes satt inkrupen i soffhörnet, jag själf på en stol framför henne. En stor nerium hängde fram öfver henne med sina stora blekröda, söttdoftande blomster. Hon var klädd i rödt — årets färg —, och det låg liksom ett återsken däraf öfver hennes bleka ansikte, en varm glöd i matt rose. Men hennes ena hand, som hvilade på soffkanten, låg framme i fulla dagsljuset, — en lång, smal, hvit hand.

''Nå!'' började hon.

''Hvad är det?''

''Vill ni nu bikta?''

Hon lutade sig fram mot mig och sade allvarsamt:

''Är ni lycklig?''

''Ja.''

Det blef en paus. Hon såg på mig, hennes ansikte mörknade, och hon kröp tillbaka in i soffhörnet, medan de långa, smala, hvita fingrarna ormade sig öfver soffkanten.

''Hvarför kan ni inte vara uppriktig mot mig, liksom i gamla dagar?''

''Hvad har ni för anledning att tro, att jag inte är uppriktig?''

''Tror ni inte jag känner er så pass väl, att jag kan se utanpå, hvad ni gömmer invärtes. När det så där skälfver på pannan, så vet jag att ni lider; och så är där något så underligt med edra ögon: det är som om nånting irrade inne i dem. *Detta* kunde jag aldrig rå med; men ni sade alltid det hjälpte, när jag lät min hand hvila öfver er panna. — Det

är nånting som fattas er. Vill ni inte ge mig ert förtroende numera, sedan ni fått fästmö?''

Jag berättade för henne, hvad jag grubblat öfver dagen förut, alltsammans, utan att dölja det minsta. När jag slutat, satt hon en stund tyst.

''Säg mig, hvad tänkte ni, när ni i går fick se mig viftande med näsduken?'' frågade hon.

''Jag hade sannerligen inga vänliga känslor emot er, fröken Agnes. Jag tänkte: hvad skall hon egentligen att göra på min gata.''

''Tack!''

''Och när jag nu i dag såg er och min fästmö stå bredvid hvarandra, slog det mig, hvilken motsats I voro i allt. Det var ungefär som den räta linjen och den svängda. Min fästmö är enkel och osammansatt. Hon är den rätliniga. Det finns endast några få ställningar för hennes kropp att intaga, och sammalunda är det med hennes själ: allting afrundar sig och rullar sig hop i cirklar, det ena själstillståndet vidrör ej det andra, det finns inga öfvergångar mellan dem, inga nyanser i dem. Hennes glädje är ett enda hvilande solsken, utan en skälfning under en vindil, utan en skugga af ett än aldrig så litet strömoln. När hon beundrar, säger hon rent ut allt hvad hon känner och så som hon känner, hon ger sin beundran i råform, hon stannar alltid precis vid slutet, icke förr, icke senare. Ingenting omotiveradt, ingenting oförutsedt, inga plötsliga omkastningar. Hon är som bondens hvardagslif, och hon blir icke fullt sig själf, förrän hon kan sitta vid sitt barns vagga. Sådan älskar jag henne.

''Och när ni nu i dag stod bredvid henne, då stod ni inför min blick som en syn från flydda tider. I er hade en annan värld tagit kropp. Motsättningen skärpte allt det hos er, som utgör er individualitet, och ni blef en klasstyp. Ni var den svängda linjen. Och sedan, nu när vi talat samman och jag gifvit er min bekännelse, har jag rönt samma intryck.

Er själ är smidig som er kropp är det, era ord röra sig som era långa, smala, hvita fingrar, och stämningarna i er själ skifta och bölja som uttrycken i ert lilla mimosa-ansikte. Detta, som jag så ofta bittert saknat hos min fästmö under mina förtroliga samtal med henne, — det finner jag hos er: er själ kan glida och böja sig, den kan lyfta sig upp som en jubelfanfar och drömma som ett adagio, allt eftersom min egen själ gör det ena eller det andra; och hur jag än byter gestalt och färg, så är ni ändock med, i blinket.

"Och äfven *denna* kvinna känner jag, att hon står min själ nära. Men det är icke samma jag, som älskar den räta linjen och de bruna, förståndiga ögonen och synen af modern, barnet och vaggan. Det är jag själf och dock en annan —"

Det bjöds kring någonting, den unga flickan vid pianot, som slutat spela, kom bort till oss, och vårt samtal afbröts.

När vi på kvällen bröto upp för att resa hem och togo afsked, hörde jag Agnes säga till min fästmö:

"Icke sant, vi skola bli riktigt goda vänner och ofta råkas?"

Jag hörde ej, hvad min fästmö svarade, men jag kände på mig, att hon hade inne i ögonen det kalla, stängande, distanserande, hvilket hon fick, när hon misstrodde någon, misstänkte något, och af hvilket jag erfor samma intryck, som då en människa slappt och dröjande fattar min hjärtligt framsträckta hand.

6.

Min fästmös känslor gent emot Agnes bestämdes naturligtvis till sin art i främsta rummet däraf, att hon i denna gamla väninna anade en rival, en person, som hade makt öfver mig. Men det fanns därjämte i dem något annat, och det var först detta element som gaf misstroendet dess udd, bitterheten dess beska smak, hatfullheten dess brännsårs-

sveda. Det var den ena samfundsklassens nedärfda, instinktlika antipati mot den andra samfundsklassen, den socialt och andligt lägre ställdes dolska slafhat mot allt som står öfver. Hon trodde, att Agnes hade henne till narr; hon gick med en ständig förödmjukande förnimmelse af att hon gjorde sig löjlig i allt hvad hon sade eller företog sig i Agnes' närvaro; hon såg i dennas vänlighet någonting nedlåtande, som sårade hennes stolthet, liksom hon i hennes öppna förtrolighet mot mig icke kunde finna annat än ett koketteri, i hvilket låg ringaktning mot henne själf.

Agnes å sin sida var alldeles blind gent emot bonddottern. Hon, hvars förstånd annars var så smidigt, hade här mist sitt fina spårsinne; hon tappade spåret, och det retade henne. Hon märkte, att en klyfta vidgades mellan dem, och när hon ingen skuld fann hos sig själf, slöt hon, att hela ansvaret måste hvila på den andra parten. Hon såg sina närmanden trotsigt afvisade, och hennes innerlighet frös i den kyla, hvarmed den andra omgaf sig, så snart hon nalkades.

Själf stod jag midt emellan dessa motsättningar. Min ställning blef dag för dag allt outhärdligare. Och dock var det icke *häri*, som mitt olycksöde låg, utan däri, att dessa motsättningar, ifrån att vara någonting utom mig, tillika sedan länge förefunnos *inom* mig. Samma hätska strid mellan oförenliga motsatser, hvarmed de båda kvinnorna kringspunno mig, fördes i mitt inre ännu mera blodigt, sönderslitande, skoningslöst.

Jag var icke längre en hel människa. Jag var som klufven i två själscentra. Det fanns i mig ett jag, som älskade den räta linjen, och ett annat jag, som älskade den svängda. Bäst som en flod af kärlek förde mig öfver mot min fästmö, kom en motvåg, hvilken tvang mig att stanna eller vända om. Det började hända mig, i de båda kvinnornas närhet, att jag kände det, som om jag hölle på att slitas i

tvenne stycken, liksom de olyckliga, hvilka i barbariska tider bundos mellan tvenne hästar, hvilka därpå drefvos åt motsatt håll. Dessa tvenne kvinnor voro som magneter, i hvilka tvenne skilda samhällsklassers maktfonder samlat sig och som båda förefunno befryndade element i mitt eget väsen, hvilka de drogo till sig med våldsam kraft. Var det jag själf i båda dessa hälfter? Eller var den ena halfvan mitt riktiga jag? Hvad var mitt jag? Och hvilken halfva var mitt riktiga jag? Och hvad var då den andra?

Det blef min fixa idé, att min själ var klufven. Och en dag tog den psykiska dubbelheten kroppslig form; jag varseblef mig själf med fyra ögon och tvehöfdad. Det kom och svann som en sekundens vanvettssyn, som sedan var och blef borta; men den hade paralyserat mig i skräck, och minnet däraf kände jag bakom mig som ett brinnande Sodom och Gomorra, och jag visste, att om jag vände mig om och såg elden och svaflet, som regnade ned från himlen, skulle jag likt Lots hustru förvandlas till en saltstod.

Behofvet kom att yppa mig, att få lägga ner bördan eller dela den, att finna en annan människa, i hvars själ jag kunde ingjuta mina lidanden. — Ty då vi gå med sorg och pina, känna vi ingen bättre tröst eller lisa än att se en olyckslike. Det kom, detta behof, som en befallande röst och som en kvidande klagan. Men när jag så ville ge mig af och gick framåt vägen, ställde sig en tvekan, en fråga framför mig, så att jag ej kunde komma fram, och bakom den breda skepnaden såg jag vägen klyfva sig i tvenne, och jag sporde mig, hvilken jag borde gå och på hvems dörr jag skulle klappa. Ty den ena, det visste jag med bitter visshet, skulle taga emot mig såsom en oväl kommen gäst, hvars oförskyllda lidanden väl skulle inge henne medlidande, men utan förståendets värme; och hon skulle blott reda dem en hviloplats af halm på stuggolfvet. Men den andra, hon skulle taga dem i sin famn, som vore de hennes barn, och hon skulle bädda

under dem med ejderdun och kyssa dem och vyssa dem i sömn. Jag förstod, att till henne måste jag gå, fastän hon ej var den som borde varit den närmaste. — —

Där hölls ett bondbröllop i den socken, i hvilken Agnes' värd var präst, och hon själf var med. Det var lidet långt fram på natten, rummen stodo fulla af damm och tobaksrök, och gästerna voro bullrande. Vi gingo ut, Agnes och jag, ut i trädgården. Natten var varm, men morgonkylan började redan kännas. Sparfvarna läto höra sitt omornade kvittrande uppe under takåsen. Bortom trädgården stod en park af gamla almar, och här satte vi oss på en bänk. Mellan trädstammarna sågo vi ängarna ryka hvitt, och i öster brann morgonrodnaden.

Jag biktade. Hon svarade ej ett ord — endast dolde ansiktet i sina händer, med en stum gest, hvilken kom mig att minnas en syn jag en gång sett: en kvinna, som i öfvermåttet af vånda, medan en namnlös olycka långsamt men jämnt, likt ett moln som sjunker lodrätt, sänkte sig ned på henne, bad sitt Fader vår.

Då skymtade något ljust borta i dunklet. Det gled fram emot oss, stannade, stod en stund kvar och vände sedan om igen. Det var min fästmö. Jag ropade på henne, men hon svarade ej och fortsatte sin gång. Jag ropade ännu en gång, — hon gick. Då slog mig aningen om hvad för en misstanke det var som nu gjorde henne så ond och stolt, att hon ej ville höra; och allt hvad som fanns hos mig af kärlek till henne och hvad hennes var och hvad hon betecknade för mig strömmade ur mig och efter henne som en dragande, sugande makt. Men jag satt kvar, — och hon aflägsnade sig allt mera. Jag ville springa efter henne, vara vid hennes sida, gå tillsammans med henne, men det fanns en Annan inom mig, som var starkare än den åstundan. Och då såg jag plötsligt en mänsklig skepnad gå vid hennes sida, följande henne, som om min egen kärlek, hvilken omringade henne

med många tankar, tagit gestalt; och den hade ej kommit småningom, denna skepnad, så att jag kunnat se huru och hvarifrån, utan den stod där med ens; och den tycktes mig ej se ut som andra människor, men då jag sporde mig själf, hvari olikheten låg, kunde jag ej svara mig därpå, tills det var som om en hinna lossnade från mina ögon, och jag såg — mig själf.

Jag hade gripit Agnes' hand.

''Ser ni; där är han!''

Jag kände, hur hennes hand skakade i min, jag hörde ett undertryckt skri; hon ryckte sin hand ur min, samlade sina kläder omkring sig och *sprang* upp mot huset. Men ett sådant uttryck af fasa, som jag såg i ett glimt, där hennes ansikte for förbi mig, har jag aldrig sett — — —

Och några dagar därefter stod jag på en järnvägsperrong, och lokomotivet hvisslade, och tåget gled bort, och en näsduk viftade i en lång, smal, hvit hand, och ett ansikte försvann, och jag såg snart ej mer än en svart rand långt borta, hvilken sedan utplånades äfven den. Men i min själ föll i det ögonblicket en hel aftonrodnadsarkitektur, stickad i sidenrödt på guldgrund, i aska, och det kvällades inom mig till den eviga natten — — —

7.

Medan natten sålunda mörknade omkring det, satt mitt ena jag i sorg bland ruiner. Plötsligt reste det sig upp, som ett retadt djur, och gick ut i natten, med ögon, ur hvilka hatet lyste dess väg, och med själen fullsatt med etterblemmor. Och hvarhelst det mötte sin tvillingbroder, hötte det med sin knutna hand och piskade honom med hånande ord och stoppade hans mun med klutar, att han icke måtte kunna skrika ut sin smärta. Men när det varseblef henne, som tvillingbrodern älskade, då blef det rasande, och ondskan stod som ett lödder kring munnen.

En kväll i skördetiden, då fullmånen stod rund och röd öfver rågskylarna, sutto de samman på en äng, där lärftsräckorna lågo utspända till blekning.

"Du skulle följt *henne*, i stället för att bli kvar att pina mig," sade hon. "Det är för henne du passar och för hennes likar, men inte för mig."

Då log den ene inom mig, men den andre kände samvetskval.

"Det är bäst vi skiljas åt. Vi äro inte af samma slag."

Då skrattade den ene inne i mig i ondska, men den andre vred sig som en orm.

"Men du skulle aldrig satt din fot i vårt hus. Jag önskar jag aldrig hade sett dig."

Jag märkte, att jag var ensam. Månen hade blifvit liten och gul och stod midt på himlen, och skuggorna lågo djupa. Jag steg upp och gick hemåt. Det kom någon efter mig; jag stannade och vände mig om, för att se hvem det var. Men när jag stannade, stannade han också, och då kände jag igen honom: det var *han*, den andre. Jag påskyndade min gång för att hinna undan honom, men då märkte jag, att äfven han påskyndade sin; jag gick långsamt, på det att han måtte gå förbi, men då saktade äfven han sina steg. Han höll samma afstånd mellan sig och mig, sprang när jag sprang, kröp när jag kröp. En gång vände jag mig om och såg honom in i ansiktet: det stod fullt af sorg, och hans hufvud var lutande, och han såg ut som en husvill, som icke har tak för natten och icke vet hvar han skall luta sig och vandrar vägarna fram på måfå. När jag nådde mitt hem och stod på dörrtröskeln, tyckte jag att han såg på mig med sorgsna, bedjande ögon, — och plötsligt störtade han fram emot mig, men jag slog dörren igen framför honom.

Två gånger sedan har jag hört honom banka på min dörr nattetid, och jag har legat andlös och *hört*, hur han stod därutanför, väntande att bli insläppt; och när ingen

kom och öppnade, har han gått sin väg igen, långsamt och dröjande, och jag har lyssnat till hans steg, tills de dogo bort i nattens tystnad.

Men så en natt, då jag vaknade, fann jag honom ligga i sängen vid min sida. Det var beckmörkt, och jag såg honom ej, men jag kände hans närvaro. Jag störtade upp och tände ljus: han låg hopkrupen ofvanpå täcket som ett bylte och såg på mig med två ögon, undergifvet bedjande som en sjuk eller misshandlad hunds. Hvad som sedan hände, vet jag ej; när jag kom till mig själf igen, föll en grå morgongryning in i rummet, och jag fann mig liggande framstupa öfver sängen och ljusstaken och det afbrutna ljuset på golfvet.

Sedan dess har en månad gått, och under denna tid har jag ej sett honom en enda gång. Men hvarenda natt känner jag på mig, att han går utanför och stryker kring knutarna, och jag vet, att han en gång skall slippa in och att jag då åter skall finna honom i min säng. Jag anar honom i allt, i almarnas melankoliska susning, i sorgens musik, i den fallande skymningen; och nu — just nu ser jag honom i de långa skuggorna, som ligga öfver markerna i månskenet. Det är en husvill, som jag har dåligt samvete öfver att ej ge min säng för natten, men det är också min fiende, en parasit, som suger mitt blod och som jag måste döda — — —"

— — — — — — — — — — — — — —

Ur UNG OFEGS VISOR.

1.

En vinternatt låg stor och tyst öfver Skandinavien. Himlen stod fullsatt med stjärnor, och länderna sofvo.

Månen gick upp. Det tindrade på Sulitelmas topp och från de hvita gårdarna nere i Skåne. Skuggorna lågo långa, glidande åt öster sakta och omärkligt, liksom tankar, hvilka ännu ej fått ord; och stjärnorna glimtade så starkt, att om det funnits en lefvande varelse, skulle han kunnat höra i tystnaden, huru de skälfde.

Men det syntes ingen lefvande varelse i denna natt, ty allting sof, i mark och skog, i sjöar och stugor, i byar och städer.

Då reste sig plötsligt en gestalt upp ur Kolmårdens skogar, högre än den högsta tallen och bred öfver axlarna som Kölens ås; och han kastade sin skugga ut öfver landet som ett enormt sorgflor, och det var så långt att det insvepte hela Stockholm och med sin andra ända föll ned i Bottniska viken.

Men skepnaden var lutande, och hans ögon hade missdådarens skygga och skelande blick, och då han vände sitt ansikte uppåt och månskenet föll öfver det, visade det ett sådant uttryck af ofrid och samvetskval, att skuggorna stannade och stjärnorna upphörde att skälfva. Och skepnaden suckade — suckade i en förtviflan så namnlös, så

bottenlös, att barnen kvedo i vaggorna och människorna fingo onda drömmar.

Och natten stod tyst, som om den väntade få höra något; men intet lefvande syntes till utom den ensliga skepnaden på Kolmården.

Men en Annan fanns, som var vaken: den store Anden, han som är så stor, att han ej kan ses af ett dödligt öga, — somliga kalla honom Tiden, andra Ödet, åter andra Rättfärdigheten eller Domaren. Han hvilade i världsrummet, med Orionsbältet kring sin länd och med armhålan mot Karlavagnens tistelstång, och hans hvita åldringshår låg mellan världarna som en man — hvilken människorna kalla Vintergatan —, och i hans panna lyste Ögat, hans enda stora öga, och dess stråle föll in i natten öfver norden och på den ensliga skepnaden på Kolmården — — —

"Judas," ljöd det genom natten, med en klang, som då sten faller på is.

Då sjönk skepnaden samman som under en jättes hand, och hans ögon blickade vildt omkring sig, och hans ansikte fick ett uttryck som af millioner storknade rop i skräck. Men natten stod tyst omkring honom, och han var ensam, och ingen lefvande varelse syntes till.

"Judas," ljöd det än en gång. Och han visste ej, hvarifrån rösten kom, ty den store Anden är så oändligt stor, att han ej kan ses af något dödligt öga; men när han såg på stjärnorna som skälfde, tyckte han att det var de som talade, och när han betraktade de långa skuggorna, tyckte han att det var de som talade, och när han förmärkte tystnaden och ensamheten omkring sig, förstod han, att det ej kunde vara annat än dess röst han hört.

"Judas," ljöd det för tredje gången. Det var allt som talade, det var ingenting som talade, det var utom honom, det var inom honom. Då skrattade han, såsom en människa skrattar i skrämselns vanvett; och det ekade genom

natten, och han lyssnade till sitt eget skratt, och när en timme gått, hördes det ännu som om hundra tusen människor skrattat långt borta, inne i de sofvande städerna.

Och åter ljöd rösten:

"Hvad har du syndat i dag?"

"Jag har intet syndat i dag," svarade skepnaden.

"Hvarför har du då dåligt samvete?"

"Jag har icke dåligt samvete."

"Hvarför föll du då samman, när du hörde min röst? Och hvarför suckade du? Jag skall rifva bindlarna från dina samvetssår, på det att du må kunna se, huru de ännu blöda; jag skall mana fram alla dina synder, och de skola bita dig i själen som blodhundar. Men ställ foten mot klipphällen och lägg armen om skogen, ty dina ben skola segna under dig, vid hvad du nu kommer att höra."

Då riste skepnaden från hjässan till fotabjället, så att Kolmårdens skogar skakade, som om stormen gått fram genom dem. Och han föll på knä och slog hufvudet mot stenhällen och ropade:

"Jag är icke Judas! Jag är icke Judas!"

"Du är lifvets likblod och mänsklighetens röta. Din själ är spetälsk, ditt hjärteblod svart, din hjärna träck. Det finns icke en bland människorna, som är släktets skam såsom du; om man sökte genom alla fängelser och genom lastens alla boningar, — man funne ej din like.

Ty du är tigaren. Du har tigit, tigit i hela ditt lif, tigit då du bort tala, tigit bort din själ och din samvetsfrid. Du spottade aldrig på honom, som stod i kåken, men du teg; du höll icke i tängerna, när man ryckte ut hjärtat ur kroppen på sanningsvittnet, men du teg; du var icke bland dem som spände hafvande kvinnor för din vagn, men du åkte och teg; du piskade aldrig dina arbetare till att ta i, tills blodet sprutade fram ur de brustna kärlen, men du såg på hur andra gjorde det och teg. Du skulle ha tigit, om man släpat din

egen far i hans gråa hår; du skulle ha tigit, om man skändat din egen mor i din åsyn.

Men hör nu på mina ord: När domens dag kommer, den stora domedagen, och alla jordens släkter skola dömas, och allt lefvande står inför mig, och alla världar äro tomma, och oändligheten står tigande i väntan och bäfvan, — då skall jag låta stänga portarna till min sal och då skall jag uppstå och säga:

I alle, hvad I än syndat, så varder det eder förlåtet! I svage, som ej kunnat motstå frestaren, och I lede som frestat, — jag förlåter eder. Tvätten edra händer rena från smuts och blod, och kläden eder i helgdagskläder, och gack in till den eviga saligheten! Jag förlåter eder, alla.

Alla, utom *en!*

Och då skall jag peka på dig, du tigare, och låta slå salsportarna upp och visa dig de tomma öde världarna och säga:

Du som låtit orätt ske, fastän du kände hvad orätt var; du som kallt såg på, fastän du hade händer till att hjälpa; du som förrådde dina bröder, genom att tiga där du kunnat frälsa dem med ett enda ord; du som hade sanningen men icke talade den, och tigande gick förbi den oöfverskådliga raden af korsfästa sanningsmän; — du fege tigare, hvars namn är Judas, — förlåtelsen får du icke, aldrig i evighet. Utan i de öde världarna skall du vandra, och du skall aldrig kunna stanna, och du skall aldrig dö, och världarna skola aldrig upphöra, och alltid skola de förblifva öde, och tystnaden skall göra dig galen, och du skall tjuta som hundar nattetid, och du skall ropa som en besatt, och du skall skratta i skrämselns vanvett, så som du nyss skrattade, men ingen skall höra dig, ingen svara dig, utom ekot af din egen röst, rullande fram genom den döda oändligheten som det enda ljud och det enda lefvande som finns — — —"

Då störtade skepnaden upp, och hans skugga föll öfver

det månskensbelysta landet liksom den groteskt förstorade skuggan af ett människohufvud på en ljus vägg; och han sträckte händerna mot höjden, och ögonen trängde ut ur sina hålor, och han föll framstupa som ett jätteträd — — —

Och morgonrodnaden brann, och tupparna golo rundt kring landet, och i sängarna vaknade män, badande i marridtens svett — — —

3.

Det var en gång en liten människa, som hela natten vandrat kring i skogen, där lysmaskarna blänkt i mörkret. Då morgonen kom, stod han i skogsbrynet; och han såg solen gå upp öfver hafvet.

Den lilla människan satte sig vid stranden och grät. När han åter lyfte blicken, såg han den stora hafsguden hvila ute på vattnet. Han låg utsträckt i hela sin längd, med armen krökt och hufvudet stödt mot handen. Den gröna sidendräkten satt löst kring hans kropp och glänste vattradt när den böljade, hans hufvudhår låg ut öfver hafsytan som en bred solskensstrimma, och hans gröna ögon hvilade på den lilla människan, som satt på stranden och grät.

"Hvarför gråter du?" sporde han.

"Jag har gått vilse," svarade den lilla människan. "Jag har vandrat en hel natt, och jag är trött. Jag vill sofva, men jag kan inte; jag vill gå hem, men jag hatar hemmet. Jag är led vid lifvet."

"Du har ju döden," sade hafsguden.

"Jag kan inte dö," svarade den lilla människan och ryste. "Ty lifvet var så skönt, och jag är så ung."

"Gå till min broder Pan då," sade hafsguden.

Då log den lilla människan bittert.

"Han bjöd mig blommor, men då jag ville plocka dem, blefvo de fjärilar som flögo sin kos, och när jag fångat en fjäril, höll jag en mask i min hand. Din broder Pan är en skälm."

''Så kom till mig då,'' sade hafsguden.

''Hvad ger du mig?''

''Jag ger dig sältan och solskenet och den vida vyen.''

''Du är så stor — du skrämmer mig.''

Då tog hafsguden i sin hand en snäcka:

''Och ändå får jag rum i denna lilla tingest,'' sade han.

''Men du ser så sträng ut, och din min är så ödslig.''

Då log hafsguden, och hans leende föll som ett solsken ut öfver hafvet, och han lyfte sin hand, och djupen öppnade sig, och den lilla människan såg in i en röd korallarkitektur, kring hvilken ljusgröna bladväxter klättrade och hvars väggar voro mosaik af pärlor.

''Men jag är bunden,'' ropade han som i själanöd. ''Lös mig! Ty jag älskar en kvinna.''

Och åter log hafsguden mot den lilla människan.

''Barn,'' sade han. ''Du säger, att min broder Pan är en skälm, och ändå har du ej kommit underfund med hans största skälmstycke.''

Och han doppade sitt lillfinger i hafvet, och en hvirfvel uppstod i vattnet, med stora droppar som liknade gröna pärlor och med ett skum som liknade en silfverhvit slöja i solen, och under slöjan såg den lilla människan ett kvinnligt anlete, skönare än något han dittills sett. Och hafsguden pustade på det, och det svann som en rök, upplöstes i det tomma intet.

Då reste sig den lilla människan, och marken gled undan hans fötter och drog hän och rullade sig samman ned under horisonten, och han såg sig själf som en liten mörk punkt på det oändliga hafvet och under den oändliga himmelen, och det var så tyst som om allt lif vore dödt, och solen sken ensam i världsrummet.

Och den lilla människan lade sig med en känsla af oändlig trygghet intill den stora ensamhetens hjärta.

———*———

Ur KÅSERIER I MYSTIK.

I.

LIFSDAGRAR.

Det kan emellanåt hända, när man vaknar på morgonen, att man känner sig bära något inom sig, som man icke vet hvad det är men som närmast liknar en hemlig lycka. Det är icke blotta efterdyningen af en god dröm, en förnimmelse som brister i samma ögonblick som den når upp öfver självmedvetenhetens tröskel, likt en stigande, färggrann såpbubbla. Det är icke heller det hvilande minnet af en bestämd lyckosam händelse ifrån gårdagen eller den sofvande vissheten om en förestående glädje. Går man tillbaka, finner man ingenting, som skulle kunna ha framkallat det sinnestillstånd, hvari man så oförhappandes vaknat upp; går man framåt för att söka, finner man heller ingenting. Det fattas hvarje som helst yttre, synbar grund till ens lyckliga stämning; den har legat på ens säng, när man vaknat; man har fått den till skänks på samma outgrundliga vis, hvarpå vi såsom små på morgonen funno tuppen ha värpt sina goda ting mellan sista bladet och bandet i vår abc-bok. Man stiger upp: man tycker rummets dager är ljusare, gladare än eljest; man gör sin toalett: hvarje liten detalj går så märkvärdigt lätt undan i händerna, det är som om någon lagt allting till rätta för en, och man är så alldeles särskildt tillfredsställd med allting;

man kommer ut: naturen är så frisk som vore den skapad först i denna morgonstund, ren som en kropp, hvilken nyss stigit ur badet, och människorna se så glada ut, som om de en gång för alla kastat af sina maror, och så goda, att man är frestad gripa deras hand och tacka dem och le med dem. Men det allra underligaste är, att alltsammans, naturen och människorna, icke mera är detsamma som det varit förut och senast i går, utan något helt annat, något som man aldrig känt förut och hvars tusen oanade små hemligheter man nu upptäcker och njuter. Denna värld, om hvilken man för tolf timmar sedan visste allt annat än att den vore den bästa af alla världar, är med ens vorden till paradiset; och man själf lustvandrar däri som ett barn med nya, obrukade sinnen. Man har vaknat upp till en af sina "lyckliga dagar".

Hela denna process är fullständigt ogripbar, okänd, till väsen och förlopp. Den har sitt upphof och den försiggår så djupt i det omedvetna, att själfva dess resultat icke blifva oss tillgängliga i annan form än såsom en allmän, oupplöst förnimmelse, så allmän och så oupplöst, att vi icke ens förmå säga, huruvida den är fysisk eller själslig. Vid andra tillfällen kan den emellertid förlöpa annorlunda.

Det har alltid, så långt jag kan minnas tillbaka, ända ned till mina första skolpojksår i lärdomsskolan, ofelbarligen händt mig, när jag någon tid vistats i en stad, att jag begynt känna mig otillpass, utan att jag vetat hvarför eller hur. Det var en förnimmelse af tyngd, af olust, af nedslagenhet. Det var min syn, som saknade något; det var min hörsel, som icke var frisk; det var mina sinnen, som kände sig sjuka, och min själ, som ej kunde andas; det var hela mitt väsen, hvilket flög med tröttade vingar inne i sin bur. Gatorna blefvo till långa hål, symboler af tomhet, trånghet, orenlighet; och människornas åsyn fyllde mig öfver bräddarna med spleen. Så med ens, i ett enda sekundsnabbt ögonblick och

som under inverkan af en trollstaf, förvandlade sig allt, utom mig och inom mig, omvärlden och jag själf. Jag hade plötsligt vaknat upp ur min letargiska sömn; jag rätade på mig, rent kroppsligt, mekaniskt, liksom en människa, hvilken alltför länge suttit i sammankrupen ställning; det kom glans i min blick som i min själ; det föll en annan, en ny, en okänd belysning öfver alltsammans, hvari det helt och hållet skiftade både utseende och invärtes art; det drog som en lång, bred vårbölja igenom mig; omgifningen, nyss så öfverväldigande, krympte ihop, medan jag själf, förut så minim, i samma mån växte ut; och detta nya jag lät detta nya miljö tjänstgöra som resonansbotten för sina egna lösta visor. Och orsaken? Ja, *här* lät sig den ursprungliga primus motor skönja: det var oftast den konkreta åsynen af min landtliga hembygd, slätten vid hafvet, slätten i sädesrik sommarråga, slätten i höstrusk och vintersnö, råkbon i almtopparna, vipskri öfver de sanka ängarna, ett murket, svartnadt pilträd, en hvit by i septembermånsken, hembygden i vy eller urklipp, i syn eller ljud, i minnen som ännu dallrade i min själ eller i maningar smeksamma som kvinnans lockljud. Den första, drifvande kraften kunde jag sålunda gripa, genomskåda och tyda: det var återuppvaknandet från de döda af ett svunnet miljö, hvilket en gång legat inför mig och omkring mig i *den* belysning, hvari min människa trifdes, och som ännu, återuppståndet i minnet, ägde förmågan att segra öfver min närmaste, olustiga verklighet. Hvad som låg *emellan*, emellan orsaken och verkningen, förblef mig visserligen ett oigenomträngligt dunkel och en olösbar gåta.

Det gifves fullt upp af paralleller till dessa i de flesta människors lif vanliga lifshändelser, — händelser utan orsak och följder och utslag i den yttre världen, inskränkta som de äro till en rent subjektiv förändring i den belysning, den dager, hvari miljöet ter sig för individen och som härleder sig ifrån en för alla andra omärkbar ljusskiftning inom denna

själf, — och dock händelser af stort affektativt värde och i stånd att ingripa i människans öde äfven på varaktigare sätt.

Vi vuxna, skeptiska, utnötta människor kunna ju icke tänka begreppet jul, utan att ordet genast blir kött, blir bild, och utan att våra känslor och världen omkring oss genompyras af julstämningen från vår barndom. Jag till exempel kommer alltid att recitera psalmen 49 i svenska psalmboken, hvilken vi barn i folkskolan hvarje julferie hade att lära oss utantill; jag läser invärtes de högtidliga verserna: ''Vak upp, du helga morgonstund'', jag hör koralen stämmas upp af orgeln i kyrkan, om mig och in i mig faller något som är besläktadt med gudstjänststillhet, med helgdagskläder, med nysandade och granrisbeströdda golf och med skenet från trearmade ljus öfver en snöhvit bordsduk; jag känner mig god, ren, lugn; jag är på nytt vorden det barn, som inlärde psalmen 49 och beundrade det tregrenade ljuset på stora stugubordet; de mest triviella företeelser, hvilka för länge sedan mist sin relief för mig, stå åter med ens inför mig så ouppdagade nya, så innehållsrika, så stämningsfulla, som julhelgen en gång var för gossen, och lifvet, hvilket nyss liknade en flod, som försvinner i sanden, väller plötsligt fram ånyo som en klar och mäktig springkälla.

Samma verkan, som det i tiden aflägsna och kära, barndomsminnet, här haft, utöfvas äfven af det i rummet aflägsna och kära, hemlandshågkomsten. Hvar och en, som länge varit borta i främmande land, vet det. Jag gick en vinterförmiddag och promenerade min spleen på höjderna uppe öfver Vevey. Det hade fallit snö under natten; det var dimmig luft och blidväder. Inunder mig ljusnade Genfersjön och Savoyeralperna fram ur allt det monotona och svårmodiga grå som ett stycke af en annan värld med ett varmt, lätt, rikt spel af på samma gång nyanserade och klara färger, så som södern äger det. När jag åter vände mig om och såg upp mot Plejaderna till, hade jag idel betesmarker och

skogar, tunga och mörka af väta. Det ena tråkade mig som det andra; allting tråkade mig; somt var irriterande, men det mesta likgiltigt; detta miljö hade, efter att jag suttit fången däri redan i fem månader, mist för mig linje, färg, relief, mening; alperna kunde icke mera gripa min blick, och de granna naturskådespelen med de underbara optiska villorna lämnade mig kall; jag gick sedan veckor rundt i min egen cirkel. Sammalunda i dag: jag ser på färgspelet öfver sjön, men det förefaller mig som låge det i en annan värld, med hvilken jag ingenting hade att skaffa. I det jag sätter mig på en stenbunke uppe öfver Veveyses flodklyfta, vänder jag därför ryggen till; men det nya landskap, jag nu ser, är mig icke endast likgiltigt, utan det fyller mig med svårmod, med ånger, som om det hade makten minna mig om, att jag låtit något gå mig ur händerna, hvilket jag nu sökte efter. Jag söker omedvetet, spårar med min instinkt, letar med mina sinnen och med min själ, ser och ser. Plötsligt stannar blicken, utan att synens innehåll i första ögonblicket blir medvetet; och när en stund gått, finner jag mig sitta och stirra på en naturgrupp ett stycke ifrån mig, en naturgrupp, hvilken tyckes hitförd direkt hemma från Skåne: ett ensamt träd vid vägen, hvars svarta kvistnät står i en läcker teckning emot den grå bakgrunden och i hvars allra öfversta topp sitter en enslig och orörlig kråka. Och så falla fjällen från mina ögon, tyngden från mina skuldror, maran från mitt bröst. Det kväller varmt i mig, och dagern öfver landskapet går med ens i en ljusare ton, ungefär som om det blifvit halfklart ifrån helmulet. Jag finner en uppgift med vinst i att stryka kring på vägarna; skogarna vid vägsidan stå fulla med minnen, hängande på busksnår, lockande från hvarje skymundan; sjön med dess färgspel är ett non plus ultra, Dent du Midis alplinje ett mästerstycke, som ingifver mig öfverdådiga bilder till att användas om Conrad Ferdinand Meyers stil; skyformationerna öfver Rhônedalen bilda plöts-

ligt en Böcklin. Jag är med ens vorden stark och produktiv, full af infall och bilder, känslorna gå som breda, fylliga stråkdrag, och tankarna leka tag fatt, stupa öfver hvarandra och brottas som en hop ostyriga pojkar. Jag finner fullt upp att göra och har fått lust att ta i tu, grundligt, med allt; jag går förbi de små dagliga motigheterna som en herre förbi sina drängar och jag dricker det kalla, sura schweizervinet, hvilket jag annars icke för min död kunnat fördraga, som vore det kvintessensen af all dryckjom.

Af enahanda natur är den verkning, som somliga diktverk utöfva på oss. Det gifves böcker, ur hvilka man utträder, själf en annan och bättre, i en annan och bättre värld än den man kände förut och ägde till hvardagslag. Det gifves andra böcker, i hvilka man bokstafligen sjunker ned som i en mjuk stol i kakelugnsvrån, så att man under läsningen ser allt i denna stämnings synvinkel, äfven om man i realiteten befinner sig utanför all trefnad. Det gamla talet om, att diktningen skall luttra lidelserna, verka upplyftande, och så vidare, är ett tal med djup mening, — det är bara dumt att på denna grund vända udden emot "naturalismen"; de många orden äro blott sväfvande uttryck för skiljaktiga ytföreteelser, hvilka alla tendera in emot samma centrala, svårbegripliga medelpunkt, verkningar, som utradiera till periferien från ett och samma centrum. Det är den subjektiva totalsynen på tillvaron, som metamorfoserats, individens instinktmässiga förhållande till tingen; det är — för att tala med Ribot — själfva den ursprungliga, animaliska, spontant fungerande lifsbasen, hvilken är jagets och personlighetens kärna, den lönliga sträng, hvilken ljuder inunder och igenom alla människans förnimmelser, känslor, bilder och idéer, — det är denna lifsbas, denna sträng, hvilken bragts att klinga med en renare och fylligare och på samma gång mera besjälad ton än vanligt.

Hvad som i dessa sista ord är sagdt om ett enskildt fall,

torde gälla äfven för alla de föregående. Alla dessa företeelser äro i sitt väsen en och samma företeelse, och detta väsen är med de nämnda orden angifvet.

Man vädjar i detta spleen'ens och pessimismens, nervositetens och dekadansens århundrade till mångahanda sidor hos den moderna människan såsom till hennes frälsande änglar. Man råder oss att hålla viljan frisk: det vore viljan, hvarpå det hela berodde; man pekar på det bestämdt fixerade lifsmålet och det oförtrutna arbetet såsom de enda verkliga lyckobringarna i lifvet; man ordinerar köttets frihet och köttets späkning; man talar om öfvertygelsen, sanningsmartyriet, världsåskådningarna såsom lifsskeppets bästa ankare i det upprörda hafvet. Man borde emellertid, synes det mig, i detta århundrade som ju tillika är den psykofysiologiska mystikens och den individuella sensibilitetens, vid sökandet efter basen till mänsklig lycka nå större djup och finare nyansering. Den moderna människans väsen är som en ytterst fin våg med känslig, skälfvande tunga, hvilken aldrig bringas att helt stanna; det liknar ett af dessa oroliga landskap från den tidiga våren och den sena hösten, hvilka ständigt skifta i ilande ljus och ilande skugga. Det är hennes egendomlighet, att hon fördjupat sig i och med sin förfining, att hennes själ förnoblats med hennes sinnen, att hon i djupen af sin fysis funnit den mest sublima mystik. Hon har icke blott kastat öfver bord de stora, allmänna orden, af hvilka människorna för hundra år sedan och deras afläggare i nutiden kunde låta sig hänföras; hon har fattats af misstro gent emot dessa storrutiga schemata, i hvilka den abstrakta psykologien söker gripa det flyende, flytande, organiskt växande och organiskt varierande, något som är människonaturen. Hon frågar sig, om dessa termer ''vilja'', ''moral'', ''lifsmål'', ''öfvertygelse'' äga större praktiskt värde inom individens lifsförelse än de äldre termerna ''frihet'', ''likhet'', ''broderskap''; hon känner, att det i sista hand utslags-

fällande, det som gifver lifslusten eller lifsledan, produktiviteten eller steriliteten, den händiga handen, hvilken tumlar allt, eller den klumpiga foten, hvilken snafvar öfver sig själf, icke låtit sig fångas i dessa plumpa glosor. Det är alltsammans antingen rena förståndsabstraktioner eller ock ytföreteelser hos den artificiellt isolerade mänskliga psyke. Det är icke en kamp mellan pessimismen som doktrin och optimismen som doktrin, ty alla doktriner äro blotta ensidigheter, vunna genom simplificering, och en absolut pessimism är lika litet tänkbar som en absolut optimism. Det är snarare en kamp mellan spleen såsom en drifvande, skum dimma och hvad jag kallat solskensdagern; en kamp, hvilken pågår och pågått icke mindre inom folkens än inom den enskilda människans lif, med ilande ljus och ilande skugga, med skiftningar i än hastigare än långsammare tempo, brytande sig upp genom seklerna i sällsammare färgspel eller följande på hvarandra som breda bälten, nu helt dunkelt, nu helt ljust, — bådadera, mörkret som solskensdagern, spleen'en och lifsglädjen, vältrande fram ur detta ena och samma hemlighetsfulla allsköte, som är människosläktets omedvetna.

Man skulle på denna basis kunna grunda en kulturell värdesättningsskala för det mänskliga gemytet. Den individ och den nation, i hvars omedvetna alla solar äro slocknade och den magiska strängen ligger rostad, slak och stum i ett evigt enahanda grått-i-grått, ha utspelat sin roll. När åter det omedvetna, hos den enskilde eller hos en generation, ännu kan återupprepa Kosmos' självskapelse ur kaos i afbilden af denna den primitivaste af all kamp: kampen mellan mörkret och ljuset, — då allenast är nyskapelse, individuell lifsformning, kulturell utveckling möjlig. Omedvetenhetens kaotiska ymnighet, barnets onötta sinnen gent emot idel föremål i relief, ung minnessötma, gärningsdiger längtan, förnimmelse af alltets nafvelsträng, — det är alltsammans *ett*, hvilket finns eller är borta. I samma basis skulle man äfven

kunna finna grundvalen till en gemytets hygien af större bärvidd och större praktisk betydelse för lifsförelsen än alla världsåskådningar och etiska system, — en vetenskap om sättet att gynna framkomsten af de solskensbringande momenten, ansa dem, när de visat sig, uttänja dem, sammanknyta dem med hvarandra, bringa dem att afkasta tusenfaldt i lifsvinst.

Ur FÖRE GIFTERMÅLET.

I.

Det skymde redan smått inne i järnvägshotellets biljardkafé, där Karin satt i ena hörnet bakom sin skänk, djupt nedlutad öfver sitt handarbete för att kunna se bättre. Det var fullständigt tomt för gäster; stamkunderna hade redan blifvit färdiga med sin middagspunsch och sitt biggparti samt gått sin väg. Det var alldeles stilla i rummet, och borta på väggen tickade vägguret ljudligt. Fröken Karin hade just lyft på hufvudet och kisade för att se efter, hvad klockan var, då dörren sakta öppnades. In trädde en liten trind man, med mage och dubbelhaka, ett hvitt, slätrakadt ansikte och tunt hår öfver hjässan.

''Nej, god dag, herr Holm,'' sade Karin med angenäm förvåning. ''Jag trodde herrarna var i Köpenhamn, eftersom de inte varit synliga i dag.''

Den lille herrn, filosofie doktor Gustaf Adolf Holm, trippade på sina korta ben med lätta fjät hän till henne, slog benen i kors och böjde sig fram med armarna på disken.

''Nej nej män,'' sade han med en jovialisk ton och stillsam stämma. ''Vi är alla här. De andra komma strax efter; de sitta ännu därinne och äta.''

''Så sent middag,'' utbrast Karin kokett, lade sitt lilla blonda hufvud på sned och log öfver broderiet.

''Ja, så går det!''

''Hur så går det?''

''När man varit oförnuftig!''

''Hur så oförnuftig?''

''Sköna kvinnor!''

''Fy, herr Holm! Herr Holm är alltid så oanständig!''

''Ja. Det är ungdomens fördärf, Karin!''

''A ja,'' härmade Karin försmädligt, ''ungdomen var det ja! Jag tycker herr Holm skulle snart ha rasat ut.''

''Säger Karin det! Karin känner inte de mänskliga passionerna. Det finns bara en räddning för mig, — en ädel och ren kvinna. Om Karin ville bli min frälsande ängel . . .''

''Herr Holm lär sig då aldrig att bli allvarlig,'' afbröt Karin, vände sig om på stolen, öppnade luckan ut till köket och ropade: ''Tre kaffe! Men godt! Det är för herr Holm!''

''Är pianorummet ledigt?'' sporde Holm.

''Nej, det är upptaget.''

''Hvem är det?''

''Asch, jag känner dem inte, — novitier!'' genmälde Karin föraktligt.

''Ut med dem,'' kommenderade Holm.

''Ja, jag tycker så, men de kunde gärna snart gå; de ha suttit öfver en half flaska punsch i två timmar.''

Därmed lade hon broderiet från sig på skänken, reste sig, gick resolut bort till dörren, bankade på och trädde in.

''Ja, ursäkta, mina herrar,'' hörde Holm henne säga, ''det glömde jag att säga, men detta rummet är inte ledigt längre än till kl. 4; sen är det upptaget. Kanske får jag bära in seltersvattnet i ett af smårummen?''

Någon knotade fredligt därinne; men redan i nästa ögonblick tågade Karin åstad genom biljardsalen och uppför trappan i bakgrunden med brickan i händerna samt åtföljd af tvenne missbelåtna ynglingar.

''Det är bra, Karin,'' sade herr Holm, när hon kom

tillbaka, samt klappade henne erkännsamt på kinden. ''Och så punsch!''

''Och lite Hennessy, herr Holm?''

''Alldeles riktigt ja, Karin!''

Gasen tändes, avec'et kom in, och Holm satt liten och trind som en gammal japanesisk gudom midt i den stora soffan. Hans ena vän, medicine kandidat Ivar Sjödén, red gränsle öfver en stol med hakan öfver ryggstödet; han hade glasögon och blondt kortstubbigt hår och tunna långa mustascher, som hängde ut öfver munnen. Den tredje i laget, juris studerande Erik Santesson, fantiserade borta vid pianot; han satt rak och orörlig och vände ryggen till, visande sin långa, eleganta taille och den höga, glänsande hvita ståkragen, som stod stram och styf kring den långa halsen och nådde ända upp öfver det svarta nackhåret; det enda, som rörde sig på mannen, var hans långa, fina, välvårdade fingrar, som lupo hit och dit öfver tangenterna.

''Hör nu, Kirre,'' ropade Holm, ''sluta nu upp med det där och kom hit och sätt dig. Jag vill tala förnuft med er.''

Santesson tog ett par slutackorder, reste sig och slog sig ned hos de andra. Han läppjade på punschen, drog i sitt svarta skägg, som var tillklippt i spets à la Henri IV, och såg afvaktande på Holm med sina blanka bruna ögon, hvilka alltid sågo dubbelt trötta ut, emedan de tunga, brunaktiga ögonlocken lågo så djupt ned öfver pupillerna.

Holm vek sig framåt och lade armbågarna utåt längs bordet, så att fingerspetsarna möttes.

''Ser ni, gubbar,'' sade han, ''det går inte längre på det här viset.''

Och då de bägge andra icke svarade något därpå, utan sutto stumma och orörliga och väntade på mera, fortfor han:

''Naturligtvis, det går ännu en tid. Men det är dock bara en tidsfråga, när det inte mera går. Låt oss därför såsom vise män träffa alla nödiga mått och steg, medan ännu tid

är. Hvad det gäller, hvad det alltid kommer an på i affärer, det är: icke låta krediten bli ansträngd! Mekanismen skall löpa glatt och välsmord; hjulet får icke lof att knarra. La pièce de résistance är inte, *hur många* växlar man har, utan att man gör dem med samma lätta gratie, med hvilken en god mage smälter den svåraste festmiddag. Men det duger inte att dröja, tills stunden kommer; då är det allaredan för sent. Alltså, mina herrar, låt stunden finna oss beredda!"

Santesson läppjade igen på sitt glas, men rörde icke en min och sade heller ingenting. Sjödén däremot satte sig med ett spänstigt kast upprätt i stolen, tryckte glasögonen fast, och såg genom glasen på talaren med sina små grå ögon.

"Godt och väl," sade han, "men du får också vara så djäfligt snäll och säga hur."

Holm satt och såg så lugn ut, som om han bure världen på sin ena skuldra. Han gjorde en liten konstpaus; därpå sade han:

"Skulle det verkligen vara möjligt, att vuxna karlar som ni inte skulle ha af sig själfve kommit på detta enkla och absolut säkra medel?"

De bägge andra sågo i dum spänning på honom. Han log öfverlägset.

"Ser ni då inte detta ena och enda som fattas, — detta lilla och dock så stora?"

"Ut med saken, och tala inte i rebus!" utbrast Sjödén otåligt och knyckte på sina glasögon.

"Ja ja," svarade Holm lugnt. "Vi måste absolut ha åtminstone *en* svärfar i kotteriet."

Han satt och såg öfver från den ene till den andre, i triumferande själfbelåtenhet, samt nyfiken efter att se, hvad verkan hans ord skulle ha på vännerna.

Santesson blinkade omärkligt med ögonen, och det ljusnade och glimtade humoristiskt till i de bruna, melankoliska pupillerna. Sjödén satt en stund och studerade djupsinnigt

sitt tomma punschglas; därpå brast han ut i skratt och virrade med hufvudet, såsom han hade för vana, när något komiskt sades eller gjordes.

Holm betraktade sina vänner med en min af den mest understrukna förvåning och såg djupt kränkt ut.

''Ni skrattar!'' sade han. ''Det är rakt inte nödvändigt att skratta åt det. Det är en mycket klar sak, med er tillåtelse, helt enkel: en af oss måste gå hän och gifta sig!''

Santesson hörde på utan att ge sitt omdöme till känna; men Sjödén opponerade sig.

''Nä—äh,'' sade han ogillande och utdraget.

Holm imiterade ett ryck, som när man såras i sina heligaste känslor, vände sig helt emot Sjödén och gjorde en konstpaus.

''Hör nu, Ivar,'' sade han högtidligt stilla. ''Ska vi verkligen sitta och spela komedi för hvarandra? Det är ju dock tämligen länge sen vi sist voro tjugu år. Tycker du inte själf, du skulle se löjlig ut nu med de där fasonerna! Låt oss hålla oss en smula på situationens höjd! Jag vill ju inte, att vi skall gå hän och förknippa våra öden med en tandlös käring; det är inte ens fråga om att handla mot kärlekens heliga plikter. Jag tycker du resonerar så klumpigt: hvar står det skrifvet, att alla rika flickor äro fula och att inga vackra flickor ha pengar? Hvaba? Och ni gör ju intet annat, bägge två, än hänga efter kjolar — och hvad har inte jag offrat för dessa era dåliga böjelser, jag vill vara blygsam och inte tala om mina bättre sedliga principer, men om min bekvämlighet. Men så bli då en gång också hängande, för satan! Hva? Förstån I inte, att det äfven är i sedlighetens, den beständiga, sanna kärlekens namn, jag talar!''

Santesson smuttade på sitt glas, och Sjödén borrade sina ögon in i sitt; men ingendera svarade något.

''Nå,'' fortfor Gustaf Adolf Holm, ''*däri* är vi alltså

eniga. Vi kunna alltså gå vidare. Och så kommer det stora och delikata spörsmålet: hvem skall göra't?''

Han gjorde en kort paus, tände en cigarr, och fortsatte:

''Tyvärr torde vi ha att utgå från det antagandet, att ingen af oss befinner sig i det läget, att han bara behöfde realisera sitt hjärtas hemliga lust, för att hela saken med ens skulle vara klippt och klar. Som detta icke är fallet, få vi underkasta oss att i samfälldt rådslag *en* af oss utses till det lika generösa och hedrande som ljufva uppdraget. *Ett* tillvägagångssätt vore att draga lott; men jag tror mig uttala herrarnas tankar, när jag genast med samma förkastar denna utväg såsom ej blott ovärdig utan tillika oklok: — *vi* äro seende, men slumpen är blind. Alltså återstår blott, att *den* af oss utväljes, hvilken är mest danad för uppdraget. *Min* mening därutinnan är stadgad; och jag smickrar mig med att få se den delad. Hvad min egen ringa person angår, så torde det väl utan diskussion kunna fastslås, att — vissa andra eventuella företräden oförkränkta — den i föreliggande speciella fall är noga medveten om sin begränsning. Det är med en viss känsla af obehag, som jag gör det, men för den gemensamma goda sakens skull nödgas jag konstatera: att jag ännu icke påträffat en enda flicka, af hvilken ålder och af hvilket stånd som helst, som tagit mig allvarligt. Jag har på förnimmelsen, att jag inte skulle kunna öfvertyga någon flicka om, att jag menade allvar, när jag friade, äfven om jag verkligen menade allvar. Det är mitt tragiska öde, som dömer mig att gå ensam genom lifvet. Nog af: konstaterom faktum, låtom oss kallt afväga realiteterna! Santesson. För ett ytligt betraktelsesätt skulle väl han förefalla vara den mest kvalificerade. Han äger ju också odisputabelt alla dessa för en man så lyckliga egenskaper, hvilka göra kvinnorna till vax i hans hand, i ojämförligt högre grad än vi två. Han har bakom sig ett rikt lif af erfarenhet i denna bransch, och den ömhetskälla, han öser ur, skall rinna till hans dagars

ända. Men — det finns ett men. Jag skall förklara mig tydligare medelst en paradox: just hans fullkomlighet är härvidlag en ofullkomlighet. Tillåt mig inom parentes påpeka, att jag här icke moraliskt värdesätter, utan bara psykologiskt utreder. Vår vän Santesson är förälskelsens man; men för den stilla och uthålliga låga, som brinner genom de långa förlofvelsens dagar, för att sedan brinna vidare på den husliga härden, torde han vara mindre lämplig. Öppet sagdt, oss kamrater emellan: jag hyser vissa betänkligheter, vissa tvifvel, om han skulle föra förevarande sak till en lycklig ända. Och tillförsikten är halfva segern. Denna tillförsikt åter, den äger jag i eminentaste grad gent emot den tredje här närvarande. Såsom herrarna redan torde ha förstått af det anförda, finns enligt min mening ibland oss *en*, som är självskrifven till att utföra saken. Sjödén är mannen."

"Oändligt smickrad," sade Sjödén, bugade sig förtrytsamt ironiskt, knyckte energiskt på glasögonen och vände sig ursinnigt till hälften bort från talaren.

Denne lät sig icke däraf störas, utan fortfor med oändlig mildhet:

"Sjödén har alla egenskaper till att lyckas. Han har en viss bestämdhet i sitt sätt, en viss vederhäftighet, hvilken svärfäderna skola veta uppskatta. Han besitter i sin egenskap af läkare ett osvikligt medel att slå alla andra ur brädet hos svärmödrar och tanter, hvilka vilja underhålla sig om sina krämpor. Han är studentkårens bästa gymnast, hoppar öfver stora hästen så som ännu ingen af kvinna född har hoppat öfver stora hästen, har en kropp, som, fast liten, är så vig och spänstig som en gäddas; hvarje skånsk flicka har beundrat denna oförlikneliga kropp i den klädsamma gymnastikdräkten på de offentliga uppvisningarna, och har hviskat sin granne i örat, att det är Sjödén, — han som härom året häfdade den svenska gymnastikens förrang på en internationell täflan nere i Amsterdam. Han är medicine kandidat,

tar om ett par månader sin licentiat, kan bjuda sitt hjärtas utkorade en god social ställning samt kommer att bli den bäste make och far, liksom han varit den bäste kamrat.''

''Bravo,'' sade Santesson och applåderade.

' Santesson,'' fortsatte Gustaf Adolf Holm emfatiskt, ''tag ditt glas och förena dig med mig i en skål för Sjödén! Lefve Sjödén! Hip, hurra! Hip hip, hurra! Hip hip hip, hurra hurra hurra! — Skål, Sjödén!''

Han drack hastigt i botten och fortfor, innan de andra ännu hunnit besinna sig på svaret:

''Men låt det nu vara nog för i dag. Svara ingenting, Sjödén! Det tjänar rakt ingenting till. Det är ju inte meningen, att du skall ge ett besked. Helt lugnt låta det komma an på. Det bränner ju inte. Blott ännu en sak! Naturligtvis har jag med det förutseende, som är mig egendomligt, icke tänkt bara på ett *hvad*, utan äfven på ett *huru*. Ni vet jag rätt ofta gläder gubbarna nere i Hisie med att hedra deras små fêter med min personliga närvaro. Det är en vana, som bibehållit sig sedan den tid, då jag var informator för nämndeman Jöns Perssons son Hans, hvilken i dessa dagar haft den taktlösheten bli docent, medan hans gamle lärare icke hunnit afsluta sin doktorsafhandling om de Kantska kategorierna. I nästa vecka är stort gille hos en af dessa aktningsvärda dannemän; och om doktor Holm därvid icke bara kommer själf utan till på köpet bringar med sig en dråplig toddytutare och valsör, som tillika har den oförlikneliga egenskapen att vara hans bäste vän, så skall det allenast ytterligare föröka den popularitet, som han åtnjuter hos dessa täta gubbar och deras vackra döttrar. Hvad sedan skall följa, — däröfver draga vi tills vidare en slöja. Där begynner ödet sitt verk; och ingen undgår sin bestämmelse. Jag ser blott ett perspektiv långt i fjärran: . . . Det är sommar; vi ha slagit oss ned där nere på landet, vid hafsstranden, för att bada och i

ro idka våra studier; skogspartier, månskensnätter, kärlekslycka . . .''

Gustaf Adolf Holm tappade oförhappandes tråden, krämtade, ville begynna igen men fann icke orden, krämtade igen, satt och väntade, att något af sig själft skulle falla honom in. Men då intet kom, låtsade han, som om ingenting händt, och såg öfver på sina kamrater, från den ene till den andre. Så sutto de en stund, utan att röra sig eller säga något. Sjödén höll blicken styft i sitt glas, med ett domedagsallvarligt ansikte; plötsligt ryckte det till i hans mungipor, ryckte än en gång till; och med ens, men utan att taga blicken från glaset, satt han där och skrattade, skrattade och skrattade, oemotståndligt, godt som ett barn.

Gustaf Adolf Holm betraktade honom med ett blygsamt självbelåtet smil.

''Nå!'' sade han. ''Vet ni hvad, go' vänner, ofvanpå det här ha vi då ärligt förtjänt att få oss ett riktigt hyggligt parti vira. Eller hur?''

Han kraflade sig ner från soffan, trippade hän till dörren och ropade ut i salen:

''Karin lilla, skaffa oss kort! Och så mer punsch!''

*

De hade redan spelat en halftimme, då det knackade på dörren, tyst och försiktigt. De voro midt inne i ett spel; och ingen svarade. Om en stund knackade det igen; ingen svarade. Då öppnades dörren sakta och blott på glänt, och in igenom den smala öppningen klämde sig en man. Han bar en urmodig, luddig vinteröfverrock, — den hängde som en säck ikring honom och räckte ända ned öfver vadbenet. På det stora runda hufvudet satt en raggig cylinder och vacklade; och i ena mungipan hängde den sista söndertuggade resten af en cigarr. Han stängde långsamt dörren igen efter sig samt blef flegmatiskt stående med hatten på.

''God dag,'' sade han säfligt, utan att taga cigarrstumpen ur munnen.

Ingen svarade.

Den främmande kom med en egendomligt rultande gång fram till bordet och ställde sig stillsamt att se på spelet.

Det var utspeladt, brickorna utbetalades, man talade om det just slutade spelet och blandade kort igen till ett nytt. Ingen af de tre bevärdigade den nykomne med ett ord eller så mycket som en blick. Hvar och en hade redan sin kortbunke liggande framför sig och begynte ordna den, då Sjödén sade utan att se upp:

''Du vill väl ha dig ett glas punsch, Trögelin?''

Titulus Trögelin gjorde en grimas i sitt långa, feta, grådaskiga ansikte, log spöklikt och drog mungiporna nedåt, så att cigarrstumpen vippade upp och ned. Det såg ut, som om han fått något på samma gång beskt och sött att smaka på.

''Ja, tack,'' svarade han lågmäldt.

''Gå in till Karin och hämta dig ett glas då,'' sade Sjödén. ''Du kan också låta henne ge dig en cigarr,'' ropade han efter den andre, utan att taga blicken från korten.

Han kom tillbaka med nytänd cigarr i den nedåtdragna mungipan och ett glas i handen, och satte sig stilla vid ena bordshörnet. Viran gick vidare sin monotona gång, med de många buden, det stumma spelet, och pauserna med kommentarerna däröfver. Om den fjärde vid bordet bekymrade sig ingen, det var som om han icke funnits till. Under en paus kom Holm att se på hans glas: det stod ännu tomt.

''Hvarför dricker du inte?'' sporde han.

''Ingen har bjudit mig,'' upplyste den andre bittert-humoristiskt förebrående.

''Herre Jesus,'' ropade Sjödén, ''ska man nu också skänka i för dig!''

''Tag för dig, min vän,'' sade Holm med oändlig mildhet.

Titulus Trögelin hette med sitt kristliga namn Kindman.

Han var af samma studentårgång som de andra tre och tillhörde kretsen. Men det var den skillnad mellan honom och hans kamrater, att medan dessa, den ena efter den andra, avancerade om än så litet i sina studier, hade han tills dato, det vill säga i ett tiotal år, förblifvit ''student Kindman'' rätt och slätt. Han hade först läst på kandidaten, därpå slagit sig på teologien; men sedan fem år visste ingen människa, hvad han studerade. Han tenterade rakt inte mer. Han hade inga medel, gjorde dock inga växlar, — till en början emedan han var för loj att anstränga sig efter namn, sedan emedan han icke kunde få namn. Och ju vanskligare detta blef, dess lojare blef han. Nu lefde han helt och hållet på femtioöresficklån och gratisförplägning, hade med andra ord enligt gängse studentmoral nått yttersta trappsteget af ''dekis''. Och på samma gång hade han nått höjdpunkten af oblomoweri: det enda som han ännu gitte framsätta som ett berättigande för sin ansökan om ett ficklån, var att han snart var färdig tentera till tre betyg i latinet och att professorn då lofvat hjälpa honom genom i kandidaten; men det tog man nu så där hän precis som han själf framsatte det: likgiltigt, självklart, det som skulle sägas men som ingen själ, hvarken han eller andra, mera trodde på — det hade han nu sagt i fem år, hvar gång han viggade sin middagskrischa.

Han hade blott *en* passion kvar i lifvet, passionen för cigarr. Bittida och sent, vare sig han hade ett öre i fickan eller icke, dagen i ända, utom när han åt, sågs Trögelin med sin cigarr i munnen, äfven om det endast var en halfslocknad, söndertuggad stump. De voro ett, han och denna stump; han steg upp med den, frös med den, svalt med den, viggade med den, hundsvotterades med den och gick till sängs igen med den. Han lät ta äran af sig, var syndabock, åtlöje, snyltgäst, tålde allt, — bara cigarrstumpen lät han icke fråntagas sig. Med den gick han genom tjockt och tunt. Den

ersatte honom allt; den var hans hemliga kärlek, hans ankare och ledstjärna.

Viraserien var till ända. Man satt och sträckte på alla lemmar. Det hade hunnit bli aftondags; och inne från biljardrummet hördes redan stötarna af köerna. Det blef spörsmål, om man skulle fortsätta spelet efter supén, eller om man skulle göra upp med samma. Man bestämde sig tills vidare för det senare. Brickorna ordnades och räknades: Gustaf Adolf Holm hade tagit lejonparten — han kunde stryka in en femtilapp.

"Det var satan," sade Trögelin missunnsamt beundrande samt log ett blekt och öde leende. "I nekar er ingenting!"

Gustaf Adolf Holm stoppade just med en nonchalant åtbörd sedlarna ned i sin västficka.

"Min vän," genmälte han, mildt belärande, "när man annars gör sin plikt, så kan man emellanåt unna sig sådana här små förlustelser."

Trögelin slog till ett högt och bittert leende, hvilket han emellertid försökte göra så oförargligt som möjligt, då den andre satte i honom ett par förvånade och stränga ögon.

"Hvad menar du?" sporde Holm.

"Jag menade ingenting, kära bror," svarade Trögelin spakt, men småskrattade alltjämt.

"Nej, och det har du egentligen heller ingen rätt till," ifyllde Holm torrt. "Tillåt mig emellertid bemöta din insinuation. Vi lefva i en relativiteternas värld, Trögelin. Jag själf är i studiernas pliktuppfyllelse visserligen ett svagt kött i jämförelse med till exempel min förra lärjunge, numera docenten Hans Jönsson Hisell; men i jämförelse med dig, Trögelin, är jag en myra."

"I morgon tenterar du ju i latin, Trögelin, eller hur?" högg Sjödén barskt i — han hade förlorat och var i ett dåligt humör.

Trögelins smil stelnade, hans blick blef fal och flyende.

Han satt och tuggade på sin cigarrstump och svarade ingenting.

"Hör nu, Trögelin," fortfor Sjödén, och knöt hvarje stafvelse som en muskel, "det här duger min lif och själ inte mer. Om du inte själf skäms för det, så får andra säga dig det. Tag dig nånting till, blif skrifvare, piprensare, gatsopare, gör hvad djäfvulen som helst, men bara gör nånting!"

Trögelin satt med sänkta blickar.

"Det är lätt att säga, du," sade han slutligen med gråt i halsen. "Jag ville ju, men . . . Det finns ju ingen plats."

Sjödén knyckte på glasögonen; han satt med oväders-uppsyn, hade munnen full af ord — då Karin kom in.

"Karin kommer alltid i rättan tid," ropade Holm. "Mat! Hör nu, gubbar, ska vi inte sexa ofvanpå det här? Finns det nånting särskildt godt i kväll, Karin? Ja, ja, hör efter! Och fram med hvad köket har, Karin förstår?"

"Ja, herr Holm. Alltså sexa. För — hur många?" tillade hon med en antydande blick hän mot Trögelin.

"Tre!" högg Sjödén i.

Trögelin satt så orörlig, som om han icke hört, hvad som förhandlades; icke ens ansiktet förrådde en min, själfva cigarrstumpen hängde stilla, fastän liksom nedslagen.

Gustaf Adolf Holm sträckte sig fram, liksom ville han tysta ned något.

"Fyra, Karin! Fyra. Det är ju jag som är värd i kväll. Jag har ju vunnit. Och också af en annan anledning!"

———*———

SOPHIE ELKAN

1853

Ur JOHN HALL.

KOMEDI I DET HALLSKA PALATSET.

Det hände tid efter annan, att fru Christina Hall, född Gothén, var vid ondt och elakt humör. Stundom vaknade det med henne om morgnarne, ibland kom det flygande i luften utan orsak, ibland var det herr Hall själf, som framkallade det. Så hade det varit i dag, måndagen den 18 december 1775, och tvisteäpplet var efter vanliga kutymen master John, husets fyraåriga son. Fru Hall hade vaknat vid yppersta humör och begifvit sig till frukostrummet, där John hade sin plats mellan föräldrarne på en hög, engelsk barnstol. Han hade kysst kära mor på hand, och fru Hall, som ej tyckte om ''klifs'', hade kysst honom på pannan. Herr Hall hade suttit och språkat med pysen, när fru Hall kommit in, men hade genast rest sig upp och hälsat henne med en aptitkyss på munnen.

Allt hade, som sagdt, börjat förträffligt på denna märkliga dag. Men så räckte barnkammarpigan, som stod bakom Johns stol, fram till honom den förgyllda koppen med den fradgande chokoladen, och John drog otåligt undan hufvudet och stötte bort koppen.

''Hvad är det för manerer och façoner?'' frågade fru Hall skarpt.

John svarade henne ej. Han såg i det stället upp på herr Hall och sade:

''John vill tala om de små ponnyerna. John vill inte dricka.''

''Vill du inte dricka, får du låta vara, min son, sir du.''

Herr Hall talade med skotsk brytning och mycket långsamt och afmätt.

Barnkammarpigan gjorde ännu ett försök och förde åter koppen till Johns mun.

John spottade i den.

Då vände sig fru Hall häftigt om och gaf sin son en örfil.

John gaf full hals.

''Bär bort honom,'' befallde fru Hall sköterskan.

''Låt honom kvarstanna, men gå själf ut,'' ändrade herr Hall befallningen.

Barnkammarpigan gick.

Först då dörren stängdes bakom henne, vände sig herr Hall till sin fru.

''Om John behöfver tillrättavisning eller aga, tillrättavisar och agar jag honom själf, mrs Hall.''

John höll plötsligen inne med sin gråt. Han insåg, att så länge han vrålade, kunde han ej höra hvad föräldrarne sade, och detta intresserade honom storligen. Men ännu mer intresserade det honom att hälla den fradgande chokoladen ur koppen på tefatet och att, när detta flödade öfver, låta den rinna vidare ut öfver damastduken. Så doppade han sin lille slickepott i den största chokoladpölen och ritade figurer på duken, medan fru Hall med låg stämma svarade sin man. Det var att märka, att ingen någonsin höjde rösten mot herr Hall, ej ens den annars ganska orädda fru Christina.

''Jag borde väl till det minsta pretendera att få råda

öfver mina barn och mitt tjänstefolk som andra fruar,'' sade fru Hall med en ganska hotande blixt i de ljusblå ögonen.

''Jo, sir du, min vän, du får råda öfver husfolket och öfver Baby, men master John sköter jag själf, sir du, sir du!''

Fru Hall höjde på axlarna och gick utan att svara in i det närbelägna hörnkabinettet.

Herr Hall lyfte varligt sin son och arfvinge upp i sina armar. I sin stora faiblesse för sonen märkte han ej, att de små nersmorda fingrarne satte fläckar på spetskråset, medan de trefvade efter sin sedvanliga plats under hårpungen med den stora, svarta sidenrosetten. De små fingrarne foro så ovårdigt fram, att det hvita pudret skakades ut öfver sammetskragen på den fina, blå rocken och fördunklade glansen på de stora, förgyllda knapparne. Den sirlige John Hall fäste vid detta intet afseende. Han tänkte blott på sin son, som han bar in i den stora barnkammaren och öfverantvardade i barnkammarpigans händer.

''När master John återvänder från promenaden, skall han taga vägen genom contoiret,'' sade han, i det han sakta lossade gossens armar från sin hals och kysste den lilla knubbiga handen.

Då hvarken herr Hall eller hans son någonsin tog notis om fru Christinas elaka humör, och det något utlopp måste ha, gick det ut öfver de oskyldiga, nämligen husfolket. Olyckligt var det för dessa stackars människor, att lynnet var ondt just denna dag, då stor fête skulle gifvas, så att de nästan samtliga hade något att afhandla med frun. De måste, den ena efter den andra, gå upp för trappan och in i fruns rum för att hämta sin skrapa eller sin snäsning.

Fru Hall besvärade sig ej från sin plats, utan gaf audiens vid sin sybåge inne i det halfrunda kabinettet. Det var ett bland de allra täckaste rummen i det ståtliga palatset vid Sillgatan i Göteborg. Möblerna voro af rosenträ, inlagda med fina pärlstafvar af occideradt silfver. Öfverdraget var

i ljusgrått siden, inväfdt med silfver. Öfver dörrarna och omkring pannåerna hade italienaren Frulli anbragt vackra basreliefer, föreställande blomstergirlander och fåglar. Allt var ordnadt med yppersta smak och största omtanke, och inga kostnader voro skydda. Bildhuggeriet på väggarna och öfver dörrarna var ganska ovanligt och täckt. Soffor och stolar, liksom allt annat, som fanns i rummet, var af utsökt fägring. Dock prunkade ej rummet med granna förgyllningar och prålande färger, man tänkte ej på möblernas dyrbara klädsel, på marmor- eller mosaikskifvans sällsynthet, endast på den goda smaken i möblernas former och det utsökta bildhuggeri, som prydde dem. Den gäst, som beträdde detta rums tröskel, måste ovillkorligen först utropa: hur vackert! och först sedermera: hur dyrbart!

Detta var herr Halls merit. Hade fru Christina fått råda, hade alltsammans nog blifvit mera grant och prålande. Fru Christina hade smak för det som lyste och glänste. Det syntes på hennes egen dräkt. Fast det var tidig morgon, bar hon en circassienne af tjockt siden. Sammetsbandet i det högt friserade och pudrade håret var fästadt med en juvelagraff, juveler blänkte i de små, snäckformade öronen och lyste mellan spetsarne på det korslagda bröststycket. Fru Hall var ej någon fulländad skönhet, men hade en smärt och hög gestalt och en charmant tournure. Fruntimmer påstodo, att hennes stora blå ögon voro kalla, men herrarne pretenderade motsatsen, och det var om fru Christina Hall och till en af hennes kvinnliga belackare, som den kvicke Hummerhjelm sagt: ”Hon har vackra ögon och en vacker hy och en kysstäck mun, och det är tre hufvuddrag i ett fruntimmers karaktär.”

Sådan var den charmanta fru Hall, där hon satt vid sin tambursöm framme vid fönstret, som vette åt Hamngatan. På en sidenkudde vid hennes fötter lekte hennes tvååriga dotter Christine med silkespudeln Azor. Flickan

rullade en röd saffiansboll utåt golfvet, hvilken den lille hunden apporterade och lät falla i hennes sköte med ett muntert gläfsande. Ibland hoppade hunden upp emot fru Hall för att karesseras af henne, ty lynnet var aldrig så elakt, att favoriten Azor hade att lida däraf. Men lilla Christine vågade icke sta'. Hon var belåten med att kära mor tillät henne att vara inne och smårasa med Azor. Lilla Christine var ett mycket beskedligt barn.

Fru Hall satt och harmade sig öfver att hon kände sig ''mjältsjuk''. Hon visste annars intet förnöjligare än att ge stora fêter, och åt denna hade hon alldeles synnerligt gladt sig hela vintern.

Den gafs för att högtidligen inviga den nya teatern, som herr Hall låtit uppföra på den stora gårdstomten och som med en täckt gång stod i förbindelse med palatsets galavåning. Hela förflutna vintern hade man spelat sällskapsspektakel hos Alströmers och Halls. Hofvet hade satt detta nöje en vogue, och den göteborgska societeten hade varit snabb att följa detta så höga föredöme. Nu gingo emellertid herr och fru Hall i têten genom sin luminösa idé att bygga en särskild teater, så att man ej vidare behöfde inkommodera sig med att belamra den största salen i huset med en för hvart särskildt tillfälle uppsatt provisorisk teater.

Mon Dieu, hvad man hade pratat i staden om denna teater och om fêten, som skulle gifvas efter invigningen, och om pjäserna: ''L'Honnôte Criminel'' och ''Celinde'', och om de personer, som skulle bestrida rollerna, främst de unga fröknarna Alströmer, hvilka alla spelade som fulländade aktriser, allra synnerligast lilla fröken Anna Margaretha.

Det förvånade ej stort, att när kung Gustaf hade sin teater på Drottningholm, John Hall skulle ha sin i Göteborg, men nyfiken var man att se hur en enskild teater skulle taga sig ut.

Man hade begapat den utifrån och förvissat sig om att

den just ej tedde sig så synnerligen ansenlig, fast den påstods rymma hundrade och tjugu sittplatser. Och när man talat om att teatern var utstyrd med lika mycken lyx som den berömda galavåningen, var detta ej förhållandet. De som fått kasta en blick in i teatern visste, att där fanns föga af sådana stuck- och bildhuggarearbeten, hvarmed John Hall hade låtit Frulli pryda salongerna inne i palatset vid Sillgatan och i all synnerhet rummen ute på landstället Gunnebo. Plafonden var visserligen försedd med ett par amoriner, som mellan sig höllo en sköld med herr och fru Halls sammanbundna namnchiffer, men det var också allt; väggarna voro bara och skulle på invigningsaftonen höljas och prydas med gröna girlander och festoner för att något borttaga det nakna intrycket.

Fåtöljerna voro emellertid bekväma och öfverdragna med rödt nankin, förhänget var måladt af densamme fransman, som förfärdigat dekorationerna; orkestern och scenen voro rymliga, ensemblen var således af en alltför täck skådebana, af hvilken man väntade sig mycket nöje.

Den mångtaliga huspersonalen i det Hallska palatset var ifrigt sysselsatt, hvar på sitt håll, med förberedelser till fêten.

Fullt med folk var det i det stora köket, där stektes och bakades, där refs och stöttes och garnerades. Stadens skickligaste kokmadam hölls ej stort bättre än en vanlig underköksa af den lilla röda och lifliga hushållerskan, mamsell Anderson, som var en af stadens snällaste hushållerskor och hade mycket vett. Brysk och häftig var hon alltid mot sina underlydande, och hon var det i dubbel måtto i dag, då hennes reputation stod på spel, och hon hade reda på att fru Hall satt däruppe i kabinettet och bara väntade, att hon skulle infinna sig, för att öfverösa henne med sitt elaka humör. Mamsell Anderson måste förevisa sina fat och rätter, allt eftersom de blefvo färdiga, och hon visste, att hon skulle få hut för alltsammans.

Nu stod hon inför Pontius Pilatus.

Fru Hall smakade på anrättningarna, där detta lät sig göra, under det att mamsell Anderson ängsligt väntade sin dom.

Den var genomgående elak som humöret. Fru Hall gjorde svåra grimaser.

"För mycket saffran, fiskruladerna ha gulsot. För lite salt! Det här är lika sötsliskigt som mamsell Anderson själf. Den här rätten har mamsell väl lärt sig i Brahe-Grenna! Uff, så mamsell saltat! Har mamsell gått och blifvit kär på gamla dar? Hvad blir det här för en supé?"

Mamsell Anderson muckade ej emot, det var så mycket hennes plats var värd, men när hon kom ner i köket, slog hon ihop händerna och utbröt i jeremiader. Fru Hall var vid så ondt lynne, att det var synd och skam. Hvad skulle en fattig människa, som gjort sitt bästa, ta sig till?

Nu kom turen till den hvitpudrade, myndige, engelske hofmästaren i knäbyxor och skor. Han bar upp till beskådande en stor bricka med punschkoppar och geléskålar. Fru Hall läppjade på punschen.

"Den är för svag," sade hon.

Men hofmästaren lät sig ej bekomma.

"Herr Hall vill ha den så," svarade han.

Azor och lilla Christine fingo smaka på den nybakade konfekten och mandelmjölken, och som de båda voro i förträffligt humör, hade de intet att anmärka, au contraire, lilla Christine smackade med läpparne, och lille Azor slickade sig om mun.

Hofmästaren, mr Brown, hade strikta order att rådgöra med sin matmor om allt, som rörde dukningen och serveringen, dock var det honom obetaget att sedan ändra efter eget skön, förutsatt att han vände sig till herr Hall själf med trollformeln: "Min förre husbonde, hertigen af Westmoreland, hade det så eller så." Hvarpå herr Hall svarade:

"Mr Brown, jag vill också ha det så. Jag vill ha det som hertigen af Westmoreland. Jag respekterar hertigen af Westmoreland, sir ni, sir ni."

Sålunda bekymrade sig mr Brown ej om fru Halls elaka lynne. Bakom henne stod en högre makt och bakom denna en än högre: hertigen af Westmoreland.

Också var fru Hall alldeles för förståndig att visa sig onådig mot Brown. Hon trodde, att hon fått sin vilja fram, och det var henne alldeles tillräckligt. Och när fêten väl var börjad, blef fru Hall så upptagen af sina gäster, att hon ej märkte förändringarna i sina arrangemanger. Hon ville blott en sak, men den ville hon prompt, nämligen öfvertyga sig själf och andra, att hon styrde häruppe i våningen med lika omisskännelig makt, som herr Hall styrde nere på kontoret.

När mr Brown kom ned i skänkrummet, stodo där tvenne trädgårdsdrängar från Gunnebo. De hade blifvit inskickade med blommor och grönt från orangeriet därstädes och väntade nu på, att någon af betjänterna skulle komma och bära upp blommorna till fru Hall, som själf lade hand vid blomsterarrangemangen.

Men ingen af betjänterna ville gå. Den ene skyllde på ett, den andre på ett annat.

"Det är lika bra, att karlarne gå själfva. Torka af fötterna och bär upp korgen för stora trappan, gå så rakt genom stora salen och in till vänster, där sitter hon. Det blir nöjsamt för er att se all grannlåten däruppe."

Det tyckte nu också drängarne och voro därför ej svåra att öfvertala.

Fru Hall såg på karlarne, som stodo i dörren med den stora korgen emellan sig. Lille Azor skällde ursinnigt och nafsade efter deras ben. Den ene af drängarne sparkade undan hunden och mumlade: "Förbaskade racka!"

Men nu ljöd fru Halls myndiga röst:

"Dra genast af stöflarne, karlar!"

Trädgårdspojkarne drogo af sig stöflarne. De voro alldeles förskrämda och vågade inte titta upp från golfvet, långt mindre se sig omkring på grannlåten. De önskade sig långt borta från allt eländet. Om det blott vore öfverstökadt! Men nu först började det:

"Var försiktiga! En sådan drummelpelle — det är ingen dörr, det är en spegel, klif inte igenom den! Slå ut blommorna på marmorbordet där — inte på mattan, på bordet! Sådana ärketölpar! Gå nu!"

Karlarne voro vettskrämda och hufvudyra och tumlade förskräckta ut genom dörren. Azor skällde immerfort, men som han var rädd för sparkar, vågade han inte följa längre, än hans matmor kunde se och försvara honom.

Fru Hall sköt sin sybåge åt sidan och gick fram till bordet. Där lågo nu rosor, liljor, hyacinter och tulpaner stjälpta om hvarandra.

Fru Hall var en stor blomstervän och var mycket skicklig vid handterandet af dessa älskliga Floras barn. Lilla Christine sträckte sig på tå och räckte modern blommorna. När blomsterkvastarne voro färdigbundna af de vackraste blommorna, band fru Hall långa girlander och festoner, ämnade att pryda teaterförhänget och väggarna, och till sist den lagerkrans, hvilken efter föreställningens slut skulle fästas på den förnämsta skådespelerskans, den nioåriga Anna Margaretha Alströmers, hufvud.

Fru Hall stod framför den venetianska spegeln och profvade kransen på sin egen hjässa, då hon hörde sin mans steg bakom sig. Hon vände sig hastigt om och lyfte kransen från hufvudet.

"Jag är här för att höra John upprepa de verser han skall framsäga i afton. Barnkammarpigan har anmält för mig, att han blifvit klädd i sin dräkt af kärleksgud och att han skulle bege sig till fru Halls kabinett för att visa sig.

Han borde redan vara här. Det är inte exakt af sköterskan. — Nå, där är han!''

Det var gud Amor själf i skira, hvita florsdraperier, med guldvingar på ryggen, högskaftade guldstöflar på de nakna benen, ett guldband om håret, i ena handen en förgylld båge, i den andra ett förgylldt koger med pilar.

Men unge John kunde också vara vid elakt humör, och det var han nu.

''Kör ut Baby,'' var det första han sade, när han kom in i rummet, ''hon får inte se på John.''

''Hvarför skulle hon inte få det?'' svarade fru Hall, i det hon lyfte upp lilla Christine i sitt knä.

''Det vill inte John säga. Tag bort Baby och Azor!''

''Hvarför skulle jag göra det? De äro för innerligt beskedliga båda två.''

''John skall säga det till söta far. John vill hviska det till söta far.''

Den lille amorinen slog båda armarne om John Halls styfva nacke och drog hans ansikte närmare sitt.

''John ser ut som en flicka. Baby och Azor skola inte tro, att John bara är en flicka. Det är John inte. John är söta fars ende gosse.''

Fru Hall hörde ej de hviskade orden, så nära höll barnet sin mun till faderns öra, men hon märkte på uttrycket i herr Halls ansikte, att Johns skäl behagade honom, hvilket ock bekräftades af hans yttrande.

''John har rätt, låt Maja Stina föra ut Baby!''

''Och Azor,'' tillade John Hall junior.

''Och Azor —''

''Men herr Hall,'' invände fru Christina och skiftade färg. Hon släppte dock ögonblickligen ner lilla Christine från sitt knä.

''John har sagt mig sina skäl. Från sin synpunkt har han rätt.''

Fru Hall sköt motvilligt lilla Christine mot dörren.

''Gå, mitt barn!'' sade hon.

Lilla Christine satte båda de små knutna händerna mot ögonen och började gråta.

Utan att invänta föräldrarnes åtgöranden, åtog sig gud Amor att själf straffa henne, hvilket skedde medelst en klingande örfil, hvarjämte Azor fick en spark af guldstöfveln till färdemaning.

Fru Hall såg på sin man, men sade ingenting.

Han mumlade: ''You are a naughty boy, sir,'' men han sade det med sin allra blidaste röst, den han mycket sällan gjorde bruk af till någon annan än sonen.

När fru Hall, efter att ha fört ut de båda jäfvade vittnena, återvände till kabinettet, hade herr Hall lyft upp sin son på en hög, förgylld taburett, lagt båge och pilar till rätta framför honom och ställt honom i den position han skulle intaga vid aftonens fête. Nu lämnade han honom lagerkransen.

''Var god och stanna där midt framför gossen,'' sade han till sin hustru.

Fru Christina stannade på den anvisade platsen och såg för första gången på John.

Det måtte legat något alldeles särskildt i blicken, ty John släppte ögonblickligen kransen och sträckte armarne mot henne.

''John spottade inte i söta mors kopp. John spottade i sin egen,'' sade han till förklaring. ''John är snäll. John är mycket snäll. John är inte ond på söta mor.''

Fru Christina kunde ej motstå. Hon brast ut i ett lustigt skratt, och hennes elaka lynne försvann lika hastigt som det kommit.

När John såg söta mor skratta, skrattade han också och spetsade sin lilla mun till en puss, som han fick.

Så ställde han sig åter i position.

''Ge John kransen, så skall John säga versen.''

John Hall lyfte upp kransen från golfvet och räckte den till gossen. John fasthöll kransen med bägge händerna och sträckte fram den till söta mor.

Mycket fort, men med klar röst och särskildt eftertryck på de främmande orden, rabblade John upp en vers, som söta far beställt af sin systerson Olof Benjamin Lund, husets välbetrodde poet.

''Mycket bra, John! Men än en gång och långsammare, sir du, sir du. Du föreställer dig ju, att det är Marguerite Alströmer, som står här framför dig och som du skall räcka kransen.''

''Nej, det vill John inte. John vill ge kransen åt söta mor.''

''Ja nu, men i afton, sir du, sir du.''

''I afton vill John också ge kransen åt söta mor. John tycker inte om Marguerite. Hon pussar John.''

''John måste ge henne kransen i afton, förstår John, inte förrän i afton.''

''Det vill John inte.''

''Inte säga vill.''

''Det gör John inte.''

''John gör det, när söta far säger, att John skall göra det.''

''Nej, det gör John inte. Nu vill inte John vara här längre. John vill gå till Maja Stina.''

''John får gå, sir han, men tag bågen med sig.''

John tog inte upp bågen, utan sparkade den framför sig genom stora salen.

''Han gjorde det mycket bra, mrs Hall,'' sade herr Hall.

''Han räcker *i hvarje fall* inte Marguerite Alströmer lagerkransen i afton, så hvad båtar det, att han reciterar verserna,'' sade fru Christina, i det hon hängde kransen på spegeln.

''Hvarför skulle han inte göra det?''

''Därför att han inte vill, hvarför skulle han då göra det?''

''Därför att jag vill.''

Hon svarade ej. Herr Hall såg ut, som om han hade något att tillägga, men han gjorde det ej. Han drog sin stora guldklocka ur byxsäcken, betraktade uppmärksamt visaren och skakade på hufvudet.

''Nu går jag åter på contoiret,'' sade han.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Klockan fem skulle spektaklet börja.

Precis på klockslaget samlade sig nere i orkestern de distingerade herrar, som bildade amatörkapellet. Där stod kommerserådet och riddaren Patrik Alströmer vid första pulpeten, jämte majoren och riddaren Silfversparre och herr v. Jacobson. Vid andra pulpeten befunno sig herr Malm, herr Fock och herr Bellenden, alten sköttes af direktören herr Johan Alströmer, klavecinen af herr Beijer och basunen af kaptenen och riddaren Malmström. Contre-basson, hautbois, valthorn och de andra instrumenten voro också lika väl besatta.

De förnäma herrarne presenterade sig i stor aftontoalett med silkesstrumpor och skor, knäbyxor, spetskrås och broderade sammetsrockar. Herr Hall förde själf herrarne, allt eftersom de anlände, till deras platser i orkestern, där de olika instrumenten stodo vid notpulpeterna.

Patrik Alströmer lyfte sin fiol under hakan och lät stråken pröfvande fara öfver strängarne, medan kapten Malmström pröfvade sin basun och v. Jacobson varsamt befriade sin fiol från dess med finaste silke rikt utsydda täcke. Litet längre bort skrufvade herr Kärström ihop sin flûte traversière, och herr Storm slog af dammet på sin hautbois d'amour med den mjuka ostindiska silkesnäsduken, som han för detta ändamål medtagit.

Förhänget vid ingången lyftes upp för hvarje inträdande.

Först kom Niclas Jacobson Sahlgrens änka, nu mera omgift med kapten Carl Hästesko.

Herr Hall bjöd den högt ansedda gamla damen armen och förde henne till en af hedersplatserna bredvid sig — den andra, den förnämligare, till höger, var afsedd för landshöfdingskan, generalinnan, högvälborna fru friherrinnan Du Rietz. Niclas Jacobson Sahlgrens efterlämnade hustru var en vacker och fryntlig gammal gumma, som oaktadt sin ganska höga ålder tyckte om att roa sig och se ungt folk samladt omkring sig. Hon var i hela staden känd för sin välgörenhet och godhet mot de fattiga och elända, och hon var synnerligen omtyckt af alla, rika och fattiga, ej minst af sin egen stora släkt. Hon såg innerligt älskansvärd och ärevördig ut, där hon satt hvit och trind i sin gammalmodiga bruna salopp i rob af tjockt blommigt siden och med det hvita spetshucklet på det hvita håret. Den gamla damen klappade fru Christina på kinden och sade till henne:

"Lilla vännen är för söt i afton."

"Instämmer," kraxade den gamle kavaljeren handlanden och fabrikören Johan Henrik Damm.

Alldeles innanför dörren stodo tvenne unga män, hvilka placerat sig där i den lofliga afsikten att på nära håll få se den rika grosshandlaresocietetens vackra och pikanta damer. Den ene var en nyss till staden anländ ung fänrik Stapelmohr, den andre den för sin skarpa tunga bekante conducteur Löfvenhjelm, som lofvade nämna de förbipasserande skönheterna och de värdiga matronorna till namn och karaktär.

"Gumman Sahlgren, man lär sig aldrig kalla henne något annat, är mycket söt, men hon är gumma," sade Löfvenhjelm. "Hvem kommer nu? Jaså, herr Kåhre med sin otäcka fru och sin ännu otäckare svägerska. Det där är den smånätta och precisa fru Engelke. Hon har med sig en liten hygglig mamsell Schütz. Här ha vi den hedersmannen Carl Gustaf Brusewitz. Och där kommer självfaste lands-

höfdingen och generalen med sin generalinna. Nej, så man komplimenterar! Se på henne där, det är direktören i Ostindiska kompaniet Gustaf Thams fru. Det där är fru Schoting, hon är vacker, men behagsjuk och tämligen vanlig på förståndets vägnar. Hon vill vara något, och det är bra, men efforten märkes granneligen. Där är den lika vackra fru Ramsay. Hon har mycket kvar af barnkammarblygheten och undviker gärna att konversera unga karlar. Med tiden kan det formera sig, men ännu är det blott sjåperi och kan ej intressera. De där, som krusa för hvarandra och niga och komplimentera, ja, hvem kan tro det — de äro två systrar, fru Arvidsson och fru v. Jacobson. Vackra flickor, tycker fänriken? Åja, en mängd veritabla kacklande hönor. Nej, se hellre på mamsell Storm. Inte sant, mycket vacker, men tung som ett foliantlexikon. Den som nu sätter sig, är den vittra fru Vesterberg. Jag nämner inte karlarne. Den där Wohlfahrt är för resten en besynnerlig komposition af en människa. Där är Herpel, förste bokhållaren hos John Hall. Han blir mer folkilsken dag för dag. Se på fru Treffenberg! Hennes ögon göra mig plaisir, oändlig plaisir, och hvilken smak i toaletten!"

"Alla göteborgsdamer äro charmanta, men ingen är så charmant som vår syperba värdinna."

Löfvenhjelm såg mäkta illmarig ut. — "Jag gör all rättvisa åt fru Christina Halls goda partier. Hon är charmant, vitter, syperb, behaglig, men det finnes äfven personer, som pretendera, att hon är tom, ihålig och illaker."

"Hvem säger det?" utbrast fänriken indignerad.

Löfvenhjelm slog den unge mannen på axeln.

"Ingen i afton, min unge vän," sade han i det han svängde om på klacken.

John Hall och hans hustru voro fullt upptagna med att välkomna alla de anländande gästerna. Herrarne pussade fru Christina på hand, medan den sirlige John Hall förde

deras damer till sina platser. Herrarne fingo själfva uppsöka sina.

Alla hade nu anländt, och ett muntert sorl hördes i salongen. Plötsligen blef det tyst. Musiken hade börjat.

John Hall trakterade ej själf något instrument, men han älskade musiken och hade ett känsligt öra. Och aldrig tyckte han, att herrarne vid pulpeterna spelat vackrare eller förstått att ur sina instrument framkalla så mycket välljud som just denna afton. Kanske förnam han det så, därför att dessa airer ljödo till invigelse af hans teater, det var som om det spelades honom till ära och pris. Han såg sig omkring i denna lysande samling, och med större fägnad än eljest kände han, att han var en mäktig man och att alla afundades honom och att han afundades ingen. Han såg på sin charmanta hustru, och han tänkte på sina barn, synnerligast på John, som en gång skulle ärfva allt det *han* nu besatt.

John Hall skuggade med handen öfver ögonen, som om han suttit i kyrkan. Musiken, som är så tjänlig att skärpa och upphöja tankekraften, bemäktigade sig hans varelse. Och John Hall vaknade först ur sina tankar, när instrumenten tystnade, och förhänget gick upp för det skakande dramat ''l'Honnête Criminel''. Följde så ''Celinde'', där Anna Margaretha Alströmer hade hufvudrollen. Marguerite Alströmer var endast nio år, men hon hade en medfödd böjelse för teatern och iakttog vid alla tillfällen sin personage på det nogaste och röjde så mycken smak och finesse, att de största kännare ej kunde upphöra att beundra henne. Applåder och bravorop ljödo oupphörligen. Ju längre pjäsen fortskred, desto mer rördes åhörarnes hjärtan. Då förhänget fälldes, stodo damernas ögon fulla af tårar, och flera af herrarne putsade högljudt sina näsor, till den grad hade Marguerite Alströmers ömma och oskuldsfulla spel förtjusat och rört dem alla.

Och nu skulle aftonens hjältinna bekransas af det Hallska husets unge son och arfvinge. Familjerna Alströmer och Hall

stodo nämligen i spetsen för sällskapsspektaklen i Göteborg, och när nu John Hall byggt teatern och tre unga fröknar Alströmer uppträdde på den, var det naturligt, att äran skulle delas. Det var fru Christinas påfund, hon var till alla delar klok och diplomatisk, när ej humöret eller behagsjukan spelade henne något spratt. Herr Hall hade gillat förslaget, dels af det skäl att Marguerite Alströmer var den högt ansedde patrioten, direktören och kommendören Niclas Sahlgrens enda barnbarn, dels och förnämligast därför att den älskade sonen därvidlag skulle få spela en roll. Unge Johns uppträdande som kärleksgud skulle utgöra aftonens stora glanspunkt.

Nu satt John Hall och väntade på denna. Men det tycktes vara något mankemang med anordningarna. Förhänget borde efter föreställningens slut oförtöfvadt gått i höjden för den täcka scen, som herr Hall på förmiddagen hade repeterat med sin son. I det stället förblef förhänget alltjämt nedfälldt, och unge Johns röst hördes där bakom mycket tydligt och distinkt uttala några ord, som trängde fram till salongen och fingo damerna att småle och förlägna se på hvarandra.

Fru Hall satt uppvaktad af en mängd unga kavaljerer. Med sina kvicka och lysande ögon gjorde hon det allra kännbaraste intryck på dem alla, och kusin Löfvenhjelm hade just hviskat henne i örat en af sina indecenta artigheter, som ingen af göteborgsdamerna senterade högre än fru Hall, då hon uppmärksammade, att ej allt var som det borde. Hon gjorde en hastig excuse och reste sig från sin plats för att gå ut och se efter hvad som mankerade. Knappt hade hon försvunnit, förrän herr Hall långsamt och tyst reste sig och försökte gå ut så obemärkt som möjligt. Han var tydligen generad, men hans artiga gäster låtsade ej om hans sortie. De väntade hvad som komma skulle. Några få invigde skakade meningsfullt på hufvudet och smålogo. Unge Johns

egenheter voro redan ganska kända och kommenterade i staden.

Förhänget var så tunt, att man i salongen tydligen hörde herr Halls röst, fast orden ej kunde urskiljas. I stället förnams tid efter annan ett häftigt utrop från fru Christina, som sökte inverka på sin halsstarrige son, med hvad påföljd var ej svårt att förstå, ty unge Johns svar hördes tydligt.

''John vill inte. John gör det inte. Det hjälper inte. John vill inte. John gör det inte.''

Så kom det:

''John vill ej läsa upp versen, och kransen får hon inte, den ger John henne inte.''

Herr Hall tycktes taga sin tillflykt till mutor, ty John hördes nu säga med ett annat tonfall:

''Får John de små ponnyerna? Och den lilla vagnen med? Och är den målad med små änglabarn och är dörrhandtaget af guld?''

Svaret måtte utfallit till Johns belåtenhet, ty han fortsatte sin byteshandel med samma höga röst.

''Och silkestömmar och piska med silfverskaft! Lofvar söta far det? Jaha, då skall John vara snäll och läsa upp versen.''

Härpå följde några med låg röst uttalade ord, som de uppmärksamma åhörarne ej kunde uppfatta.

Och nu lyftes förhänget i höjden.

Det var en förtjusande tafla, som presenterade sig för åskådaren.

Dekorationen föreställde en lummig lund, i hvars midt ett altare var upprest, framför hvilket Marguerite Alströmer i sin hvita dräkt var placerad. På det blomsterprydda altaret stod den allra älskligaste amorin med djupa gropar i de knubbiga barnarmarne, ett illmarigt uttryck i de blå ögonen och ett skälmaktigt leende kring rosenmunnen. Han var till den grad ''mignon'', att damerna började hviska till hvar-

andra, att man kunde frukta för att den lilla ängeln skulle lyfta sina gyllne vingar och försvinna ur deras åsyn.

Pilarne lågo framför honom på altaret som en knippa solstrålar. Med båda de små händerna höll han en stor lagerkrans. En liflig rörelse grep åskådarne, herrarne klappade i händerna och ropade vivat, damerna viftade med sina näsdukar.

John lät sig ej bekomma. Utan att visa spår till den allra minsta blyghet och utan att stappla på ett ord, läste han högt och tydligt, långsammare och med bättre deklamation än på förmiddagen:

''Min moder Afrodite är, som dig Apollos lager sänder,
din hjässa pryder jag därmed, tag kransen från gud Amors
händer!
Du har vigt in vårt nya hus, som helgadt åt Talia blifvit.
Vi tacka dig för allt hvad skönt och ömt och ädelt du oss
gifvit.
Jag från Olympen kommit har att kröna konsternas prästinna,
du som till tårar rört i kväll hvar känslig man, hvar ömsint
kvinna.''

Ett sorl gick genom salen. Nu trädde Marguerite Alströmer ett par steg närmare, som aftaladt var, för att bekransas. Hon stod med nedfällda ögon och väntade. Men ingen krans sänkte sig ned på hennes hufvud.

I stället hörde hon den af Afrodite från Olympen sände guden högt och tydligt och med samma ton, som om han ännu deklamerade, säga:

''John gör det inte.''

Så ljöd det en susning genom luften. Marguerite Alströmer såg hastigt upp. Därnere i kulissen stod fru Hall och tog sig förskräckt åt hufvudet, som blifvit träffadt af den stora lagerkransen. Den höga, konstfullt uppsatta koaffyren, som i afton väckt så mycken beundran och afund, hade på ett be-

tänkligt sätt blifvit rubbad. Fru Christina vardt mörkröd af vrede och hötte med händerna åt sin son och ropade till honom:

"Ditt ogagnsdjur!"

Det var som om denna moderliga tillrättavisning gifvit gud Amor impulsen till en idé. Han stod fortfarande kvar på altaret, och från denna imponerande plats sträckte han ut tungan åt Marguerite Alströmer, och de små händerna, som nyss hållit lagerkransen, placerade han framför den lilla trubbnäsan i den mest oförskämda och tydliga position, som imagineras kunde. Gud Amor sträckte ut tungan åt den gudomliga Celinde! — Huset John Hall räckte lång näsa åt huset Sahlgren och Alströmer!

Herr Hall skyndade till och fällde ner förhänget och gjorde sålunda ett hastigt slut på unge Johns första uppträdande i det offentliga lifvet.

Ur KONUNGEN.

XV.

MEDAN BILDERNA VÄXLA I TITTSKÅPET.

Jul- och nyårshelgen tråkig och trist är öfver, men ännu hela januari och ett långt stycke in i februari bor kungen ute på Haga och gör blott korta besök i Stockholm. Och när han slutligen flyttar in till staden, far han i alla fall dagligen ut till Haga och vistas där nästan lika mycket som tillförne. Kungens humör är mycket tungt, han och drottningen äro alltjämt oense, och det tycks aldrig bli till någon harmoni dem emellan. Men kungen måste arbeta med regeringsärendena, antingen han är nöjd eller förtviflad, och som han är samvetsgrann och hederlig, gör han det, fast utan intresse efter den svåra motgången i det offentliga som i det enskilda lifvet. Drottningen däremot kan ej finna på något att göra. Någon liten stund spelar hon på sitt klaver, men ganska sällan, och ej en gång hvarje postdag skrifver hon till sin familj. Hon har intet att skrifva om. — Allt i Sverige är odrägligt ledsamt.

För att allmänheten ej skall alltför mycket inkietteras, visa sig kungen och drottningen som oftast på komedien tillsammans. Men de utgöra ingen glädjande åsyn, ty de ha båda sörjt sig så magra och bleka, att det är en ömk att se dem. Drottningen håller på att gäspa käkarna ur led och tycks ha lika tråkigt, antingen man ger operan ''Gustaf Vasa''

eller ''Cora och Alonzo''. Kungen stirrar framför sig med den mest frånvarande och dystra min, ty han sitter aldrig utan smärta i den operasal, där man mördat hans fader.

Men intet kan dock jämföras i tråkighet och dysterhet med supéerna i operahuset efter spektaklets slut, både för det höga värdfolket och de inbjudna af kungafamiljen och hofvet. Då man kommit in från operan klockan half nio, går kungen omkring och hälsar på de inviterade, men drottningen sitter vid ett bord utan att tala med någon. Både kungen och drottningen äro högst generade, och då de sitta sida vid sida vid supébordet, växla de ej ett ord med hvarandra. Deras olyckliga och sorgsna miner och sätt nedstämma alla de närvarande, och en hvar känner sig lättad, då uppbrottet sker och de kungliga med spannridare och facklor fara åter till slottet.

Kungen och drottningen äro lika två barn, som ej komma öfverens. Kungen är alldeles för oerfaren att veta hur han skall behandla en kvinna, drottningen förstår sig ej ens på att låta kungen tro, att hon älskar honom. Äfven om det ej är fallet, skulle detta vara lyckligt för dem båda och göra lifvet mindre hårdt för dem, isynnerhet för henne, ty i så fall skulle kungen ej plåga henne så mycket. Men drottningen har intet sätt med sin gemål. Nu börjar hon därtill uppföra sig så, att det måste förefalla den snarstuckne kungen, som om det gjorde drottningen ungefär detsamma, antingen han är ond på henne eller ej. Detta sårar kungens högmod öfver höfvan, och han känner på sig, att han ej längre kan uthärda det olyckliga lif han för. Någon ändring måste ske. Och kungen har beslutat hvilken.

Det är en dag i slutet af april, och drottningen har varit vid sitt mest yra och uppsluppna lynne efter att föregående dag ha gråtit från morgon till kväll. Denna dag har hon i fleras närvaro tagit peruken af en af sina kavaljerer och slagit chokladkoppen däri, och på en annan har hon sprutat vatten

i ansiktet med sin rafraichissör. Naturligtvis var ej kungen tillstädes, men en illvillig person har omtalat dessa händelser för honom, och nu är kungen på väg genom Stora galleriet till Hennes Majestät för att läsa lagen för henne. Det är ganska sent på kvällen, och kungen antager, att han skall finna sin gemål allena i hennes rum. Men då han närmar sig drottningens våning, hör han af de högljudda skrattsalfvorna därinifrån, att den förtroliga aftoncirkeln ännu pågår, och då han ej har något emot att själf öfvertyga sig om hvad man förehar, går han oanmäld in i drottningens lilla förmak. Härifrån ser han in i den ljusgrå salongen. Den syn han möter är förbluffande. Med en fot på hvardera af tvenne boule-kommoder från salig kungens tid står hofvets spektakelmakare, kammarherren grefve Ruuth. Öfver kavaljerens bröst är med ett ljusblått band fästadt ett plakat, på hvilket med stora präntade bokstäfver läses: *Kolossen på Rhodus*. Och drottningen med sina damer tyckas föreställa skepp, som det ena efter det andra seglar fram mellan kolossens vidt skrefvande långa ben.

Uppträdet är till den grad groteskt, att om det icke vore så oerhördt opassande, skulle kungen måhända ej kunna hålla sig från att draga på mun. Men som det ej faller kungen in att draga på mun åt något otillbörligt, rynkar han i det stället ögonbrynen och blir, blodröd i ansiktet, stående vid dörren, medan leken fortgår under det ystraste skratt och den uppsluppnaste munterhet.

På en gång ge damerna samtliga till ett högt nödskrik, och kolossen hoppar pilsnabbt ned från sin upphöjda ställning och skyndar att jämte hoffröknarna genom hastig flykt sätta sig i säkerhet.

En blick af konungen hindrar drottningen att göra sammaledes. Ännu flämtande efter leken sjunker hon ned i en karmstol, griper ett fast tag med sina båda små händer

om karmarna, drar ned hufvudet mellan axlarna och väntar på den kommande oväderskuren.

Konungen är alltför uppretad för att kunna tala. Han står orörlig och stirrar rakt framför sig. Så biter han sig i läppen och vänder sig om för att gå.

Men drottningen är i sitt vilda lynne, och då kungen ingenting säger, stampar hon med sin lilla sidenklädda fot på mattan och ropar: ”Nå? Nå?”

Kungen vänder tvärt: ”Till hvem säger ni nå?”

”Till er, jag skall ju ha bannor för detta. Börja då ändtligen! Det är bättre att få bannor än att se er gå omkring och se sur ut i dagar och veckor.”

Den lilla svarta sidenskon stampar alltjämt på mattan. ”Nå? Jag vet ju, att jag inte får leka och inte får ha roligt. Jag skall sitta med guldkronan på hufvudet och äpplet i handen och nicka som gubbarna på Kina, tills jag faller ned och går i tusen bitar af ledsnad och förtviflan. Det är ju meningen. — O, hvarför sade ni inte till mig, innan jag satte foten i detta förfärliga land, att här får man inte skratta! Hvarför lät ni mig inte vara i fred i Baden, där jag hade det så godt och lyckligt? Jag har aldrig fikat efter den lysande platsen att vara drottning i Sverige. Jag hade nöjt mig med långt mindre ära, om jag bara ibland fått se lite sol och fått lite ömhet.”

Drottningen gråter och snyftar.

Kungen står alldeles orörlig, men läpparna börja darra. Slutligen säger han i en ton så kall, att drottningen förskräckt upphör med gråten.

”Då Ers Majestät känner sitt förhållande så olyckligt, och då inte heller jag njuter den minsta grand af äktenskaplig lycka, anser jag det bäst och sällast för oss båda, att Ers Majestät återvänder till det älskade hemlandet snarast möjligt.”

Drottningens ögon ha blifvit alldeles runda och mörka

af skräck, och hon sitter som förstenad med öppen mun och utan att kunna få fram ett ord. Kungen fortsätter i samma kalla ton:

"Då Ers Majestät ej velat lära mitt lands språk och finner allt här afskyvärdt, är detta den bästa lösning af ett högst olyckligt misstag. Jag skall redan i morgon underrätta Ers Majestäts höga föräldrar, herr arfprinsen och fru arfprinsessan, om den öfverenskomna skilsmässan och om Ers Majestäts snara återvändande till Baden, där jag är säker på att Ers Majestät kommer att blifva mottagen med öppna armar."

Drottningen ser ut som en liten flämtande fågel, som af skräck ej kan få fram ett ljud.

Då emellertid kungen gör min af att gå, ropar hon utom sig:

"Skall jag skickas tillbaka till Baden? Å nej, å nej, å nej!"

"Som det nu är, kan det omöjligen förblifva," svarar kungen. "Mitt tålamod är totalt slut och mitt långmod likaså, och då ni i intet vill foga eder efter mina önskningar, ej trifs här i landet, ej vill lära dess språk och ej vill uppföra eder som Sveriges drottning ägnar och anstår, så är detta den allra bästa lösningen, ej blott för oss båda, men också för hela landet — — —"

Kungen ser stint på drottningen, medan han säger detta, och den stela kalla blicken i de stora utstående blå ögonen gör drottningen till den grad förskräckt, att hon faller på knä framför kungen och snyftar. Allt hennes trots är på en gång borta.

"Å, gör det inte! Skicka mig inte tillbaka på detta skamliga sätt! För sitt eget anseendes skull gör det icke, Ers Majestät. Hvad skall hela världen säga, då den får höra, att Ers Majestät förskjuter mig? Hela Europa skall ropa på skandal. All den prestige Ers Majestät förvärfvat som

Sveriges kung skall förloras, om Ers Majestät handlar på detta sätt.''

Drottningen märker, att kungen hör på hvad hon säger och öfverväger det. Och hon fortsätter för att yttermera beveka honom:

''Tänk på mina föräldrar och mina syskon! De skola inte öfverlefva denna skam! För Guds skull, skicka mig inte tillbaka! Det är eder ovärdigt.''

Konungen säger, i det han ser ned på det rufsiga lockhufvudet framför sig:

''Det är inte jag som uppfört mig ovärdigt och opassande, utan ni, min fru. Det är inte jag, som vid bordet formar små hjärtan af sockerbröd och ger dem till mina kavaljerer.''

''Är det därför grefve Ruuth skall afskedas?'' frågar drottningen och reser sig i häpenheten upp från sin knäböjande ställning. ''Det var ju bara ett skämt. Och hur vet Ers Majestät —?''

''Jag vet allt, och jag ser allt,'' svarar den unge gemålen strängt. ''Och om inte grefve Ruuths afsked från sin kammarherresyssla vore beslutadt förut, kan Ers Majestät med sin lifliga inbillning säkert föreställa sig, att förlusten af denne kavaljer följer på det uppbyggliga skådespel, som jag i afton öfverraskat.''

''Han talar så bra tyska, och han är så munter och rolig,'' utbrister drottningen. ''Det är därför jag tycker om honom, inte för något annat.''

''Genom återresan till Baden bereder jag Ers Majestät tillfälle att höra många roliga och muntra kavaljerer tala än ypperligare tyska,'' säger kungen med ett kort smädeskratt.

Drottningen blir åter alldeles utom sig. Hon snyftar och vrider de små händerna och ser så olycklig ut, att det kan röra ett stenhjärta.

''Ånej, ånej! Ers Majestät, gör det inte! Jag är ju inte

elak eller dålig. Hemma sade man alltid, att jag var mild och god, och jag lofvar Ers Majestät att bli den bästa och ömmaste hustru och i allt försöka vara Ers Majestät till behag, om jag blott inte blir bortskickad. Jag lofvar att lära mig svenska. Och jag skall försöka lära mig att tycka om Sverige. Å, Ers Majestät, gör mig inte detta! För er egen skull lika mycket som för min!"

Då drottningen åter vidrör den tort kungen skulle göra sig själf genom skilsmässan, får han plötsligen den tanken: dessa ord har Gud ingifvit henne att säga. Europas frälsare från förtrycket, bourbonernas återställare på deras fäders tron, får ej hafva en fläck på namnet Gustaf Adolf, då han ändtligen skall framträda och inskrida mot våldet och orättvisan.

Stunden var ej ännu inne i Rastatt, men den skall komma, så sant Gud lefver! Till denna stund måste han visserligen hafva hela sin prestige.

Gustaf Adolf ser ej längre sin lilla darrande gemål. Han stirrar med döda ögon ut i rymden.

Men då drottningen märker, att hennes ord gjort intryck och att kungen synes begrunda dem, öfvervinner hon sin ångest. Hon fattar blygt kungens kalla hand och kysser den ödmjukt.

Kungen vaknar ur sin dröm, då drottningens läppar beröra hans hand. Han ser förvirrad på henne. Han har alltid svårt att plötsligen förjaga ur sitt hufvud en tanke, som en gång fått insteg där, och han har redan en tid tänkt, att det skall kännas som en lättnad att blifva af med drottningen. Men han måste också tänka på den uppståndelse, som en skilsmässa skulle uppväcka i Europa, för att icke tala om det egna landet. — Och drottningen är mycket intagande, där hon står med hängande hufvud och väntar sin dom.

Kungen ser ej längre så oblidkeligt sträng ut, då han ändtligen säger:

''Möjligen kunde en vistelse på Gripsholm vara lika lämplig, tills vi fått se i hvad mån Ers Majestät vill rätta sitt uppförande efter mina önskningar.''

Drottningen ger till ett anskri.

''För Guds barmhärtighets skull, förvisa mig inte till Gripsholm! Jag skulle dö af kölden och ensamheten. Och, Ers Majestät, där spökar. Jag såg något så förfärligt på Gripsholm. Det var —''

Kungen bleknar. — ''Nej, säg inte hvad ni såg! Jag vill inte veta det. Men Gripsholm kan vara ett ganska behagligt ställe.''

''Nej, nej! Jag vill inte dit! Jag var så rädd där. Och, Ers Majestät, jag har ju ingenting ondt gjort. Jag skall inte vara yr och dåraktig mera. Jag skall göra allt för att vara den ömmaste hustru.''

De båda kungabarnen se högst förlägna på hvarandra.

''Det har Ers Majestät sannerligen ej hittills gjort,'' svarar kungen mörkt. Hvarpå han tillägger med större lifligthet: ''Jag är man, jag har fått de känslor, som höfves en man, som önskar göra sin hustru lycklig, men som också fordrar de återkänslor, som böra svara däremot och utan hvilka ett äktenskap aldrig kan bli lyckligt —''

Drottningens vackra ansikte blir rödt som drypande blod, och hon sänker hufvudet än djupare ned mot bröstet.

''Jag skall bättra mig,'' hviskar hon. ''Behåll mig blott kvar och — Å, Ers Majestät, var inte alltid ond på mig!''

Kungen kämpar med sig själf.

''Jag är ofta orolig och plågad, och man tror mig då vara ond, men fast jag förefaller så, är jag det inte alltid,'' säger han stilla. Han kysser ej drottningen på panna eller mun, men han står med hennes hand i sin, och hans röst darrar af allvar och sinnesrörelse, då han tillägger:

''Jag vågar försäkra, att ingen människa på jorden kan fästa större hopp om sällhet vid den enskilda husliga lyckan

än jag. Hur skulle jag då vilja sakna densamma eller bryta detta heliga band, om jag ej vore beröfvad denna lycksalighet!''

Drottningen står med nedslagna ögon, men hon är så älsklig i sin förvirring, att kungen själf djupt rodnande säger:

''Jag skall inte skicka er tillbaka till Baden eller förvisa er till Gripsholm, om ni håller hvad ni lofvat mig, att i allt rätta er efter mina önskningar och min vilja.''

Och med en våldsam rörelse fattar kungen om sin gemål och drager henne till sig och kysser henne gång på gång på panna och mun och på de små ystra friséerna och lockarna —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Några dagar senare, den första maj, är en strålande vacker dag. Då har allmänheten glädjen att se kungen och drottningen åka ut till Djurgården i öppen vagn, som kungen själf kör. Drottningen är förtjusande, helst hon ser lycklig ut, och kungen har en mindre sorgsen och mera förnöjd min än eljest. Flera gånger ser man kungen och drottningen tala med hvarandra. Af allt att döma äro de båda höga makarna nu ense, och som kungen är älskad till följd af sin karaktär och sin hederlighet, gläder detta allmänheten outsägligt. Under kortegen ute på Djurgården, som myllrar af åkande, ridande och gående, ljuda ideliga rop: Lefve kungen, lefve drottningen! Hell Gustaf Adolf! Hell Fredrika!

Drottningen rodnar och söker gömma sig undan bakom kungen. Men denne tycks förehålla henne det opassande i detta beteende, ty drottningen kryper åter fram och försöker betvinga sin blyghet och hälsa lika ofta, som kungen gör det.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Från och med uppgörelsen och försoningens stund börjar förhållandet mellan det unga kungliga paret att för allmänheten te sig så, som kungen önskar det, nämligen i allo efterföljansvärdt. Kungen tillbringar sina lediga stunder hos drottningen, och drottningen gråter aldrig mera, då någon

ser det, och hennes uppförande präglas dag för dag af allt mera jämvikt. Och om också kungen tillhåller sin gemål att visa en värdighet och en stelhet, som ej anstå hennes år och lynne och som ej kläda hennes barnsligt milda fysionomi så särdeles väl, är denna lilla inlärda värdighet och förnämhet dock oändligen att föredraga framför den förra trumpenheten, sorgen och bedröfvelsen, omväxlande med den ystra uppsluppenheten.

Drottningen är kanske ej så lycklig, som det ter sig för allmänheten, hon har blifvit skrämd till lydnad af fruktan för hemskickandet till Baden eller förvisningen till Gripsholm, och i förstone går hon omkring kungen som en liten kattunge omkring den store gårdvaren. Drottningen vet nu, att det går henne illa, om hon är alltför lekfull och yr, och hon finner sin enda säkerhet i att ligga vid sin unge husbondes fötter och låta honom smeka sig med den iskalla handen. Och hon törs aldrig visa missnöje eller skjuta rygg, hur lynnet än må vara.

Men drottningen är ej blott rädd för kungen, det varma och goda hjärtelaget börjar också hysa deltagande för honom. Då han suttit en stund tyst och grubblande inne hos henne, drifva honom de oroliga tankarna och den inre ångesten att rastlöst vandra fram och åter i rummet. Drottningen sitter då och ser på honom och undrar hvad som nu är fatt. Ibland har drottningen reda på hvilka bekymmer som för tillfället gnaga hennes gemål, ty om de utländska händelserna gifva henne moderns och systrarnas korrespondens godt besked. Hon försöker fatta och förstå det, som händer i världen, därför att hon måste hafva reda på om kungens sorgsenhet och grubbel orsakas af något missnöje med henne själf och om hon kanske hotas af hemskickning eller förvisning, eller om de härleda sig af alla de vidrigheter, som hända i världen. Lilla drottningens kloka moder, arfprinsessan af Baden, har en gång sagt, att de europeiska händelserna i denna tid växla

så snabbt som bilderna i ett kaleidoskop, och drottningen tänker alltid på denna liknelse och kan ej låta vara att föreställa sig världshändelserna som bilder i ett ofantligt tittskåp. Det är fransmännen, som egenmäktigt sätta in bilderna i tittskåpet, och det är denne korsikanske general Bonaparte, som vrider dem rundt i svindlande fart. Drottningen hinner knappast uppfatta bilden af en situation eller en händelse, innan en annan framträder. Hon undrar, om det dansar rundt i kungens hjärna som i hennes, då hon försöker att uppfatta det, som sker. På vintern och våren har hon sett bilden af hur romarna afskaffa påfveväldet och under franskt beskydd proklamera den romerska republiken och hur den gamle påfven med fransk truppeskort föres öfver sin gräns. Från Baden, det älskade landet, som ligger så nära allt, som händer och sker i världen, gör man henne uppmärksam på hur den af Frankrike besegrade schweiziska republiken hasteligen förvandlas i den helvetiska republiken och omkalfatras efter mönstret af den franska. Och sedan ber man henne betrakta bilden af Frankrikes rustningar mot England och tillskrifver henne, att hon skall hafva blicken oafbrutet riktad på engelska kusten, där franska landstigningstrupper under general Bonapartes befäl kunna väntas hvilket ögonblick som helst. Och medan hennes och allas spända uppmärksamhet är riktad mot engelska kusten, förändras situationen blixtsnabbt, ty general Bonaparte med den stora franska flottan lämnar Toulon och seglar österut. Man tillskrifver henne, att hvilken bild kaleidoskopet härnäst skall framvisa vet ingen, ty ingen vet hvarthän general Bonaparte begifvit sig. Går han till Egypten, går han till Irland, Skottland, London, Neapel, Lissabon eller Jamaica? Man hoppas att härnäst få se bilden af den Toulonska flottans tillintetgörelse af engelska skepp. Men nej, Bonaparte företager intet utan att vara säker på framgång; bilderna visa i stället hur han med sin flotta oskadd länder till Alexandria i Egypten, visa

eröfringen af denna stad, eröfringen af Rosette, och man måste frukta för att nästa moment skall uppenbara honom i Ostindien för att där förstöra de engelska etablissementen och krossa England.

En regndag i augusti går kungen, som återkommit från sin brunnskur i Medevi, fram och åter i sin gemåls rum på Drottningholm. Lilla drottningen sitter med händerna i knäet och ser bekymrad på honom, hvar gång han går igenom hennes sängkammare. Men hon är ej bekymrad för egen del, ty af det sätt, hvarpå kungen bemöter henne, förstår hon, att det ej är på henne han tänker, utan på de vidriga tittskåpsbilderna.

Drottningen känner sig alltid besvärad och orolig af sin gemåls rastlösa trampande och skulle gärna vilja hafva honom att sitta stilla på en plats som andra människor, men då han nu en gång ej är som andra människor och inte vill sitta stilla, måste hon tåla sig. Säkerligen har han mycken oro, då han ej förmår hålla sig lugn, och lilla drottningen tänker förnumstigt, att hennes unge gemål liksom andra monarker måste på det högsta upprörас af allt det som skett och sker och af att allt i världen går tvärt emot alla önskningar och beräkningar.

Drottningen ser bekymrad efter kungen och vill gärna distrahera honom från hans tungsinniga tankar, men hon vet ej på hvad sätt. Hon vågar ej röra sig, och hon vågar inte tala oåtspord, då han har denna dystra och pinade min. Han ser stint på henne, hvar gång han kommer in, men hon märker, att hans tankar äro långt borta — kanske i Ostindien. — Kungen har stor förmåga att skrämma människor till tystnad, då han vill att de skola tiga.

Plötsligt stannar kungen tvärt framför drottningen och frågar:

"Sitter hon och tänker på Baden?"

"Nej, nej, nej," ropar drottningen förskräckt, "det gör jag alldeles inte. Jag tänker på er."

"Det var bra," svarar kungen förnöjd och klappar drottningens kind. "Men jag tänkte på Baden. Jag tänkte, att då hon så mycket längtat dit, skall hon väl besöka det en gång."

"O, Ers Majetstät!" utropar drottningen och rusar upp från sin plats med ögon, som tindra af lust. Men hon sätter sig ögonblickligen ned igen, hon tänker på att kungens ord möjligen betyda, att hon skall bli hemskickad, och hon skakar på hufvudet.

"Nej, nej, nej, jag vill inte resa till Baden."

"Det var bedröfligt," säger konungen allvarligt, "därför att jag just nu gick och tänkte på att jag en gång skulle vilja besöka Baden. Jag har alltid önskat att en gång få lefva i världshändelsernas midt, och det torde behöfvas snart nog. Och Baden är ju ett vackert land, har jag hört någon säga. Jag tycker om att resa och vistas i vacker natur! Får jag inte hoppas på min gemåls sällskap, då jag reser dit?"

"Baden är det vackraste land på jorden," utbrister drottningen med flammande kinder och med af ifver darrande röst. "Näst Sverige förstås, skall man väl säga," tillägger hon sakta.

Åter småler konungen. "Jag är glad, att ni börjar trifvas så väl," säger han och begynner åter sin vandring genom drottningens rum, som ligga en suite.

"Också jag trifs långt bättre på landet och i provinserna än i Stockholm," säger kungen, då han åter stannar midt framför drottningen. "Jag tycker om landsbygden, därför att den är sig lik, sådan den var i den goda tiden, och därför att där står tiden still och hvirflar ej kompassen rundt i anarkisk och vanvettig yra."

Drottningen ville gärna veta hvad kungen skulle säga, om hon talade om för honom, att man lärt henne att se på

världshändelserna som på bilderna i ett tittskåp, men hon vågar icke. Hon vill ju också distrahera honom från tanken på detta bedröfliga och frågar därför blygt:

''Är det inte tråkigt, då tiden står alldeles still?''

''Nej, det är bara bra,'' svarar kungen och börjar åter sin vandring genom rummen.

Då han åter stannar framför drottningen, säger han:

''I mitt eget land, som i mitt privata lif, vill jag ha lugn och ordning och jag skall veta skaffa mig bådadera.''

Han tänker på hur han lyckats att få drottningen att böja sig efter hans vilja, detta är honom det bästa omen för att han också skall lyckas med dem af undersåtarna, som äro lockade af tidens yra.

Drottningen vågar ej se upp på honom, då han säger detta, men hon tror som han, att han skall veta skaffa lugn och ordning — också i landet.

''Och i sinom tid äfven i världen,'' tillägger kungen. ''De svenska konungarna Gustaf den andre Adolf och Karl den tolfte ha visat Europa, att Sverige vill ha sitt ord med i världen och ej låter huttla med sig. Detsamma skall jag visa. Jag har också i anledning af att engelsmännen uppbringat och beslagtagit svenska handelsskepp, som ingalunda fört kontraband, vändt mig direkt till kungen i England och upplyst honom om det oerhörda bemötande, för hvilket mina undersåtar varit utsatta. Och han kan ej annat, om han styres af rättvisa och ett ädelt tänkesätt, än missgilla sina undersåtars uppförande, lika visst som jag vore den förste att straffa och ogilla dem af mina undersåtar, hvilka vågade bryta mot någon annan makts rättigheter eller mot neutraliteten genom exporterande af ammunitionsförnödenheter. På detta sätt skall England förstå, att Sverige är ett självständigt rike, som styres af en konung, hvilken gör sig en skyldighet att försvara dess rättigheter, kosta hvad det kosta vill.''

Då den unge gemålen talar i denna stolta ton och

sträcker på sin spensliga, raka gestalt, ser lilla drottningen blygt och beundrande upp till honom och nickar bekräftande. Hon tänker på att, kosta hvad det kosta ville, gaf han ej vika i Petersburg, och hon är säker på att han alltjämt skall drifva sin vilja igenom.

Men han skrämmer henne högeligen genom att strax därefter med sträf röst och med en häftig stampning i golfvet tillägga:

"Och om det är sant, att någon har sagt, att Sverige nu nedsjunkit till en stat af tredje ordningen, skall denne någon få taga tillbaka sina ord på knä, i stoftet för mig."

"Hvem har sagt det? Väl inte jag," utbrister drottningen förskräckt. "Jag vet inte hvem, som kan ha sagt något sådant," tillägger hon ängsligt.

"Men jag vet hvem man påstår ha sagt det," svarar kungen, "och det är alldeles tillräckligt. Jag glömmer det aldrig och förlåter det aldrig. Och om en förmäten parveny sagt detta, skall han få erfara, att ett sådant tal ej blir ostraffadt, så sant Gud lefver!"

— — — — — — — — — — — — — — —

Kring general Bonaparte och hans bedrifter kretsa kungens tankar alltför mycket. General Bonaparte är kungen en förargelseklippa, och han anser, att ingen människa i världen står honom i vägen som denne man. Ty har han ej bemäktigat sig den roll, som Gustaf Adolf bestämt åt sig? *Han* är hjälten, som alltid öfverraskar och förbländar världen med sina segrar, som efter sin vilja ordnar länders gränser och länkar folkens öden och hvars lycka och framgångar äro så öfvernaturliga, att en hvar måste häpna och tänka: den mannen står under en högre makts beskydd och hägn.

Vore general Bonaparte ej i franska republikens sold, ginge hans segrar ut på återinsättandet af bourbonerna på deras fäders tron, skulle Gustaf Adolf ej ett ögonblick tvifla på, att den högre makt, som hjälper generalen, är af godo

och att han blifvit utsedd att bana vägen för en än större hjälte och konung, som Gud kallar till sin stridsman, då tiden är inne. Som det nu är, förbryllar hans uppträdande och segertåg genom världen kungen på det högsta. Han förstår ej Guds mening med denne man, som han måste beundra och afsky på samma gång, och då han hör talas om någon ny framgång, som general Bonaparte vunnit, utropar Gustaf Adolf i sin ensamhet: ''Herre, huru länge skall du så platt förgäta *mig*?''

Men nu på sensommaren komma underrättelser från den levantiska krigsskådeplatsen med den hugnesamma och tröstefulla tidning, att den franska flottan vid den egyptiska kusten lidit ett svårt nederlag i en trenne dagars sjöfäktning mot engelske amiralen Nelson. Kungens hjärta blir som befriadt från ett martryck och hans lynne ljusnar oändligen, då han tänker på att stunden nu ändtligen är kommen, då lyckan vänder sig från den franska republiken. Då general Bonaparte genom flottans nederlag går miste om kommunikationen med Frankrike, känner kungen sig förvissad om att den egyptiska expeditionen är dömd till undergång, att general Bonaparte skall förlora lifvet och att en gräns ändtligen är satt för hans tilltagsna bana.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hofvet roar sig på Drottningholm denna höst med enkla och föga kostsamma nöjen. Kungen vill ej veta af några dyrbara förströelser, utan förehåller drottningen, att han och hon måste föregå landet med exempel af den högsta sparsamhet, ty tiderna äro alltför dåliga. Sjökriget mellan Frankrike och England har redan förorsakat Sverige stora förluster för dess handel, dessutom hotas landet af missväxt, ty under hela maj, juni och juli månader har rådt den hiskligaste torka.

Hofvet roar sig således på det anspråkslösaste med

improviserade karusellridter hvarje förmiddag i den engelska trädgården på Drottningholm. Pris utdelas till dagens segervinnare, men äfven dessa äro af det anspråkslösaste slag och bestå af en kokard, sydd af prisgifvarinnans för dagen egen hand och i hennes färger.

Förut har kungen ej velat deltaga i dessa nöjen. Efter underrättelsen från Egypten är humöret så mycket lättare, att han gör det på drottningens bön och af egen håg att visa henne, hur väl han tager sig ut i dessa ridderliga idrotter, som utgöra en sådan ypperlig skola till allvarliga fäktningar och segrar, som snart nog kunna stunda. Kungen åtrår mycket att bli segervinnare i dessa tornerspel, och en dag blir han det också. Som detta varit att förutse, hafva damerna förberedt sig genom att i förväg beställa verser af skalden Leopold för att därmed öfverraska Hans Majestät, då priset lämnas honom.

Också blir det till stort jubel, då en vacker septemberförmiddag kungen tager de flesta ringar och turkhufvuden.

Prisutdelningen sker på själfva karusellplatsen, rundt hvilken äro utsatta stolar och fåtöljer för damerna med unga drottningen i deras midt.

Det är grefvinnan Rålamb, född Düben, som skall utdela priset, och hon träder fram ur damernas midt för att göra det. Det är sed, att kavaljeren vid detta tillfälle knäböjande mottager kokarden ur damens hand, och de församlade äro mycket nyfikna att få se huruvida kungen tänker följa detta bruk eller ej. Man parerar hviskande härom.

Men kungen gör det ej. Han anser det icke förenligt med sin värdighet att böja knä inför en undersåte, vore denna än en vacker dam, och han förblir därför stående, då grefvinnan Rålamb med väl spelad förvirring fäster kokarden på hans bröst och med smickrande emfas reciterar de Leopoldska verserna:

Om undersåtars vördnad nekar
att gifva er det pris, som blir det ej för er,
så lägger skådarns dom det likväl rättvist ner
för Segraren i dessa lekar.

Det gifves tvenne pris i dödligheten blott
med värde nog, min kung, att er belöning blifva:
Historiens, som framtiden skall gifva,
och Skönhetens, som ni har redan fått.

Kungen ser gladt öfverraskad ut, han rodnar, bugar sig, då fanfarerna ljuda och handklappningarna skalla. Af alla damerna klappar lilla drottningen längst och lifligast.

Hennes gemål går fram till henne och frågar om hon också förstått den vackra hyllningen, som ägnades henne. Hon skakar på hufvudet och svarar:

''Nej, svensk vers förstår jag ännu inte.''

Kungen gör sig nu den mödan att begära den Leopoldska versen af grefvinnan Rålamb och att själf öfversätta den på franska för drottningen.

Hon småler förtjust, då kungen öfversätter orden:

''Och Skönhetens, som ni har redan fått'' —

Man parerar hviskande om Hans Majestät skall reparera sitt ochevalereska uppträdande nyss genom att böja knä för sin sköna drottning.

De, som hålla emot, vinna. Hans Majestät gör det icke.

———*———

Ur KONUNGEN I LANDSFLYKT.

VIII.

KÄNDA MELODIER.

Värdshuset Gyllene Lejonet i Aachen hade fått en celeber gäst. Den kejserlige ryske kammarmusikern Feldt hade stigit af vid denna gästgifvaregård, och stadens musikälskare och musikgynnare lefde i stor förväntan att få höra den namnkunnige fiolspelaren föredraga på någon assemblé eller större cirkel under sitt uppehåll vid de varma baden.

Men de af staden Aachens invånare, som den ryktbare främlingens ankomst tvifvelsutan mest gladde, var den elit af musikvänner, som nu i närmare tretti år i värdshuset Gyllene Lejonet hyrt en lokal för att genom musikaliska sammankomster angenämt fördrifva tiden. Då just ett sådant sammanträde aftonen efter den, då den utmärkte konstnären anländt, skulle äga rum, beslöto några af föreningens ledamöter sig för det djärfva steget att anmoda den kejserlige ryske kammarmusikern att deltaga i detta musikaliska samkväm. Till de utsända delegerades stora förtjusning antog den celebre konstnären denna inbjudan och föreslog själf att spela första fiolstämman i den af sällskapet senast inöfvade Mozartska kvartetten.

Aldrig kunde ett tillbud ha mötts med större entusiasm än detta att få i en utvald, enskild krets höra denne utmärkte konstnär föredraga på sitt vackra instrument, och då kammarmusiker Feldt inträdde i värdshussalen, bärande sin fiol under armen, och gick fram till de vid sina respektiva notställare väntande musikamatörerna, kunde han i deras af förväntansfull glädje strålande anleten läsa den innerliga tacksamhet, som de kände öfver äran att få spela med en sådan konstnär.

Salen var stor men ganska tarfligt upplyst. Några vaxljus brunno i lystrarna på väggarna och några ljus voro tända i glaskronan och på notställarna, och det var först sedan kammarmusiker Feldt besvarat sina tillfälliga kollegers entusiastiska hälsning och tackat för de vackra blomsterslingor, hvarmed hans notställ var siradt, som han märkte, att salen ej var så alldeles blottad på åhörare. En gammal man med grön pappersskärm för ögonen reste sig darrande från sin karmstol och framförde under djup rörelse sin och musiksällskapets öfriga passiva medlemmars välkomsthälsning till den celebre gästen. Dessa passiva ledamöter sutto strövis kring väggarna på rottingstolar. De voro åldringar och gubbar, som i hela sitt lif aktivt dyrkat musikens sköna konst och som nu, svaga och bräckliga, aldrig försummade något tillfälle att bevista musiksällskapets sammanträden och som denna afton mött särskildt fulltaligt. Väl femton till tjugu par gamla händer klappade ljudligt bifall till den slagrörde ordförandens tal, då denne slutat och med darrande knän åter satt sig ned. Så blef det en stund dödstyst i salen. De gamle musikkäre männen drogo upp de stora guld- och silfverdosorna ur byxfickan och sutto med prisen mellan fingrarna och med ansikten, som saligt strålade, och åhörde instrumentens stämmande under andaktsfull förväntan på den njutning, som skulle komma, då dessa knäppningar och skrufningar och pröfvande stråktag ändtligen tystnat. Det är

ett skönt ögonblick, då man ändtligen kommit så långt, att instrumenten börja stämmas — — —

Nu klingade de första tonerna af allegrot genom rummet. Sannerligen, en sådan stråkföring, ett sådant smältande välljud hade man ej väntat ens af denne ryktbare konstnär. Gubbarna glömde att föra prisen upp mot näsan, de vågade ej röra sig, för att ej en ton skulle gå förlorad af denna härliga musik.

Musiksällskapets egna förmågor spelade såsom aldrig förr, lyftade till oanad höjd af första fiolens glänsande konstnärsskap. De gamla åhörarna slöto de skumma ögonen under brillorna och de gröna skärmarna. De vaggades på tonernas vågor bort från ålderdomens och ensamhetens tröstlösa strand mot fridens och den ädla njutningens leende nejder.

Då sista strofen af sista satsen förklingat, ljödo handklappningarna sällsynt svaga, de gamla kunde ej klappa, de förmådde ej ännu återvända till verklighetens värld, och då den älskvärde konstnären reste sig upp från sin plats och oombedd och otrugad sade, att han skulle spela för sällskapet mäster Bachs *ciaconna*, kunde den gamle slagrörde ordföranden endast framstamma ett "Gud välsigne honom!"

Det doftade frisk skog från det stora nyskurade, granrisströdda värdshusgolfvet, och den röda solnedgångens sista strålar skeno in genom de trasiga rullgardinerna och hjälpte att lysa upp de stora väggfälten, hvilkas brokiga tapet föreställde jaktscener, stolta riddare och sköna jungfrur ridande på hvita hästar med falkenerare och pager i följe och stora skaror af förföljande hundar och flyende villebråd mellan höga träd och lummiga buskager.

Kammarmusiker Feldt spelade Bachs *ciaconna*.

Åter lyfte hans spel dessa musikkära människor bort från de tarfliga omgifningarna in i det öfversinnligas värld. Själf kände han, som han ibland brukade göra det, som vore

han instrumentet, på hvilket en annan spelade, och han lyssnade till tonerna, som om de voro gudaingifna. Men var det han själf som spelade, så hade han aldrig förr spelat som i denna stund. Han tyckte, att han som Orfeus skulle kunna förmå människor och djur och träd och plantor att lyssna. Han kände, att de toner, som sjöngo och kvittrade och jublade ur instrumentet, hade makt att draga allt lefvande inom sin trollkrets. Han undrade hvad eller hvem som först skulle komma.

Värdshussalens dörr gick långsamt upp, och en hög, mörk gestalt stannade orörlig på tröskeln. Till den grad orörlig och spöklik stod han där, att hans inträde ej störde konstnären i hans inspirerade spel. Han visste ej rätt om det var en lefvande varelse, som kommit in, eller om det var en syn han såg. Säkerligen var det en syn, framkallad af hans inbillning, ty ingen i salen tycktes ha lagt märke till den främmande mannens inträde. Det var först, då sista stråkdraget farit öfver strängarna och den svartklädda gestalten tog några steg in i rummet, som kammarmusiker Feldt började undra hvem denne senkomne man kunde vara och hvarför hans inträde, som nu först blef observeradt, väckte en sådan till bestörtning gränsande förvåning hos de öfriga, som reste sig upp och vördnadsfullt hälsade den främmande. Den nykomne var ej en gubbe, men han var en person, som visserligen redan hunnit, ja, öfverskridit medelåldern. Han var af en reslig växt och helt och hållet svartklädd. Anletsdragen voro allvarliga och högtidliga, hållningen ädel men hela företeelsen så egenartad, att den hvar som helst måste väcka uppseende, till den grad kontrasterade den förnäma hållningen och det förstelnade i ansiktsdragen med det omisskänneliga intrycket af att denne man bar på en tung börda och var nedtryckt af ett stort bekymmer, för hvilket intet beklagande eller medlidande tåltes.

Den nykomne gick rakt fram till den gamle ordföranden

i musiksällskapet, hälsade artigt på honom och bad på ett förbindligt sätt om ursäkt för att han gjort sitt inträde.

''Jag bor här i rummet näst intill och har därför redan jouerat af er sammanvaro, men jag vill ej längre göra detta eder ovetande. Tillåter ni, att jag än vidare får njuta däraf i eder krets?'' sade han.

''Det är oss en stor ära,'' svarade den tilltalade bugande och bjöd den främmande sin karmstol, som denne dock nekade intaga.

''Det är eder plats, min herre, och icke min,'' sade han och bar själf en rankig rottingstol till ett hörn af salen, där han satte sig.

''Hvem är denne främling?'' hviskade kammarmusiker Feldt i sin grannes öra.

''Det är den detroniserade kungen af Sverige, Gustaf den fjärde Adolf, som under namn af öfverste Gustafsson bor här å gästgifvaregården,'' hviskade den tilltalade lika sakta tillbaka.

''Är det möjligt! Hur tiden ändras! Jag såg honom vid ryska hofvet anno nittiosex, samma år som kejsarinnan Katarina dog, då han friade till storfurstinnan Alexandra. Vi fingo lära oss en hel hop svenska melodier för hans skull. Jag skulle aldrig kunnat igenkänna honom. — Det är öfver trettio år sedan dess. — Men jag skall inte hviska — han ser hitåt . . .''

''Jag hoppas, att jag inte stör eder sammanvaro, i så fall skall jag ofördröjligen aflägsna mig,'' hördes nere från salen en röst, som ville vara älskvärd och mild, men som ljöd ganska otålig och irriterad. ''Vill ni fortsätta med ert vackra spel, eller är jag på något sätt till öfverlopps? Jag hade hoppats, att en musikälskare till ej skulle genera herrarna, men om så är —''

Gustaf Adolf reste sig hastigt upp, bugade sig stelt och gjorde min af att lämna rummet.

Men kammarmusiker Feldt, som stått och bläddrat bland sina nothäften, ropade lifligt:

"Nej, gå för all del inte. Jag skall genast föredraga några stycken, som torde intressera."

Gustaf Adolf satte sig ögonblickligen ned och väntade. Han såg hvarken till höger eller vänster, utan rakt framför sig på tapeterna med riddarna och jungfrurna, falkenerarna och hundkopplet, som förföljde det borstiga vildsvinet in i det tjocka buskaget.

Den främmande konstnären hade upphört att leta bland sina nothäften och partitur, det han letade efter fanns synbarligen ej där. Han satt en stund och eftersinnade hvad han skulle spela, ty nu ville han enkom och allena spela för den ensamme mannen i den svarta dräkten, som han dragit in i denna samling af obekanta människor. Han ville gifva honom något i utbyte, därför att han kommit så förtroendefullt, lockad af tonernas makt.

Det är konungen af Sverige, densamme för hvilken vi spelade upp till dans från musikläktaren i Eremitaget för trettiotvå år sedan, tänkte han.

Och med sakta knäppningar och fulltoniga stråkdrag intonerade kammarmusiker Feldt kejsarinnan Katarinas älsklingsmenuett, samma menuett efter hvilkens toner den unge konungen af Sverige vid presentationsfesten i Eremitaget förde, först den dåvarande storfurstinnan, sedermera kejsarinnan Elisabet Alexiewna, och sedan sin egen tillämnade brud, storfurstinnan Alexandra Pawlowna.

Den menuetten spelade kammarmusiker Feldt för den ensamme mannen borta i hörnet af den stora, låga värdshussalen.

Gustaf Adolf spritter till, då han först uppfattar menuettmelodien. Han känner på sig, att denna melodi spelas upp för honom, och han söker grunda ut hvarföre. Det är en

menuett, men hvilken vet han ej. Han har hört så många menuettmelodier i barndomen under salig kungens tid, och han har själf dansat i många menuetter. Hvilken af alla dessa menuetter kan det vara, som den ryske kammarmusikern spelar med en sådan utsökt talang? Det är en vacker och ljuflig melodi, som spelas och som Gustaf Adolf åhör med stort välbehag. Då han sluter ögonen för att rätt kunna njuta, ser han en strålande festsal framför sig, den är upplyst af hundratals vaxljus. Han sitter ej längre i en tarflig värdshussal, han är den unge konungen klädd i den svartröda hofdräkten, som för sin hvitklädda brud efter denna menuettens toner —

Men hvilken brud — — — Gustaf Adolf för handen öfver pannan för att reda minnet. Han känner hvarje passage och hvarje modulation i denna menuett, som spelas med det mest smältande välljud. Han har dansat efter dessa toner någon minnesrik dag, men var det i det Tauriska palatset eller i rikssalen på Stockholms slott . . .

Menuetten ljuder alltjämt, men allt svagare, den dör bort med några sakta knäppningar och öfvergår plötsligen till en melodi, än mera välkänd. En melodi, som sjunger stolt och kraftig under stråken, som breder ut sig, som sväller och växer till en hymn. På denna melodi kan Gustaf Adolf ej misstaga sig. Till denna melodi kan han orden. Han har hört denna melodi och dessa ord otaliga gånger. Det är sången ur operan "Gustaf Vasa". Det är Naumanns musik till salig kungens och Kellgrens ord:

Ädla skuggor, vördade fäder,
Sveriges hjältar och riddersmän!
Om ännu dess sällhet er gläder,
gifven friheten lif igen.
Skola edra helgade grafvar
trampas af tyranner och slafvar?

Nej, må träldomens blotta namn
edra vreda vålnader väcka,
och er arm sig hämnande sträcka
ur den eviga nattens famn!

Gustaf Adolf minnes, när han hörde denna sång första gången. Det var salig kungen själf, som med blixtrande ögon reciterade dessa stolta ord för sin lille son och lofvade honom, att han på Stora operan skulle få höra dem sjungas af sångaren Stenborg, härnäst operan ''Gustaf Vasa'' komme att gifvas. Gustaf Adolf lägger handen för ögonen och lyssnar med hela sin själ till denna ståtliga melodi till dessa ännu ståtligare ord, som endast ljuda för honom. Han ser den Stora operan i Stockholm, han ser salig kungen i denna sal, där han skulle möta sin baneman, hela hofvet sitter galaklädt omkring honom. Gustaf Adolf ser dem alla, som de bruka sitta, damer och kavaljerer — där Armfelt — där Essen, där Wachtmeister — där grefvinnan Höpken, där fröken Rudenschöld, där bakom hans egen stol Rosenstein —

Hur hjärtat klappat i hans barm, då Stenborg med sin smältande röst hade börjat sjunga sin invokation.

Rosenstein hade i anledning af aftonens föreställning talat med sin discipel om dessa vördade fäder, Sveriges hjältar och riddersmän, om Engelbrekt, om Sturarna, om Gustaf Vasa, om Gustaf Adolf, om Karl den tolfte och om hans egen fader. Rosenstein hade sagt, att han hoppades, att en gång åhörarna af denna åkallan ej allenast skulle tänka på dessa och många andra svenska hjältar och riddersmän utan också på honom själf, en ny Gustaf Adolf — — —

Det var dessa ord, på hvilka han tänkt och för hvilka hans hjärta klappat, då han första gången hörde denna melodi. Gustaf Adolf för hastigt näsduken öfver ögonen, han minnes hur många gånger som han sedan i denna förfärliga sal, där hans fader blifvit mördad, hade måst lyssna

till denna sång. Alltid hade hans hjärta klappat, då han hörde denna melodi och dessa ord. Men han hade aldrig sedan den förfärliga stunden kunnat tänka på annat än på den sista af dessa ädla skuggor, vördade fäder, på den blodiga skuggan af hans dyrkade fader . . .

Åter steg melodien och växte under den konsterfarnes händer och tystnade så plötsligen.

Gustaf Adolf kände, att den främmande konstnären skulle spela något mera för honom, och han satt i spänd väntan på hvad som nu skulle komma. Det ljöd några preludier och löpningar, af hvilka man intet kunde döma. Gustaf Adolfs sinnesrörelse, medan han satt så och väntade, höll på att taga makten från honom. Han längtade efter att få höra några välkända melodier, och han fasade för att han icke skulle kunna bemästra sin rörelse, ifall musikern spelade på alltför ömma strängar i hans eget bröst. Men själfva väntan på hvad som nu skulle komma var i alla fall det svåraste att uthärda. De tunna hvita händerna darrade, och det ryckte i underläppen.

Kammarmusiker Feldt spelade: ''Fjäriln vingad syns på Haga''.

Då först melodien blef honom klar, kunde Gustaf Adolf ej tänka på annat än hur det var möjligt, att Feldt kunde ha fått den idén att spela just denna melodi för honom. Men plötsligt flög det genom hans hufvud, att konstnären säkerligen hört den i Petersburg, där kejsarinnan Katarinas kapell som oftast brukade spela denna melodi för att fägna grefven af Haga. Då han gick med storfurstinnan Alexandra förbi musikläktaren, brukade hon ropa upp till musikanterna: ''Spela Haga!''

Och nu spelades Haga. Först själfva melodien som tema. Intet, tyckte för detta kungen, kunde gripa honom som just denna melodi. Det var bilder af Haga, som upprullade sig för honom, ty han kände och mindes hvarje ord

i denna sång, han visste inga ord, som så målade hans älskade Haga som just dessa:

Haga, i ditt sköte röjes
gräsets brodd och gula plan.
Stolt i dina rännlar höjes
gungande den hvita svan.
Längst ur skogens glesa kamrar
höras täta återskall
än från den graniten hamrar,
än från yx i björk och tall.

Nu spelades variationen öfver detta tema. Det var fjärilen, som luftigt svingade sig mellan rosenrabatterna och öfver gräsplanerna, och Gustaf Adolf såg sina små barn springa efter fjärilen och söka fånga den med de späda händerna. Det var doften från myllan i Hagaskogen, det var solglittret på Brunnsvikens vatten, som spelades. Gustaf Adolf reciterade småleende för sig själf orden om Brunnsvikens små najader, och då han kommit till orden:

Under skydd af hvälfda stammar,
på den väg man städad ser,
fålen yfs och hjulet dammar . . .

ser han sig själf stiga till häst den sköna söndagseftermiddagen den 12 mars. Han gör det, därför att han just råkat tänka på dessa ord, då han denna ödesdigra eftermiddag steg till häst och djuret kråmade sig på ett särskildt remarkabelt sätt. Ja, fålen hade yfts, då han sista gången utanför Haga hade bestigit honom för att rida in till afsättning, fångenskap och landsflykt —

— — — ”Intet ställe på jorden har jag älskat såsom Haga, intet — intet —”

Han förmår ej längre. — Han håller näsduken för ögonen för att tillbakahålla tårefloden. Då kammarmusiker

Feldt slutat sitt vackra spel, rör sig ingen hand till applåder, alla förstå att musikern spelat några för dem okända, men för den detroniserade konungen välkända stycken, och alla vänta på hvad den höge objudne gästen skall säga och göra.

Han sansar sig. Han reser sig upp, går fram till konstnären och tackar honom för hans vackra spel.

"Kom och spisa frukost med mig i morgon bittida," säger han. "Jag bor i rummet här näst intill, till höger i förstugan."

De sista orden komma litet dröjande och tveksamt. Gustaf Adolf kan aldrig vänja sig vid att han skall nämna sin adress, då han beviljar audiens.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Då kammarmusiker Feldt följande morgon på utsatt tid klappade på dörren till höger i förstugan, dröjde det ett ögonblick, innan det ropades: Stig in! Då han öppnade dörren och inträdde, såg han för detta kungen gå med händerna på ryggen upp och ned i rummet, som låg åt torget men var ganska enkelt utrustadt, hvad beträffar möblernas antal och bekvämlighet. Där var en lång och smal soffa, som säkerligen för länge sedan stått i något slottsgemak, ty den ganska slitna och urblekta öfverklädseln var af rosenröd damast, och framför soffan stod ett stort bord med klaffar, på hvilket den frugala frukosten var uppdukad. Där funnos en chiffonjé och några stolar, men för öfrigt var det tämligen stora rummet tomt och öde. Dess enda verkliga prydnad utgjordes af ett oljefärgsporträtt af en ljuslockig gosse, som hängde öfver soffan. Kammarmusiker Feldt förstod af likheten med mödernesläkten, att porträttet föreställde den detroniserade konungens son.

Gustaf Adolf stannade tvärt framför den inträdande, som vid den klara dagsbelysningen ej kunde undgå att märka, att den svarta dräkten, som hans värd äfven nu bar, var mycket nött och trådsliten.

''Jag ville ännu en gång tacka eder, min herre, för edert vackra spel, som hos mig uppväckt både sorgliga och glada erinringar,'' sade Gustaf Adolf med den vänligaste ton.

Medan han talade, såg han hastigt upp mot porträttet öfver soffan.

''Vi sätta oss ned, min herre, och frukostera.''

På divanbordet var framsatt en brödkorg med några skifvor bröd och en assiett med smör samt en likörflaska med tvenne glas. Gustaf Adolf slog själf likören i de båda glasen.

''Jag dricker eder skål, min herre, och tackar eder ännu en gång för det vackra ni i går beredde mig tillfälle att höra,'' sade han.

Kammarmusiker Feldt stod midtemot Gustaf Adolf, då han höll detta enkla skåltal, och han bugade sig djupt, då det ändade och för detta konungen tömde sitt glas i botten och med en vink antydde honom att göra likaledes.

Nu satte sig Gustaf Adolf ned i soffan och pekade på stolen midtemot.

''Tag plats och förse eder, min herre,'' sade han och bredde sig själf en smörgås.

Gästen följde exemplet. Brödet var ej färskt för dagen, men för detta konungen åt sin smörgås med god aptit, och hans gäst försökte göra likaså.

Detta var den första kungliga taffel, till hvilken han varit inbjuden. Han kunde ej nog förundra sig öfver situationen med denne tyste, djupt allvarlige man framför sig, som tydligen ville bevisa honom en mycket stor vänlighet genom att bjuda honom på lätt härsket smör och rätt gammalt bröd, nedsköljdt med ett litet glas likör.

''Edra toners välljud tjusade mig, då jag i går aftse satt härinne i skumrasket och lyssnade till dem, och en oemotståndlig makt dref mig in i eder krets. Jag tackar eder ännu en gång, min herre, för det vackra jag hörde, då jag satt

härinne, och jag tackar eder än mera för det ni lät mig höra, då jag väl kom ditin.''

Öfverste Gustafsson pekade på värdshussalen.

''Jag skulle vilja gifva eder ett suvenir af mig till tack för att ni spelade 'Gustaf Vasa' och 'Fjäriln vingad syns på Haga','' fortsatte han plötsligen och reste sig hastigt upp från bordet. ''Jag skulle önska, att jag hade något att gifva er, som kunde glädja er och visa er hur högt jag uppskattar eder vänlighet.''

För detta konungen stod en stund i djupt eftersinnande. Det föreföll Feldt, då han såg denna begrundande och tröstlösa min, som om den detroniserade konungen förgäfves rannsakade sin hjärna för att finna något, som han hade att gifva.

Men plötsligen tycktes Gustaf Adolf ha fått en idé, och det var med en viss undran och spänning, som hans gäst såg honom gå bort till chiffonjén, öppna klaffen och ur en af lådorna framtaga en medelstor ask och börja genomleta den.

Kammarmusiker Feldt böjde sig fram, medan för detta kungen letade i asken, och såg att den innehöll guld- och silfverdistinktioner. Han såg den stora serafimerkraschanen och det lilla hvita malteserkorset och flera andra ordenstecken, och hans häpnad kände inga gränser, då Gustaf Adolf ur asken framtog den svenska svärdsorden och Feldt förstod, att den var ämnad åt honom.

För detta kungen hade rest sig upp och vinkade till Feldt att göra likaså. Då de stodo midt emot hvarandra, räckte Gustaf Adolf honom svärdsordens dekoration med dessa ord:

''Tag denna som ett minne af mig.''

Det låg en besynnerlig blandning i den ton, hvarmed detta yttrades. Då Gustaf Adolf sade de båda orden ''tag denna'', var det i densamma ton, som Feldt kunde föreställa sig, att han använde, då han såsom konung och högste befälhafvare inför fronten belönade någon tapper krigare, men

de följande orden kommo dröjande och tveksamma som från en man, som är van att gifva och gärna vill gifva men intet har att ge. Det låg något högst rörande i dessa ord så uttalade och i den sorgsna blick, som åtföljde orden och gåfvan.

Intet kunde vara mera besynnerligt för den ryske kammarmusikern än att erhålla den svenska svärdsordens distinktion af Sveriges afsatte konung till tack för att han spelat ''Fjäriln vingad syns på Haga'', men under dessa omständigheter och i denna omgifning rörde gåfvan honom på ett sätt, som han knappt trodde vara möjligt, och då han böjde sig öfver gifvarens hand och kysste den och framstammade några halfkväfda ord, hade han svårt att återhålla gråten. Gustaf Adolf var också rörd. Han vinkade med handen, att audiensen var slut, vände sig tvärt om och började sin rastlösa gång fram och åter i rummet, redan innan kammarmusiker Feldt hunnit utom dörren.

AXEL LUNDEGÅRD

1861

Ur LA MOUCHE.

Öfver Paris hvälfde sig en mörkblå sommarhimmel med drifvande florslätta skyar; solen stod högt på fästet och kastade en oändlighet af värme och ljus öfver Tuilerieträdgårdens sandade gångar och saftigt gröna gräsmattor.

Ensam på en stenbänk i skuggan af ett blommande akacieträd, hvars krona tecknade sig mot luften som ett virrvarr af konstfullt knypplade spetsar, satt en kvinna och följde med drömmande ögon springvattnets tusen gnistrande diamanter, som dansade upp och ner i det blå.

Hon hade gått sig trött på världsstadens vimlande bulevarder och vikit af hit in för att söka hvila och svalka. Det feberaktiga lifvet på gatorna, skriken och ropen, vagnarnas buller och de tusen brådskande människornas fotsteg — allt trängde hitin som ett dämpadt sorl, och luften under trädens kronor var svalkande ren.

Sparfvar och dufvor hoppade, sprungo, flaxade af och an i det våta gräset. En och annan ledig blusman läste sin tidning i skuggan af ett träd. En och annan uniformerad medborgare lät sin älskvärdhet spela öfver någon näpen jungfru.

Då och då kom en flock lekande barn stormande förbi bänken, där den unga kvinnan satt, och hon följde dem med

ett egendomligt uttryck, på samma gång varmt och skyggt, i de blå ögonen.

Hon tycktes vara tjugufem år. Kring hennes lilla fågelansikte med de stora drömmande ögonen och den skälmska uppnäsan hängde det ljusbruna håret i lockig rikedom. Det var ett ansikte, i hvilket alla motsatser tycktes ha stämt möte: käckhet och svårmod, lefnadslust och besvikelse. Dragen voro mjuka som ett barns, hyn sjukligt blek, munnen liten, med ett par röda läppar som tycktes törsta efter lifvets lycka; men kring denna lefnadsglada mun hade lifvets tunga hand rispat två skarpa, nålfina streck.

Det lilla ansiktet behärskades fullständigt af de stora gråblå ögonen, hvilkas uttryck alltid låg som ett återsken öfver dragen.

Hon var klädd enligt tidens mod. Öfver sin mörka sidenklänning bar hon en mantilj af svarta spetsar. Ärmar af linong pöste från armbåge till handled. Ett luftigt konstverk af svart låg lätt öfver hennes hår. I ena handen höll hon sitt parasoll, i den andra ett hoprulladt nothäfte, sirligt ombundet med ett ljusrödt sidenband.

Allt i hennes dräkt och hållning tycktes antyda parisiskan; blott icke ögonens drömmande uttryck.

Hon hade suttit där länge. Nu såg hon på klockan, reste sig och började gå framåt med små korta steg genom den breda midtallén. Den spensliga gestalten i den svarta dräkten tecknade sig som en liten insekt mot den hvita sanden i det oändliga perspektivet.

Hon stannade ett ögonblick vid midtpaviljongen framför Foyatiers Spartacus, som med en hotande åtbörd lyfte sin knutna bronshand mot Tuileriernas slott. Det var som om denna bildstod väckt något minne till lif, ty hela hennes ansikte lyste plötsligt upp. Men det slocknade hastigt — hon vände sig om och gick vidare öfver den solstekta Place de la Concorde, där springbrunnarna plaskade och den jättelika

solvisarn höjde sig mot himmeln. En oafbruten rad af vagnar körde förbi; de flesta togo vägen mot Champs-Elysées.

Hon gick en stund framåt, i skuggan af de åldriga träden. Midt emot det nyuppförda industripalatset vek hon af åt höger och stannade till sist framför ett hus i Avenue Matignon.

"Herr Heine?" frågade hon portvakten.

"Femte våningen, min fru."

Hon steg mödosamt uppför trapporna och stod slutligen med klappande hjärta utanför den angifna dörren; ringde på en klocksträng, hörde tunga steg där innanför och såg dörren öppnas af en äldre, grofväxt kvinna, med svart hufvudduk öfver sitt gråsprängda hår.

"Tar herr Heine emot?"

Den gamla skakade på hufvudet och mumlade några obegripliga ord.

"Hvem är det?" hördes en kvinnoröst i gällaste diskant inifrån rummet, och ett fetlagdt kvinnoansikte visade sig i dörren.

"Jag heter fru Selden och — —"

"Var så god och stig in."

Den främmande trädde in i ett mellanting mellan sal och hvardagsrum. Dess möbler tycktes alla ha sett sina bästa dagar. Öfver soffan hängde ett ungdomsporträtt af husets härskarinna.

"Min man kan tyvärr inte ta emot. Han är så sjuk så — —"

Den främmande hade svårt att dölja sin förvåning, så föga motsvarade verkligheten den bild, hon i tankarne danat sig af fru Mathilde Heine, grisetten, som fängslat don Juan för lifvet. En blek skönhet, med mörka gåtfulla ögon, något själfullt och trolskt — så hade hon tänkt sig hustrun till den döende romantikens döende sångare. Där stod nu i stället den förkroppsligade prosan, bredbent och elegant, lifslefvande, korpulent och trivial. —

Fru Heine klippte med sina bruna ögon och såg ut som om hon med sin bastanta kropp velat hindra allt vidare framträngande.

''En ung kompositör som jag träffat i Wien, har gett mig i uppdrag att öfverlämna detta lilla häfte till diktarn, hvars sånger inspirerat honom.''

Den främmande talte i afmätt ton. Hon hade trott, att hon åtminstone skulle få se den store skalden, som hon älskat och beundrat så länge hon kunde minnas tillbaka. Eljest hade hon icke gjort sig några illusioner angående detta besök. Hon visste, att han var döende. Men hon hade gått och burit på en hemlig förhoppning att få sitta vid hans sjukbädd ett ögonblick, och redan detta skulle ha varit lycka — missräkningens bitterhet sammansnörde nu hennes bröst.

''Jag får tacka så mycket — min man skulle säkert ha blifvit mycket glad — — men han är så sjuk så —''

Fru Selden stod i begrepp att gå. Med denna kvinna hade hon ingenting att skaffa. En ömsesidig, instinktlik motvilja stod mellan dem från första stund.

En häftig ringning hördes från det angränsande rummet. Fru Heine förändrade icke en min, men den gamla kvinnan i svarta hufvudduken skyndade dit och lät dörren stå på glänt.

''Bed den främmande damen stiga in,'' ljöd en manlig röst med ett skarpt och nervöst tonfall. Fru Heine lämnade vägen fri, den främmande gick mot bakgrunden och trädde in i ett rum så skumt, att hon i början ingenting kunde urskilja. Drifhustemperaturen där inne gjorde, att blodet steg henne åt hufvudet. Hon trefvade med handen framför sig och fick tag i ett föremål, som hon strax därpå urskilde vara en skärm, gick förbi den och såg där bakom en låg bädd, mot hvars hvita hufvudkudde en mans ansikte otydligt aftecknade sig. Strax därefter höjde sig en hand ur dunklet och sträcktes mot henne.

''Ni kommer där nerifrån, hör jag?'' sade den sjuke, och hon tyckte sig förnimma ett svagt eko af en suck, som dog bort.

''Ja, jag har fått i uppdrag att öfverlämna —'' hon kunde icke finna ett ord mer, visste knappt hvad hon sade, så upprörd var hon. Hon räckte nothäftet ner mot sängen, och det mottogs af samma genomskinliga sjuklingshand, hvars mjuka tryckning hon nyss förnummit.

''Är ni fransyska?''

''Ja och nej. Jag är tyska, men har lefvat min mesta tid här i Paris.''

Hennes ögon hade börjat vänja sig vid den skumma dagern, hon såg nu, hur mannen i sängen löste sidenbandet kring notrullen och lyfte hufvudet från kudden för att kunna läsa.

Hon såg och såg på detta egendomliga hufvud — ett lidande Kristushufvud från någon af de italienska mästarnas taflor. Pannan var utomordentligt fast modellerad, dragen af en regelbunden, fängslande skönhet, och han föreföll yngre än hon tänkt sig; men de förlamade ögonlocken gåfvo ett liflöst och dödt uttryck åt hans ansikte, sådant det aftecknade sig mot den hvita hufvudkudden, inramadt af ett gråsprängdt, kortklippt helskägg och af det mörkbruna håret, ur hvars rikedom ett och annat enstaka silfverstrå glänste fram.

''Säg någonting,'' afbröt han nu tystnaden med samma nervösa, en smula otåliga uttryck som förr. ''Jag tycker om er röst — den har mjuka och vackra tonfall.''

Hon lyste upp.

''Hvad skall jag säga?'' sade hon sakta och dröjande. ''Jag känner samma lust att tala hellenernas tungomål, som ni själf har berättat, att ni kände inför Goethe i Weimar. Och mina blickar dragas ovillkorligen till sidan för att söka efter, om icke en näktergal gömt sig i någon vrå af ert sjukrum.''

Där gled ett leende öfver det bleka ansiktet.

"Ack nej! Några näktergalar finner ni icke här. Men vill ni se *gamen* så gå in i min hustrus rum — där sitter i sin bur af mässing en grön fågel, som heter Cocotte — hvars hjärtskärande skrik tio gånger om dagen sliter i mina nerver —"

Liksom till bekräftelse af hans ord förnams just inifrån våningen en papegojas ilskna läte. Den sjuke ryckte till, och hela hans ansikte krympte samman i smärta.

"Där hör ni själf," sade han med en röst hvars vemod förgäfves sökte dölja sig under ett tonfall af hån — hårdt som klangen af glasbitar, hvilka krossas mot hvarandra. — "Zeus' hand faller tungt på den han vill straffa!"

"Och Herakles, befriaren — har hans väg aldrig gått här förbi?"

"Herakles?" — Det var ett Mefistofeles-leende, som nu lekte kring de fina, bleka läpparna. — "Utan tvifvel, Herakles var en stor man! Och en stark man! Men han skulle aldrig kommit härifrån med ögonen i behåll, om han vågat förgripa sig på min hustrus papegoja!" — Han teg ett par ögonblick; därpå tillade han: "Kvinnorna ha skarpa naglar och veta begagna dem — till försvar för en varelse, som de älska!"

"Just därför" — hon hejdade sig plötsligt vid tanken på, att hon kunde göra sig skyldig till en ogrannlagenhet.

Men han hade fångat det varma tonfallet i hennes röst och reste sig plötsligt på armbågen, lyfte med högra handens pekfinger det förlamade högra ögonlocket och såg på henne.

"Böj er en smula ner mot mig."

Hon lydde, och i det hon lutade sig såg hon in i ett mörkblått öga, så klart och vackert som ett barns.

Han betraktade henne tigande några sekunder; därpå lade han sakta sin hand på hennes hufvud, böjde det ännu längre ner mot sig och kysste henne på pannan.

''Med den döendes rätt,'' sade han i det han åter sjönk ner på sin kudde.

Allt detta hade försiggått så enkelt och naturligt, som kunde det icke vara annorlunda; som om hon känt honom i många, många år och ofta, ofta suttit vid hans sjukbädd, ofta, ofta mottagit hans kyss på sin panna. Hon kände sig dragen mot honom med en oemotståndlig sympati. Allt hvad det fallit denne döende man in att fordra af hennes tillgifvenhet, skulle hon ha gifvit honom utan tvekan och utan förundran.

Nu hörde hon åter hans röst från den låga sjukbädden.

''Jag är glad att jag fick träffa er. Och ni skall komma igen! Icke sant?'' — Han reste sig åter mödosamt på armbågen och såg på henne. — ''Ni kommer ju igen? Ni bor väl här i Paris?''

''Ja.''

Också hon hade rest sig och nu räckte hon honom sin hand till afsked.

''Au revoir!''

Hon fann intet annat svar än: ''Tack!'' så vände hon sig om och gick mot dörren. Men just som hon tog efter låset för att öppna, ropade han henne tillbaka.

''Vänta ett ögonblick! Gör mig den tjänsten att räcka mig en af böckerna där borta — och så en blyertspenna, som också måste finnas där.''

Hon gick fram till skrifbordet, tog den första bok som föll henne i handen, fann också en blyertspenna och lämnade honom bådadera.

''Dröj ett ögonblick — tag handsken af er.''

Hon lydde mekaniskt. Och medan hon drog handsken af sin högra hand, följde hon honom med ögonen där han satt upprätt i sängen och långsamt präntade några ord på bokens titelblad.

''Till minne,'' sade han och gaf henne boken. När hon

räckte honom sin hand till tack, smekte han den mellan sina båda och kysste den till sist.

''Au revoir — hör ni?''

Han sade det med en gammal väns förtrolighet.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Snart trädde hon åter, med klappande hjärta, in i hans sjukrum och möttes af hans välbekanta: ''Ändtligen kommer du!''

Det var kanske en tillfällighet, kanske en hörselvilla, men hon tyckte att tonen lät så allvarligt sträng. Och i samma ögonblick kände hon det iskalla lugn, som hittills burit henne uppe, brista. Hela kroppen vek sig under henne, maktlösheten kom öfver henne. Förebråelsen alstrade bitterhet i hjärtat; hon brast i gråt. Ljudlöst, stilla vällde tårarna, stora och klara som daggdroppar, ner öfver hennes kinder.

Det gick en skugga öfver hans liflösa drag; han kände hennes smärta, fast de slutna ögonen intet sågo, grep efter hennes hand och drog henne till sig. Viljelöst sjönk hon ner på hans bädd.

Då var det som om hans döda ansikte plötsligt blifvit lefvande — af en otröstlig sorg. Han höjde sin hand mot henne och drog med en smekande rörelse i sidenbanden, hvarmed hennes hatt var knuten fast kring hakan.

''Tag af hatten, så att jag kan se dig bättre,'' sade han.

Med båda armarna stödda mot hufvudgärden, lutade hon sitt upprörda ansikte mot hans, och den så länge återhållna stormen bröt lös. Hon grät högljudt, vildt, förtvifladt. Hela hennes unga kropp skakades från hufvud till fot af detta krampaktiga utbrott. Hon grät med ett dämpadt klagande som en skogskällas porlande rakt från naturens hjärta. — Två stora, klara droppar runno också fram under hans slutna ögonlock, men intet drag förvred sig i detta marmoransikte, som redan tycktes rördt af dödens hand.

Så lågo de länge, kind mot kind och bröst mot bröst, den klagande smärtan och den stumma sorgen. Där hördes intet annat ljud än hennes gråt. Med sin darrande hand strök han gång på gång lugnande öfver hennes kind.

Småningom stannade gråten af, men hon låg kvar i samma ställning, med slutna ögon, tryckande sin våta kind mot hans. Då och då gick ännu en skälfning genom hennes kropp — en dyning efter sinnesstormen.

Plötsligt kände hon hans händer läggas en på hvar kind. Han lyfte hennes hufvud, och när hon såg upp, såg hon in i hans blåa öga, som betraktade henne med öm och vemodig uppmärksamhet. Så drog han henne åter till sig och tryckte en lång varm kyss på hennes panna.

"Gå nu," sade han, och rösten hade en underligt brusten klang.

Hon reste sig, fick på sig kappa och hatt och gick mot dörren. På tröskeln vände hon sig, och blicken flög tillbaka öfver detta sjukrum, som rymde så många af hennes lifs vackraste, lyckligaste, sorgligaste minnen. Det kom öfver henne en tryckande aning.

"Kom i morgon, hör du? Icke utebli!" ljöd det ännu en gång från hans bädd. Hon drog en suck af lättnad, och i det hon hastigt gick genom det yttre rummet, tänkte hon: Ja! Ja! I morgon! — Det var som om hoppet behöft ett ord att klänga sig fast vid för att kunna hålla de mörka aningarna borta.

Men morgonen efter låg hon i feber och talte osammanhängande ord, än med ett tonfall, mjukt och varmt som en kärlekshviskning, än med skräckens skrällande röst, än med ångstens skälfvande, än med lidelsens brådskande, brusande.

Armarna voro i ständig rörelse ofvan täcket. Än smekte de darrande händerna ett osynligt något, än vändes de mot tomma luften, som ville hon med de vidt utspärrade, smala fingrarna hålla någonting från sig. Då stirrade hennes feber-

glödande ögon vildt, och dödens fasa speglade sig i hvart drag af hennes flammande ansikte, hvarikring det ljusbruna håret ringlade sig i tofvig rikedom.

Ofta var kampen med detta osynliga våldsam som en dödskamp. Hon stönade som under trycket af en olidlig tyngd. Det var då den bleka vampyren satt på hennes bröst och sträckte mot henne sina vissnade, blå läppar. Hon slog med händerna. Nej! Nej! Hon ville icke dö, Herre Jesus! Fanns det ingen som kunde hjälpa! — Och med rösten skälfvande af ångest började hon rabbla upp en bön, som hennes mor lärt henne, när hon var barn — — — Men midt i bönen tystnade hon plötsligt, det skräckslagna ansiktet skiftade uttryck, lyste upp. Då såg hon Kristus gå på vattnet öfver ett oändligt haf. Liten och böjd skred han fram, med trötta, tunga steg, liksom nedtryckt af världens synder, dem han bar. Hans hufvud tecknade sig mot himmelrandens flammande norrsken, som gaf det en strålglans af eld och blod och purpur, hvars återsken gnistrade i vattnet, där hans väg gick fram. Eljest var det mörkt och hvarken måne eller stjärnor lyste. — — Hon stod på stranden och såg efter honom — nu vände han sig mot henne — och vinkade — — Hans ögonlock voro slutna, men han visste, att hon stod där, och han vinkade: Kom! Hon ville störta fram mot honom, men hennes fötter voro nitade vid jorden, hon kunde icke slita sig lös. Han väntade; men hon kom icke. Då hukade han som för ett slag — hufvudet försvann ett ögonblick och endast det röda norrskenet lekte ännu öfver himmelranden — men så trädde det bleka ansiktet åter fram — två stora blodsdroppar runno ned under de sänkta ögonlocken — han vände sig och gick långsamt vidare — men längs den blanka vattenspegeln strök hans suck som en kåre — — Då samlade hon all sin kraft, ryckte sig lös från jorden och störtade efter honom ut öfver vattnet; det gaf vika under hennes fötter — men i det hon sjönk, sökte hon

honom med blicken — han hade vuxit för hvart steg — likt en flammande sol steg hans hufvud på världens blåa fäste — och dess strålar stucko, svedo, brände i hennes våta ångestfullt vidgade ögon — — —

— — hon vaknade i gråt.

— — Efter två dagar nådde febern höjdpunkten af våldsamhet; krisen kom och följdes af en långsam förbättring. Fantasierna upphörde; oron försvann. Återigen var det som om en dimma lagt sig mjukt öfver alla yttre och inre förnimmelser. Genom hela sin varelse förnam hon en smekande trötthet, sådan dagsverkarn känner efter tungt arbete — sådan den lidande känner, när plågorna plötsligt upphöra.

Hon tänkte med ett blekt vemod på den tid som gått. Den föreföll henne så aflägsen. Om hon legat på sjukbädden i tio år, skulle alla minnen icke kunnat synas henne mer fjärran.

Dock, eftersom dagarna gingo och krafterna växte, var det som om hon närmat sig dem ånyo.

Så kom den 17 februari, en söndag med solsken och glittrande vårhimmel, en af de vårens väna bebådelsedagar, som plötsligt visa sina leende anleten midt i vinterns gråväder och komma hvart lefvande väsen att längta — utåt, uppåt, till värme och ljus, till en blåare himmel och en renare luft, längta våldsamt, omedvetet efter *någonting*, man vet icke hvad. — — — Sådana dagar äro naturens högtidsdagar; då firar förnyelsen och förintelsen sina bröllop och begrafningar; då brinner mången bäfvande kyss för första gång på den älskades läppar; då stiger mången bäfvande suck för sista gång från den döendes bröst. —

Vid åttatiden på morgonen sken solen genom persiennernas springor in i Mouches sofrum. Hon låg i sängen med slutna ögon; halfvaken lyssnade hon till ett underligt ljud, som dallrade på hennes hörselhinnor — ett oroligt fladdrande af lätta vingar, som när en fjäril en sommardag kommit

genom det öppna fönstret in i ett rum och sedan förgäfves flaxar mot rutan för att åter söka sig en väg ut; ett rastlöst, feberaktigt fläktande af fina vingar, ett ångestfullt sökande efter luft och frihet. Idéligen darrade det på hennes öronhinnor, satte hennes inbillning i rörelse och framkallade en kort dröm, som fäste sig i minnet med en hallucinations klarhet.

Hon tyckte sig se jorden som en oändlig, frusen vidd. Här och där skymtades städer och byar, kala skogar, snötäckta berg, isiga sjöar och skummande älfvar; men allt var smått, människor och djur rörde sig som myror om hvarandra.

Högt öfver allt spände sig en skimrande kupa, uppifrån belyst af en oändlig ljuskälla, hvaraf endast några bleka brytningar nådde jordens frusna vidder.

En liten insekt med fladdrande vingar rörde sig oroligt sökande af och an mot det skimrande blå. Han började längst nere, följde med ett surrande ljud uppåt, där ljuset skimrade matt, och nådde till sist den punkt i zenit, bakom hvilken solen stod — nådde den och försvann med ett frasande, som när en mygga förtäres af en låga — — —

Mouche slog upp ögonen och mötte solstrimman från fönstret — och för hennes bländade blick tedde sig insekten, jättelikt stor, med mörka, utbredda vingar.

I samma ögonblick visste hon att Heinrich Heine var död.

— — — — — — — — — — — — — — —

Det hade blifvit vår. Efter tunga, mörka vinterdagar i februari hade mars kommit med kämpande värme och köld, varma solglimtar mellan brustna snömoln, hagelskurar och regn. Regnet hade tinat den frusna jorden, plantorna hade börjat skjuta, knopparna att svälla. Och då ändtligen solen i början af april på allvar tog fatt på sitt förnyelsearbete, hade marken blifvit grön och träden gröna som genom ett trollslag i ett enda nu.

Nu strålade vårsoln i hela sin glans öfver Tuileriernas trädgårdens blommande kastanjer, öfver gnistrande vattenspel och gröna gräsmattor med inväfda lysande vårblommor i alla färger. En karavan af barnjungfrur, med barnvagnar och sofvande små, hade ryckt ut att taga sitt sommarnöje i besittning, blusmän läste sina tidningar i det fria, med en vällustig förnimmelse af sommarvärmens första bad efter den långa vinterkylan; lekande barn stormade åter af och an i gångarna — och på bänken under Foyatiers Spartacus satt en kvinna med parasollen uppspänd och ögonen uppmärksamt riktade mot den sandade gången, som förlorade sig mellan ett par gröna trädgrupper.

För henne var denna dag — den 13 april — den första vårdagen.

Under de månader som gått, hade hennes yttre sinnen varit döfvade. Hon hade gräft sig ned i ett sorgens ide och legat där orörlig, känslolös. Då och då hade väl en tanke spanat mot framtiden, men ingenting annat varsnat, än en lång mörk väg att vandra — ensam — genom ett ödsligt lif. Ångsten hade efterträdts af en hopplös förtviflan — sådan den skeppsbrutne måste känna, då han undgått döden i böljorna för att ensam vräkas i land på en obebodd ö.

Detta var så outhärdligt, att hon med längtan tänkte tillbaka på orons och spänningens dagar och önskade, att hon kunnat frammana dem på nytt. Dödsångstens skräck tycktes henne intet mot den tomhetskänsla, den förnimmelse af gränslös, obotlig ensamhet, som nu sänkt sin kalla skymning öfver hennes tillvaro.

Under dessa månader hade hon genomgått krisen, som hvar kvinna har att bestå, när hon med hjärtat ännu ungt af längtan känner att hon aldrig skall bli älskad mer — en höstbrytning, farligare, mer smärtsam, mer skakande in i varelsens innersta fogar, än den omedvetna vårbrytningen någonsin var. I denna höstens tid bränns hjärtat af den sista

febern och känslorna bli purpurröda, rostigt röda, eldgula, blekgula som bladen i naturen, när den kämpar sin sista kamp med frosten, innan den undergifvet böjer sig för den ofruktbara vintern — sedan de sista, frusna bladen slitits af och kastats till marken af höstens vind.

Mouche hade ännu icke fyllt sitt trettionde år; dess svårare hade det varit för henne att tvinga sitt pockande hjärta till undergifvenhet.

Men det *var* tvingadt nu. Det hade icke rört sig minsta flyktiga fläkt af längtan inom henne från den dagen då hon såg Heines själ försvinna i eld ofvan jordens blå. Hon visste det: aldrig, aldrig skulle hon bli älskad mer, ty aldrig skulle hon själf kunna älska mer. Hennes väsens alla möjligheter hade samlats i denna onaturliga kärlek till en döende — hur bittert ändå! Allt hvad hennes hjärta ägt af värme och bördighet hade icke alstrat mer än en blodfattig orkidé, en fager blomma utan doft, med sjukligt bleka färger, spirad ur ett handslag mellan dödens svarta och lifvets hvita hand.

Och hon visste, att hennes framtid icke skulle bli annat än en kruka kring denna vissna blomma, en urna i hvilken detta minne långsamt skulle multna.

Ur STRUENSEE.

I.

STADSLÄKAREN I ALTONA.

I kabinettet sitter Struensee, ännu fullt klädd, tillbakalutad i stolen och försjunken i tankar. Skenet från ett enda ljus faller blekt öfver hans ansikte och framhäfver dess svårmodiga uttryck.

Han är endast tjugufem år, och hans hjärta är ännu vekt, har ett hungrande behof af ömhet och godhet; men i detta ögonblick känner han sig så frysande ensam, af Gud och människor öfvergifven. Han tror, att en kvinna, som han älskar, svikit honom, och han vet, att det icke i hela staden finnes en varelse mera ringaktad och illa ansedd än han. Prästerna ägna honom ett oförsonligt hat, stadens borgare misstro honom, och monsieur Unzer begagnar sig af alla medel att förstöra hans anseende.

Hvarför allt detta? Därför att hans öfvertygelse en gång fört honom i kamp mot fadern, och därför att han sedan ärligt och öppet brutit med en del fördomar, som ännu ha bindande kraft för samhället och för de obildade! Däraf kommer det sig, att hans lif, som hittills varit ljust, börjar mörkna af bekymmer.

Han sluter ögonen, gripen af längtan att frigöra sig från det nuvarande; tankarna söka tillbaka, och hans barndom hägrar i lösryckta episoder för erinringen.

Han ser sin födelsestad, Halle vid Saale: det mörka torget och Mariakyrkan och rådhuset och det röda tornet med Rolandsstatyn, där han lekte som barn; han sitter i S:t Moritzkyrkan och stirrar mot altaret med dess snidade bilder af Kristus och den heliga jungfrun och lyssnar till stränga ord af en högväxt, myndig man med ett allvarligt ansikte, prägladt af sitt ämbetes värdighet. Det är hans far, som tolkar Guds lag från predikstolen, uppburen af tre symboliska figurer: synden, döden och djäfvulen.

Han flyktar i ångest genom de trånga gatorna i gamla staden till sitt hem i S:t Ulrichsförsamlingens pastorshus och kastar sig gråtande i armarna på sin mor, ser henne frågande in i det bleka ansiktet med de underbara ögonen, som afspegla ett intensivt inre lif. Hon stryker med handen genom hans hår och kysser hans panna. Omkring bordet i matsalen sitta syskonen: den slätkammade, blida Elisabet, den starke, käcke Karl August, den allvarlige Samuel och den lilla Dorotea med det ljuslockiga änglahufvudet.

Själf är han en tolfårig scholaris, som hvar morgon, innan det dagats, vandrar utför Lilla Bryggaregatan till Gymnasiet i den Franckeska stiftelsen. Det var där han fått sin första uppfostran, det var där han, genom en inre naturnödvändighet, blifvit den han nu är.

I hemmet hade han fått lära sig, icke att älska Gud, blott att frukta och lyda honom. Men i skolan träffar han jämnåriga kamrater, hvilkas hjärnor börjat morgna sig och arbeta självständigt. Han talar med dem om de högsta tingen, och snart tänker han helt andra tankar än dem hans föräldrar och lärare utsått. Mot det högsta väsendet vändes dock aldrig hans tvifvel; men dess mer mot det sätt, hvarpå människorna tolkat Guds ord och tillämpat hans läror.

Det första hans yrvakna kritik drabbar är begreppet synd. Hvad är synd? Skulle han tro sina lärare, de slaffromma franckisterna, vore allt, som gaf glädje, synd. Synd

är att leka, synd att tänka, synd att skratta, synd att tillfredsställa alla naturliga böjelser. Kan detta vara vår Herres mening? Skulle synden vara ett så blytungt begrepp utan både grader och nyanser? Att bära manschetter och pudradt hår är synd; och att bryta mot sjätte budet är synd. Men alla vuxna kavaljerer bära manschetter och pudradt hår! Detta kunde omöjligt vara synd! Alltså . . .

Hvad skulle han tro? Lärarna förklarade icke religionens bud; de sade endast: så skall du tro. Men förnuftet skriade: hvarför? och fick intet annat svar än: Gud har sagt så. Månne Gud icke vore för stor att taga sig af sådana småting som att kontrollera, om människorna bära manschetter? Troligen hade lärarna i stället missförstått Guds mening; det var lätt nog att narra dem!

I hans minne står en tilldragelse outplånligt inbränd. De värsta galgfåglarna i klassen ha beslutat att en dag på ett gifvet klockslag förklara sig väckta — och långa Franz frågar honom, om han vill vara med. Han vägrar, ty som prästson har han aktning för religionen. Långa Franz hotar med stryk, men han står fast.

Den bestämda dagen är inne, och kamraterna hyckla ånger och förkrosselse, kasta sig på sina knän, bedja och bekänna sina småsynder. De stora akta de sig visligen för att bekänna. Men de spela den grofva komedien så skickligt, att lärarna föras bakom ljuset, och från den stunden stå de högt i gunst, medan de andre — de som vägrat hyckla — behandlas med hårdhet — — —

Vid fjorton år kommer han till universitetet som student, börjar läsa filosofi, finner nycklar till alla dogmerna och får en historisk blick på religionerna. Han ser hur de uppkommit: af fruktan och öfvertro. Vilden, som sårats af en pil, tror att ett okändt väsen velat straffa honom, och hans barnsliga fantasi skapar ett gudsbeläte, som han förkroppsligar i en träfigur, inför hvilken han rullar sig i stoftet,

bedjande att såret måtte läkas. Jordskalf och pest och örlig — allt blir ansedt som straff af högre makter, och man utspekulerar religionen för att blidka de vredgade gudarna. — Han studerar läkarevetenskaperna och börjar se människan som resultat af naturens samverkande krafter. Liksom ett kråkägg genom rent inre nödvändighet alstrar en kråka och ett dufägg en dufva, så bli kanske också människorna af någon ännu okänd inre naturnödvändighet goda eller onda? Caligula finner lust i att göra ondt, och Titus har sin glädje af att göra godt, men ursprungligen voro kanske bådas själar lika hvarandra som hvita blad, fast lifvet skref det ena fullt af skurkstreck och det andra fullt af goda tankar? Af ett granfrö kan det omöjligt spira upp en björk, och af ett gökägg blir en gök, äfven om en dufva rufvar ut det. — Han dissekerar hundar, kattor, grodor och människor — och konstaterar en slående invärtes likhet, finner samma organ, som funktionera på ungefärligen samma sätt. Människan är den finaste och sinnrikaste af dessa lefvande maskiner, men han söker förgäfves spår efter själen, som skulle skilja henne från djuren; han granskar *glandula pinealis* under förstoringsglas, men upptäcker ingenting.

Vid nitton år kreeras han till medicine doktor. Hans studier ha dock icke varit inskränkta till examensfacket. Han har läst en hel del af den moderna litteraturen: arbeten af Voltaire och Rousseau, Condillac och Helvetius — framför allt har han studerat La Mettries skrifter, ty de stämde närmast med hans egen lifsåskådning. Han har stannat vid det resultat, hvartill hans egna iakttagelser ledt honom: att människan är en sinnrik maskin, hvartill urbilden en gång skapades af det högsta väsendet, men som i allmänhet sättes i gång af en inre naturnödvändighet och upphör att gå, det vill säga att lefva, genom en annan inre nödvändighet: när maskineriet är utslitet eller af någon anledning kommer i olag. Denna maskin regleras af själen, som bestämmer hvar

människas handlingar och som möjligen är en automat, till ytterlighet känslig för intryck utifrån, liksom de blomkalkar, hvilka öppna sig för solen och sluta sig för mörker, kyla eller ovarsam beröring.

Att njuta lifvet kan då icke vara annat än hvar människas naturliga rätt; men hon har den plikten att icke göra intrång på andras rättigheter, i hvilket fall hon riskerar att själf nödgas lida intrång af andra. Och hon bör njuta med måtta, ty alla öfverdrifter hämna sig, och i sina lidelser lefver en människa alltid för högtryck. Men en maskin, som arbetar för högtryck, kommer lätt i olag och blir i alla händelser tidigt utsliten.

Hvad är godt och hvad är ondt? Hvad är rätt och hvad är orätt? Allt traditionella begrepp, som stifta lagar för de fåkunnige men icke för den, som genomskådar begreppens relativitet. Hvar starkare ande skapar sig sitt eget ideal, och hvar människas lif styres efter en inre kompass, som automatiskt utpekar hennes väg. — För egen del har han alltifrån barndomen förnummit en brännande längtan efter att vara nyttig, uträtta någonting till gagn för människorna; och denna längtan har, lika mycket som hans sinnens ungdomliga trånad, bestämt hans väg.

Han har irrat och gått vilse; det hör lifvet till. Hans hjärta var från ungdomsåren fylldt med många illusioner; också han har en gång drömt om en kärlek, ren som morgondagg, gnistrande af himmelns ljus. Men drömmen blef borta mellan hans händer, då han försökte gripa den. Dagen skred fram, och solen brände hett, och illusionerna blefvo till hvita moln i det blå!

Som ung student drefs han in i förhållanden till många kvinnor; det var tidsfördrif, det var sinneslek — ty hans hjärta hade en gång varit fäst vid en: en jungfru med solsken till hår och två Venus-speglar till ögon och en hållning som en ung hind. Hon hette Veronika och liknade blomman

hvars namn hon bar; hon var femton år, då hon svor honom evig kärlek; men en vecka senare såg han henne i skogen slå armarna om halsen på långa Franz.

I det ögonblicket kändes det, som om hjärtat krympt samman till en liten sten i hans bröst, men efteråt märker han, att det i stället utvidgat sig, ty sedan blir där plats till så många. Den sista af de många heter Ottilie Burmester.

Hon har varit en af de många och hon har blifvit den enda. Just nu, då han tror, att hon svikit honom, förefaller det i alla händelser så. Det är en kärlek, som börjat utan illusioner, medan monsieur Burmester ännu lefde — den man hon svurit evig kärlek; en återupprepning i mindre stil af den gamla historien, med den skillnad att han själf öfvertagit långa Franz' lättsinniga roll i skogen. Men upplösningen blir en annan, ty Burmester är död för ett år sedan och det växer en myrten på grafven. Fantasien har flätat en brudkrans af dess blad, och i dess krona ha illusionerna slagit ner som flyttfåglar, sjungande om en ny vår och en ny sommar. Det fladdrande lättsinnet har så småningom förfinats till en varmare böjelse, och den bleka känslan har rodnat till lidelse.

Därför känns lifvet i detta nu så frysande kallt och därför är allt så mörkt omkring honom. Och därför bränna tårarna under ögonlocken, fast de icke falla.

Ty han vet, att om Ottilie en gång lockats in bland fåren, vänder hon aldrig öppet tillbaka till en man, som står ensam och som hon hör alla fördöma.

* * *

II.

PÅ HÖJDERNA.

På nattduksbordet i Struensees sofrum brinner ljus ännu klockan fyra på morgonen; han själf ligger med händerna sammanknäppta under nacken och stirrar upp i mörkret under sänghimmeln, som om han ansträngt sig att skåda in i framtiden.

Nyss har en ung drottning med lidelsefulla ord låtit honom förstå, att han funnit nåd för hennes ögon; men medvetandet därom tycks ha lämnat hans inbillning oberörd, ty ingenting i hans ansikte vittnar om, att han tänker sinnesretande tankar eller drömmer om lyckan.

Väl har han bemödat sig om att vinna hennes förtroende och bevågenhet — men aldrig har han velat tända hennes kärlek! Af ren våda har detta skett. Oförsiktig har han varit, utan tvifvel. Han visste redan från början, att hon icke var skapad för en nunnas ensamma klosterlif, och han borde måhända ha tagit sina mått och steg för att dämpa hennes känslors hetta? Dock — i så fall hade säkerligen en annan blifvit föremål för hennes passion. Och att någon trängde sig emellan dem, kunde han icke tillåta.

Han hade trott, att vänskapen, om den en gång förenade dem, samtidigt skulle bilda en brandmur mot lidelsen; men i natt har han sett lågorna slå högt mot skyn. Och han vet nu, att vådelden icke kan släckas, och han gör sig inga illusioner om, att han själf kan förbli oberörd däraf. Allt hvad det finns inom honom af fåfänga, maktlystnad och sinnlighet skall inom kort tändas af drottningens lidelse.

Det lägrar sig en skugga af vemod öfver hans drag. Han tänker på Esther, och han tänker på sig själf med det

varmaste medlidande; ty han känner sin egen ställnings ohållbarhet. Han kan icke spela Josefs roll, omöjligt! Det finns ingen löjligare figur i historien än denne sedesamme yngling, som flyr och lämnar sin skjorta i sticket — förutsatt nämligen, att Potifars hustru icke var en gammal häxa! Tyvärr *är* nu Potifars hustru en ung dam på aderton år, af en yppig, retande gestalt och med ett fagert ansikte. Och tyvärr håller hon hans framtid i sina händer. Af hennes gunst beror det, om han skall kunna uträtta någonting till gagn för sig själf och sitt folk.

Nej! Fly vill han icke, ty han vill icke taga afsked af sina framtidsdrömmar och träda tillbaka från sin lysande karriär för att gömma sig i en vrå af världen och lefva i fattigdom med en liten kammarjungfru, som är dyrbar för hans hjärta. Han tror icke, att det skulle bli till lycka för någon af dem, men han föreställer sig lifligt, hur hela hofvet skulle hånle åt en sådan, modern Josefiad — kungen icke minst.

Men han behöfver icke göra sig löjlig, eftersom han aldrig gjort anspråk på någon helgongloria, aldrig aflagt något kyskhetslöfte, aldrig ens drömt om att hädanefter försaka världen för sitt dumma, blödsinta, gammalmodiga hjärtas skull!

Hvad kommer det Esther vid, om han tvingas in i ett galant äfventyr? Därmed har ingenting förändrats i deras inbördes förhållande. Allt hvad hans hjärta rymmer af ömhet och innerlighet, värme och vekhet, längtan efter ro och lycka — skall alltid tillhöra henne; om han också slösar bort några rent yttre smekningar på en annan, skall hon dock alltid vara förmer än hvarje annan. Hans känsla för henne är långt djupare och starkare än en sinnenas nyck.

Men äfven om han bundit sig vid henne för hela lifvet genom en prästerlig ceremoni, skulle han icke därmed ha ansett alla vägar till framtida små galanterier stängda. Och

fast han nu tillfälligtvis funnit sin lycka i ett hjärteförhållande till en af drottningens kammarjungfrur, tör detta väl icke utesluta honom från den lilla biförnöjelse, han till äfventyrs kan finna genom att taga drottningen själf till älskarinna.

I alla händelser står Herkules nu vid skiljevägen. Han måste fatta ett beslut, ty han kan icke kvarstanna i drottningens närhet, utan att en förändring inträder i deras ömsesidiga relationer. Hon har denna natt låtit sin lidelse framstå så ohöljd, att han icke kan förbli likgiltig gent emot den, utan att dödligt kränka hennes kvinnliga stolthet. Han måste välja mellan hennes kärlek och hennes hat. Han måste fly eller fäkta. Och fly vill han icke.

Med klart hufvud och kallt blod fattar han sitt beslut att åtaga sig den älskareroll, omständigheterna påtvingat honom. Och för att pröfva sig själf, söker han redan nu hallucinera fram Karoline-Mathildes bild. Tyvärr presenterar hon sig först för hans inbillning i riddräkt, med gula skinnbyxor — och hans sinnen frysa. Den bilden måste han framför allt försöka glömma. Hans tankar fladdra länge villrådiga omkring — hur han än ser henne lämnar hon hans inbillning oberörd, till och med odalisken, som var flammande röd af sin åtrå, verkar icke mer retande på hans sinnen än en naken kvinnobild af glödgad marmor.

Förgäfves kittlar han också sin fåfänga och förgäfves manar han fram föreställningen om den vällust, han skulle känna vid maktbegärets tillfredsställande. Hans vilja förmår ingenting gent emot hans sinnes likgiltighet. Och tankarna börja slockna . . .

Men plötsligt ljusnar det omkring ett gammalt minne, en fläkt af värme omtöcknar hans själ, och i dunklet varsnar han den lilla femtonårsbruden med det silfverglänsande håret och den fylliga flickfiguren, jungfruligt oberörd, lik en vårmorgon full af friskhet och med ännu drömmande skönhets-

möjligheter — — densamma lilla sagoprinsessan är det, som nu står och väntar, att han skall öppna henne sin famn.

Nu rinner blodet varmare i hans ådror och i tankarna slår han sina armar om hennes lif, kysser det silkesfina håret rundt om hennes panna och ser henne in i de stora, blåa barnaögon, som strålande öppna sig för hans blick, medan den svällande underläppen skälfver — lik en röd frukt, mogen för skörd — —

Han sluter ögonen och somnar småleende.

Men drömmar äro oberäkneliga. När medvetandet är domnadt, går känslan sina egna vägar och fantasien lyder icke viljans lagar. Underliga hugskott flyga om i mörkret och skapa starka stämningar af glädje eller sorg, om hvilkas ursprung man ingenting vet, och hvilkas konturer förflyktigas, så fort första ljusstrålen skiner in i kaos.

Han vaknar under tyngden af en beklämning, en smärta djupare, starkare och större än någonting han dittills tycker sig ha känt i sitt lif. Ännu ljuder i hans öron liksom ett eko af en stor, stark mans förtviflade gråt. Hans ögon och kinder äro våta af varma tårar och hans panna af kall svett.

Han försöker erinra sig, hvad han drömt. Han minns ett ansikte, omhvärfdt af lågor, och ett par ögon, som betrakta honom under halfslutna ögonlock, tills de brista, elden slocknar och allt blir mörkt . . . han trefvar sig framåt, foten slinter öfver ett mjukt föremål, och han vet, att det är hennes hjärta han trampat på.

När han åter vaknar, framåt förmiddagen, känner han sig dåsig och olustig, liksom efter ett rus. Det rufvar öfver hans sinne en dunkel föreställning om, att någonting måste hända i dag, någonting förutbestämdt och därför oundvikligt, ehuru af djupt ingripande betydelse för hans framtid. Han motser det likväl utan minsta spänning, med slappt lugn, alstradt af medvetandet om, att han bäres framåt af om-

ständigheternas obönhörliga logik, och att det vore både lönlöst och löjligt, om han försökte spjärna mot sitt öde.

Han ser sig omkring i rummet; därborta knäar den hvita narrdräkten, med nederdelen på golfvet och ärmarna slingrade omkring en stolrygg — en tom gycklarehud, som roar sig med att parodiera sin ägares sista pose! Och från golfvet bligar sidenmasken med sina tomma ögonhålor — en modern narrkåpa utan de symboliska attributen — tuppfjädern, bjällerkransen och åsneöronen — prydnader, som kanske för evigt fastnat på den siste innehafvarens hufvud. — —

Efter frukosten uppvaktar han kungen, som också, af alla tecken att döma, haft en orolig natt. H. M:t sitter slött hopsjunken i en stol, stirrande ut i luften med slocknande blickar. Omkring hans läppar leker det eviga leendet af stelfrusen ironi, och han mumlar mystiska ord om en kvinna som råder öfver jorden.

"Hon ligger med armarna utsträckta i öster och väster och fötterna begrafna i antipodernas is; men hufvudet hvilar mot den norra polen, på en kudde af evig snö. Storbrittanien kallas den ena af hennes spenar, Danmark den andra — af den sög jag i barndomen näring, så att jag växte mig större, starkare än andra. — — Jag vet, att ni också diat henne i smyg, herr etatsråd! Det finnes ett hemligt brödraskap af sju röda kavaljerer, hvilkas uppgift är att uträtta ondt i världen. — Jag är den förnämsta af dem alla och den ringaste är ni — — och min vänskap för er är ingenting annat än ett stänk af min sjudande kärlek till det onda — förstår ni? Hahaha!"

Han reser sig plötsligt; ögonen gnistra af elakhet och skadeglädje. Hans lynne är luft med kastbyar, nyckfullt som en modersjuk kvinnas. När förståndet klickar, upphetsar han sig ofta till vildhet med sina egna ord.

"Tro aldrig att ni är säker!" far han ut, i det han skakar sin knutna hand i luften. "Min vänskap är bara

kärlek till det onda — och skall icke hindra mig att med glädje se ert hufvud under bilan!''

Så lugn som om detta vredesutbrott drabbat en annan än honom själf, står Struensee inför det upphetsade majestätet. En sjuk människas fantasier få icke bringa en läkare ur fattningen.

''E. M:t mår icke väl,'' säger han i deltagande ton och ser kungen in i ögonen.

Hans väsen ingifver den sjuke en känsla af trygghet, öfverretningen svinner, och de spända nerverna slappas. Kungen sjunker tillbaka i sin stol, lutar hufvudet mot sina händer och vaggar det af och an.

''Det går rundt i min arma skalle,'' säger han klagande. ''Det surrar som af torra ärter! — Men i säng vill jag icke. — Jag hatar min pinobänk! — Tror ni det är svårt att dö?''

''Svårt som att somna, när man är trött. Men E. M:t får icke tänka på sådant.''

''Och alla lämna mig ensam! Holck är borta. Warnstedt är hos fru Bülow och ser på sin unge. Ni får icke lämna mig nu!''

''Nej! Jag skall stanna och läsa för E. M:t.''

Först långt framåt eftermiddagen faller kungen till ro.

I budoaren utanför sitt sofrum går drottningen rastlöst af och an på golfvet, när Struensee anmäles. Hon har väntat honom i timmar under stigande upphetsning, och hon mottager honom med synbar onåd.

''Ni kommer sent, herr etatsråd!'' säger hon i tillrättavisande ton, som om hon talat till en försumlig domestik. Uttrycket i hennes ansikte är missnöjdt och otåligt, kinderna äro flammigt röda.

Detta mottagande sårar honom så kännbart, att han knappast kan behärska sin vrede. Han står framåtböjd, med

blicken sänkt, och vågar icke öppna sin mun, innan han lyckats kufva sin förbittring.

"Kungen har hållit mig kvar!" svarar han slutligen. "H. M: t var icke väl till pass! — Jag har med mycken otålighet längtat efter att kasta mig för min drottnings fötter."

En brännande rodnad stiger honom uppåt kinderna, han blygs för sin fräcka lycksökar-lögn, och självföraktet klämmer honom för strupen. Men hennes ansikte blir plötsligt idel blidhet, och hon räcker honom sin hand, som han ödmjukt kysser.

"Jag har också längtat efter er!" hviskar hon, småleende.

Hon vänder sig kokett och går bort till fönstret, där hon intager sin vanliga plats, självsvåldigt utsträckt i halfliggande ställning och med ett ömt uttryck i ögonen.

Han följer efter, sätter sig på en taburett och sträcker ut handen efter "Émile", men hon bjuder honom med en gest att komma närmare och makar sig själf ett stycke längre in på kanapéen för att lämna honom rum.

"Kom och sitt här. Jag hör bättre då."

Han lyder, intager sin plats ytterst på kanten af soffan och bläddrar med skälfvande händer i boken. Han känner, att hennes blickar smeka honom, han ser upp — och hjärtat börjar bulta som en liten klubba i hans bröst. Aldrig har han sett lidelsen brinna klarare i ett par kvinnoögon.

Han läser med grumlig röst, han kan icke frigöra sig från förnimmelsen af hennes blods värme; den strömmar in på honom och omhvärfver honom med en atmosfär af ånga, tills det glider en slöja för hans ögon, och bokstäfverna börja dansa som små insekter. Han stammar och stammar, skälfver som en asp, känner den dragande makten af hennes lidelse och hör hennes röst:

"Youssouf! Har du glömt?"

Begärelsen lyfte honom på sina flammande vingar, och Rousseaus ''Émile'' faller ur hans hand.

''Diana vill vara kvinna och tillhöra ditt folk!''

Han glömmer, att hon är drottning, känner, att hon är kvinna.

* * *

III.

KORSETS VÄG.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

När prästen inträder i fängelset, finner han Struensee hvilande på britsen, fullt klädd, i ljusblå sammetsrock och hvita silkesstrumpor, just som han kommit från balen om morgonen den 17 januari. Han är också rakad och ser ren ut. Det är grefve Struensee, hvars vapen i dag skall sönderbrytas af bödeln.

Han ser upp från Schlegels passionspredikningar och hälsar lugnt, med sin vanliga vänliga min. Men hans röst förråder en skälfvande oro när han talar:

''Jag tänkte i går kväll, att det kanske kunde lätta min vandring till döden, om jag nu fyllde min föreställning med angenäma bilder om evigheten och dess fröjder. Jag hade därtill mycket väl kunnat använda Lavaters 'Utsikter'. Men jag har icke vågat det. Jag håller det för bättre, att jag gör mitt stora steg med stilla öfverläggning. Inbillningskraften kan lätt göra en falsk vändning, sedan den en gång är satt i rörelse. Den kunde låta de angenäma bilderna fara och i stället falla på de förskräckliga omständigheterna vid min död och på så sätt bringa mig ur fattningen. Jag vill icke ens på vägen till afrättsplatsen öfverlämna mig åt inbillningen

utan i stället låta mitt förnuft syssla med minnet af Jesu vandring till döden — —''

Han förefaller andfådd, och rösten har en bruten klang; orden dallra ur hans mun i flygande fart. Tankarna förlora ibland sitt sammanhang.

''Då jag vaknade denna morgon och såg, att det var dag, öfverföll mig en häftig darrning i hela kroppen. Men jag tog strax min tillflykt till bönen och genomtänkte allt, hvad jag till mitt lugnande hämtat ur religionen. Jag bad tillika för konungen, att Gud måtte låta honom regera med nåd och vishet och äfven personligen göra honom högst lycklig. Då återfick jag strax fattningen. Jag är nu lugn och tillfreds, och jag vet, att jag skall så förblifva. Hvarför skulle jag vara orolig, då jag är fullt öfvertygad om min frälsning?''

Underbart! Öfver hans hela väsen är visserligen öfverjordisk ro, och hans ansikte lyser blodlöst blekt, förandligadt, nästan förklaradt. Han talar ännu länge med samma flämtande röst och lyssnar sedan stilla, medan prosten läser 8: de kapitlet ur Pauli bref till Romarna. Däraf hämtar själasörjaren många tröstegrunder, hvilka han lägger den dödsdömde på hjärtat. Och de bedja tillsammans. Och ofta tager lärjungen ordet ur lärarens mun.

Läraren synes mest upprörd af de två; dock visar han ingen undfallenhet, då han tror det vara sin plikt att förhärda sitt hjärta.

Struensee frågar ödmjukt:

''Huru vidt är det mig tillåtet att genom naturliga medel hålla mig lugn och ståndaktig? Till exempel därigenom, att jag söker så mycket som möjligt bevara fattningen, att jag icke tillåter inbillningen att rycka mig med sig — och så vidare?''

Prosten svarar:

'''Har Gud gifvit er en viss själens styrka, så vill han äfven, att ni använder den nu, då den är mest af nöden.

Dock får ingen hemlig stolthet, ingen självbelåtenhet blanda sig däri. Ni får ingenting göra för att hos åskådarna framkalla ett gunstigt omdöme om er ståndaktighet och frimodighet. Ni måste sätta er vida öfver slika synpunkter. Gud älskar uppriktigheten, och den består i öfverensstämmelse mellan yttre beteende och inre författning. Visa er således alldeles så som ni känner er. Och skulle ni bli vek ända till tårar, så sök icke återhålla dem och blygs icke öfver dem, ty de göra er ingen skam. Ni kan ju ändå till det sista ögonblicket icke dölja för er själf, hvarför ni måste dö. Ni skulle således vara till förargelse både för syndare och för förståndiga kristna, om ni försökte dö med frimodighet. Frimodighet kan endast den visa, som lider för sanningens och dygdens skull. Jag önskar se er på schavotten med tydliga tecken till ånger och sorg, men också med den själens ro, som uppstår af tillförsikten om, att Gud har förlåtit er era synder. Jag skulle högst ogärna se, att ni förnekade den naturliga fruktan för döden."

"Ack," säger den dödsdömde. "Jag har visst icke i sinne att göra någon parad inför människorna. Mig kan numera ingenting annat ligga på hjärtat än att behaga Gud och öfvervinna dödens fasa. Om jag försökte tvinga mig själf att i det yttre vara en annan än jag är, så skulle det gå mig som en människa, när hon skall tala inför en mäktig herre och på förhand noga öfverlagt, hvad hon vill säga, men börjar stamma och i bemödandet att icke stamma slutligen helt förstummas. Jag skall så mycket som möjligt rikta mina tankar på Gud och icke splittra dem genom någon sträfvan att tillfredsställa åskådarnas förväntningar. Därför skall jag icke på afrättsplatsen tala annat än hvad ni ger mig anledning till."

"Det skall bli mycket litet, försäkrar jag er. Där är hvarken platsen för er eller mig att tala mycket. Är ni först där, tör det vara tid för er, att i ordens djupaste betydelse

tänka: *Jag glömmer, hvad som är bakom mig, och sträcker mig mot det, som ligger framför mig.*

Prosten är så upprörd, att han icke märker, hur tvetydigt orden falla. Alltsomoftast flyger hans blick full af ångest mot fängelsets dörr, och hela hans varelse är spänd i lyssnande. Men Struensee talar lugnt:

"Då jag nu står så nära döden, förnimmer jag först rätt, hur nödvändig Kristi positiva försäkran om evigheten är, och hvilken välgärning den är för människorna. Hade jag icke den, så skulle mitt blotta förnuft icke kunna lämna något tillfredsställande svar på den frågan, om efter några timmar ännu någonting lefvande skall återstå af mig. Också kan jag nu af erfarenhet säga er, att det dåliga samvetet är ett vida större ondt än döden. Gent emot döden finner jag nu lugn. Men så länge samvetet var dåligt fanns ingen frid i mig. Jag tror jag skulle ha blifvit förstockad, om dessa sår icke hade helats — —"

Han talar ännu, när fängelsets dörr öppnas, och den bryske löjtnant Bech inträder. Det har kostat honom tjugu silfverpenningar att få föra Struensee till döden, ty han stod icke i tur till den förnöjelsen. Nu befaller han prosten att fara förut, ty till afrättsplatsen får Herrans tjänare, enligt en kunglig förordning, icke åka med den dödsdömde.

Prosten är blek som en gast, hans ögon äro vidt uppspärrade, och han skälfver i hela kroppen. Därvid börja nackmusklerna i Struensees hals rycka krampaktigt, men hans tunga står ännu under viljans inflytande.

"Lugna er, min värderade vän," säger han, "tänk på mina fördelar och kom ihåg, att Gud brukat er till att förskaffa mig dem."

Prosten omfamnar honom, snyftande, och går.

Ett ögonblick svartnar det för Struensees ögon, men med uppbjudande af hela sin kraft söker han fasthålla medvetandet. Dock märker han med fasa, att viljan släpper sitt tag öfver

vissa af kroppens delar. Musklerna i nacken rycka nu våldsamt, och det förefaller honom, som om hans hufvud svällde och svällde till en ofantlig, mjuk blåsa, flytande ut öfver kudden, mot hvilken han stöder det. Han öppnar ögonen, ser löjtnant Bech och två underofficerare, hör sina egna länkar skramla och börjar gå med en förnimmelse, som om marken under honom vore ett gungande intet.

Ute är luften mild och ren. Han andas djupt. Solskenet bländar honom, men han tycker sig se ansikten, som han känner, och hälsar ödmjukt. Han stiger in i en karet, hör hästtramp och rullande hjul. Hjärtat slår hårdt, fort som en flaxande fågels vingar. Kallsvetten rinner stridt som tårar öfver pannan, ner öfver kinderna. Han söker fasthålla föreställningen om den eviga saligheten men förlorar den, börjar tala till officern vid sidan om sig, men vet icke hvad han själf säger.

Plötsligt vidga sig hans ögon, han stirrar ut genom vagnsfönstret och ser en spetsgård af taggiga trädtoppar, en skog af tusentals bajonetter, ordnade i en vid fyrkant omkring en jättelår med balustrad ofvanpå och en mörk ingång på långsidan, och en trappa som leder uppåt. En ryttare kommer ridande — hälsar — Struensee känner igen sin egen ridhäst — ryttaren är general Eichstædt. Kommandorop — på danska — ett oöfverskådligt människohaf — vagnen stannar. — — Framför håller en annan karet, dörren går upp — ut stiger en kavaljer i ljusgrön klädesklädning med breda guldgaloner — Jesus Kristus förbarma dig — det är Brandt! blek med koppärren som gråblå fläckar och mörk eld i ögonen men rak i ryggen — — vid trappan upp till schavotten står ett pudradt och sminkadt fruntimmer, som ser på honom — medlidsamt — medan han trippar förbi henne med all den elegans omständigheterna medgifva — —

Vagnsfönstret vändes från schavotten — —

"Jag har redan sett honom," stammar Struensee och

vrider hufvudet med svårighet, ser in i prostens upprörda ansikte, försöker småle, fast det icke blir till annat än en grimas — och ber:

"Gör mig icke vek. Jag ser ni lider. Kom ihåg — ni har varit Guds verktyg till att göra mig lycklig. Jag kan — föreställa mig — hur ljuft — det måste vara för er — medvetandet därom. Jag skall — med er — i evighet tacka Gud därför — att ni — räddat — min själ — —"

Prostens stämma svarar någonting, långt bortifrån:

"— — vågar hoppas att kunna fortsätta vår vänskap i en kommande värld."

"Hälsa — alla — — Hälsa framför allt en. Ni vet. Säg henne — hur högt jag har henne kär i döden — säg henne min brännande ångest för hennes eviga och timliga väl. Hjälp henne. Säg henne — att om jag i ord eller handlingar förvirrat hennes begrepp om dygd och religion — jag i döden — erkännande min orätt — låter bedja henne — att åter utsläcka dessa intryck — och förlåta mig — att — —"

Ett doft hugg — och ännu ett — — andlös tystnad och sedan ett stilla sorlande från mängden. Struensees ögon stirra, blodsprängda, men han ser ingenting. Han andas med svårighet, som om en snara klämt om hans hals, och börjar så tala i ångest:

"Om Gud den allvetande ser, att jag — om jag fått lefva längre — icke skulle ha blifvit mina nuvarande grundsatser trogen — — kunde detta ha ett ofördelaktigt inflytande på den dom, jag nu snart skall mottaga?"

"Nej. Gud dömer efter verkliga handlingar. Icke efter det som aldrig skett. Han dömer människan, som han finner henne, då hon går ur världen. Han är kärleken och har så föga behag i syndarens död, att han visserligen icke skall döma någon — —" rösten i fjärran mumlar ännu någonting, som Struensee icke hör.

"Jag har visserligen mycket sent återvändt till Gud.

Men jag vet, den evige Guden aktar icke på längden eller kortheten af den tid, hvarunder människan bemödar sig att vara honom till behag. Vår Frälsare säger, utan att bestämma dessa omständigheter: *Den till mig kommer, honom stöter jag icke bort.* Jag vill således icke oroa mig däröfver, att jag så länge förblifvit fjärran från Gud och sanning och dygd."

Sekunderna krypa fram, saktare och saktare, ju färre som återstå. Tystnaden blir utan gräns. Struensee ser ut genom fönstret, mot den ljusblå vårhimmelen, mot den böljande människomängden.

"Bland dessa tusenden finnas säkert också många, som anropa Gud att vara er nådig."

"Det hoppas jag, och den tanken fröjdar mig — —"

Åter tystnad.

"Det är en stor anblick att se så många tusen människor samlade," säger Struensee. "Men hvad äro dessa tusenden om man jämför dem med hela antalet af Guds skapade varelser? Och en ensam människa blir ett rent intet vid en sådan sammanställning. Likväl älskar Gud hvarje enskild människa så högt, att han genom uppoffrande af sin son dragit försorg om hennes salighet. Hur oändlig är icke Guds kärlek."

Prosten betraktar den dödsdömde med uppmärksamhet. Blek som ett lik är han, att tala och tänka kostar honom synbarligen stor möda, men ännu bevarar han fattningen. Han känner igen några af de kringstående och hälsar dem genom att aftaga hatten. Han försöker också småle vänligt. Hans röst är lik en yrandes i feber:

"Ni ser mig nu i det yttre alldeles som jag är i det inre. Min ro är icke tvungen. Och jag är icke medveten om någon orsak därtill, som kan väcka Guds misshag. Jag tänker alldeles icke på, att därmed inlägga någon ära inför människorna. Jag lofvar också icke, att behärska min oro på schavotten. Sinnligt oangenäma förnimmelser har jag nu,

därborta skall jag ha dem i ännu högre grad — men var försäkrad därom, att min själ skall med ro och förhoppning se ut öfver döden. Och huru ringa är icke mitt lidande, jämfördt med Jesu lidande på korset. Tänk på hans ord: *Min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig!* Föreställ er, hvilka outsägliga kval det måste ha förorsakat honom — bara att hänga på korset några timmar."

"Visserligen! Visserligen! Håll fast vid er föresats — affektera icke i det sista ögonblicket en ståndaktighet, som ni icke äger. Slik förställning måste nödvändigt misshaga Gud — —"

Rösten i fjärran blir till ett doft mumlande, men höjes åter, liksom med en ansats:

"Jesus bad ännu på korset för sina mördare. Kan jag nu fast förlita mig på, att ni går ur världen med liknande känslor af kärlek gent emot dem, som ni kanske håller för era fiender?"

Struensee svarar:

"Först och främst vill jag alldeles icke tro, att jag har personliga fiender, utan att de, som befordrat min ofärd, gjort det af kärlek till det goda. Vidare vet jag, att jag nu redan har att anse mig som en borgare i den tillkommande världen och att jag alltså är förbunden till sådana tänkesätt, som där skola vara härskande — —"

Det böljar i massorna, där är oro, där är som en hafvets suckan. Stunden är inne. Prosten läser en kort bön, och Struensee stiger ur, går böjd och ödmjuk genom mängden, hälsar med hatten i hand. Han känner icke jorden under sina fötter. Hjärtat darrar, hufvudet är tungt mörker, halsmusklerna arbeta krampaktigt. Han snubblar mot trapporna, benen röra sig som en drucken människas, då och då stöder han sig mot brädväggen. Prosten följer honom.

Där uppe är blod öfver schavotten, blod öfver stup-

stocken; Brandts blod. O Jesus Kristus — förbarmande. Dödens fruktan är öfver den dömdes ansikte.

Prosten talar med låg röst öfver texten: Den som tror på mig, han skall lefva, om han än doge.

Domen uppläses, med den kungliga stadfästelsen. Bödelsdrängen visar det grefliga vapnet och sönderbryter det. Länkarna aftagas.

''Ångrar ni af hela ert hjärta allt hvad ni felat mot Gud och människor?'' frågar prosten enligt ritualet.

''Ni — ni känner mina känslor i detta fall — och jag försäkrar er, att de ännu i detta ögonblick äro desamma.''

''Förlitar ni er, för att af Gud benådas, uteslutande på Jesu Kristi försoning?''

''Jag känner intet annat medel att erhålla nåd af Gud och förlitar mig därför uteslutande på detta.''

''Går ni ur världen utan fientlig sinnesstämning mot någon, eho det vara må?''

''Jag — vill icke — tro — att någon hatar mig personligen. För öfrigt — vet ni — hur jag är till sinnes i denna punkt — och åberopar mig på — hvad jag nyss sagt — —''

''Så gå i Guds frid dit Gud kallar er. Hans nåd vare med eder.''

Prosten höjer sin hand välsignande öfver den dödsdömdes hufvud, och Struensee vacklar tre steg framåt mot stupstocken. Brandts blod stänker öfver hans hvita silkesstrumpor, dödsryckningarna skaka honom, tänderna hacka mot hvarandra. Hans fingrar famla, plockande som i feber, omkring hans hals, han sliter och drager blindt i krås och rock, och hans sista, ängsligt darrande fråga riktas till bödeln:

''Hur långt — —? Hjälp mig.''

Bödeln sliter af hans blåa sammetsrock, och han störtar sig framåt i blodpölen, bemödar sig ängsligt att inpassa hals och haka i stupstocken. Bödeln lägger hans högra hand till rätta. Bilan blinkar i luften.

”Tänk på Jesus Kristus, den korsfäste, som är död men också uppstånden!” säger prosten långsamt och högtidligt.

Bilan faller. Handen ligger afhuggen på schavotten och knyter sig hotfullt i blodet. Alla muskler stramas, och kroppen reser sig som en båge i stelkramp. Bödelsdrängarna rusa fram, bryta den ner öfver blocket; skarprättaren hugger på nytt, men måttar illa, en del af hakan följer med. Bödeln fattar hufvudet i håret och visar det för allt folket.

Folket står i andlös tystnad. En lärka kvittrar i skyn.

”Det är nog nu,” säger Holmens råaste matros, hest, ”det andra kunde de gärna låta bli.”

Men bödeln gör sin gärning, skändar liket med stympning, styckar det i fyra delar. Prosten Balthasar Münter står med kikare för ögonen och iakttager fundersamt den förstörda människomaskinens sista ryckningar.

Ur DROTTNING FILIPPA.

PÅ KALMAR SLOTT.

I frustugan på Kalmarhus styrde fru Katarina Knutsdotter, som hennes mormor fordom vid drottning Blankas och hennes mor vid drottning Margaretas hof.

Än gick det mången sägen om, hur den heliga fru Birgitta med stränga ord straffat kung Smeks leklystna docka; och hur eftertryckligt fru Märta brukat riset, erinrade sig hennes dotter ännu lika lifligt, som den sommardag, då Norges lilla drottning för första gång fick sin beskärda del. Det var i frustugan på Nordhankær i Dal, där herr Knut Algotsson höll hof, efter det han var fredlös i Sverige; och allt från den dagen daterade sig vänskapen mellan drottning Margareta och hennes fostersystrar.

Rättnu hade en människoålder förgått sedan dess. Många stormar hade blåst och många furor fallit. Sedan nitton år satt fru Karin på Hestbö i Ryfylke som änka efter herr Agmund Finnsson, Norges drots, när drottning Margareta lät kalla henne till hofmästarinna för kung Eriks unga brud.

Hon kom med riset under kåpan och all moderns myndighet i viljan, men skönjde rätt snart, att förhållandena voro olika nu; ty drottning Margareta var ett sannskyldigt barn, väl vigd, men aldrig gifven till kung Håkon, den tiden hon sattes i upptuktelse hos fru Märta, medan drottning Filippa däremot befanns så utvecklad till kropp och själ, att

hon med Guds och människors goda minne strax intog sin plats som maka vid kungens sida.

Likafullt var det till uppfostrarinna fru Karin kallats, och så fort hofvet kommit i ro efter bröllopshögtidligheterna, gjorde hon frustugan till skola. Där satt den unga drottningen med all ära i högbänken, omgifven af sina tärnor, och där idkades allt sådant händernas verk, som anstår högborna fruar, men undervisning i kristligt lefverne var ögonskenligen hufvudsak.

Däraf kom det tilldels, att kung Erik och hans hofmän aldrig rätt trifdes i frustugan på Kalmarhus. Gudi och kyrkan voro alla hängifna; de gingo rätt flitigt till mässa och skrift, men trådde till starkare förlustelse efter dagens arbete och idrott, än att höra fru Karin tala om sin heliga mormor eller ''riddar Bleknos'' leka på harpa vid spiselhällen.

Det var herr Erik Stensson, som kunde spela och sjunga och hade sin trefnad i kvinnornas krets, där den unga drottningen satt. Blek var han efter sjukan, som han fick vid tornejet i Lund, men spenamnet syftade lika väl till sinnet som till skinnet. Det kom från den svarte kaniken, som nyss vändt hem från Prag, fullflugen i att smickra och begabba. Han hette Johannes Gerichini, var brorson till den mäktige biskop Peder af Roeskilde, fick därför tjänst bland kungens klerker och lismade sig snart till sin herres gunst; ty ingen smickrade han hjärtligare än den, som makten hade, och ingenting begabbade han lustigare än mormorskulten i frustugan. Fru Karin höll sig också för näsan, närhelst han öppnade munnen — för den elaka svafvelluktens skull — och kallade honom beständigt ''mäster Fuchs-svans''. Men för kungen hade hans tal en sötare lukt än den doft af kloster och renlefnad, som den gamla hofmästarinnan spred omkring sig; och han kallade henne till gengäld ''Fru Fasta''.

Hon var vissnad och hvit under doket, men ögonen lyste som blåsippor i snö, med Folkungarnas stolta blick.

Knappt kunde också kungen själf häfda sin värdighet inför henne. Hon ingaf honom en känsla af tvång och förstämning, hon var skuggan af en vilja, som han tuktats till att lyda, och som nu ställt sig mellan honom och hans maka, högst hinderlig för hans hetsiga sinnes nycker. Därför hämnades han gärna, när han hade sin lilla Fröja för sig själf, med att öfverösa fru Fasta med spe.

Men hvar dag satt den unga drottningen i frustugan, blek om kinden, och tänkte sina egna tankar, medan händerna sysslade med sömmen.

Den gångna vintern stod för henne som en enda lång bröllopsnatt, med skymning eller fackelsken öfver alla minnen. Yrvaken hade hon famlat sig fram och aldrig rätt vetat hvar hon var. Mest dagsljus låg öfver brudfärden från Lund, då hon satt i karmen hos fru Fasta, men kungen alltsomoftast kom och lyfte henne upp till sig i sadeln — och de bistra järnmännen stötte hvarandra i sidorna med sina spjut och logo i sina skägg.

De redo med stort och muntert följe på frusna stigar genom stora skogar, och där de togo in, blef gästabud med dans långt fram mot midnatt; och hvar morgon vaknade hon i en främmande kammare med kinden mot sin allra käraste herres bröst.

En gråkall kväll såg hon en betydande stad, omgifven af en mur med många torn, växa upp vid himmelranden. Till höger stod en borg med än högre murar och rundlar och ett mäktigt torn i midten. Där bakom sträckte sig en snööken vidare än ögat nådde.

Det var Kalmar stad och Kalmarhus, resans mål och vinterns ide, där julen firades med lustbarhet och lek och många mässor desslikes. Ty lifvet var icke alltid en dans med klingande bjällror. Bakom glädjen stod städse allvaret på lur, som fastan bakom julen; och det var som om jul och fasta beständigt trätte om kropp och själ.

Herr Jul var icke den gamle med isgrått skägg och slocknad blick. Herr Jul var ung, som nattens kung, hennes allra käraste herre, men fru Fasta var gammal och grå. Hon väntade hvar morgon med riset och trollspegeln, däri all lust blef till synd och nattens drottning till ett barn, satt i skola, och kungen själf till en omyndig sven, hyllad med all yttre heder, som hon själf, men hemligen under en annans vilja. Där var regler, som han icke vågade bryta mot, där var plikter, som han icke kunde undgå. Där var alltid någonting på färde och alltid hade han så brådt, men när hon efteråt frågade, hvad han uträttat, måste de båda le. I staden Wää hade kungen sagt "bää!" till borgmästarn, som skinnat en skinnare, och i Sölvesborg hade han med ett kungligt pergament gett en blind skräddare tillåtelse att tigga i Norden.

Så smått var allting i dessa land, att själfve konungens gärning blef liten, och aldrig hade hon trott, att en drottnings lif kunde bli så stilla som det nu var. Utomkring borgen låg sundet fruset, och Ölands väderkvarnar stodo orörliga som kors vid synranden. Inåt stängde stora skogar, och sällan förnams ett lifsens ljud från bygderna där bortom. Allt tycktes ligga i dvala. Själfva tiden sof.

Men denna händelselösa stillhet hade också sitt säregna behag; som en hvila i väntan, medan framtiden förtonade sig i mjuka drömmar.

En stare satt på taket och hvisslade: Filippa! Filippa! Våren kallade.

Den unga drottningen förnam med ens en sugande hunger under hjärtat, och fast det var långt till afton, steg hon upp och lade bort arbetet, som hon haft för händer. Då reste sig alla hofvets tärnor, och själfva hofmästarinnan gjorde sig redo att följa, men innan den gamla blef färdig med sina bestyr, var drottningen redan ute.

Ute var luften varm. Det töade i solen, det regnade

pärlor af himmelns klarhet. "Filippa! Filippa! Filippa!" Inom henne klingade som ett eko af allt vårens smältande och kvittrande jubel.

Hon drog djupt efter andan. Bakom låg frustugan som en marknadsbod med ryggen skubbande mot mantelmurens innersida, framför reste sig det fyrkantiga midteltornet som kungen i ett kägelspel, och med guldkronan glindrande i solljuset gick hon öfver borggården, uppför den höga trappan fladdrade hon öfver vindbron som en trollslända.

Inne i tornet slog vinterns mörker och köld henne åter till mötes, men hon trefvade sig oförsagdt genom den skumma förstugan in i nedre borgarestugan, där vaktmanskapet satt och värmde sig framför en stor eld; vek af till vänster och kom genom en lång gång ut i trapptornet, hoppade som en fågel i en trång snäcka uppför oräkneliga trappsteg i ändlösa vindlar, förbi andra och tredje våningarna och ändtligen tillbaka genom en ny gång in i en fyrkantig sal. Där stannade hon andtruten. Detta var kungens och drottningens enskilda våning. Hit kom icke ens fru Karin okallad.

Salen upptog hela rummet mellan tornets fyra väggar, men på alla håll funnos smårum liksom urholkade i de tjocka murarna. Mot öster vette kapellet, mot norr var bref-kammarn, men i muren mot väster låg sofkammarn, som en tunna klufven på längden.

Där brann en stockeld på hällen under rökfånget, och sängstolparnas förgyllda griphufvud lyste som två afguda-bilder framför det kärlekens väldiga offeraltare, som upptog största delen af utrymmet och endast motvilligt tycktes ha lämnat plats för ett skåp med bänk på den ena sidoväggen. Den andra var bruten af en smalnande fördjupning, som slutade med en fönsterglugg, hvarigenom en solglimt föll in mot stenbilden öfver ingången, så att gudsmoders ansikte fick ett förklaradt ljus, just som drottningen nu föll på knä

framför dörren och utgöt sitt hjärta i tack för det dagen var till ända.

Sedan satte hon sig stilla på golfvet att vänta på sin allra käraste vän.

Det var kung Erik af Nordlanden. Den tid skulle komma, då han blef herre i eget rike. Med visdom och mildhet skulle han styra, alltid lyssnande till sin drottnings råd. Och stolta bragder skulle han utöfva. Kufva fiender, vinna land i strålande segrar . . .

Men som hon satt där med famnen öppen, föllo ögonen sakta igen, och det tycktes henne som låg hon i rosengården hemma vid Thames — hvar grönskade eljest gräset så mjukt, hvar sjöngo fåglarna så fagert och hvar lyste solen så varmt som en sommardag i Windsor? Hon förnam värmen som en smekning genom hela sin varelse, tändande nytt lif inom henne efter vinterns dvala — och plötsligt kände hon ett par mjuka små armar omkring sin hals — — —

Då öppnades dörren och hon for upp; men det var endast lilla Ingeborg, som kom.

Hon liknade en vildfåle från Wagriens slätter, skygg och rapp, med spända näsborrar, liksom vädrande mot vinden, och mörka ögon med het blick under det stripiga svarta håret: ett barn med ett brådmoget ansikte. Vid sitt bröst bar hon en docka i röd sidenkåpa.

Hon satte sig på golfvet vid drottningens sida och höll dockan mot elden.

"Junker Erik fryser," sade hon. "Där blef kallt i frustugan, sedan du gått."

Med ingen af hofvets fruar eller tärnor umgicks drottningen förtroligare än med Ingeborg. Hon var också den förnämligaste af alla, hertig Gerhards dotter af Holstein, själf en ättling af Nordens kungastam. För tre år sedan föll hennes fader i kamp mot Ditmarskerna, och modern visste sig snart icke bättre råd än att lämna sina barn i drottning

Margaretas våld. Så blef lilla Ingeborg lösryckt från sitt hem. I sällskap med sin lärarinna Ragnild, som var fru Karins fränka, följde hon hofvet från Lund och sattes i skola på Kalmarhus. Någon lekkamrat hade hon icke. Den som stod henne närmast i ålder var drottningen själf, och henne ägnade hon en svartsjuk tillgifvenhet.

Den unga drottningen hade henne eljest gärna hos sig, men i dag kom hon trampande in i en fager dröm och mottogs onådigt.

"Jag väntar kungen," sade drottning Filippa.

Ingeborg strök med handen öfver sin dockas hvita tygansikte, tryckte den lidelsefullt till sitt bröst och brast ut:

"Det är svårt att gå som främling bland människor med frusna hjärtan! Jag vände jag vore död."

"Hvem skulle då taga vård om ditt barn?"

"Junker Erik skulle också dö och läggas hos mig i kistan."

Hon satt och stirrade in i elden och grubblade öfver sitt hårda öde.

"Jag kunde ha varit drottning som du, om min fader fått lefva. Min kära fru moder har gifvit sina barn i fiendens våld. Jag undrar, om vi komma lefvande ur drottning Margaretas händer. Det sägs, att hon dräpte sin egen son. Men i kloster vill jag icke."

"Gud vill det kanske!" sade drottning Filippa.

Lilla Ingeborg nickade sorgmodigt:

"Gud vill så ofta just hvad de starkaste människorna vilja. Hellre än att vigas till Frälsarens brud, önskade jag, att riddar Bleknos ville lyfta mig i sadeln och rida bort. Hans fru går ofta i lunden med mäster Fuchs-svans, men herr Erik har endast öga för dig, och du ser bara åt kungen. Aldrig vill någon detsamma som jag!"

"Du talar som en hedning! Läs 'Fader vår' — och synda icke i tankarna!"

De sågo på hvarandra med skygga blickar och tecknade samtidigt med händerna hvar sitt kors i luften.

"Kristen är jag lika väl som du," svarade Ingeborg Gerhardsdotter, "och jag kommer väl också i kloster, för Gud vill nog detsamma som drottning Margareta! Men då skall junker Erik ha vuxit till en stor och tapper riddare, som rider till Holstein och hjälper mina bröder i striden mot jutarna och den gamla drottningen — — —"

"Nej," invände drottning Filippa, "jutarna äro *mitt* folk."

"Jutarna äro våra fiender, säger min bror Henrik. Så fort han kan, rymmer han från den gamla drottningen hem till sitt land."

"Då kommer han kanske i strid med kung Erik. Gud hjälpe honom då."

Ingeborg Gerhardsdotter lät dockan resa sig och satte den käckt på sitt ena knä, medan hon betraktade den med stolta modersblickar:

"Junker Erik skall bli så stor och så stark. Han skall ha svart rustning och gyllne sporrar och ett stort svärd och en duk med nässelbladet på lansen. Han skall vara tio gånger så stor som han nu är, men likafullt skallig, som han är."

"Hvarför det?"

"Jo, för 'den skallige grefven' var min farfars far och en stor hjälte."

"Min farfar hade en bror, som var en mycket större hjälte," sade drottning Filippa, "för det var självfva Svarteprinsen!"

"Större hjälte än 'den skallige grefven' har aldrig funnits! Han var mäktigare än alla kungar och prinsar och hade eröfrat Danmark många gånger om — —"

"Men Svarteprinsen hade eröfrat Frankrike, och det är ett mycket, mycket större land!"

Ingeborg Gerhardsdotter skakade sitt hufvud, så att håret

löste sig och fladdrade som rök rundt om hennes tindrande ögon.

''Större än Jutland kan det icke vara! Jutland ligger vid ett stort, stort haf, och ofta kommer Pitje från Skottland med pest och storm. Då ser man det stora skeppet, där kaptenen rider omkring och befaller på en hvit häst och skickar sina unga gastar upp i tacklet för att bärga seglen, men masterna äro så höga, att de komma ner igen med långa, gråa skägg — — och när det blir stilla, ligga de drunknades andar stirrande bland sjöjungfrurna vid hafsbrynet — — —''

En kall kåre strök genom kammarn. Drottningen ryste till. Ensamheten blef alltid otrygg med denna trollunge, som lockade hennes inbillning ut på villsamma vägar och till allsköns barnsligheter i tankar och ord. Men hon *var* stor, och hon *var* drottning och det skulle hon visa.

''Du får icke tala så!'' sade hon strängt. ''Det är hednisk vidskepelse! Och din junker är bara halm. Men jag får snart en riktig liten, som skall bli konung öfver alla Nordens folk!''

Därtill svarade Ingeborg högmodigt:

''En sådan hjälte som junker Erik blir han ändå aldrig!''

Då greps den unga drottningen af vredens vanvett, ryckte åt sig dockan och kastade den på elden. Lågorna slöko i en blink den röda sidenkåpan, och Ingeborg Gerhardsdotter for framstupa för att rädda sitt barn, men fjättrades plötsligt af fasans intresse för skådespelet. Junkern stod med käck hållning på bålet, den nakna, svedda kroppen kråmade sig spotskt, medan det hvita ansiktet förvreds som under en outhärdlig pina; svällde till en blåsa och brast med en suck i ett sista uppflammande. Så var allt förbi; och tårarna störtade utför Ingeborgs kinder, i det hon vände sig mot drottningen med det vildaste hat tindrande från de mörka, vidgade pupillerna:

''Mordbrännerska! Detta förlåter Gud dig aldrig!'' snyftade hon och störtade ut.

Håret reste sig sträft som borst på drottning Filippas hufvud; junker Eriks död tedde sig redan som en ohygglig verklighet för hennes inbillning. Hon såg hans hvita ansikte brista, ögonen förföljde henne med en förebrående blick, och det kom öfver henne en kväfvande samvetsångest. Den rättfärdiges svärd hängde visst redan öfver hennes hufvud.

Hon gick till talröret i ena väggen och ropade sina tärnor, men strupen var sammansnörd, och rösten nådde icke fram. Hon fick intet svar.

Hon måste ha luft. Hon gick ut i salen och kom genom det lilla rummet i södra muren ut på altanen, som löpte rundt omkring tornet högst upp.

Solen sjönk mot den blå skogsranden bortom Husamo kyrka. De öppna vakarna i sundets is glänste som guldtackor i silfver.

När Guds straff drabbar som hårdast, när blod flyter i strömmar, eller pestilentian rasar, eller flammorna från en brinnande stad stiga mot skyn, då gripas människor och djur af samma vildhet och veta icke längre hvad de göra.

Så berättar sägnen om en munk, som miste sitt förstånd, när Stockholm brann: han kom med blodsprängda ögon störtande ut ur svartbrödraklostret. I repet omkring hans lif hängde ett kors af trä, med frälsarens bild. Nedåt brinken mötte han en sadlad skimmel, som med bländade ögon skenade fram mot eldhafvet. Munken lyfte korset, hejdade det besatta djuret, kastade sig i sadeln och försvann öfver Söderbro.

Det var broder Jönis, och han trodde sig ha fått befallning från himmeln att bringa olycksbudet ut öfver landet. Som en korp flög han söderut öfver frusna moar och snöiga fält, genom sofvande skogar. Stubbakarlarna på Södermanlands nybyggen sågo honom med undran susa förbi. Fram mot kvällningen nådde han Telje och höll på torget, där han

blottade sin rygg och gisslade den till blods. Sedan predikade han för det församlade folket om Stockholms förfärliga ödeläggelse genom eld för invånarnas synders skull.

Den andra dagen flög han förbi Geddoholm, och herr Niklis Gedda slog kors för sin port, ty det var veckan efter skärtorsdagen och munken, som terminerade till häst, liknade en vilseflugen trollpacka. På kvällen kom han till Nyköping, där han åter gisslade sig och predikade. Så fingo herr Niklis Jönsson och fru Märta del af olycksbudet: af hela Stockholm återstod endast ett fåtal hus.

På tredje dagens afton var han i Linköping. Därefter red han utmed Stångåns dalgång, och den femte natten kom han till Krakorum, där herr Sten Benctsson då bodde. På sjätte dagen nådde han Kalmar.

Det var vid solfallstiden. Framför Elända huset utanför stadens vall och graf stod en spetälsk kvinna och såg mot norr. Hon såg en jättefågel komma flygande utmed vägen. Det var broder Jönis, som susade fram mot vinden, så att den svarta kåpan fladdrade som två vingar på hans rygg. Hättan hade flugit af hans hufvud och hårkransen satt fastklibbad af svett på hans skalliga hjässa. Han hade en hungrig roffågels blick och näsan liknade ett näbb.

Hon skrek och for in i huset och gömde sig. Hon hade blott ett halft ansikte kvar, men fruktade lika fullt för sitt lif och var rädd om sin själ.

Uppe från tornets altan såg drottning Filippa honom komma som en svart skalbagge framåt vägen och blef iskall af skräck, ty hon kände, att han bringade straffet. Underligt var att se, hur han växte, som han kom närmre. I repet omkring hans lif hängde korset som svärd.

Han red in genom Norre port och sprängde förbi S:t Kristofers gilles hus, stannade ett ögonblick framför svartbrödraklostret, kastade ett ord till portvakten, som korsade sig och trodde att Blåmannen själf förklädt sig till svarte-

broder, red så vidare genom gatorna och ut genom södra porten. Framför slottet höll han stilla, lyfte korset och begärde att få kungen i tal. Väktaren i Kure-tornet sänkte vindbryggan.

På borggården stod kungen, som nyligen vändt hem från jakt, omgifven af sina män. Från frustugan kom fru Karin med hofvets fruar och tärnor, och ut på adelshusets höga trappa trädde drottning Filippa, blek och yr af farten nedåt genom trapptornets ändlösa vindlar.

Munken steg af hästen och slet af sig kåpan. Hans rygg var svart af stelnadt blod, men när han åter började gissla sig, gingo såren upp och blödde.

"Håll!" ropade kungen. "Galna människa, hvad olycksbud bringar du?"

Munken lyfte sina magra armar mot himmeln och lät gisslet falla.

"Herre konung!" sade han. "Jag har sett så fasansfulla syner, att själen tidtals hoppat ur kroppen som en vettskrämd groda, men galen är jag icke, och hvad jag skådat med dessa mina ögon, har sannerligen skett."

Blek af spänning frågade kungen:

"Hvad är det som skett? Fort!"

Men munken stirrade förbi, som om han sett någonting långt i fjärran.

"Jag ser en stad, omfluten af vatten. Det är morgon och solen lyser. Utanför murarna ligga många skepp förtöjda vid pålverket, och det lastas och det lossas, och kungens befallningsmän och stadens fogdar och rådmän och kämnärer räkna och pröfva med all flit godset, som föres in och ut. Men garpar äro de flesta och tala ett språk, fullt af ogudaktigheter."

"Det är Stockholm och Fiskestrand!" sade herr Bengt Königsmark, som var född, medan hans far var fogde på Stockholms slott.

Men herr Johannes Gerechini böjde sig fram och hviskade:

''Tand för tunga, svartebroder! Du talar om kungens landsmän och kungens språk!''

Munken fortfor:

''Men jag hörde en röst från himmeln, talande med stort dån, i gudomlig vrede: 'Ve öfver Sodom, syndarnas stad, där de lefva i svalg och dryckenskap, och deras lustar stinka mot min himmel. Deras själar äro fulla af åtrå till Mammon och föga bekymra de sig om min dyrkan. Därför skall denna stad förgöras'!''

Alla stirrade nu med fasa på munken och trodde sig höra den Allsvåldige tala genom hans mun.

''Medan rösten ännu dånade, blänkte från himmelns klarhet en eldstråle, som ingen såg, ty allas blickar voro vända mot det jordiska, och de ogudaktiga trängdes alltjämt i fåfäng äflan. Men jag såg ett rökmoln höja sig öfver staden, och Belials eldtunga, blek mot Herrans solljus, slicka det blå. Och plötsligt stannade människorna med kinderna hvita af skräck, undrande hvad detta mände betyda, ty de anade ingenting om Guds vrede. Bykyrkans klockor klämtade klagande efter hjälp, men högt öfver alla jordens ljud hörde jag den mäktiga klangen af Hämnarens röst, som sjöng: 'Jag är i elden, som renar och förstör. Min anda är det som blåser på flammorna, så att de växa, fast vädret är stilla. Min röst är det, som dånar i branden, och förgäfves skola människorna försöka släcka, ty alltför länge ha Mammons trälar föraktat mina bud, men nu är straffets timma för handen.' — Då höjde sig ett tusenstämmigt skri från staden och människorna kommo löpande som dårar, krigsmän störtade ut från borgen, släpande efter sig stegar och rep, borgare öste vatten ur strömmen och lupo med fulla ämbar mot elden. Men om de ock tömt Mälarn till sista droppen, skulle de icke därmed ha släckt Herrans vrede. Dess lågor flögo från hus till hus,

tändande halmtaken, som torkat i solen, och som oändliga svärmar af gyllne bin hvirflade eldgnistorna i röken, stigande och fallande, tills hela holmen var ett enda bål. Ändtligen böjde sig folket i ödmjukhet under Herrens gissel och spjärnade icke längre mot straffet, men mörksens furste göt skräck i deras blod, och de störtade hoptals mot stränderna, män, kvinnor och barn, trampande ned hvarandra i vanvett, hopande sig på broarna så att bjälkarna bågnade och brusto och många jämrande föllo i vattnet och fördes bort af strömmen. Då vältrade sig tusentals människor öfver koggarna och båtarna vid stranden, fyllande dem så att de kantrade och sjönko med alla ombord, men de klokaste skepparna kapade sina rep och lade ut från land — När jag red öfver Söderbro, såg jag en kvinna med håret brinnande kasta sig hufvudstupa i vattnet — — —''

Rösten brast midt i meningen och munken sjönk samman som ett skinn på borggårdens grus.

Redan samma kväll satt kungen i sadeln och red norrut med sitt följe. Förgäfves hade drottning Filippa bestormat sin allra käraste herre och vän med böner att få följa.

Likväl visste hon, att han gärna skulle ha fört henne med, utan tärnor och hof, som hon ville det, om icke skuggan af den gamla drottningens vilja stått hindrande i vägen.

Många, långa timmar hade gått sedan hon hört dånet af hans springares hofslag mot vindbrons plankor dö bort, och natten hade fallit, men den smärtans kramp, som gripit henne vid afskedet, ville icke släppa. Ensam låg hon nu i sofkammarns väldiga himmelsäng och stirrade med vidvakna ögon ut i mörkret.

Länge skulle ensamheten räcka, och när mörkret skulle återlämna hennes kära hjärta, visste hon icke. Hon hade blott att vänta, vänta, vänta.

Hon låg och lyssnade till underliga ljud! Det rasslade och skrapade i väggarna, det hven och kved från fönster-

gluggen, och öfver sitt hufvud hörde hon ett hemskt kraxande och flaxande. I denna natt tycktes alla troll ha sluppit lösa.

Sidenlakanen brände henne, ångstens klibbande händer klämde henne för strupen, gråten, som icke fick luft, sprängde i bröstet. Hufvudsvålen strammade. Hela hennes kropp var spänd som en sträng, och hon kunde hvarken gråta eller bedja. — Framåt morgonen föll hon i dvala, men krampen släppte hvarken kropp eller själ, och hon brottades med hemska drömmar.

Väldiga flammor stego mot skyn, hela landet brann, och inne i bålet gick Satan själf och makade bränderna. Stora skogar vräkte han på elden. Han hade ett ansikte af is, kransadt af brinnande hår och skägg, med ett glödrödt näbb till näsa och ögon som två vakar, i hvilka flammorna speglades. På hans högra hand satt junker Erik med det hvita ansiktet förvridet af kval, svällande till en blåsa, som brast med en suck.

Men genom lågornas dån hördes Hämnarens röst talande i gudomlig vrede:

"Hvad en människa brutit måste sonas. Blod ropar mot min himmel, blod måste flyta. Det lif du bär inom dig skall förbrännas, som det människobeläte, du kastade på bålet —"

I detsamma kände hon sig gripen af Belials starka händer. De knöto henne samman som ett strå, och hon vaknade af att någonting brast inom henne.

På morgonen låg hon blek och matt i bädden och undrade öfver alla fru Karins ömma omsorger.

———*———

Ur ELSA FINNE.

Det är kväll. Klockan är tio. Det är icke lifsleda, jag känner, ty det är icke tanken på själfmordet, som uppfyller mig. Men jag känner en sorg så djup och mörk, så ogenomträngligt svart, som om det aldrig mer kunde bli dag.

Jag är ensam. Ensam som på en stor, ödslig hed, omsluten af mörkret. Om jag ropade, skulle ropet dö bort utan att ha nått en mänsklig varelse, ty mellan mig och de andra ligger detta stora, öde rum, detta tysta, ogenomträngliga mörker. Gudarna ha dömt mig — gudarna ha dömt mig att aldrig finna en mänsklig varelse, till hvilken jag kan trygga mig.

Jag är kvinna. Se där den värsta olyckan, därför att den funnits där alltid och därför att den aldrig skall upphöra.

Jag skall sträfva med den outtröttligaste viljekraft mot konstnärskapet, och dock skall jag veta, att jag aldrig kan nå det — därför att jag icke är en man, därför att min kraft endast råder öfver en kvinnas hjärna. Förbannelse öfver det att vara kvinna, när man fått en mans viljekraft!

Tusen gånger hellre en af dessa svaga små varelser med täckt ansikte och förmåga att fängsla en mans hjärta! De kunna gå upp i en annans tillvaro, lefva en annans lif, arbeta för en annans sträfvan — — men jag!

Om jag vore en man — — — om jag vore en man! Stark i viljan som jag är. Och vilja skulle vara detsamma som att kunna. Jag skulle öppna mina armar för dessa varma

små varelser: — kvinnor. Och deras smekningar skulle förtaga all kantig torrhet ur mitt lif.

Men nu!

Ensam. Ensam! Aldrig sol. Aldrig fri och enkel naturlighet. Aldrig detta: det beror af mig att räcka ut min hand eller låta bli. Med ett ord — det ligger tvång i min ensamhet, och tvång hatar jag.

En son — en fosterbror — en vän — en hvad som helst, men en man att dela intressen och sträfvan med! En kvinna *är* ingenting af sig själf eller för sig själf.

Och *jag* är endast en kvinna!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hon satt ensam och skref till honom ett bref, däri hon frågade, om han önskade att hon skulle resa eller att hon skulle stanna kvar.

Hon kände den ständigt gnagande smärtan i bröstet, tomheten, däri hvart andedrag försvann utan att ge lättnad, det stora, svarta djupet af lifsleda. Där låg öfver rummet en stor, död, tung tystnad; bullret från staden, vagnarnas aflägsna skrammel gjorde den endast dess mer påtaglig.

Nu skulle det börja, detta som hon alltid fruktat, det som hon från första stund vetat måste komma. Det hade redan börjat: det gradvisa, förödmjukande nedsjunkandet till likgiltighet och sedan motvilja. — Hade hon då icke ägt kraft att bryta dessförinnan?

Dörren öppnades. Det var han.

Hon gick emot honom, hon lade sina händer på hans axlar, och hon såg in i dessa ögon, som hon snart skulle ha sett för sista gången. Hon log mot honom, men hennes strupe sammansnördes af allt lefvandes ångest för att dö. Hon höll sig på armslängd från honom och stirrade in i detta ansikte med de skiftande uttrycken, de djärfva dragen med deras grundton af själsadel och nästan kvinnlig vekhet. Älska och dö, älska och dö! Hade detta varit lycka? Hon

log. Ja, ty hon skulle ju icke vilja ha det ogjordt; hon skulle icke vilja börja sitt tomma, solskensfattiga lif från början, äfven om hon då kunnat stryka denna smärta därur.

Hon kunde icke tala. Det var ett sådant jubel att se honom, och det var en sådan ångest att dö.

"Hvad är det med dig? Du ser så underlig ut," sade han vekt, med sitt varma leende.

Hon andades djupt innan hon kunde svara:

"Jag blef så glad öfver att se dig. Jag hade längtat, längtat så."

"Längtat? Efter mig? Kan man tänka sig något så dumt."

"Ja, det *är* dumt. Men jag kan icke annat."

"Hvad vill du mig då?"

"Bara *se* dig. Om jag sett dig en enda minut, är jag nöjd, är jag glad för en hel dag."

Där låg sol öfver hans ansikte, och stämman var mjuk, som om han talat till ett kärt barn. Han drog henne till sig, och hon lade sitt hufvud mot hans axel. De smögo sig in till hvarandra att smekas och le mot hvarandra, bekymmerslöst barnsligt tillgifvet — tyckte hon.

Det var tryggheten af hans närhet, tryggheten af att hvila sin vilja i hans. Det var att vara kvinna: älska och ge. Hur kunde hon orka att spela komedien, när hon var så trött. Han fick begära hvad han ville, bestämma hur han ville. Med hela sin natur, med allt hvad hon ägde af vilja och känsla och tanke var hon hans.

Som en lysmask glimmade den lilla lampan inne i sofrummet med blekt sken från höjden; eljest var där skumt.

Hon begärde intet. Hon fruktade. Det var hans närhet, hans åsyn, hans ömhet hon åtrådde, hon skulle kunnat köpa det med sin ära, sitt blod, med allt hvad hon ägde att ge. Skilsmässan var döden, att se honom var att lefva, och hon älskade lifvet.

Hon stod stilla framför honom på mattan, med armarna tryckta intill kroppen, som en slafvinna inför sin herre. Och hon log mot honom med hela sin dödsdömda hängifvenhet.

Han såg på henne liksom undrande.

"Nu vill jag dig ingenting," sade han sakta.

Och i den skumma belysningen sågo de åter på hvarandra som två mörkrädda barn och smögo sig samman till ett långt famntag.

"Du skall icke se så högtidlig ut!" sade han. "Du skall taga det som ett nöje. Om ett par veckor är det öfver för oss båda."

Hon svarade icke. Hvad skulle hon säga? Att hennes lifskraft var knäckt. Att hon lidit sig trött till döden.

Hon skakade sitt hufvud med ett leende af sorg. Och så blef han varm igen eller han ville gå eller hon visste icke hvad. Hon tänkte blott på, att hon icke skulle se honom mer.

Hon stod framför honom i sin mörka klädning, tvekande, orörlig af ångest:

"Jag skall göra allt hvad du vill, blott du lofvar att jag får se dig — bara en minut om dagen!"

"Ja, ja!" sade han afvisande. Hon kände hans händer hastigt knäppa sig samman med hennes. Han bröt henne ned, nästan kastade henne handlöst på mattan.

Köpa dessa minuter — — köpa dem från hans likgiltighet, med armarna kring hans hals, i sin gränslösa, lidelsefria, dödsdömda hängifvenhet! Och hon log, emedan han tyckte om att se henne le; hon log i denna stulna, brottsliga, hopplösa lycka.

Hon stod stilla på golfvet framför honom. Hon var brydd och osäker. Så vände hon sig skälfvande om och fäste upp sitt hår, som fallit ned.

Så hade det kommit in emellan dem, detta råa, grofva, föraktalstrande, som hon ryggat tillbaka för. Så hade hon

gifvit ut sitt sista stackars kopparmynt och stod där tomhändt. Hon visste det. Och nu var det slut.

De smögo in i hennes arbetsrum, de satte sig tysta. Nu kände hon, att han skulle gå, nu hade hon ingenting mer att betala med. Nu återstod ingenting annat än att gälda sin skuld till samhället och moralen.

"Hvad i all världen ser du hos mig att älska?" frågade han. "Jag är ju rent af ful." Han gick bort och såg sig i spegeln. "Min mun har ett vidrigt uttryck. Har du aldrig lagt märke till det?"

"Nej."

"Och du vet, att jag har många järn i elden på en gång."

"Ja, jag vet!"

"Du med ditt goda hufvud och dina rena instinkter! Och vid dina år! Det är ju rena vanvettet!"

"Ja."

Hvarje ord han sade stack som en knifspets i lefvande fibrer. Och tonen var iskall, som af förakt.

"Det där kan öfvervinnas. Låt bara bli att tänka på mig."

Hon skakade endast sitt hufvud, sorgsen till döden. Han gjorde sig i ordning att gå.

"Jag skall öfvervinna det, på ett eller annat sätt, efter du önskar det," sade hon. I sitt sinne kastade hon skulden för sin död öfver på honom.

"Det är rätt!" sade han. Och så skildes de.

Hon satt kvar på sin plats, sedan han gått. Det hade kommit öfver henne en död, tung förtviflan med en tillsats af skam.

Hon hade icke endast varit ett tomt tidsfördrif för honom, hon hade också i hans tanke varit en lättfärdig kvinna. Och han föraktade henne.

Döden var det enda som kunde rentvå henne. Endast

med döden skulle hon kunna bevisa, att hon varit en hederlig kvinna, som blott älskat honom öfver allt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

En liten båt gled fram öfver ett haf utan strand. Fjärran-ifrån var den blott som ett stoftgrand i det blå, på närmare håll liknade den ett lefvande väsen, som sträfvade stönande framåt, mot vind och ström.

En ensam kvinna gick af och an på däck. Så hade hon irrat allt sedan ångaren lämnade hufvudstaden. Allt sedan morgonen hade hon hört pistongen slå som ett febersjukt hjärta och känt däckets plankor skälfva som en till döds hetsad människas fibrer. Eljest hade hon ingen förnimmelse af yttervärlden.

Hennes ansikte var gammalt, blekgult, vissnadt, ögonen blänkte tomma mot det tomma blå. Hon andades tungt, som om luften vållat henne smärta, utan att skänka någon näring åt hennes blod.

Hela hennes vilja var knuten omkring en föresats: hon ville lefva. Hon ville undkomma frestelsen att dö. Hon ville gömma sig undan världen, gräfva sig ned i arbetet och glömma. Hon klamrade sig som en drunknande människa till arbetet, hon åkallade det i ångest, som en döende åkallar sin Gud. Heliga arbete, mitt lifs starka kärlek, öppna mig din famn och låt mig sjunka till ro vid ditt bröst. Lär mig att lefva, lär mig att glömma, lär mig att se det förflutna som i en dröm. Lös den spännande ångsten inom mig, välsigna mitt sinne med din härliga ro. Älskade arbete, jag viger dig mitt lif, skänk du mitt hjärta fred.

Så bultade hennes pulsar, så sjöng hennes blod, så bad allt som ville lefva inom henne, medan hon gick och gick.

Hon hade stigit ombord med ett så fast beslut att böja sig för lifvets vilja; hon hade längtat till sitt arbete, som hon fordom längtade till sin älskades famn. — Men för hvart skrufslag, som förde henne bort från den luft han andades,

kände hon sin viljas fibrer förlamas, och den iskalla sanningen smög sig öfver henne: att skild från honom kunde hon icke lefva.

Det fanns icke längre någon bitterhet i hennes sinne; där fanns icke heller hvarken skam eller hat; och själfva smärtan hade sargat så länge, att eggen mist sin skärpa. Det var blott så, att all hennes längtan, hela hennes varelse var knuten till en annan; och hon kunde icke bli fri, ty hon ville icke.

Men arbetet, arbetet! Tanken flammade till som en låga, kämpande mot mörkret, och viljans muskler sökte knyta sig på nytt. Hon gick och gick, af och an, det gällde att gå frestelsen trött, det gällde lifvet. Ångaren stäfvade österut, solen steg och dalade mot väster, det led mot afton. Hon gick och gick, så försjunken i sin inre kamp, att hon ingenting såg och ingen trötthet kände, förr än krafterna plötsligt sveko, och hon sjönk i knä på däck. Då var det som om dimmor skingrats framför hennes ögon, och hon förnam yttervärlden.

Hon såg solen som ett rullande eldklot balanserande på den hårfina strimman mellan himmel och haf; och hon kände med en brännande saknad, att lifvet icke lefdes annorstädes än därborta, dit solen gick.

Hon reste sig. Hon ville tänka på arbetet. Hon ville icke se tillbaka. Hon vände sig om.

Hon såg sin hembygd växa ur hafvet: Tibble stad, kyrkogården vid stranden, hamnens utsträckta armar, som hotade att sluta sig om henne för evigt.

Hon ryste till, tänderna hackade mot hvarandra; så mörkt, så mörkt! Hela hennes lif drog i en blink förbi, allt var mörkt. Hvad hon lidit var blott skuggan af hvad hon brutit, men försoningen var i lidandet.

Hon kunde icke se framåt. Hon vände sig om. Hennes

ögon bländades af ljuset, som glindrade rödt i tårarna, medan hon, lik en sömngångerska, med armarna sträckta mot den sjunkande solen, stapplade akteröfver och kastade sig öfver bord.

DANIEL FALLSTRÖM

1858

Ur I VINTERKVÄLL.

TILL ELLEN HARTMAN.

Du var elev; jag delte samma lott,
men ej man lefde då för konsten blott.
Nej, ystert ungdomslif gick hand i hand
med gamle Shakspere i förgyllda band.

Och än jag minnes från de gamla dar,
att du den yraste i laget var,
ett lekfullt barn, en sextonårig vår,
med skälmska ögon och med mörkbrunt hår.

Och än jag minnes, när du bannor fick,
hur stora tårar skymde bort din blick,
men ock jag minnes, att i nästa nu
den, som i tårar log, det var just du!

Ett känsligt hjärta och en lifsglad tro,
att goda tomtar än på jorden bo, —
det gaf ditt lif i mörka stunder dag
och åt din konst ett tjusande behag.

Nu är du stor! Eleven har lärt ut
och vunnit mästerskap på scen' till slut.
Du pröfvat lifvet så i sorg som lust
och hört sirensång ifrån smickrets kust,

men hjärtat är sig likt från skolans dar,
och blicken lyser öppen än och klar;
det är som läste man med ens däri
din ungdoms hela skära poesi . . .

Så lef för konsten, nya segrar vinn
och silkesnät kring våra hjärtan spinn!
Hvem vet, du lär oss kanske, du, att tro
att goda änglar än på jorden bo!

* * *

LEOLINE.

Leoline, mörk är decembernatten!
Vinterns dimmor nu draga
slöjor kring vida vatten,
hvilka ej vinden jaga.
Leoline, här i min tysta kammar,
medan en brasa flammar,
smyg dig in till min sida,
dröj hos mig, stilla bida!

Ljufva, svartögda flicka,
hur dina blickar skina,
ljus vill ur dem jag dricka —
stjärnor, I ären mina!
Strålen för mig och glänsen.
I ären likväl gränsen
mellan hvad högst jag anar,
och hvad min tanke spanar.

Himmel och jord I gömmen, —
I kunnen sammanlänka
syner, jag sett i drömmen,
med hvad jag högst kan tänka.
I kunnen tända blodet,
elda det svaga modet,
lära min lyra sjunga
sånger, glödande, unga! — —

Se nu, hur glöden glimma
svagt ibland kol där inne, —
vänta, i nästa timma
brasan är blott ett minne!
Säg mig, skall mörkret tjockna,
säg, skall vår kärlek slockna
liksom den ved vi tände,
hvilken till aska brände?

Tyst som en sfinx du sitter,
ord kunna icke svara,
tårarnes ljufva glitter
bättre kan allt förklara. —
"Ingenting finns, som räcker,
tiden ju allting släcker;
eld, som i askan glimmar,
kärlek i tviflets timmar."

Sant, Leoline, du svarat,
ej dina tårar ljuga;
minnen, som vi bevarat,
endast till bränsle duga.
Mörk är decembernatten,
ljus låt oss genast tända! —
Sol öfver land och vatten,
alla reliker brända!

* * *

SVARTA ÖGON.

Svarta ögon skall det vara,
fyllig barm och smidig midja,
växt för öfrigt som en vidja,
född vid älfvens böljor klara!

Månskenssvärmeri på vågen,
kärleksjoller af blondiner,
oskuldsfulla helgonminer
leka mig ej mer i hågen.

Eld i ögat, blod i kinden,
fyllda glas med spanska viner,
och, när deras guldglans skiner,
att strö sånger ut för vinden

och få älska natt och lågor, —
det jag åtrår från den stunden
jag förtrollad blef och bunden
af ditt ögas stumma frågor.

Svarta ögon skall det vara,
fyllig barm och smidig midja,
växt för öfrigt som en vidja,
född vid älfvens böljor klara!

Ur KRYSANTEMUM.

FLYG, SVARTA SVAN!

Flyg, svarta svan! — hur långt det bär —
till oceanens vida rand,
till nya, än ej funna land —
dig följer samvetskvalens här.

Flyg, svarta svan! — låt flykten gå
i solens gyllne skimmer fram —
dig följer sorg och synd och skam
likväl på färden i det blå.

Flyg, svarta svan, i evig tid
från land till land, från haf till haf,
och tigg förgäfves någon graf,
och tigg förgäfves ro och frid!

* * *

SERENAD.

Du strålar uppe på balkongen
i glöden ifrån aftonsol,
och jag betagen står och fången
och fantiserar på fiol.

Min hatt är blekt, min kappa sliten,
mitt yrke nästan tiggarns är:
när jag spelt slut den vackra biten,
af hopen slantar jag begär.

Jag föddes, jag, i landsvägsdammet,
i sol och regn jag vandrat kring.
Du föddes, du, till glans och sammet,
juveler gnistra i din ring.

Men mellan dig, du underbara,
och mig gå tusen fina nät,
och ekot i din själ kan svara
uppå min tankes tysta fjät!

Ur VILDROSOR.

ETT HEM!

Hvad finns väl högst på denna jord ändå,
om ej ett hem, en liten egen vrå,
där undan lifvets storm du söker hamn
i modersarmar eller hustrufamn.

När du som gosse riktigt trött dig lekt,
hur godt det kändes att till sömns bli smekt,
få somna, sen din aftonbön du sagt
och kära händer täcket kring dig lagt.

Hur mången gång, när du har blifvit man
och du för sorg och tvifvel ro ej fann,
den visan i ditt öra gick igen,
med hvilken mamma en gång söft sin vän!

I mörka stunder, när din ande böjs,
mot minnets stjärnor dina blickar höjs —
en af dem klarast skall i natten stå,
det är ditt barndomshem, som vinkar då.

Men hård är striden. Ensam kämpar du —
ej någon delar dina sorger nu,
ej mera någon liten kvinnlig hand
från pannan stryker molnet bort ibland.

Och när du kommer hem om kvällen trött,
sen du om dagen kalla hjärtan mött,
tom står din våning, inga glada skratt
och ingen mun, som kysser ömt godnatt.

Ett hem, ett hem! — det är ditt drömda mål,
det ger din hjärna tankar, viljan stål —
ett hem, en famn, där du kan hvila ut
från stormarna, när mödans dag är slut.

Ur I GYLLENRÖDT.

BOHEMIA.

Känner du landet Bohemia,
de sorglösa själarnas land,
där vatten är hvardagsdrycken,
med skummande renskt ibland?

Känner du landet Bohemia,
hvars söner till hvila gå
stundom på ejderdunsbolstrar,
men oftast på säck och strå?

Känner du landet Bohemia,
där kärlek blommar hvar natt,
och känslor som fjärilar leka
ett yrande vildt tag fatt?

Känner du landet Bohemia? —
Nej, du är för rik och för dum,
har kreditiv på banken
och våning på sex, sju rum.

Föraktligt rynkar du näsan
åt folk af den glada stam,
som svälta, älska och sjunga —
som dö eller slå sig fram.

Men om på din panna fallit
från Bohemias sol ett stänk,
och om din ungdom fått läppja
på gudarnas trolska skänk —

den dryck som fyller ditt hjärta
med tårar, med skratt, med sång —
förhexad skulle du längta
till Bohemias land en gång.

Ty där, bland cypress och lager,
under stjärnornas stilla brand
kväller diktens eviga källa
i Bohemias sagoland.

* * *

TVÅ OMBORD.

Vår kryss är slutad. Nu sträck ut,
min fiskmås, öfver fjärden blå!
Se, spänd af vinden står hvar klut
och som besättning blott vi två.

Se här, tag rodret! Tryck det hårdt
emot din mjuka, runda arm —
snart, barn, är vida hafvet vårt,
snart bär det oss på skumhvit barm.

Lyft upp ditt hufvud! Drick, o drick
i unga lungor hafsluft in —
den skänker solglans åt din blick
och solglans åt ditt mjälla skinn!

Tag Tam-O'Shantern af och låt
ditt blonda hår få fladdra fritt —
hvad gör det om en lock blir våt? —
se, skummet yr så härligt hvitt!

Känns det ej skönt att kasta loss
ifrån en dum och löjlig värld
med blåa himlen öfver oss
och under oss en djupgrön fjärd?

Känns det ej skönt? — Du ler till svar,
och kinden får en högre glöd.
Nu, barn, jag helt och fullt dig har —
välkomna, faror, storm och död!

Min blick är skarp och stark min hand
och säker kurs jag hålla vet —
jag styr mot lyckans drömda land,
mot långa kyssars salighet.

Nu sjunker sista skäret ned,
och hafvet ligger öppet nu.
Välj: vända eller följa med!
Du, blonda barn, hvad svarar du?

Tänk ej på världen! Du är fri,
fri som den bölja, som dig bär.
Här ute finnas endast vi
och sol och haf och stjärnehär.

Du flyttar rodret i min hand
och lutar tyst din kind mot min.
Se, hafvets vidder stå i brand —
nu segla vi i himlen in!

* * *

STOCKHOLMSVÅR.

I.

Nu spränger Mälarn sina lås
med dån i förvårsnatten,
nu leker svarta kråkan más
bland is på strömmens vatten.

I solens sken hon seglar glad
och kraxar helt belåten,
när förbi kaj och slottsfasad
hon far på silfverbåten.

Och genom gröna hvirflar fram
hon ställer makligt färden,
liksom en roddaremadam
på strömmen förr i världen.

Men in från hafvet måsen styr —
hans skri ur rymden klingar —
och kråkan lyfter tungt och flyr,
förföljd af hvita vingar.

II.

Drifvorna smält kring Bellmans byst,
bofinken bygger bland snåren —
allt står i väntan, drömmande, tyst —
väntar på sången och våren.

Så en majnatt i strålande glans
kommer ur skogen en kvinna,
ung och yr som den sång, som var hans —
se, hur ögonen brinna!

Sippor och grönt hon bär i sitt hår,
och när sitt trollspö hon höjer,
allt står helt plötsligt i blommande vår —
knä hon för sångaren böjer.

''Skald,'' hon hviskar, ''nu kommer din dag:
ekarna löfvas, och sången —
trastarnas flöjter och lärkornas slag —
dig hälsar i soluppgången.''

Vår öfver Stockholm — skimrande vår,
nätter som dagar så ljusa —
kort är väl sagan, men ack, den förmår
evigt — för evigt att tjusa!

* * *

SOMMARNATTSSAGA.

Nu blommar kastanj, nu doftar syren,
och nu är sommarens timma —
hvar ruta badar i gyllene sken,
och strömmens böljor de glimma.

Öfver grönskande gärdet lärkorna slå,
och göken ropar i Haga,
som siden är himlens skiftande blå
och lifvet en sommarnattssaga.

Den spinns kring staden af skimrande grönt,
den sjungs af sorlande vatten,
den diktas af vingade sångare skönt
i den ljusaste juninatten.

Och ut jag vandrar från sofvande hus
till Djurgårdens lindar och ekar,
där öfver doftande äng i sommarnattsljus
går ungdomens dans och lekar.

Fiol och valthorn och flöjt jag hör —
ett eko från Gustafs dagar —
mig tycks menuetten sig sirligt rör
i blommande gröna hagar.

Se, Ulla dansar med barmen bar
och hatten skjuten i nacken —
när foten lätt öfver gräset far
ett pärlregn gnistrar kring klacken.

Där dimman lyfter från blånande sund,
najader lemmarna sträcka
och simma och dyka i morgonstund
kring kärleksgudinnans snäcka.

Där faller en rosig, skimrande dag
öfver hyn, öfver gyllenhåren,
och Fröjas härliga unga drag
de stråla som stockholmsvåren.

Och hvart jag går på doftande stig,
där häggen sin blomsnö fäller,
en jublande hymn, gudinna, till dig
mitt sångarehjärta ställer.

* * *

TILL ROXANE.

Kritik på vers! . . . Ack nej, så är det ej, Roxane! —
därtill jag dig — Guds död! — för skön och själfull fann.
När du tog af din mask och stod där, ung som våren
och lika blond som den, med guldglans öfver håren
och himlens varma blå, som lyste ur din blick,
som herr de Bergerac jag sång i hjärtat fick.
Du födde den, Roxane. Om därför språket klingar —
det var din fägrings glans, som skänkte orden vingar,
det var din stämma, barn, som, ömsom mjuk och rik
och ömsom lekfullt yr, gaf rimmen sin musik.
Vår nutids nyktra luft, med hvin af ångmaskiner,
den blåstes bort med ens — och doftande jasminer
i kvällen slogo ut omkring ditt röda hus,
där romantiken sjöng i natt och stjärneljus.
O, att så dikta få, med värjan vid sin sida
och svept i mantelns veck, de mörka och de vida,
med fjäder i sin hatt och sporre på sin fot
få kyssa ömt sin dam och sen gå döden mot.
O, tid af färg och lif, om ock af blod och tårar,
att jag är släkt med dig, hur ofta jag det spårar!
Din ljufva röst, Roxane, din fägring, underbar,
liksom ett stycke lif af döda drömmar var.
Så lys och blända då! — Snart gyllne bladen falla,
när genom parken drar oktobervinden, kalla.
Men säg — hvad gör väl oss, att allt blir tyst och dödt,
om blott vår saga skrifs på ett i gyllenrödt?

Ur HVITA SYRENER.

FÖRSTA SKUTAN.

Skjut och dundra, du, röda kastell,
in seglar den första skutan,
vid rodret, bakom kajutan,
står skepparn, röd som marssol om kväll.

Han skiner och ler. Nu är det vår —
det skimrar i hvita, ulliga skyar,
och lifvet vaknar i röda byar,
när lärkan i skyn reveljen slår.

Där ute smälter isen vid strand,
och fjärdarnas sång mot stenarna klingar,
och lyftande bruna sjöfågelsvingar
komma susande in från hafvets rand.

Det är vår där ute på glimmande haf,
som silfver isflak i solen blänka,
och gröna sjöarna kring dem stänka,
tills de spårlöst sjunka och gå i kvaf.

Den första skutan, som seglar in —
det är våren själf, som vid rodret sitter,
och öfver skuldrornas bländhvita skinn
faller ett regn af solskensglitter.

Det är våren, blåögd och blond och yr
och med nacken trotsigt tillbakakastad,
som in med rosenröd vimpel styr,
och med sång och solsken är skutan lastad.

Se, hela riggen af fåglar är full,
och däcket af blomsnö står öfversålladt,
och relingen lyser af vifvors gull —
det är vårens drakskepp, förtrolladt.

Ge fyr, kanoniär! Och kunglig salut!
Den fagraste drottning nalkas,
och i hennes kölvatten nästa minut
nymfer och fjärilar skalkas.

Och när hon på Logårdstrappan har satt
sin fot, den högvristade, fina,
så kasta i luften din nötta hatt:
vivat vårens Regina!

* * *

MISS SHE.

Det var miss She från Tennessee,
så käck och ung, så glad och fri.
Jag mötte henne ner i Rom,
när våren där slog ut i blom.

Piazzan sken af rosors glans,
men ingen skönare dock fanns
än lilla She från Tennessee,
som spanska trappan gick förbi.

En spanska själf, så stolt och djärf,
och skapt till alla mäns fördärf.
Hvem ville ej förintad bli
utaf en blick från Tennessee?

Hvad var Mirolas runda barm
och hennes klassiskt sköna arm
mot dessa ögons skälmeri —
mot praktfull natt från Tennessee?

Och lyftes hennes sidenkjol,
som doftade helt svagt viol,
vi svindlade och njöto vi
en vrist, en vad från Tennessee.

Den genombrutna strumpan satt
så stram, och skinnet lyste matt.
Madonna, hjälp och statt mig bi
för fresterskan från Tennessee!

Men sydstatsflickan bara log,
en handfull rosor lekfullt tog
ur Ritas korg och ner däri
ett guldmynt föll från Tennessee.

Hur käck, hur fri, hur stark hon stod —
i ådrorna rann västerns blod —
revolvern kunde blixtra i
en snöhvit hand från Tennessee.

* * *

TILL VÄRJAN.

I denna nyttans värld jag älskar
klingans hvin
som snöhvit kvinnobarm, beslöjad
af muslin.
Som het burgunders blod, när det
i glaset strömmar,
ger värjans blåa glans sin färg
åt mina drömmar.
Vid tvenne klingors blixt, af stålet
återväckt,
en gången tid står upp i mera
brokig dräkt.
Den tiden älskar jag med fjädrar,
sporrar, sammet —
den stiger som en syn ur gråa
landsvägsdammet,
där automobiln kör kapp — af seklet
en symbol —
då cake-walk kallas dans, och hästen
görs af stål.
O, värld af skönhet, du, som sjönk
vid himlaranden,
när tiden mättes ut blott med
den gyllne sanden,
som genom glaset gled, och flamröd
aftonglöd
sin mantel bredde ut kring kärlek,
hat och död.
Af blod du märken bär på dina
hvita händer,
som format mästerverk, och nutid
blicken vänder

med afsky från dig bort — skenhelig
glömmer den,
att seklers synder gå som människors
igen.
Nej, skuggorna stå kvar och våldet,
tyranniet —
i blod man kväfde nyss vid
Nevan frihetsskriet.
Och kriget blifvit slakt — batalj
det fordom var,
när värjan gaf sin glans åt segrarens
standar.
Förr klingor höllo vakt kring friheten
och tronen —
nu vapnet har bytt form och är
maskinkanonen.
Nej, värja, smidig, stark, på tappra
minnen rik,
ur skidan trotsigt flyg — du strålar
romantik.
När klart din skarpa spets i blåhvitt
månljus lyser,
den hand, som klingan för, barmhärtighet
ej hyser.
Ett utfall, en parad. Riposte! —
en klinga sprang,
men kvar står musketörn, den
käcke d'Artagnan.
Din stämma är musik. Hör, hur
den klingar, sången,
från man i kappa svept, i skuggan
af balkongen.
En guldblondhårig dam poetens hjärta
vann —

hans namn är Cyrano, och hennes
är Roxane.
Se, värjan gnistrar fram liksom
ett ädelt smycke
ur konstrikt gjord ballad — hans
sista skaldestycke.
På lek han sina rim ur klingors
rassel tar,
när snabbt han fångar upp en värjstöt
eller par.

Så, kom då, värja, du, och sjung
om gamla tider,
om plym i blodets färg, om
rendez-vous'n och strider!
Lys upp med fackelglans från
renässansens dar,
hvad som af skönhet finns ännu
i världen kvar!

* * *

EN VISA I JULI.

Det är sommar, julisol,
honung doftar ängen,
syrsan gnider sin fiol
under blomsterhängen.

Fjärden blånar, gäddan slår
ibland vass i viken,
svalans flykt från jorden går
in i solens riken . . .

Kom, min kära, tag min hand,
det är lifvets månad,
trasten slår från andra strand,
sjunger älskogs trånad!

Månen stiger, röd och rund,
öfver stilla vatten,
och som flor kring gröna sund
sjunker julinatten.

Öfver taggig barrskogsrand
kvällens stjärna glimmar,
och i hennes silfverrand
andkulln ljudlöst simmar.

Öga, slut din silkesfrans,
lilla hjärta, luta
dig mot mitt, tills dagens glans
purprar österns ruta!

* * *

ÖDE.

Hur stod i dagar unga
ej kampens fäit för mig i ljus!
Jag hörde svärden ljunga,
jag hörde stridens brus.

Men aldrig blef det draget,
mitt tappra drömda svärd —
jag läsa fick om slaget
vid dådlös sångarhärd.

Jag velat stormen pröfva
och trampa eget däck,
rundt alla världshaf ströfva
som sjöman, fri och käck.

Men min blef vikens spegel,
som aldrig klyfvas såg
af något vindfylldt segel,
som spänts för fjärran våg.

Och lyrans silfverströngar
ej blefvo klingors sus,
men doft från gröna ängar
och haf i stjärneljus.

Ur BLÅELD.

STÄLL FLAGGAN SÅ JAG SER DEN . . .!

Ställ flaggan, så jag ser den,
när jag skall dö en gång —
  guldkorset i det himmelsblå,
  de färger, som jag älskat så —
den flaggan, ännu ger den
i dödens sista, tunga stund
ett brus från haf, ett sus ur lund —
  ett eko af min sång.

Ställ flaggan, så jag når den,
att jag dess siden smeka kan —
  guldkorset i det himmelsblå,
  de färger, som jag älskat så —
de bilda liksom bården
kring allt hvad högst jag dyrkat har
med svärmeri i gossedar
  och allvarsdjup som man.

Lägg flaggan, att jag får den
till följe på min sista färd —
  de färger, som jag älskat så,
  guldkorset i det himmelsblå —

att när i kyrkogården,
jag, sörjd af ingen, sänks en dag,
jag hvilar efter ändadt slag
på blågul hufvudgärd.

* * *

TVÅ VÄNNER.

Min lilla svarta flicka, hej! —
när vi igenom skogen gå,
har någon roligare — nej! —
än vi, de goda vänner två?

Du springer före, glad och yr,
tar öfver snår och stenar språng,
och efter husbond sakta styr
och lyssnar stum till skogens sång.

Du vädrar efter ekorrns spår
och skäller, när du ser hans svans —
jag sänkt i mina drömmar går
och världen ser i morgonglans.

Stenskvättan är din lekkamrat,
hon narrar dig från sten till sten.
"Du lilla hund, var inte lat!"
hon kvittrar gladt och flyger sen.

Jag timrar diktens gyllne slott,
som fantasin mig lockar till —
de falla, luft de blifva blott,
där lärkan står bland skyar still.

Sak samma! Ekorrn du ej fick,
du blott fick se en yfvig svans —
min dröm blef dikt ett ögonblick
och svann med skyn i solens glans.

Men samma fröjd oss skogen ger
och samma lust för lek och sång:
jag ej bekymren känner mer,
och du ej band och kedjas tvång.

* * *

SANTA LUCIA.

Omsvallad af korpsvarta lockar
du böjer dig ned öfver mig.
Du smeker och retas och pockar,
och lekfullt jag drufvorna plockar,
Lucia, i munnen på dig.

I rödaste svalg de försvinna,
förvandlas till gyllene saft.
Men ögonen tråna och brinna —
Catullus så skön älskarinna
vid Bajæ ej någonsin haft!

Du barn af det solhvita söder,
du flicka af lågor och natt,
du ros, som i skymningen glöder,
mot ditt knä min nacke jag stöder,
och min hand mandolinen får fatt.

Lucia, hör strängarna klinga
helt sakta som vågors musik,
när delfinerna leka och springa
kring ångarens snöhvita bringa
i Napolis blånande vik.

Men hör, hur min längtan kan sjunga,
när tanken flyger mot nord —
till furor med grenarna tunga
af flingor, som fallit i klunga,
öfver snöns och norrskenets jord.

Här är sol, här är doftande vindar,
kastanjetter och snärjande sång —
där hemma stå kolsvarta lindar
bakom herrgårdens snöhöljda grindar,
där jag bott i min ungdom en gång . . .

Se, nu tändes det ljus in i huset,
och det faller på rutorna rödt —
öfver glas, som till liljor är fruset.
Af en snöhvit klänning hörs suset —
du, blonda Lucia, väl mött!

O, Santa Lucia, du strålar
ur mörkret i nordisk gestalt!
Och buren af hemlängtans fålar
min kärlek ur minnet då målar
din ungdom, Lucia — mitt allt.

* * *

SILFVERBÅLEN.

Vackra hvita sommarmoln
solförgyllda draga öfver
park, som doftar lind och klöfver
kring den blanka silfverbåln.

Hit den ställts, af Lisa buren,
snöhvit i sin bomullsdräkt —
den gudomliga figuren
borde gudars åtrå väckt!

Genom grönskan herrgårdshuset
skymtar hvitt som första snön,
och af röda aftonljuset
viken purpurstänks i sjön.

Herre Gud, hvad det är godt
ligga så på gräsets matta,
höra vackra flickor skratta,
fukta strupen litet smått!

Sörmlands gröna skogar susa
sakta kvällens melodi,
när ur båln, den gyllenljusa,
glasen fylls af Anne-Marie.

Världen är så dum och vrång,
vinet växer upp ur tårar —
vill du nya rosenvårar,
jaga sorgen bort med sång!

Se, hur kvällen skymmer på,
skuggor öfver vattnet ila —
när vi en gång gå till hvila,
skuggor blifva vi också!

Därför höj ditt glas och sjung —
sakta spela vind och vatten —
älska, medan du är ung —
älska korta sommarnatten!

Öfver bålens silfverrand,
Anne-Marie, ditt hufvud luta —
se, två stjärnor stå i brand —
låt mig med en kyss dem sluta!

Ur SVALOR.

TRUMSLAGARN.

På Gärdet en trumslagarpojke står
vid blommande hagtornshäcken
och vårens revelj på trumman slår,
och bredvid honom sjunger bäcken.

Och i hagtornet hvisslar en brun kamrat,
en bofink, så strupen sväller:
det är vår, det är vår för civil och soldat
och sommar snart, hvad det gäller!

Och gamla förrådshuset lyssnar på
den muntra friluftskvartetten,
ty lärkan har också börjat att slå,
i skimrande rymd öfver slätten.

Men där nere på vägen ett människopar
vandrar fram, mot hvarandra tryckta,
hon har på hans frågor blott kyssar till svar,
som hon ger med ögonen lyckta.

Det är vår, det är vår! Sol och hjärtan i brand!
All sorg som all snö gått i vatten —
snart gryr i vårens och ungdomens land
den ljusa, den trolska midsommarnatten.

* * *

EN VANDRARES VISA.

Nu vill jag ut att vandra
på landsväg, dammigt hvit,
och stämma in med lärkan
i någon munter bit.

Logi jag tar i skogen —
där har jag rum och säng,
och vill jag bo som furste —
en volm har hvarje äng.

Och alla vintersorger
på svalans vingar fly
och världen ligger solljus
och vacker som en sky.

Men bäst om natten vandra,
när älfvor tråda dans,
och månens skimmer lägger
på insjön silfverglans.

Då dallra vackra minnen
som toner inom mig —
de lysa liksom stjärnor
högt öfver dunkel stig.

Då susa trädens kronor
ett namn, jag trodde glömdt,
då vakna döda drömmar,
jag i min ungdom drömt.

Och mot en trädstam lutad
jag gråter stilla då
och hör i nattens tystnad
ett ensamt hjärta slå.

* * *

”SKAGENS KUNG”.

När i kväll den skymmer, dagen,
skuggor genom rummet gå,
skall i mina drömmar Skagen
som en fjärran stjärna stå.

Gyllenhvit så skall hon blänka,
gyllenhvit som klitterns sand,
där nu vinterstormar stänka
sjöars glitter öfver land.

Men i vemod skall hon höljas,
och jag hafvet snyfta hör
af den sorg, som ej kan döljas,
när det verkligt stora dör.

Skagens kung — den öppna handen,
och det varma hjärtat gått —
båda i den mjuka sanden
evig ro och hvila fått.

Men i kvällens vakna drömmar
klappa minnen på min dörr,
och en här utaf dem strömmar
ifrån glada dagar förr.

Skagens haf och vindar brusa
kring din kungliga gestalt,
när ditt leende, det ljusa,
låg som solsken öfverallt.

Flög en visa ut från bordet
i ditt hem i Villa Pax,
smälte redan första ordet
våra hjärtan ner som vax.

Stod i fiskarlagets möda
plötsligt du en morgonstund,
piporna begynte glöda,
skämtet gick från mun till mun.

Tårar strök du bort med handen,
lifsmod trollade du fram,
lyste upp den karga stranden
som en sollyst böljas kam.

Men när röd burgunderns flamma
brann en kväll i festligt lag,
blef du sångarn i detsamma
med två pager: Natt och Dag.

"Vin och värja, älskarinna!" —
däraf fick din luta klang.
Lifvet var att våga, vinna,
tills den sista strängen sprang.

Nu har mästarsträngen sprungit,
nu är hjärtat dödt och stoft,
men ditt lif och hvad du sjungit —
det är mörka rosors doft —

det är sus af bokar unga,
det är suck ur hafvets bröst,
det är Danmarks egen tunga,
som du toner gaf och röst.

* * *

MIN ÄLSKADE, SÅ RÄCK MIG DINA HÄNDER...

Min älskade, så räck mig dina händer
och låt oss glömma alla hårda ord,
att när du granens vaxljus sedan tänder
de lysa julfrid öfver hemmets bord.

Där ute dåna kampens kopparlurar
och ropa barn af samma mor till strid —
må stormen studsa emot dessa murar
och ekot svara genom natten: frid!

Frid öfver jorden! Hör den gamla psalmen,
som våra fäder sjungit hvarje jul,
om barnet, som sitt läger fick på halmen,
när stjärnan tändes öfver krubbans skjul.

Legend! En saga! Men den sluter inne
så mycket af din barndoms ljusa förr —
den strålar genom mörkret som ett minne,
när änglar skymtade vid hemmets dörr.

I denna tid, då hatet blott får tala
och handen knyts, men aldrig öppen räcks —
låt hymnens ljufva ord din själ hugsvala,
att kärleken ej i ditt hjärta släcks!

Låt julens känsla, som din själ betvingar —
hur kall, hur hård, hur klok du också är —
åt hvarje handling i ditt lif ge vingar
och räck i kärlek, hvad din bror begär!

Vi äro alla tiggare på jorden,
om du bär purpur eller sliten rock —
på kejsarns panna Gud har tecknat orden:
"Den fattigaste är din broder dock!"

Och nu, när julens ljusa stund är inne,
så öppna famnen för hvad du har bäst
och gif i glansen af ett älskadt minne
och bjud din fiende i kväll som gäst!

Min älskade, så tänd nu stilla ljusen,
men bed därvid helt tyst för alla dem,
som irra liksom skuggor mellan husen
och sakna hvad du har — en famn, ett hem!

INNEHÅLL.

August Bondeson. Ola Hansson. Sophie Elkan. Axel Lundegård. Daniel Fallström.

Inledning af *Nils Erdmann* 5

August Bondeson:

Ur Skollärare John Chronschoughs memoarer:
Från uppväxttiden och seminarieåren 29
Från hans första läraretid 69

Ola Hansson:

Ur Dikter:
I vårtiden 91
Ur Notturno:
Ungdom 93
Ur Det förlofvade landet:
I katolskt högkvarter 95
Ur Nya visor:
Skåne 97
I främmande land 99
Ur På hemmets altare:
Stockholm 102
I Klara 104
På Haga 107
Psyke 109
Ur Sensitiva Amorosa 112
Ur Kärlekens trångmål:
»Husvill» 120

Ur Ung Ofegs visor 149
Ur Kåserier i mystik:
Lifsdagrar 155
Ur Före giftermålet 164

Sophie Elkan:

Ur John Hall:
Komedi i det Hallska palatset 179
Ur Konungen:
Medan bilderna växla i tittskåpet 199
Ur Konungen i landsflykt:
Kända melodier 217

Axel Lundegård:

Ur La Mouche 233
Ur Struensee:
Stadsläkaren i Altona 247
På höjderna 253
Korsets väg 260
Ur Drottning Filippa:
På Kalmar slott 270
Ur Elsa Finne 285

Daniel Fallström:

Ur I vinterkväll:
Till Ellen Hartman 295
Leoline 296
Svarta ögon 298
Ur Krysantemum:
Flyg, svarta svan! 299
Serenad 299
Ur Vildrosor:
Ett hem! 301
Ur I gyllenrödt:
Bohemia 303
Två ombord 304
Stockholmsvår 306
Sommarnattssaga 307
Till Roxane 309

Ur Hvita syrener:
Första skutan 310
Miss She 311
Till värjan 313
En visa i juli 315
Öde 316
Ur Blåeld:
Ställ flaggan så jag ser den...! 318
Två vänner 319
Santa Lucia 320
Silfverbålen 322
Ur Svalor:
Trumslagarn 324
En vandrares visa 325
»Skagens kung» 326
Min älskade, så räck mig dina händer 328

1837

LSwed.
S9 687
127875

Author

Title Sveriges national-litteratur.1500-1900.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU